Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Aldous Huxley, *The Island*
Copyright © 1962 by Aldous Huxley
All rights reserved.
© 2011 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4,
040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
HUXLEY, ALDOUS

Insula / Aldous Huxley; trad. de Daniela Rogobete. –
Iaşi: Polirom, 2011

ISBN 978-973-46-1938-2

I. Rogobete, Daniela (trad.)

821.111-31=135.1

Printed in ROMANIA

Aldous Huxley

Insula

Traducere din limba engleză şi note de
Daniela Rogobete

POLIROM
2011

Aldous Huxley (1894-1963) este nepotul celebrului naturalist și eseist Thomas Henry Huxley și fratele renumitului naturalist Julian Huxley. În 1908 își începe studiile la Eton și, după o întrerupere de doi ani (pricinuită de o gravă afecțiune oculară), le continuă la Balliol College, Oxford, unde va preda pentru scurt timp literatura. În 1916 publică volumul de versuri *Roata în flăcări*. Debutul în proză se produce patru ani mai tîrziu, în 1920, cu un volum de nuvele, *Limbo*, iar în anul următor apare primul său roman, *Galben de crom*. Autor prolific, lui Huxley i-au apărut de-a lungul vieții peste patruzeci de cărți, dintre care amintim : romanele *Punct contrapunct* (1928; Polirom, 2003), *Orb prin Gaza* (1936; Polirom, 2009), *Minunata lume nouă* (1932, a cărei continuare, *Reîntoarcere în minunata lume nouă*, apare în 1958; publicate într-un singur volum la Editura Polirom, în 2003) și *Geniul și zeița* (1955; Polirom, 2009); volumul de versuri *Leda* (1920); culegerile de nuvele *Surîsul Giocondei* (1924), *Două sau trei grații și alte povestiri* (1926), *Muzică nocturnă* (1931); volumele de eseuri *Studii adecvate* (1927), *Scopuri și mijloace* (1937), *Filosofia eternă* (1945), *Porțile percepției* (1954, sursa de inspirație pentru numele celebrei formații The Doors), piese de teatru și cărți de călătorie. În 1939, Huxley a primit James Tait Black Memorial Prize pentru romanul *After Many a Summer Dies the Swan*, iar în 1959 a fost distins cu Premiul pentru Merit al Academiei Americane de Arte și Litere. Ultimul roman al lui Aldous Huxley, *Insula* (1962), este povestea societății palaneze ideale. Creată de mai bine de 100 de ani, prin dorința celor doi fondatori ai săi de a reuni tot ce era mai bun în lumile cunoscute, Pala modernă este clădită pe știință și tehnologie făcute pentru om, pe o filosofie de viață utilitaristă, pacifistă, pe democrație și mai ales pe atenția față de pericolele ce i-ar putea întrerupe buna funcționare. Dar, cînd totul merge bine, cursul lucrurilor se schimbă radical din pricina unei conspirații. Prins de bunăvoie în ea, cinicul jurnalist Will Farnaby ajunge printr-un naufragiu pe insula interzisă; aici trăiește revelația unei lumi pe care n-o credea posibilă și care îi redă speranța. Chiar dacă Farnaby nu mai contribuie cu entuziasm la distrugerea Palei, complotul se încheagă treptat, pentru a culmina odată cu finalul romanului. Prin tot ceea ce o alcătuiește, *Insula* este o carte despre o utopică disciplină a existenței, dar și despre multiplele manifestări ale morții.

Pentru Laura

Atunci cînd ne hotărîm asupra unui ideal, putem alege orice ne trece prin cap, dar ar trebui să ne ferim de lucrurile imposibile.

Aristotel

1

— Atenţiune, începu să strige o voce şi părea ca şi cum un oboi s-ar fi apucat brusc să vorbească. Atenţiune, repeta aceasta pe acelaşi ton înalt, nazal monoton. Atenţiune.

După ce zăcuse acolo ca un cadavru printre frunzele uscate, cu părul încîlcit, cu faţa grotesc mînjită şi învineţită, cu hainele zdrenţuite şi pline de noroi, Will Farnaby tresări, trezindu-se. Îl strigase Molly. Era timpul să se scoale. Era timpul să se îmbrace. Nu trebuia să întîrzie la birou.

— Mulţumesc, iubito, spuse el şi se ridică. O durere ascuţită îi străpunse genunchiul drept şi mai simţi şi alte feluri de dureri în spate, în braţe, în frunte.

— Atenţiune, insista vocea fără nici cea mai uşoară schimbare a tonului. Sprijinindu-se într-un cot, Will privi de jur-împrejurul său şi zări cu uimire nu tapetul cenuşiu şi perdelele galbene ale dormitorului său din Londra, ci un luminiş printre pomi şi umbrele lungi şi luminile piezişe ale unei dimineţi timpurii într-o pădure.

„Atenţiune“?

De ce-a spus „atenţiune“?

— Atenţiune. Atenţiune, insista vocea ; cît de straniu, cît de fără noimă!

— Molly? întrebă el. Molly?

Numele păru să deschidă o fereastră înăuntrul minții sale. Deodată, cu sentimentul oribil de familiar al vinovăției cuibărit în capul pieptului, simți mirosul de formol, o văzu pe asistenta micuță și vioaie grăbindu-se înaintea lui de-a lungul coridorului verde, auzi fîșîitul uscat al hainelor ei scrobite. „Numărul cincizeci și cinci", i-a spus ea și apoi s-a oprit, deschizînd o ușă albă. El a intrat și înăuntru, așezată pe un pat înalt și alb, se afla Molly. Molly, cu bandaje care îi acopereau jumătate din față și cu gura care-i atîrna deschisă, ca o cavernă. „Molly", strigase el, „Molly"... Vocea i se spărsese și acum plîngea, implora: „Draga mea!" N-a primit nici un răspuns. Prin gura căscată, răsuflarea îi ieșea zgomotos, în gîfîieli scurte și sparte, iar și iar. „Draga mea, draga mea". Și apoi, dintr-odată, mîna pe care o ținea s-a trezit la viață pentru un moment. Apoi a încremenit din nou. „Eu sînt, Will", a spus el. Încă o dată, degetele au fremătat. Încet, în mod evident, făcînd un efort enorm, acestea s-au închis peste ale lui, le-au apăsat o clipă și apoi s-au relaxat din nou în nemișcare.

— Atențiune, strigă vocea neomenească. Atențiune.

Fusese un accident, se grăbi el să se încredințeze. Drumul era umed, mașina derapase dincolo de linia albă. Era unul din lucrurile care se întîmplă tot timpul. Ziarele sînt pline de ele; raportase și el cu zecile. „O mamă și trei copii morți într-o coliziune frontală..." Dar asta era în afara subiectului. Ceea ce conta era faptul că atunci cînd ea l-a întrebat dacă era într-adevăr sfîrșitul, el spusese da; ceea ce conta era că la mai puțin de o oră după ce ieșise în ploaie de la acea ultimă întrevedere groaznică, Molly se afla în ambulanță, pe moarte.

N-o privise atunci cînd ea se întorsese să plece, nu îndrăznise s-o privească. O altă privire aruncată acelui chip palid și suferind ar fi putut fi prea mult pentru el. Ea se ridicase de pe scaun și străbătuse încet încăperea, ieșind încet din viața lui. N-ar fi trebuit oare s-o cheme înapoi, să-i ceară iertare, să-i spună că încă o iubea? O iubise oare vreodată?

Pentru a suta oară, oboiul vorbitor îi atrăgea atenția.

Da, oare o iubise vreodată cu adevărat?

„La revedere, Will", îi veni în amintire șoapta ei, atunci cînd se întorsese în prag. Și apoi *ea* fusese cea care rostise – în șoaptă, din adîncul inimii ei: „Încă te mai iubesc, Will – în ciuda tuturor lucrurilor".

O clipă mai tîrziu, ușa apartamentului s-a închis în urma ei aproape fără nici un zgomot. Doar clicul ușor și sec al zăvorului, și dusă a fost.

El sărise, alergase la ușa din față și o deschisese, ascultase sunetul pașilor care se îndepărtau pe scări. Ca o fantomă la cîntatul cocoșului, un parfum ușor persista în aer, gata să se împrăștie. A închis din nou ușa, a intrat în dormitorul său cenușiu și galben și a privit pe fereastră. Au trecut cîteva secunde, apoi a văzut-o traversînd trotuarul și urcîndu-se în mașină. A auzit huruitul strident al demarorului, o dată, de două ori și apoi duduitul motorului. Să deschidă fereastra? „Așteaptă, Molly, așteaptă", s-a auzit strigînd în închipuirea lui. Fereastra a rămas închisă; mașina a luat-o din loc, a dispărut după colț, iar strada a rămas pustie. Era prea tîrziu. Prea tîrziu, slavă Domnului! rosti o voce batjocoritoare și grosolană. Da, slavă Domnului! Și totuși, vinovăția era acolo, cuibărită

în capul pieptului. Vinovăția, remușcarea care-l rodea – dar dincolo de remușcare, simțea o voioșie oribilă. Cineva josnic, libidinos și brutal, cineva străin și odios, care totuși era el însuși, se gîndea cu voioșie că acum nu mai exista nimic care să-l împiedice să aibă ceea ce-și dorea. Și ceea ce-și dorea era un parfum diferit, era căldura și elasticitatea unui trup mai tînăr. „Atențiune", spunea oboiul. Da, atențiune, atenție. Atenție la dormitorul mirosind a mosc al lui Babs, cu alcovul lui roz-căpșună și cu cele două ferestre care dădeau spre Charing Cross Road, prin care intra, cît era noaptea de lungă, lumina puternică și pîlpîitoare a reclamei imense, profilate pe cer, la Porter's Gin, de pe partea opusă a străzii. Gin colorat în purpuriu regal – și preț de zece secunde alcovul devenea Sfînta Inimă[1], preț de zece secunde miraculoase chipul îmbujorat, atît de aproape de al lui, strălucea ca acela al unui serafim, transfigurat de focul lăuntric al dragostei. Apoi urma transfigurarea încă și mai profundă a întunericului. Unu, doi, trei, patru... Ah, Dumnezeule, fă să dureze la nesfîrșit! Dar punctual, cînd ajungea cu numărătoarea la zece, ceasul electric declanșa o altă revelație – însă una a morții, a Groazei Absolute; asta pentru că lumina era verde de data aceasta și, timp de zece secunde hidoase, alcovul trandafiriu al lui Babs devenea un pîntec plin de noroi, iar pe pat, Babs avea și ea culoarea unui cadavru, un cadavru galvanizat într-o epilepsie postumă. Atunci cînd Porter's Gin se profila în verde, era greu să uiți ceea ce se întîmplase și cine erai.

1. Referire la cultul închinat Sfintei Inimi a lui Isus, cult care pune accentul pe patimile Mîntuitorului, pentru a spori evlavia credincioșilor.

Singurul lucru pe care puteai să-l faci era să închizi ochii și să plonjezi, dacă era cu putință, și mai adînc în Lumea Cealaltă a senzualității, să plonjezi violent, să plonjezi deliberat în acele frenezii alienante față de care sărmana Molly – Molly („Atențiune") cu bandajele ei, Molly în groapa ei umedă din Highgate, și Highgate, bineînțeles, era motivul pentru care trebuia să închizi ochii de fiecare dată cînd lumina verde transforma în cadavru goliciunea lui Babs – fusese întotdeauna și pe de-a-ntregul străină. Și nu numai Molly. În spatele pleoapelor închise, Will își văzu mama, palidă ca o camee, cu chipul spiritualizat de acceptarea suferinței, cu mîinile deformate în mod monstruos și subuman de artrită. Mama lui și, stînd în spatele scaunului ei cu rotile, deja manifestînd o tendință spre îngrășare și tremurînd ca piftia din picior de vițel din pricina tuturor sentimentelor care nu-și găsiseră niciodată exprimarea potrivită într-o dragoste împărtășită, se afla Maud, sora lui. „Cum poți să faci asta, Will?" „Da, cum poți s-o faci?" se auzea ca un ecou și Maud cea înlăcrimată, într-un contralto vibrant.

Nu exista nici un răspuns. Adică nici un răspuns formulat în cuvinte care să poată fi rostite în prezența lor, pe care, odată rostite, cele două martire – mama, martiră a propriei căsnicii nefericite, fiica, a pietății ei filiale – să le poată înțelege. Nici un răspuns, cu excepția celui formulat în cuvintele celei mai obscene obiectivități științifice, ale celei mai inadmisibile sincerități. Cum putea oare să facă așa ceva? Putea să facă așa ceva, pentru că toate rațiunile practice îl obligau s-o facă, pentru că... ei bine, pentru că Babs avea anumite particularități fizice pe care Molly nu le avea și în anumite momente se

purta într-un fel pe care Molly l-ar fi găsit de neconceput.

Urmase o tăcere îndelungată; dar acum, brusc, vocea stranie își reluase vechiul refren.

— Atenţiune. Atenţiune.

Atenţiune la Molly, atenţiune la Maud şi la mama sa, atenţiune la Babs. Şi deodată o altă amintire răsări din ceaţa ambiguităţii şi a confuziei. Alcovul roz-căpşună al lui Babs a mai găzduit şi un alt oaspete, iar trupul posesoarei acestuia fremăta extatic sub mîngîierile altcuiva. Vinovăţiei din capul pieptului i s-a adăugat o neliniște în inimă, un nod în gît.

— Atenţiune.

Vocea se apropiase, se făcea auzită de undeva din dreapta. Întoarse capul, încercă să se ridice ca să vadă mai bine; dar braţul care îi susţinea greutatea începu să-i tremure, apoi cedă, iar el căzu la loc în frunze. Prea obosit ca să mai continue să-şi amintească, zăcu acolo vreme îndelungată, privind printre pleoapele întredeschise la lumea de neînţeles din jurul lui. Unde se afla şi cum dracu' ajunsese aici? Nu că asta ar fi contat. În acel moment nimic nu mai conta în afara acestei dureri, a acestei slăbiciuni nimicitoare. Mă rog, era doar o chestiune de interes ştiinţific...

Copacul acesta, de exemplu, sub care (fără vreun motiv anume) s-a trezit zăcînd, această columnă de scoarţă cenuşie cu coroana foarte înaltă, cu crengi pătate de soare, acesta ar trebui, după toate aparenţele, să fie un mesteacăn. Dar în acest caz – şi Will se admiră pentru cît de lucid, de logic era –, în acest caz, frunzele nu aveau nici un drept să fie, în mod atît de evident, perene. Şi de ce oare şi-ar lăsa un mesteacăn rădăcinile să se răsucească în felul acesta la

suprafaţa pămîntului? Şi acele proptele absurde de lemn de care pseudo-mesteacănul se sprijinea – ce rost aveau *acelea* în toată povestea? Will îşi aminti brusc cel mai slab vers preferat de el: „Cine oferă reazem, întrebat-ai, minţii mele în zilele-astea de restriște?"[1] Răspuns: ectoplasmă congelată, Dali timpuriu. Ceea ce scotea din discuţie dealurile Chilterns. La fel s-a întîmplat şi cu fluturii care zburătăceau pe acolo în lumina densă şi mîngîietoare a soarelui. De ce oare erau atît de mari, de un albastru ceruleu atît de neverosimil sau de un negru precum catifeaua, atît de extravagant de ochioşi şi pistruiaţi? Violet suprapus peste cafeniu, argintiu presărat peste smarald, peste topaz, peste safir.

— Atenţiune.

— Cine-i acolo? strigă Will Farnaby pe un ton ce se voia puternic şi hotărît; dar tot ce îi ieşi din gură fu un cîrîit firav şi tremurător.

Urmă o liniște îndelungată şi, după cîte se părea, profund ameninţătoare. În spaţiul dintre două proptele de lemn ale copacului se zări pentru un moment un miriapod negru, enorm, care se îndepărtă grăbit pe regimentul lui de picioare purpurii şi dispăru într-o altă despicătură a ectoplasmei năpădite de licheni.

— Cine-i acolo? cîrîi el din nou.

Se iscă o agitaţie în tufişurile din stînga şi deodată, ca un cuc care iese dintr-un orologiu de grădiniţă, ţîşni o pasăre mare şi neagră de mărimea unei stăncuţe – doar că, nu mai este

1. Fragment din poemul *Unui prieten*, aparţinînd poetului englez Matthew Arnold (1822-1888); Huxley era înrudit cu acesta, nepoata lui Arnold fiind de fapt mama sa.

nevoie să precizăm, nu era o stăncuță. Fîlfîi dintr-o pereche de aripi cu vîrfuri albe și, străbătînd ca o săgeată spațiul despărțitor, se așează pe creanga cea mai de jos a unui copac mic și uscat, la nici șase metri de locul unde zăcea Will. Ciocul, observă el, îi era portocaliu și avea o porțiune galbenă, pleșuvă, sub fiecare ochi, cu niște falduri de piele de culoare gălbuie care-i acopereau părțile laterale ale capului și ceafa cu o perucă groasă de piele pleșuvă. Pasărea își iți capul și-l privi mai întîi cu ochiul drept, apoi cu cel stîng. După care își deschise ciocul portocaliu, fluieră zece sau douăzeci de note dintr-o arie scurtă din gama pentanonică, scoase un sunet aidoma cuiva care sughite și apoi, într-o incantație melodioasă, *do do sol do*, rosti:

— Aici și acum, băieți; aici și acum.

Cuvintele apăsară pe un trăgaci și, dintr-odată, își aminti totul. Aici era Pala, insula interzisă, locul pe care nici un ziarist nu-l vizitase vreodată. Iar acum trebuia să fie dimineața următoare după-amiezii cînd fusese suficient de fraier cît să navigheze singur, dincolo de portul Rendang-Lobo. Își aminti totul – pînza albă rotunjită de vînt, semănînd cu o petală imensă de magnolie, apa clipocind la proră, strălucirile de diamant de pe creasta fiecărui val, iar la baza lui, de jad fațetat. Iar înspre est, dincolo de strîmtoare, ce de nori, ce minuni de alb sculptat deasupra vulcanilor din Pala! Așezat la fusul cîrmei, se trezise cîntînd – se trezise, în mod incredibil, simțindu-se de-a dreptul în culmea fericirii. „Trei, trei pentru rivali"[1], recitase el în bătaia vîntului.

1. *Green Grow the Rushes, O*, cîntec tradițional englezesc cîntat de obicei cu ocazia Crăciunului. Face o lungă enumerare a unor simboluri creștine bazate pe valențele

„Doi, doi, pentru băieții albi ca liliacul, înveșmîntați în straie verzi; Unul este numai unul, singur-singurel"... Da, singur-singurel. Singur pe întinderea nestemată a mării. „Și așa va fi mereu".

După care, nu mai e nevoie să spunem, s-a petrecut lucrul în legătură cu care îl avertizaseră toți proprietarii de iahturi, prudenți și experimentați. Vijelia neagră stîrnită din senin, nebunia bruscă, fără noimă, a vîntului, a ploii și a valurilor...

— Aici și acum, băieți! cînta pasărea. Aici și acum, băieți!

Lucrul cu adevărat extraordinar era acela de a se afla aici, gîndi el, sub pomi și nu acolo, pe fundul Strîmtorii Pala sau, și mai rău, zdrobit la piciorul stîncilor. Pentru că nici măcar după ce reușise, absolut printr-un miracol, să-și conducă barca printre stîncile spărgătoare de valuri și s-o aducă pe singura plajă nisipoasă de-a lungul atîtor mile de coastă stîncoasă a insulei Pala – nici măcar atunci încercările nu se terminaseră. Stîncile se înălțau deasupra lui; dar la capătul micului golf se afla un defileu adînc prin care cobora un pîrîiaș, într-o succesiune de cascade ușoare, și mai erau copaci și tufișuri care creșteau printre pereții de calcar cenușiu.

simbolice ale numerelor, în a căror interpretare se îmbină date ale creștinismului, din astronomie și din cosmologie păgînă. Astfel, „trei rivali" ar putea fi o referire la Sfînta Treime (deși termenul „rivali" exclude această posibilitate), la cele trei mari religii rivale sau la trei dintre cele patru evanghelii; doi este iarăși o cifră controversată, cu posibile aluzii la Isus și Ioan Botezătorul sau la simbolurile vegetale ale stejarului și iederei; „unul" desemnează dumnezeirea.

O sută optzeci, două sute de metri de urcuș pe stîncă – în pantofi de tenis, iar asta în condițiile în care punctele de sprijin pentru picioare erau alunecoase din cauza apei. Și apoi, Doamne-Dumnezeule! șerpii aceia. Cel negru s-a înfășurat peste ramura de care se ținea pentru a se ridica. Și cinci minute mai tîrziu, cel verde și imens s-a încolăcit pe lespede, exact acolo unde se pregătea să pășească. Groaza a fost urmată de o groază infinit mai rea. Vederea șarpelui îl făcuse să tresară, să-și retragă violent piciorul, iar mișcarea aceea bruscă și necugetată îl făcuse să-și piardă echilibrul. Timp de o clipă lungă și înnebunitoare, cu gîndul teribil cum că acesta era sfîrșitul, se clătinase pe margine, apoi căzuse. Moarte, moarte, moarte. Și apoi, cu zgomot de lemn rupt răsunîndu-i în urechi, s-a trezit atîrnat de crengile unui copac mic, cu fața julită, cu genunchiul drept lovit și sîngerînd, dar în viață. Și-a reluat anevoie urcușul. Genunchiul îi provoca dureri cumplite, dar a continuat să se cațăre. Nu avea de ales. Apoi lumina începuse să pălească. În final, se cățăra aproape pe întuneric, urcînd din credință, urcînd din pură disperare.

— Aici și acum, băieți! strigă pasărea.

Dar Will Farnaby nu era nici aici, nici acum. Era acolo, pe peretele stîncos, era atunci, în momentul groaznic al căderii. Frunzele uscate foșniră sub el; tremura. Violent, necontrolat, tremura din cap pînă-n picioare.

2

Dintr-odată, pasărea încetă să mai vorbească și începu să țipe. O voce omenească firavă și ascuțită rosti „Minah!"[1] și apoi adăugă ceva într-o limbă pe care Will nu o înțelese. Se auzi zgomotul unor pași pe frunzele uscate. Apoi un țipăt ușor de spaimă. Apoi liniște. Will deschise ochii și văzu doi copii delicați care priveau în jos spre el, cu ochii plini de uimire și de o groază amestecată cu fascinație. Cel mai mic dintre ei era un băiețaș pirpiriu de vreo cinci-șase ani poate, care purta doar o cîrpă verde înfășurată în jurul mijlocului. Alături de el, ducînd pe cap un coș cu fructe, se afla o fetiță cu patru-cinci ani mai mare. Purta o fustă largă, purpurie, care-i ajungea pînă la glezne, dar de la mijloc în sus era goală. În lumina soarelui, pielea ei strălucea precum cuprul decolorat, cu reflexe rozalii. Will privi de la un copil la altul. Cît de frumoși erau și cît de fără de cusur, cît de eleganți! Ca doi cai pursînge micuți. Un cal pursînge rotund și voinic, cu chip de heruvim – așa arăta băiatul. Iar fata era un alt soi de pursînge, bine făcută, cu o fețișoară destul de lungă, serioasă, încadrată de cozile de păr închis la culoare.

1. Specie asiatică de pasăre tropicală care poate imita sunete și repeta cuvinte.

Se auzi un alt țipăt. Pe crenguța sa din arborele uscat, pasărea se fîțîia agitată de colo-colo; apoi, cu un ultim cîrîit, se înălță în aer. Fără să-și dezlipească ochii de pe chipul lui Will, fata întinse mîna spre pasăre, într-un gest de invitație. Aceasta fîlfîi, se așeză, bătu larg din aripi, își găsi echilibrul, apoi își strînse aripile și începu imediat să sughițe. Will privi totul fără să fie surprins. Acum orice era posibil – orice. Pînă și păsări vorbitoare care să se cocoațe pe degetul unui copil. Will încercă să le zîmbească; dar buzele îi mai tremurau încă și ceea ce se voise a fi un semn de prietenie trebuie să le fi părut o grimasă înfricoșătoare. Băiețelul se ascunse în spatele surorii lui.

Pasărea se opri din sughițat și începu să repete un cuvînt pe care Will nu-l înțelese. „Runa" – asta să fi fost? Nu, „karuna". În mod sigur, „karuna".

Ridică o mînă tremurîndă și arătă înspre fructele din coșulețul rotund. Mango, banane... Gura uscată îi lăsa apă.

— Foame, spuse el. Apoi, simțind că în aceste împrejurări exotice copilul l-ar fi putut înțelege mai bine dacă ar fi apelat la mimica unui chinez dintr-o comedie muzicală, elaboră: Mi-e foalte foame.

— Vrei să mănînci? întrebă copila într-o engleză perfectă.

— Da – să mănînc, repetă el, să mănînc.

— Zboară, minah! Fata își scutură mîna. Pasărea scoase un cîrîit de protest și se întoarse pe crenguța ei de pe arborele uscat. Ridicîndu-și brațele mici și subțirele într-un gest ca acela al unei dansatoare, copila își luă coșul de pe cap, apoi îl lăsă pe pămînt. Alese o banană, îi desfăcu coaja și, ezitînd între teamă și compasiune, înaintă

înspre străin. În limba lui de neînțeles, băiețelul slobozi un țipăt de avertizare și se prinse de fusta ei. Cu o vorbă de încurajare, fata se opri, mult în afara razei oricărui pericol și îi întinse fructul.

— Îl vrei? întrebă ea.

Încă tremurînd, Will întinse mîna. Foarte precaută, fata înaintă, apoi se opri din nou și, ghemuindu-se, îl fixă cu privirea.

— Repede, spuse el în agonia nerăbdării.

Dar fetița nu-și asuma nici un risc. Urmărindu-i mîna, în căutarea celui mai mic semn al vreunei mișcări dubioase, se aplecă înainte și-și întinse precaută brațul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se rugă el.

— Dumnezeu? repetă copila cu un interes subit. Care dumnezeu? întrebă ea. Sînt atît de mulți.

— Oricare zeu afurisit care-ți place, spuse el cu nerăbdare.

— Nu prea-mi place nici unul, răspunse ea. Îmi place Cel Preamilostiv.

— Atunci milostivește-te de mine, imploră el. Dă-mi banana aia.

Expresia ei se schimbă.

— Îmi pare rău, spuse ea, scuzîndu-se. Ridicîndu-se în picioare, făcu un pas grăbit înainte și lăsă fructul să cadă în mîna lui tremurîndă.

— Uite, spuse ea și, ca un animal micuț care evită o capcană, sări înapoi, cît să nu poată fi prinsă.

Băiețelul bătu din palme și rîse cu poftă. Ea se întoarse și-i spuse ceva. El încuviință dînd din căpșorul rotund și spunînd „Bine, șefa", plecă tropăind, printr-un val de fluturi albaștri și sulfurii, intrînd în umbrele pădurii de la capătul cel mai îndepărtat al vîlcelei.

— I-am spus lui Tom Krishna să meargă și să aducă pe cineva, explică ea.

Will își termină banana și mai ceru alta și apoi o a treia. Pe măsură ce graba foamei lui se diminua, simți nevoia să-și satisfacă curiozitatea.

— Cum se face că vorbești engleza atît de bine? întrebă el.

— Pentru că toată lumea vorbește engleza, îi răspunse copila.

— Toată lumea?

— Vreau să zic, atunci cînd nu se vorbește palaneza.

Găsind subiectul neinteresant, fata se întoarse, flutură o mînuță cafenie și fluieră.

— Aici și acum, băieți, repetă pasărea încă o dată, apoi zbură de pe creanga copacului uscat și i se așeză pe umăr. Copila desfăcu o altă banană, îi dădu lui Will cele două treimi din ea iar restul îl oferi păsării minah.

— E pasărea ta? întrebă Will.

Ea clătină din cap.

— Păsările minah sînt ca electricitatea, spuse ea. Nu aparțin nimănui.

— De ce spune lucrurile alea?

— Pentru că a învățat-o cineva, răspunse ea răbdătoare. „Ce cretin!" părea să sugereze tonul ei.

— Dar de ce a învățat-o tocmai lucrurile *alea*? De ce „atențiune"? De ce „aici și acum"?

— Păi... își căută ea cuvintele potrivite cu care să-i explice acestui imbecil ciudat ceva ce era atît de evident. Astea se uită întotdeauna, nu-i așa? Adică uiți să dai atenție lucrurilor care se petrec. Și asta-i același lucru cu a nu fi aici și acum.

— Iar păsările minah zboară peste tot reamintindu-ți. Așa e?

A dat din cap, încuviințînd. Bineînțeles că așa era. Urmă un moment de tăcere.

— Cum te cheamă? întrebă ea.

Will se prezentă.

— Pe mine mă cheamă Mary Sarojini MacPhail.

— MacPhail? se miră Will, ca de ceva neplauzibil.

— MacPhail, îl asigură ea.

— Și pe frățiorul tău îl cheamă Tom Krishna?

Ea încuviință dînd din cap.

— Măi, să fiu al naibii.

— Ai ajuns în Pala cu avionul?

— Am venit pe mare.

— Pe mare? Ai barcă?

— Am avut una.

În mintea lui, Will văzu valurile care se spărgeau de scheletul mătăhălos al bărcii naufragiate, auzi în imaginație zgomotul impactului lor. La întrebările fetei, îi povesti ce se întîmplase. Furtuna, eșuarea bărcii pe plajă, lungul coșmar al urcușului, șerpii, groaza căderii... Începu iarăși să tremure, mai tare ca oricînd.

Mary Sarojini ascultă cu atenție, fără să intervină. Apoi, pe măsura ce vocea lui șovăia pentru ca într-un final să se stingă, ea păși înainte și, cu pasărea cocoțată încă pe umărul ei, îngenunche alături de el.

— Ascultă, Will, spuse ea, așezîndu-și o mînă pe fruntea lui. Trebuie să scăpăm de asta. Tonul ei era profesional și calm autoritar.

— Mi-aș dori să știu cum, răspunse el, clănțănind din dinți.

— Cum? repetă ea. Păi, în felul obișnuit, bineînțeles. Mai povestește-mi o dată despre șerpii aceia și despre cum ai căzut.

El clătină din cap.

— Nu vreau.

— Bineînțeles că nu vrei, spuse ea. Dar n-ai încotro. Ascultă ce spune minah.

— Aici și acum, băieți, continua să îndemne pasărea. Aici și acum, băieți!

— Nu te poți afla aici și acum, continuă ea, pînă cînd nu vei scăpa de șerpii aceia. Povestește-mi.

— Nu vreau, nu vreau, zise Will aproape plîngînd.

— Atunci n-o să scapi niciodată de ei. Se vor tîrî de-a pururi de colo-colo, înăuntrul capului tău. Și așa-ți trebuie, adăugă sever Mary Sarojini.

El încercă să-și controleze tremuratul; însă corpul lui încetase să-i mai aparțină. Altcineva era la comandă, cineva răutăcios care era hotărît să-l umilească, să-l facă să sufere.

— Amintește-ți ce se întîmpla cînd erai mic, spunea Mary Sarojini. Ce făcea mama ta atunci cînd te loveai?

Îl lua în brațe, îi spunea: „Sărmanul meu copil, sărmanul meu copilaș".

— *Așa* făcea? vorbi copila pe un ton șocat, de uimire. Dar asta-i îngrozitor! În felul ăsta doar zgîndări rana. „Sărmanul meu copil", repetă ea batjocoritor, continua probabil să te doară ore întregi. Și nu uitai niciodată.

Will Farnaby nu comentă, doar zăcu acolo în tăcere, zguduit de fiori de nestăpînit.

— Ei bine, dacă nu o vei face tu, voi fi nevoită s-o fac eu în locul tău. Ascultă, Will: era un șarpe, un șarpe mare și verde, iar tu aproape c-ai călcat pe el. Aproape c-ai călcat pe el și te-ai speriat atît de tare, încît ți-ai pierdut echilibrul și ai căzut. Acum, spune-o și tu – spune-o!

— Aproape c-am călcat pe el, șopti el ascultător. Și apoi am... Nu putea s-o spună. Apoi am căzut, rosti în cele din urmă, aproape fără să se audă.

Își reaminti toată groaza – greața provocată de frică, tresărirea de spaimă ce-l făcuse să-și piardă echilibrul, apoi frica și mai mare și certitudinea înfricoșătoare că acela era sfîrșitul.

— Spune-o din nou.

— Aproape c-am călcat pe el. Și apoi...

Se auzi pe sine scîncind.

— E bine, Will. Plîngi, plîngi!

Scîncitul deveni geamăt. Rușinat, își încleștă dinții, iar geamătul încetă.

— Nu, nu face asta! strigă ea. Lasă-l să iasă afară, dacă așa vrea. Amintește-ți șarpele, Will! Amintește-ți cum ai căzut.

Geamătul izbucni din nou, iar el începu să termure mai violent ca pînă acum.

— Acum spune-mi ce s-a întîmplat.

— Îi puteam vedea ochii, îi vedeam limba care ieșea și dispărea.

— Da, îi vedeai limba. Și apoi ce s-a întîmplat?

— Mi-am pierdut echilibrul, am căzut.

— Mai spune-o o dată, Will, insistă ea, deși bărbatul hohotea acum. Mai spune-o o dată.

— Am căzut.

— Din nou.

Îl sfîșia pe dinăuntru, dar o spuse.

— Am căzut.

— Din nou, Will, continuă fata, neîndurătoare. Din nou.

— Am căzut, am căzut. Am căzut...

Treptat, hohotul se liniști. Cuvintele ieșeau mai ușor, iar amintirile pe care le trezeau erau mai puțin dureroase.

— Am căzut, repetă el pentru a suta oară.

— Dar nu ai căzut prea de sus, spuse acum Mary Sarojini.

— Nu, nu am căzut prea de sus, încuviință el.

— Păi atunci, ce atîta tărăboi? întrebă copila.

În tonul ei nu era pic de răutate sau de ironie, nici cea mai vagă sugestie de învinovățire. Punea doar o întrebare simplă și directă care cerea un răspuns simplu și direct. Da, ce *atîta* tărăboi? Șarpele nu-l mușcase; nu-și rupsese gîtul. Și oricum, toate astea se întîmplaseră ieri. Astăzi vedea toți fluturii aceștia, pasărea aceasta care cerea atenția tuturor, copila aceasta stranie care-ți vorbea ca un unchi olandez, care arăta ca un înger ieșit din vreo mitologie neștiută și care la mai puțin de cinci grade de ecuator se numea, fie că-ți venea a crede ori nu, MacPhail. Will Farnaby rîse cu poftă.

Fetița bătu din palme și rîse și ea. O clipă mai tîrziu, pasărea de pe umărul ei li se alătură slobozind unul după altul hohote de rîs sonore și demonice care umpleau vîlceaua și-și găseau ecou printre copaci, astfel încît întreg universul părea să se tăvălească de rîs la enorma glumă a existenței.

3

— Ei bine, mă bucur că vă amuzați atît de tare, remarcă deodată o voce profundă.

Will Farnaby se întoarse și văzu, zîmbind în jos înspre el, un omuleț pirpiriu îmbrăcat în haine europene, care ducea cu el o geantă neagră. Un om, gîndi el, trecut de cincizeci și cinci de ani. Sub pălăria mare de paie, părul îi era des și alb, dar ce nas ciudat avea, ca un cioc! Iar ochii – neverosimil de albaștri pentru o față atît de oacheșă!

— Bunicule! o auzi exclamînd pe Mary Sarojini.

Străinul se întoarse de la Will înspre copilă.

— Ce era atît de amuzant? întrebă el.

— Ei bine, începu Mary Sarojini și se opri un moment pentru a-și pune gîndurile în ordine. Ei bine, vezi dumneata, omul acesta se afla într-o barcă ieri, cînd s-a stîrnit furtuna aia, și a eșuat – undeva pe acolo. Așa că a trebuit să se cațăre pe stîncă. Și acolo erau niște șerpi, iar el a căzut. Dar, spre norocul lui, în locul acela se afla un copac, așa că s-a ales doar cu sperietura. Din cauza asta tremura atît de tare, așa că i-am dat cîteva banane și l-am făcut să-și amintească totul de un milion de ori. Și apoi, dintr-odată, a înțeles că nu avea de ce să-și facă griji. Adică totul s-a sfîrșit și a trecut. Și asta l-a făcut să

rîdă. Iar atunci cînd a rîs el, am rîs și eu. Și apoi a rîs și pasărea minah.

— Foarte bine, spuse bunicul, aprobator. Iar acum, adăugă el, întorcîndu-se din nou înspre Will Farnaby, după primul ajutor psihologic, să vedem ce se poate face pentru sărmanul frate măgăruș[1]. Apropo, eu sînt doctorul Robert MacPhail. Dumneata cine ești?

— Îl cheamă Will, zise Mary Sarojini, înainte ca bărbatul să poată răspunde. Și celălalt nume al lui este Far-cumva.

— Farnaby, mai exact. William Asquith Farnaby. Tatăl meu, după cum vă puteți da seama, a fost un liberal înfocat. Chiar și atunci cînd era beat. În special atunci cînd era beat, completă el, slobozind un rîs aspru și batjocoritor, în mod straniu diferit de voioșia sinceră cu care acceptase descoperirea că nu se petrecuse nimic care să merite atîta tărăboi.

— Nu-ți plăcea de tatăl dumitale? îl întrebă cu interes Mary Sarojini.

— Nu pe cît aș fi putut, îi răspunse Will.

— Ceea ce vrea să spună, îi explică doctorul MacPhail copilei, este că își ura tatăl. Mulți dintre ei simt așa, adăugă el.

Ghemuindu-se pe vine, începu să desfacă baierele gențiii sale negre.

— Unul dintre ex-imperialiștii noștri, bănuiesc, îi spuse el tînărului, peste umăr.

— Născut în Bloomsbury, confirmă Will.

— Elita societății, puse diagnosticul doctorul, însă nu membru al subspeciei militare sau administrative.

1. Sfîntul Francisc de Assisi numea trupul „fratele măgăruș" (*brother ass*) și considera că acesta trebuie supus unui regim sever de disciplină și autocontrol.

— Corect. Tatăl meu a fost avocat și jurnalist politic. A fost, atunci cînd nu era prea ocupat cu alcoolismul. Oricît de incredibil ar părea, mama era fiica unui arhidiacon. A unui *arhidiacon*, repetă el și rîse iarăși, la fel cum rîsese pe seama preferinței tatălui său pentru rachiu.

Doctorul MacPhail îl privi un moment, apoi își îndreptă atenția încă o dată asupra baierelor gențiii.

— Cînd rîzi în felul ăsta, remarcă el pe un ton de detașare științifică, fața îți devine în mod curios urîtă.

Descumpănit, Will încercă să-și ascundă stinghereala prin malițiozitate:

— Întotdeauna e urîtă.

— Din contră, într-un fel baudelairian, e chiar frumoasă. Cu excepția momentelor cînd începi să scoți sunete ca o hienă. De ce scoți sunetele alea?

— Sînt ziarist, explică Will. Corespondent special, plătit ca să călătorească prin lume și să transmită informații privitoare la ororile curente. Ce alt fel de sunete v-ați aștepta să scot? Cu-cu? Bla-bla? Marx-Marx? Rîse din nou, apoi trînti una din vorbele lui de duh des folosite: „Sînt omul care nu acceptă un răspuns afirmativ".

— Drăguț, spuse doctorul MacPhail. Foarte drăguț. Dar acum să trecem la lucruri serioase. Scoțînd o foarfecă din geantă, începu să taie cracul rupt și pătat al pantalonilor, care acoperea genunchiul rănit al lui Will.

Will Farnaby își ridică privirea înspre el și se întrebă, în timp ce îl privea, în ce măsură acest galez improbabil mai avea în el ceva scoțian și cît anume era palanez. În privința ochilor albaștri și a nasului proeminent, nu încăpea nici o îndoială. Însă pielea cafenie, mîinile fine, grația

mișcării – toate astea veneau cu siguranță de altundeva, cu mult mai la sud de Tweed.

— Aici v-ați născut? întrebă el.

Doctorul încuviință dînd din cap:

— La Shivapuram, în ziua funeraliilor Reginei Victoria.

Se mai auzi un ultim clic al foarfecelor, iar cracul pantalonilor căzu, dezvelind genunchiul.

— Urît, fu verdictul doctorului MacPhail după o primă examinare atentă. Dar nu cred că e ceva prea serios. Se întoarse înspre nepoata sa. Aș vrea să fugi înapoi la stațiune și să-l rogi pe Vijaya să vină aici cu unul dintre ceilalți oameni. Spune-le să ia o targă de la infirmerie.

Mary Sarojini dădu din cap și, fără să rostească nici un cuvînt, se ridică în picioare și se grăbi să treacă vîlceaua.

Will privi în urma siluetei micuțe, în timp ce aceasta se îndepărta – fusta roșie se legăna dintr-o parte în alta, pielea netedă a bustului strălucea trandafiriu-aurie în bătaia soarelui.

— Aveți o nepoată extraordinară, îi spuse el doctorului MacPhail.

— Tatăl lui Mary Sarojini, rosti doctorul după un moment de tăcere, a fost fiul meu cel mare. A murit acum patru luni – un accident de alpinism, la munte.

Will își îngăimă condoleanțele și iar se așternu tăcerea.

Doctorul MacPhail desfăcu dopul unei sticle de alcool și-și tamponă mîinile.

— Asta o să doară un pic, avertiză el. Ți-aș sugera să asculți pasărea aceea. Flutură o mînă în direcția copacului uscat în care, după plecarea lui Mary Sarojini, pasărea minah se întorsese.

— Ascult-o cu atenție, ascult-o cu luare-aminte. Te va face să-ți iei gîndul de la durere.

Will Farnaby ascultă. Pasărea minah se întorsese la prima ei temă.

— Atențiune, striga oboiul vorbitor. Atențiune.

— Atențiune la ce? întrebă el, în speranța că va obține un răspuns mai lămuritor decît cel pe care-l primise de la Mary Sarojini.

— La atenție, răspunse doctorul MacPhail.

— Atențiune la atenție?

— Bineînțeles.

— Atențiune, intona pasărea minah ca o confirmare ironică.

— Aveți multe astfel de păsări vorbitoare?

— Trebuie să fie cel puțin o mie care zboară prin insulă. A fost ideea Bătrînului Raja. S-a gîndit că asta le va face bine oamenilor. Poate le face, deși pare destul de nedrept față de sărmanele păsări minah. Din fericire totuși, păsările nu înțeleg poveștele oamenilor. Nici măcar predica Sfîntului Francisc. Ia imaginează-ți numai, continuă el, cum ținea el predici sturzilor, sticleților și pitulicilor! Cîtă aroganță! De ce nu a putut să-și țină gura și să lase păsările să-i predice *lui*? Iar acum, adăugă pe un ton diferit, ai face bine să-ncepi să o asculți pe prietena noastră din copac. O să m-apuc să curăț chestia asta.

— Atențiune.

— Încep.

Tînărul clipi și-și mușcă buza.

— Atențiune. Atențiune. Atențiune.

Da, chiar era adevărat. Dacă ascultai destul de atent, durerea nu era atît de rea.

— Atențiune. Atențiune...

— Cum naiba ai reușit să te cocoți pe stînca aia nu-mi pot imagina, spuse doctorul MacPhail, în timp ce întindea mîna după bandaj.

Will reuși să rîdă.

— Amintește-ți începutul din *Erehwon*[1], spuse el. „După cum mi-a fost norocul, Providența a fost de partea mea".

Dinspre partea cea mai îndepărtată a vîlcelei se apropie zgomotul unor voci. Will întoarse capul și o văzu pe Mary Sarojini ieșind dintre copaci, cu fusta roșie legănîndu-i-se pe lîngă ea atunci cînd sărea. În spatele ei, gol pînă-n brîu și ducînd pe umăr bețele de bambus și pînza făcută sul ale unei tărgi ușoare, mergea un om cît o statuie imensă din bronz, iar în spatele gigantului venea un adolescent subțirel, cu pielea oacheșă, în pantaloni scurți.

— El este Vijaya Bhattacharya, spuse doctorul MacPhail cînd statuia din bronz se apropie. Vijaya este asistentul meu.

— La spital?

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Cu excepția urgențelor, spuse el, nu mai lucrez în spital. Vijaya și cu mine muncim împreună la Stațiunea Agricolă Experimentală. Și Murugan Mailendra (arătă cu mîna în direcția băiatului cu piele oacheșă) e temporar alături de noi, pentru a studia știința solului și creșterea plantelor.

Vijaya păși într-o parte și, așezîndu-și mîna mare pe umărul tovarășului său, îl împinse în față. Ridicîndu-și ochii către chipul tînăr, frumos și îmbufnat, Will îl recunoscu dintr-odată pe tînărul îmbrăcat elegant pe care-l întîlnise, în urmă cu cinci zile, în Rendang-Lobo, împreună cu care mersese peste tot prin insulă în

1. Roman publicat anonim în 1872, aparținînd scriitorului englez Samuel Butler. Este o satiră la adresa Angliei victoriene, imaginată ca distopie ; titlul romanului reprezintă anagrama cuvîntului „nicăieri" (*nowhere*).

Mercedesul alb al Colonelului Dipa. Zîmbi, deschise gura să vorbească, apoi se răzgîndi. Aproape imperceptibil, dar fără umbră de îndoială, băiatul clătinase din cap. În ochii lui, Will zări o expresie de implorare neliniștită. Buzele i se mișcară fără să scoată nici un sunet. „Te rog", părea să spună, „te rog"... Will își schimbă expresia feței.

— Îmi pare bine, domnule Mailendra, spuse el, pe tonul unei formalități obișnuite.

Murugan păru incredibil de ușurat.

— Îmi pare bine, zise tînărul și făcu o mică plecăciune.

Will privi în jurul lui, să vadă dacă ceilalți observaseră ceea ce se întîmplase. După cîte văzu, Mary Sarojini și Vijaya își făceau de lucru cu targa, iar doctorul își strîngea geanta. Micul spectacol de comedie fusese jucat fără public. Tînărul Murugan avea, în mod evident, motivele lui pentru a nu vrea să se știe că fusese în Rendang. Așa-s băieții. Ba uneori sînt chiar ca fetele. Colonelul Dipa se purtase mai mult decît părintește cu tînărul său protejat, iar față de Colonelul Dipa, Murugan se purtase mai mult decît filial – căzuse de-a dreptul în adorație. Să fi fost doar venerarea unui erou, doar admirația unui școlar față de bărbatul puternic care înfăptuise o revoluție încununată de succes, care lichidase opoziția și se instalase pe sine ca dictator? Sau să mai fi fost și alte sentimente la mijloc? Oare juca Murugan rolul lui Antinous în fața acestui Hadrian cu mustață neagră? Ei bine, dacă asta era ceea ce simțea el pentru gangsterii militari între două vîrste, treaba lui. Și dacă gangsterului îi plăceau băieții drăgălași, atunci era treaba *lui*. Și poate, cugetă Will mai departe, acesta era motivul pentru care Colonelul Dipa

se abținuse să facă prezentări oficiale. „Acesta este Muru“ a fost tot ceea ce rostise atunci cînd băiatul fusese lăsat să intre în biroul prezidențial. „Tînărul meu prieten Muru“, și se ridicase, își trecuse brațul pe după umerii băiatului, îl condusese pînă la sofa și se așezase lîngă el. „Pot să conduc Mercedesul?“ întrebase Murugan. Dictatorul zîmbise cu indulgență și dăduse din capul lui negru și lucios. Iar acesta era un alt motiv care te făcea să crezi că relația lor ciudată presupunea mai mult decît prietenie. La volanul mașinii sport a Colonelului, Murugan s-a purtat ca un maniac. Numai un amant infatuat și-ar fi încredințat propria persoană, ca să nu mai vorbim de cea a oaspetelui său, unui astfel de șofer. În timpul cursei nebunești dintre Rendang-Lobo și cîmpurile de petrol, vitezometrul indicase de două ori o sută zece; și partea mai rea, mult mai rea, avea să vină pe drumul de munte dintre terenurile de petrol și minele de cupru. Se căscau prăpăstii, cauciucurile scrîșneau la curbe, bivoli de apă se iveau din desișurile de bambus la cîțiva pași înaintea mașinii, camioane de zece tone coborau duduind pe contrasens. „Nu vă e puțin teamă?“ îndrăznise Will să întrebe. Dar gangsterul era pe cît de pios, pe atît de îndrăgostit. „Dacă știi că faci voia lui Allah – iar eu știu asta *cu adevărat*, domnule Farnaby –, teama nu are nici un motiv. În aceste condiții, teama ar fi o blasfemie“. Și în timp ce Murugan vira pentru a evita un alt bivol, el și-a deschis tabachera de aur și i-a oferit lui Will o Balkan Sobranie.

— Gata! strigă Vijaya.

Will întoarse capul și văzu targa așezată pe pămînt, lîngă el.

— Bun! spuse doctorul MacPhail. Hai să-l ridicăm. Cu grijă. Cu grijă...

Un minut mai tîrziu, mica procesiune își croia drum șerpuit pe cărarea strîmtă dintre copaci. Mary Sarojini mergea în frunte, bunicul ei încheia coloana, iar între ei veneau Murugan și Vijaya, la cîte un capăt al tărgii.

Din patul său mișcător, Will Farnaby privea în sus, prin întunericul verde, ca prin tavanul unei mări vii. Foarte sus, aproape de acoperișul pădurii, s-a auzit un foșnet printre frunze, un țipăt de maimuțe. Iar acum, vreo duzină de păsări-rinocer țopăiau precum închipuirile unei imaginații dezordonate, printr-un nor de orhidee.

— Stai comod? îl întrebă Vijaya, aplecîndu-se îndatoritor pentru a-l privi în față.

Will îi zîmbi.

— Ca un rege, spuse el.

— Nu-i departe, continuă celălalt, liniștitor. Ajungem acolo în cîteva minute.

— Unde anume „acolo“?

— La Stațiunea Experimentală. E ca la Rothamsted[1]. Ai fost vreodată la Rothamsted cînd erai în Anglia?

Will auzise bineînțeles de el, dar nu văzuse locul niciodată.

— Funcționează de mai bine de o sută de ani, continuă Vijaya.

— O sută optsprezece, mai precis, spuse doctorul MacPhail. Lawes și Gilbert și-au început lucrul asupra fertilizatorilor în 1843. Unul dintre elevii lor a venit aici pe la începutul anilor cincizeci ca să-l ajute pe bunicul meu să deschidă

1. Renumit centru de cercetare agricolă din Anglia, fondat în 1843 de către John Bennet Lawes, proprietarul terenului, și de către chimistul Joseph Henry Gilbert.

stațiunea. Rothamsted la tropice – asta era ideea. *La* tropice și *pentru* tropice.

Penumbra verde se lumină și o clipă mai tîrziu mica ceată ieși din pădure sub strălucirea goală a soarelui tropical. Will înălță capul și privi în jurul lui. Nu se aflau departe de platforma unui imens amfiteatru. La cinci sute de picioare mai jos, se așternea o cîmpie întinsă, cadrilată de ogoare, punctată de pîlcuri de copaci și de case înghesuite. În direcția cealaltă, povîrnișurile urcau tot mai sus, la sute de metri, înspre semicercul munților. Una deasupra alteia, terasele verzi sau aurii urcau dinspre cîmpie pînă la peretele crenelat al vîrfurilor, cîmpurile de orez urmau liniile de contur, accentuînd fiecare urcuș și coborîș al pantei cu ceea ce părea a fi o intenție deliberată și plină de măiestrie. Aici natura nu mai era doar natură; peisajul fusese aranjat, fusese redus la esențele sale geometrice și transpus, prin ceea ce ar fi fost un miracol de virtuozitate în cazul unui pictor, în limbajul acestor linii sinuoase, al acestor tușe de culoare pură și strălucitoare.

— Ce făceai în Rendang? întrebă doctorul Robert, rupînd o lungă tăcere.

— Adunam materiale pentru un articol despre noul regim.

— Nu mi-aș fi închipuit că acest Colonel merită să apară la știri.

— Vă înșelați. Este dictator *militar*. Asta înseamnă că moartea pîndește de după colț. Iar moartea este întotdeauna o știre. Chiar și mirosul îndepărtat al morții este o știre, continuă el rîzînd. De aceea mi s-a spus să trec pe aici la întoarcerea din China.

Și mai existaseră și alte motive pe care prefera să nu le pomenească. Ziarele erau doar

unul din interesele Lordului Aldehyde. Pe de altă parte, el reprezenta compania Southeast Asia Petroleum, tot el era și Societatea Imperială și de peste Hotare a Cuprului. În mod oficial, Will venise în Rendang ca să adulmece moartea în aerul ei militarizat; dar fusese totodată însărcinat să descopere părerea dictatorului asupra capitalului străin, asupra reducerilor de taxe pe care era pregătit să le ofere, asupra garanțiilor împotriva naționalizării. Și cît anume din profituri ar urma să fie exportat? Cîți tehnicieni și administratori nativi ar trebui să fie angajați? O sumedenie de întrebări. Însă Colonelul Dipa fusese foarte amabil și cooperant. Acesta fusese motivul acelui drum înfiorător cu Murugan la volan, pînă la minele de cupru. „Sînt primitive, dragul meu Farnaby, primitive. Sîntem în mare trebuință, după cum poți vedea și dumneata, de echipament modern". O altă întîlnire fusese stabilită – stabilită, își aminti Will acum – pentru dimineața aceasta. Și-l închipui pe Colonel la biroul lui. Un raport al șefului poliției. „Domnul Farnaby a fost văzut ultima dată navigînd singur într-o ambarcațiune mică prin Strîmtoarea Pala. Două ore mai tîrziu, o furtună de o mare violență... Probabil decedat..." În schimb, iată-l, teafăr și nevătămat, pe insula interzisă.

„Nu-ți vor da viză niciodată", îi spusese Joe Aldehyde la ultima lor întrevedere. Dar poate te-ai putea strecura pînă la țărm, deghizat. Pune-ți pe tine vreun burnuz sau ceva de genul ăsta, ca Lawrence al Arabiei.

Încercînd să-și păstreze o mină serioasă, Will promisese: „Am să încerc".

„În orice caz, dacă reușești cumva să ajungi pe Pala, du-te glonț la palat. Rani – adică Regina lor Mamă – e o veche prietenă a mea. Am întîlnit-o

prima dată acum șase ani, la Lugano. Era acolo împreună cu bătrînul Voegeli, bancherul investitor. Prietena lui e interesată de spiritism și au aranjat o ședință pentru mine. Un medium cu pîlnie, o veritabilă Voce Directă – doar că, din nefericire, era în germană. Ei bine, după ce s-au aprins luminile, am purtat cu ea o lungă discuție."

„Cu pîlnia?"

„Nu, nu. Cu Rani. E o femeie remarcabilă. Ai auzit de Cruciada Spiritului."

„A fost invenția *ei*?"

„Absolut. Și, personal, o prefer în locul Reînarmării Morale. Prinde mai bine în Asia. În seara aceea am discutat mult despre asta. Și apoi am vorbit despre petrol. Pala este plină de petrol. Southeast Asia Petroleum a încercat ani de zile să pună mîna pe el. La fel și celelalte companii. Nimic. Nici o concesionare de petrol nimănui. E politica lor permanentă. Dar Rani nu e de acord cu ea. Ea vrea să vadă că petrolul face bine lumii. Prin finanțarea Cruciadei Spiritului, de pildă. Așa că, după cum spuneam, dacă ajungi vreodată în Pala, du-te glonț la palat. Vorbește cu ea. Află povestea ascunsă a oamenilor care iau hotărîri. Află dacă există vreo minoritate pro-petrol și întreabă cum i-am putea ajuta să-și continue treaba."

Aldehyde sfîrșise prin a-i promite lui Will o primă considerabilă dacă eforturile lui aveau să fie încununate de succes. De-ajuns cît să-i ofere acestuia un an întreg de libertate. „Fără rapoarte. Nimic altceva decît artă de pură calitate, Artă, ARTĂ". Și slobozise un rîs scatolgic, ca și cînd ar fi rostit un alt cuvînt, nu „artă". Ce ființă josnică! Dar, cu toate astea, Will scria pentru ziarele abjecte ale ființei celei josnice și era gata, pentru mită, să facă munca murdară a

ființei aceleia abjecte. Și acum, în mod incredibil, se afla pe pămîntul Palei. După cum îi fusese norocul, Providența fusese de partea lui – cu scopul bine definit, în mod evident, de a săvîrși unul din acele renghiuri sinistre care sînt specialitatea Providenței.

Fu chemat înapoi la realitatea prezentă de sunetul vocii ascuțite a lui Mary Sarojini.

— Am ajuns!

Will își ridică iarăși capul. Mica procesiune ieșise de pe potecă și trecea printr-o deschizătură într-un perete acoperit cu stucaturi. La stînga, pe o înșiruire descendentă de terase, se profilau liniile unor clădiri joase, conturate de copaci *peepul*. Drept înainte, o alee de palmieri înalți cobora către un iaz cu lotuși, la al cărui cel mai îndepărtat capăt se afla un Buddha imens, din piatră. Luînd-o la stînga, urcară printre copacii înfloriți, cu parfumuri amestecate, către prima terasă. În spatele unui gard, nemișcat, cu excepția fălcilor care rumegau, stătea un taur cocoșat, alb ca neaua, divin în frumusețea lui senină și fără minte. Iubitul Europei rămase în urmă, iar acum se vedea un șir de păsări de-ale Iunonei care-și tîrau penele prin iarbă. Mary Sarojini deschise poarta micii grădini.

— Iată bungaloul meu, spuse doctorul MacPhail și, întorcîndu-se spre Murugan, îi zise: Hai să te-ajut să urci scările.

4

Tom Krishna și Mary Sarojini plecaseră să-și facă siesta împreună cu copiii grădinarului, în casa vecină. În salonul ei întunecos, Susila MacPhail stătea singură, cu amintirile fericirii sale trecute și cu durerea pierderii ei în prezent. Ceasul din bucătărie bătu jumătatea de oră. Era timpul să plece. Se ridică oftînd, își încălță sandalele și ieși în lumina puternică a după-amiezii tropicale. Își ridică privirea în sus, către cer. Deasupra vulcanilor, nori imenși urcau înspre zenit. Avea să plouă peste o oră. Mișcîndu-se de la o pată de umbră la alta, își croi drum de-a lungul aleii mărginite de copaci. Cu un fîlfîit brusc de pene, un stol de porumbei țîșni dintr-unul din arborii înalți de *peepul*. Cu aripi verzi și ciocuri ca de coral, cu piepturi care-și schimbau nuanța în lumina de culoarea perlei, zburară înspre pădure. Cît de frumoși erau, nespus de drăguți! Susila era gata să se întoarcă, să surprindă expresia de încîntare de pe chipul lui Dugald; apoi, revenindu-și, își coborî privirea în pămînt. Dugald nu mai era; nu mai era decît durerea aceasta, ca durerea unui mădular-fantomă care continuă să bîntuie imaginația, bîntuind pînă și percepțiile celor care au suferit o amputare. „Amputare", șopti ea către sine, „amputare"... Simțind cum ochii i se umpleau

de lacrimi, se opri. Amputarea nu era o scuză pentru autocompătimire și, cu toate că Dugald era mort, păsările erau la fel de frumoase ca întotdeauna, iar copiii ei, toți ceilalți copii aveau tot atîta nevoie să fie iubiți, ajutați și învățați. Dacă absența lui era atît de constant prezentă, asta se întîmpla ca să-i aducă aminte că de-acum înainte ea trebuia să iubească pentru doi, să trăiască pentru doi, să cugete pentru doi, trebuia să perceapă și să înțeleagă nu doar cu ochii și mintea proprie, ci și cu ochii și cu mintea care fuseseră ale lui și, pînă înainte de catastrofă, și ale ei, într-o comuniune de încîntare și înțelegere.

Dar iat-o ajunsă la bungaloul doctorului. Urcă treptele, traversă veranda și intră în salon. Socrul ei era așezat lîngă fereastră, sorbind ceai rece dintr-o cană de pămînt și citind *Revue de Mycologie*. Își ridică privirea atunci cînd ea se apropie și-i zîmbi de bun-venit.

— Susila, draga mea! Ce bine-mi pare că ai reușit să vii.

Ea se aplecă și-i sărută obrajii nerași.

— Ce înseamnă toate lucrurile pe care le-am auzit de la Mary Sarojini? întrebă ea. E adevărat că a găsit un naufragiat?

— Din Anglia – însă ajuns via China, Rendang și un naufragiu. E ziarist.

— Cum arată?

— Are fizicul unui mesia. Însă e prea deștept ca să creadă în Dumnezeu sau să fie convins de propria lui misiune. Și prea sensibil, chiar dacă ar fi convins, ca s-o ducă la îndeplinire. Mușchii lui ar vrea să acționeze, iar sentimentele sale ar vrea să creadă; însă terminațiile lui nervoase și istețimea nu i-ar permite.

— Așadar, presupun că este foarte nefericit.

— Într-atît de nefericit, încît ajunge să rîdă ca o hienă.

— El știe că rîde ca o hienă?

— Știe și e destul de mîndru de asta. Chiar face epigrame pe tema asta. „Eu sînt omul care nu acceptă un răspuns afirmativ".

— E rănit rău? întrebă ea.

— Nu rău. Dar face temperatură. L-am băgat pe antibiotice. Acum depinde de tine să-i întărești rezistența și să dai o șansă acelei *vis medicatrix naturae*[1].

— O să fac tot ce-mi stă în putință. Apoi, după un moment de tăcere, continuă: Am fost s-o văd pe Lakshmi, la întoarcerea de la școală.

— Cum ți s-a părut?

— Cam la fel. Nu, poate un pic mai slăbită decît ieri.

— Așa am simțit și eu cînd am văzut-o în dimineața asta.

— Din fericire, durerea nu pare să se întețească. Încă mai putem să-i facem față în mod psihologic. Iar astăzi am lucrat asupra greției. A reușit să bea ceva. Nu cred că va mai fi nevoie de fluide intravenoase.

— Slavă domnului! spuse el. Injecțiile alea intravenoase erau o tortură. Dispune de un curaj atît de mare în fața oricărui pericol real; dar ori de cîte ori se punea problema unei injecții sau a unui ac în venă, o cuprindea groaza cea mai rușinoasă și irațională.

Se gîndi la vremea de la începuturile căsniciei lor, cînd își pierduse cumpătul și o numise laşă pentru că făcuse atîta tărăboi. Lakshmi plînsese și, cedînd în fața martiriului ei, își pusese cenușă-n cap, implorînd să fie iertat. „Lakshmi, Lakshmi..." Iar acum, peste cîteva zile, va muri. După treizeci și șapte de ani.

— Despre ce-ați vorbit? întrebă el cu voce tare.

— Despre nimic anume, răspunse Susila.

Dar adevărul era că vorbiseră despre Dugald și că nu se putea îndura să repete ceea ce-și spuseseră. „Primul meu copil", șoptise femeia muribundă. „Nu știam că bebelușii puteau fi atît de frumoși". În orbitele lor înfundate, întunecate, ochii i se luminaseră, buzele lipsite de sînge zîmbiseră. „Niște mîini atît de micuțe, micuțe", continuase vocea răgușită, „o guriță atît de lacomă!" Și o mînă aproape descărnată atinsese tremurînd locul unde, înainte de operația de anul trecut, se aflase sînul ei. „N-am știut niciodată", repetă ea. Și, înainte de eveniment, cum ar fi putut să știe? Fusese o revelație, o apocalipsă a atingerii și a iubirii. „Înțelegi ce vreau să spun?" Iar Susila încuviințase, dînd din cap. Bineînțeles că înțelegea – înțelesese asta din legătura cu propriii copii, înțelesese, în alte apocalipse ale atingerii și iubirii, alături de bărbatul în care se transformase acel Dugald mic, cu mîini micuțe și guriță lacomă. „Altădată îmi era teamă pentru el" șoptise muribunda. „Era atît de puternic, așa un tiran, ar fi putut răni, teroriza și distruge. Dacă s-ar fi însurat cu o altă femeie... Sînt atît de recunoscătoare că ai fost tu!" Din locul în care se aflase sînul, mîna descărnată s-a mișcat și s-a oprit pentru a se odihni pe brațul Susilei. Aceasta aplecase capul și o sărutase. Plîngeau amîndouă.

Doctorul MacPhail oftă, își ridică privirea și, ca un om care tocmai ieșise din apă, se scutură ușor.

— Numele naufragiatului este Farnaby, spuse el. Will Farnaby.

1. Puterea vindecătoare a naturii (în lat. în orig.).

— Will Farnaby, repetă Susila. Păi, ar fi mai bine să merg să văd ce pot face pentru el, continuă el, apoi se întoarse și plecă.

Doctorul MacPhail privi în urma ei, apoi se lăsă pe spate pe scaunul său și închise ochii. Se gîndi la fiul său, se gîndi la soția sa – la Lakshmi, care se stingea încet, la Dugald cel ca o flacără strălucitoare și mistuitoare, stinsă brusc. Se gîndi la înșiruirea de neînțeles a schimbărilor și a întîmplărilor care alcătuiesc viața, la toate frumusețile, ororile și absurdităților ale căror înlănțuiri creează modelul neinterpretabil și totuși divin semnificativ al destinului uman. „Biata fată", își zise în sinea lui, amintindu-și expresia de pe chipul Susilei atunci cînd el îi povestise ce i se întîmplase lui Dugald, „biata fată!" În acest timp, citea și articolul despre ciupercile halucinogene din *Revue de Mycologie*. Era o altă activitate irelevantă care-și găsea oarecum locul în tipar. Cuvintele uneia dintre poezioarele ciudate ale bătrînului Raja îi veniră în minte:

„Toate lucrurile, perfect indiferente
tuturor lucrurilor,
lucrînd perfect laolaltă
în discordie, pentru un Bine de dincolo
de bine, pentru o Ființă mai
veșnică în vremelnicia ei, mai
eternă în temporalitatea ei decît
Dumnezeu din înalturi."

Ușa scîrțîi și o clipă mai tîrziu Will auzi zgomotul unor pași ușori și foșnet de fuste. Apoi o mînă i se așeză pe umăr și o voce de femeie, joasă și muzicală, îl întrebă cum se simțea.

— Mă simt groaznic, răspunse el fără să deschidă ochii.

Nu exista autocompătimire în tonul său, nici vreun apel la simpatie – doar realismul furios al unui stoic care s-a săturat în cele din urmă de farsa lungă a impasibilității și lasă să-i scape adevărul, cu năduf.

— Mă simt groaznic.

Mîna îl atinse din nou.

— Eu sînt Susila MacPhail, spuse vocea, mama lui Mary Sarojini.

Fără chef, Will întoarse capul și deschise ochii. O versiune mai matură, mai oacheșă a lui Mary Sarojini era așezată lîngă pat, zîmbindu-i cu o amabilitate prietenească. Să-i întoarcă zîmbetul ar fi fost un efort prea mare pentru el; se mulțumi să zică „îmi pare bine", apoi trase cearșaful puțin mai sus și închise iarăși ochii.

Susila privi în jos spre el, în tăcere, la umerii osoși, la coșul pieptului de sub o piele a cărei paloare nordică îl făcea să pară ochilor ei palanezi ciudat de fragil și vulnerabil, la fața arsă de soare, cu trăsături care ieșeau în evidență, ca ale unei sculpturi menite să fie văzută de la distanță – proeminente și totuși sensibile, la tremuratul care, mai mult decît chipul dezgolit, o trimitea cu gîndul la un om care a fost jupuit și apoi lăsat să sufere.

— Am auzit că vii din Anglia, spuse ea în cele din urmă.

— Nu-mi pasă de unde vin, murmură Will, iritat. Nici unde mă duc. *Din* iad *în* iad.

— Am fost în Anglia imediat după război, continuă ea. Ca studentă.

Încercă să n-o asculte, dar urechile n-au capace; nu exista scăpare de vocea aceea inoportună.

— Era o fată la cursul meu de psihologie, spunea ea; ai ei locuiau în Țara Galilor. M-a

chemat să stau la ei în prima lună din vacanța de vară. Știi Țara Galilor?

Bineînțeles că știa Țara Galilor. De ce-l bătea la cap cu amintirile ei prostești?

— Îmi plăcea să mă plimb pe lîngă apă, continuă Susila, să privesc peste șanțul de apă, înspre catedrală – și să se gîndească, în timp ce privea catedrala, la Dugald așezat sub palmieri, pe plajă, la Dugald care-i dădea prima lecție de alpinism. „Ești legată. Ești în perfectă siguranță. Nu ai cum să cazi"... Nu ai cum să cazi, repetă ea cu amărăciune – și apoi își aminti locul și momentul în care se afla, își aminti că avea o treabă de făcut, își aminti, atunci cînd privi din nou chipul jupuit și proeminent, că aici se afla o ființă omenească în suferință. Ce plăcut era, continuă ea, și cît de liniștitor!

Lui Will Farnaby i se păru că vocea devenise mai melodioasă și, într-un fel ciudat, mai îndepărtată. Poate din cauza asta n-o mai simțea ca pe-o intruziune.

— Îmi dădea un sentiment de pace extraordinar. *Shanti*[1], *shanti, shanti.* Pacea ce depășește puterea de înțelegere.

Vocea aproape cînta acum; cînta, se părea, de undeva dintr-o altă lume.

— Pot să închid ochii, urmă ea să cînte, închid ochii și văd totul atît de clar. Văd biserica – și e enormă, mult mai înaltă decît copacii uriași din jurul palatului episcopului. Văd iarba verde, apa, lumina aurie a soarelui care cade peste pietre și umbrele piezișe dintre contraforturi. Și ascultă! Aud clopotele. Clopotele și stăncuțele. Stăcuțele din turn – auzi stăncuțele?

1. Termen din limba sanscrită, care înseamnă „pace".

Da, auzea stăncuțele, le putea auzi aproape la fel de clar cum auzea acum papagalii în copacii de la fereastra lui. Se afla aici și în același timp se afla acolo – aici, în încăperea asta întunecoasă, înăbușitoare, de lîngă ecuator, dar și acolo, afară, în vîlceaua răcoroasă, la margine de Mendips, cu stăncuțele croncănind în turnul catedralei și cu sunetul clopotelor pierzîndu-se în tăcerea verde.

— Sînt și nori albi, spunea vocea, iar cerul albastru dintre ei este atît de palid, atît de discret, nemaipomenit de blînd.

Blînd, repetă el, blîndul cer albastru al acelui sfîrșit de săptămînă din aprilie, pe care-l petrecuse acolo înainte de dezastrul căsniciei lor, împreună cu Molly. Prin iarbă erau margarete și păpădii, iar dincolo de apă se înălța biserica uriașă, cu geometria ei austeră, sfidînd sălbăticia acelor nori moi de aprilie. Sfidînd-o și în același timp completînd-o, armonizîndu-se cu ea într-o perfectă reconciliere. Așa ar fi trebuit să stea lucrurile și între el și Molly, așa cum fusese atunci.

— Și lebedele, auzi el vocea care intona ca prin vis, lebedele...

Da, lebedele. Lebede albe se mișcau pe deasupra unei oglinzi de jad și jais – o oglindă însuflețită care se umfla și tremura astfel încît imaginile lor argintii se spărgeau și se refăceau la nesfîrșit, dezintegrîndu-se și refăcîndu-se într-un tot.

— Precum descoperirile heraldicii. Romantice, imposibil de frumoase. Și totuși, iată-le: păsări adevărate într-un loc adevărat. Atît de-aproape de mine acum, încît aproape că le pot atinge; și totuși atît de departe, la mii de mile depărtare. Departe, peste apa aceea liniștită, mișcîndu-se ca prin vrajă, ușor, maiestuos...

Maiestuos, mișcîndu-se maiestuos, în timp ce apa neagră se ridica și se despica atunci cînd piepturile bombate înaintau – se ridica, se despica, alunecînd înapoi în valuri ușoare care se lărgeau într-o săgeată scînteietoare în urma lor. Le vedea mișcîndu-se pe suprafața oglinzii întunecate, putea auzi stăncuțele din turn, putea simți, prin combinația tot mai apropiată de dezinfectant și gardenii, mirosul rece, persistent, verde, al șanțului de apă gotic din valea verde, îndepărtată.

— Plutind fără efort.

„Plutind fără efort." Cuvintele îi aduseră o satisfacție profundă.

— Stăteam acolo, spunea ea, stăteam acolo privind și iar privind, și în scurt timp pluteam și *eu*. Pluteam laolaltă cu lebedele pe suprafața netedă dintre întunericul de dedesubt și cerul palid și blînd de deasupra. Plutind în același timp pe cealaltă suprafață, dintre aici și acolo departe, dintre atunci și acum. Și dintre amintirea fericirii, gîndi ea, și această prezență insistentă, cumplită, a absenței. Plutind, spuse ea cu voce tare, pe suprafața dintre real și imaginar, dintre ceea ce vine înspre noi dinafară și ceea ce vine înspre noi dinăuntru, din adîncul profund, profund, de aici.

Își așeză mîna pe fruntea lui și dintr-odată cuvintele se transformară în lucrurile și evenimentele pe care le desemnau; imaginile se transformară în fapte. *Chiar* plutea.

— Plutind, insista blînd vocea aceea. Plutind ca o pasăre albă pe apă. Plutind pe un mare fluviu al vieții – un mare fluviu calm și tăcut, care curge liniștit, atît de liniștit, încît aproape ai crede că a adormit. Un fluviu care doarme. Dar care curge nestăvilit. Viață care se varsă

tăcută și nestăvilită într-o viață încă și mai plină, într-o pace însuflețită, mai profundă, mai bogată, mai puternică și mai desăvîrșită pentru că îți cunoaște toată durerea și nefericirea; le cunoaște, le ia asupra ei și le contopește cu propria-i substanță. Și tocmai în pacea aceasta plutești acum, plutești pe acest fluviu liniștit și tăcut care doarme și este totuși de nestăvilit, iar el este de nestăvilit tocmai pentru că doarme. Și eu plutesc odată cu el.

Susila îi vorbea străinului. La un alt nivel, își vorbea sie însești:

— Plutesc fără efort. Fără să am nimic de făcut. Doar să mă abandonez, doar să mă las purtată, doar să-i cer acestui fluviu de nestăvilit și adormit al vieții să mă ducă acolo unde merge el – și știind tot timpul că locul unde merge este locul unde vreau să ajung: într-o viață mai plină, într-o pace însuflețită. De-a lungul fluviului adormit, de nestăvilit, în deplinătatea armoniei.

În mod involuntar, inconștient, Will Farnaby oftă adînc. Cît de tăcută devenise lumea! Tăcută, căzînd într-o tăcere adîncă și cristalină, chiar dacă papagalii se mai agitau încă dincolo de obloane, chiar dacă vocea încă mai îngîna, aici, lîngă el! Tăcere și neant, iar prin tăcerea și neantul acestea curgea fluviul adormit și de nestăvilit.

Susila privi la chipul așezat pe pernă. Părea dintr-odată foarte tînăr, copilăresc, în seninătatea lui deplină. Ridurile provocate de încruntare, care-i brăzdau fruntea, dispăruseră. Buzele care fuseseră atît de încleștate de durere se desfăcuseră acum, iar răsuflarea se auzea ușor, ușor, aproape imperceptibil. Își aminti brusc cuvintele care-i veniseră în minte atunci cînd privise într-o noapte cu lună la inocența transfigurată

a chipului lui Dugald: „Preaiubiților ei ea le dă somnul“[1].

— Somn, rosti ea cu voce tare. Somn.

Tăcerea părea să devină mai adîncă, vidul – și mai cuprinzător.

— Adormit pe rîul care doarme, spunea vocea. Iar deasupra rîului, pe cerul palid, sînt nori albi, imenși. Iar atunci cînd îi privești, începi să plutești înspre ei. Da, începi să plutești înspre ei, iar fluviul devine acum un fluviu în văzduh, un fluviu invizibil care te poartă, te poartă sus, din ce în ce mai sus.

Sus, sus, prin neantul tăcut. Imaginea devenea lucru, cuvintele se transformau în experiență.

— Dincolo de cîmpia fierbinte, continuă vocea, fără efort, spre prospețimea munților.

Da, acolo se afla Junfrau, de un alb ametitor, profilat pe albastru. Mai era Monte Rosa...

— Cît de proaspăt este aerul atunci cînd îl inspiri. Proaspăt, pur, plin de viață!

El respiră adînc și viața nouă pătrunse în el. Iar acum un vînticel începu să bată dinspre troienele de zăpadă, rece pe pielea lui, încîntător de rece. Și, ca și cînd ar fi fost un ecou al gîndurilor sale, ca și cînd i-ar fi descris experiența, vocea spuse:

— Răcoare. Răcoare și somn. Prin răcoare, înspre mai multă viață. Prin somn, înspre armonie, înspre deplinătate, înspre trăirea păcii.

O jumătate de oră mai tîrziu, Susila intră din nou în salon.

— Ei? o întrebă socrul ei. Ai reușit?

Ea făcu semn din cap că da.

— I-am vorbit despre un loc din Anglia, spuse ea. A adormit mai repede decît sperasem. Apoi

1. Adaptare a unui fragment de verset din Psalmul 127.

i-am transmis cîteva sugestii legate de temperatură...

— *Și* de genunchi, sper.

— Bineînțeles.

— Sugestii directe?

— Nu, indirecte. Întotdeauna sînt mai bune. L-am făcut să fie conștient de imaginea trupului său. Apoi l-am făcut să și-l imagineze mult mai mare decît în realitatea de zi cu zi – iar genunchiul mult mai mic. Un flecușteț neînsemnat care se revoltă împotriva unui lucru uriaș și splendid. Nici nu încape îndoială cine urmează să cîștige. Privi la orologiul de pe perete. Doamne, trebuie să mă grăbesc. Altfel, voi întîrzia la școală.

5

Soarele tocmai răsărea cînd doctorul Robert intră în camera de spital a soției sale. O lumină portocalie pe care se profila silueta neregulată a munților. Apăru apoi deodată secera năucitoare a unei incandescențe, între două vîrfuri. Secera deveni o jumătate de cerc, iar primele umbre prelungi, primele raze de lumină aurie traversară grădina de dincolo de fereastră. Și cînd ridicai din nou privirea înspre munți, vedeai toată măreția teribilă a unui răsărit de soare.

Doctorul Robert se așeză lîngă pat, luă mîna soției sale și o sărută. Ea îi zîmbi, apoi se întoarse iarăși înspre fereastră.

— Cît de repede se-nvîrte pămîntul! șopti ea și adăugă, după o clipă de tăcere: Într-una din diminețile astea va fi ultimul meu răsărit de soare.

În corul încurcat de țipete ale păsărilor și zgomote ale insectelor, o pasăre minah cînta *„Karuna. Karuna"*...

— *Karuna*, repetă Lakshmi. Compasiune...

— *Karuna. Karuna,* insistă oboiul vocii lui Buddha din grădină.

— Nu voi mai avea nevoie de ea pentru mult timp, continuă ea. Dar tu? Bietul meu Robert, dar tu?

— Într-un fel sau altul, ne găsim puterea necesară, spuse el.

— Dar va fi oare felul potrivit de putere? Sau va fi puterea armurii, puterea izolării, puterea venită din cufundarea în munca și ideile tale și din indiferența față de orice altceva? Îți amintești cum veneam și te trăgeam de păr și te făceam să fii atent? Cine o să mai facă asta cînd nu voi mai fi eu?

O soră intră și aduse un pahar cu apă îndulcită. Doctorul Robert strecură o mînă sub umerii soției sale și o ridică într-o poziție comodă. Sora îi duse paharul la buze. Lakshmi bău puțină apă, înghiți cu greutate, apoi mai bău încă o dată și încă o dată. Îndepărtîndu-se de paharul care i se oferea, ea-și ridică privirea înspre doctorul Robert. Chipul veștejit era luminat de o licărire stranie, nepotrivită, de pură maliției.

— „Eu Treimea o arăt", recită vocea slabă și răgușită, „bînd nectar de portocale, înmulțit cu apă; prin ale mele trei sorbiri eu pe arian dezic"[1]... Se opri. Ce ridicol să-mi amintesc asta. Dar, pe de altă parte, dintotdeauna am fost cam ridicolă, nu?

Doctorul Robert se strădui să-i întoarcă zîmbetul.

— Cam ridicolă, încuviință el.

— Spuneai că eram ca un purice. Acum aici și apoi, țop! altundeva, la cîteva mile distanță. Nu-i de mirare că n-ai putut să mă educi niciodată!

1. Versuri din *Monologul călugărului spaniol* (*Soliloquy of the Spanish Cloister*), semnat de poetul englez Robert Browning, un monolog dramatic prin care călugărul încearcă să-și convingă auditoriul de superioritatea sa morală. Versurile citate se referă la doctrina ariană care respingea Treimea creștină, doctrină pe care călugărul amintit o contrazice, bîndu-și nectarul din trei sorbiri în loc de una.

— Însă *tu* m-ai educat pe *mine* fără doar și poate, o asigură el. Dacă nu erai tu, să vii și să mă tragi de păr, să mă faci să privesc lumea și să mă ajuți să o înțeleg, ce aș fi fost astăzi? Un pedant cu ochelari de cal – în ciuda educației mele. Dar, spre norocul meu, am avut inspirația să te cer de soție și, spre norocul meu, ai avut nebunia de a accepta și apoi înțelepciunea și înțelegerea de a face o treabă bună din mine. După treizeci și șapte de ani de educație aleasă, sînt aproape uman.

— Dar eu sînt tot un purice, insistă Lakshmi clătinînd din cap. Și totuși am încercat. Am încercat din greu. Nu știu dacă ți-ai dat seama vreodată, Robert: mergeam întotdeauna în vîrful picioarelor, întinzîndu-mă întotdeauna spre locul în care îți desfășurai munca, lectura și cugetarea. Pe vîrful picioarelor, încercînd să-l ating, încercînd să urc acolo, alături de tine. Doamne, ce istovitor era! Ce șir nesfîrșit de eforturi! Și toate de-a dreptul inutile. Pentru că eram doar un purice prost care țopăia aici, jos, printre oameni, flori, pisici și cîini. Genul tău de lume sofisticată era un loc spre care nu puteam urca, cu atît mai puțin în care să-mi găsesc locul. Cînd s-a întîmplat lucrul acesta (își ridică din nou mîna către sînul absent), n-a mai trebuit să încerc. Gata cu școala, gata cu temele. Aveam o scuză permanentă.

Urmă o tăcere îndelungată.

— Ce-ar fi să mai luați o înghițitură? spuse asistenta în cele din urmă.

— Da, ar trebui să mai bei puțin, încuviință doctorul Robert.

— Și să distrug Treimea? Lakshmi îi trimise un alt zîmbet. Prin masca vîrstei și a bolii necruțătoare, doctorul Robert o văzu dintr-odată pe fata veselă de care, acum o jumătate de viață și totuși, parcă ieri, se îndrăgostise.

O oră mai tîrziu, doctorul Robert se afla înapoi în biroul lui.

— O să rămîi singur în dimineața asta, îl anunță el pe Will Farnaby după ce-i schimbă pansamentul de la genunchi. Eu trebuie să merg cu mașina pînă la Shivapuram, la o întîlnire a Consiliului de Coroană. Una dintre asistentele noastre studente va veni în jurul prînzului ca să-ți facă injecția și să-ți aducă ceva de mîncare. Iar după-amiază, imediat ce termină treaba la școală, va trece și Susila din nou. Acum trebuie să plec.

Doctorul Robert se ridică și-și așeză mîna un moment pe brațul lui Will.

— Ne vedem pe seară, spuse el, dar la jumătatea distanței către ușă se opri și se întoarse. Era să uit să-ți dau asta. Dintr-unul din buzunarele laterale ale jachetei sale largi, scoase o cărticică verde. Era lucrarea bătrînului Raja, *Însemnări asupra celor ce sînt și asupra a ce ar fi înțelept să facem în legătură cu cele ce sînt.*

— Admirabil titlu! spuse Will în timp ce lua cartea ce i se întindea.

— O să-ți placă și conținutul, îl asigură doctorul Robert. Sînt doar cîteva pagini, atîta tot. Dar dacă vrei să știi ce înseamnă Pala, nu există altă introducere mai bună.

— Apropo, cine *este* Bătrînul Raja? întrebă Will.

— Cine *a fost*, mă tem. Bătrînul Raja a murit în treizeci și opt, după o domnie cu trei ani mai lungă decît a Reginei Victoria. Fiul său cel mare a murit înaintea lui, și a fost urmat de nepot, care a fost un cretin – dar a compensat lucrul acesta prin faptul că a trăit puțin. Actualul Raja este strănepotul său.

— Și dacă mi-e permis să pun o întrebare personală, cum se face că cineva pe numele de MacPhail apare în toată povestea asta?

— Primul MacPhail din Pala a venit aici cînd domnea bunicului Bătrînului Raja – Raja Reformatorul îl numim noi. Începînd cu aceștia, cu el și cu străbunicul meu, s-a construit Pala modernă. Bătrînul Raja a consolidat munca lor și a dus-o mai departe. Iar astăzi facem tot ce ne stă în putință să-i călcăm pe urme.

Will ridică *Însemnările asupra celor ce sînt.*

— Aici se prezintă istoria reformelor?

Doctorul Robert clătină din cap.

— Doar se enunță principiile de bază. Citește-le pe acelea mai întîi. Cînd mă întorc de la Shivapuram în seara asta, o să te ajut să-ți faci o idee despre istorie. O să înțelegi mai bine ceea ce s-a făcut de fapt dacă începi prin a cunoaște ceea ce a trebuit să fie făcut – ceea ce trebuie făcut întotdeauna, oriunde, de către oricine are o idee clară asupra celor ce sînt. Așa că citește-o, citește-o. Și nu uita să-ți bei sucul de fructe la unsprezece.

Will îl urmări cum pleacă, apoi deschise cărticica verde și începu să citească.

I

Nimeni nu are nevoie să plece niciunde altundeva. Ne aflăm cu toții, măcar de-am fi conștienți de asta, deja acolo.

Dac-aș ști cine sînt de fapt, aș înceta să mă mai port ca ceea ce cred că sînt; și dac-aș înceta să mă port ca ceea ce cred că sînt, aș ști cine sînt.

Ceea ce sînt de fapt, dacă maniheeanul care cred că sînt mi-ar permite s-o știu, este reconcilierea lui da și nu, reunite într-o acceptare totală și în experiența binecuvîntată a lui Nu-Doi.

În religie, toate cuvintele sînt cuvinte murdare. Oricine ajunge să fie elocvent în legătură cu Buddha sau cu Dumnezeu sau cu Cristos, ar merita să i se spele gura cu săpun carbolic.

Pentru că aspirația lui de a perpetua numai „da"-ul din orice pereche de antinomii nu poate niciodată, din firea lucrurilor, să se realizeze, maniheeanul izolat care cred eu că sînt se condamnă la o frustrare repetată la nesfîrșit, la conflicte, repetate la nesfîrșit, cu alți maniheeni frustrați și plini de speranță.

Conflicte și frustrări – tema oricărei istorii și a oricărei biografii. „Îți arăt durerea", a spus Buddha în mod realist. Dar el ne-a mai arătat și sfîrșitul durerii – autocunoaștere, acceptare totală, experiența binecuvîntată a lui Nu-Doi.

II

Să știm cine sîntem de fapt are ca rezultat Ființa Desăvîrșită, iar Ființa Desăvîrșită are ca rezultat tipul cel mai potrivit de facere de bine. Însă facerea de bine nu duce prin ea însăși la Ființa Desăvîrșită. Putem fi virtuoși fără să știm de fapt cine sîntem. Ființele care doar sînt bune nu sînt Ființe Desăvîrșite; sînt doar stîlpi ai societății.

Cei mai mulți stîlpi își sînt proprii lor Samsoni. Rezistă, dar mai devreme sau mai tîrziu se prăbușesc. N-a existat niciodată vreo societate în care marea parte a binefacerilor să fie produsul Ființei Desăvîrșite și, prin urmare, să fie constant apropriate. Asta nu înseamnă că nu va exista vreodată o astfel

de societate sau că noi, în Pala, sîntem nebuni pentru că încercăm s-o înființăm.

III

Yoghinul și stoicul – două ego-uri meritorii care își obțin rezultatele remarcabile pretinzînd, în mod sistematic, a fi altcineva. Însă nu pretinzînd că sîntem altcineva, chiar cineva în mod absolut bun și înțelept, putem să trecem de la maniheismul izolat la Ființa Desăvîrșită.

Ființa Desăvîrșită înseamnă să știm cine sîntem de fapt; și ca să știm cine sîntem de fapt, trebuie să știm mai întîi, în fiecare moment, cine credem că sîntem și ce anume ne obligă să simțim și să acționăm acest prost obicei al gîndirii. Un moment de cunoaștere adevărată și completă a ceea ce credem că sîntem, dar de fapt nu sîntem, pune punct pentru scurt timp șaradei maniheene. Dacă reînnoim toate aceste momente de cunoaștere a ceea ce nu sîntem pînă devin un continuum, ne-am putea trezi dintr-odată știind cine sîntem de fapt.

Concentrare, gîndire abstractă, exerciții spirituale – excluderi sistematice din tărîmul gîndirii. Ascetism și hedonism – excluderi sistematice din tărîmurile senzației, ale simțirii și acțiunii. Dar Ființa Desăvîrșită se regăsește în cunoașterea a ceea ce sîntem de fapt în relație cu *toate* experiențele. Așa că fiți atenți – atenți în fiecare context, în fiecare moment și la orice lucru, cuviincios sau necuviincios, plăcut sau neplăcut, pe care l-ați putea face sau îndura. Aceasta este singura yoga adevărată, singurul exercițiu spiritual care merită să fie făcut.

Cu cît un om știe mai multe despre obiectele individuale, cu atît știe mai multe despre Dumnezeu. Traducînd discursul lui Spinoza în limbajul nostru, putem spune: Cu cît un om știe mai multe despre el însuși în relație cu orice fel de experiență, cu atît șansa lui este mai mare ca dintr-odată, într-o bună dimineață, să-și dea seama cine este de fapt – sau mai degrabă Cine (cu C mare) Este (E mare) „el" (între ghilimele) de Fapt (F mare).

Sfîntul Ioan avea dreptate. Într-un binecuvîntat univers necuvîntător, Cuvîntul n-a fost numai *de la* Dumnezeu; *a fost* Dumnezeu. Ca ceva în care să crezi. Dumnezeu este un simbol proiectat, un nume reificat. Dumnezeu = „Dumnezeu".

Credința este ceva foarte diferit de eres. Eresul este luarea sistematică mult prea în serios a cuvintelor neanalizate. Cuvintele lui Pavel, cuvintele lui Mohamed, cuvintele lui Marx, cuvintele lui Hitler – oamenii le iau prea în serios și ce se-ntîmplă? Ceea ce se-ntîmplă este ambivalența fără rost a istoriei – sadism versus datorie sau (incomparabil mai rău) sadism *ca* datorie; devoțiune pusă-n balanță cu paranoia organizată; surori într-ale milostivirii îngrijind cu dăruire de sine victimele inchizitorilor și ale cruciaților propriei lor biserici. Credința, din contră, nu poate fi luată niciodată prea în serios. Deoarece Credința este încrederea, empiric justificată, în capacitatea noastră de a ști cine sîntem de fapt, de a uita maniheismul intoxicat de credințele în Ființa Desăvîrșită. Dă-ne nouă Credința noastră cea de toate zilele, dar ferește-ne, bunule Dumnezeu, de eresuri.

Se auzi un ciocănit la ușă. Will își ridică privirea din carte.

— Cine e?

— Eu sînt, spuse o voce care-i readuse în minte amintiri neplăcute legate de Colonelul Dipa și drumul de coșmar făcut cu Mercedesul alb. Purtînd sandale albe, pantaloni scurți albi și un ceas de mînă din platină, Murugan înaintă către pat.

— Ce drăguț din partea ta c-ai trecut să mă vezi!

Un alt vizitator l-ar fi întrebat cum se simte; dar Murugan era complet absorbit de propria persoană ca să mai fie în stare chiar și să simuleze cel mai slab interes față de oricine altcineva.

— Am venit pînă la ușă acum trei sferturi de oră, rosti el pe tonul unei nemulțumiri pline de mîhnire. Dar bătrînul nu plecase, așa că a trebuit să mă întorc din nou acasă. Apoi a trebuit să stau cu mama și cu omul care stă la noi, în timp ce-și luau micul dejun...

— De ce n-ai putut să intri cînd doctorul Robert era aici? întrebă Will. Încalci vreo regulă dacă vorbești cu mine?

Băiatul clătină din cap, iritat.

— Bineînțeles că nu. Doar că nu voiam să știe motivul pentru care am trecut să te văd.

— Motivul? zîmbi Will. Să-i vizitezi pe bolnavi e un act de caritate lăudabil.

Ironia sa nu avu nici un efect asupra lui Murugan, care continua netulburat să se gîndească la propriile socoteli.

— Mulțumesc că nu le-ai spus că m-ai mai văzut, spuse el brusc, aproape enervat. Era ca și cum i-ar fi displăcut faptul că trebuia să-și recunoască îndatorirea și era furios pe Will pentru că-i făcuse binele ce necesita această recunoaștere.

— Mi-am dat seama că nu voiai să spun nimic despre asta, spuse Will. Așa că, bineînțeles, n-am făcut-o.

— Voiam să-ți mulțumesc, bîigui Murugan printre dinți și pe un ton care ar fi fost potrivit pentru „porc împuțit!".

— Pentru puțin, spuse Will cu o politețe batjocoritoare.

Minunată creatură! gîndi Will în vreme ce privea cu o curiozitate amuzată torsul neted și auriu, chipul care se ferea de privirile lui, regulat ca al unei statui, fără însă a mai fi olimpiană, fără a mai fi clasică – un chip elenistic, mobil și foarte uman. Un vas de o frumusețe incomparabilă – dar ce anume conținea acesta? Era păcat, cugetă el, că nu pusese această întrebare puțin mai serios înainte de-a avea a face cu Babs cea infectă. Însă Babs era femeie. La cît de heterosexual era el, acest soi de întrebare rațională pe care și-o punea acum era de neconceput. Fără îndoială, tot așa ar sta lucrurile pentru oricine ar fi atras de băieți, în legătură cu acest mic semizeu cu sînge păcătos care era așezat la căpătîiul patului său.

— Doctorul Robert nu știa că fusesei la Rendang? întrebă Will.

— Bineînțeles că știa. Toată lumea știa. Mersesem acolo ca s-o aduc pe mama. Stătea în Rendang la una din rudele ei. Am mers s-o aduc înapoi în Pala. Era absolut oficial.

— Atunci de ce n-ai vrut să spun că te întîlnisem acolo?

Murugan ezită un moment, apoi își ridică sfidător privirea către Will.

— Pentru că nu voiam ca ei să știe că l-am întîlnit pe Colonelul Dipa.

„O, deci *asta* era!"

— Colonelul Dipa este un om remarcabil, replică Will cu voce tare, aruncînd momeala îndulcită pentru a prinde confidențe.

Surprinzător de încrezător, peștele mușcă imediat. Chipul îmbufnat al lui Murugan se lumină de entuziasm și pe loc, dintr-odată, se trezi în fața lui Antinous, în toată frumusețea fascinantă a adolescenței lui ambigue.

— Cred că e minunat, spuse el și, pentru prima dată de cînd intrase în încăpere, păru să devină conștient de existența lui Will și să-i trimită zîmbetul cel mai prietenesc. Minunăția Colonelului îl făcuse să-și uite resentimentul, îl făcuse să poată, pentru moment, să iubească pe toată lumea – chiar și pe acest om față de care avea o datorie dureros de mare de recunoștință. Uite ce face pentru Rendang!

— Cu siguranță face foarte multe pentru Rendang, zise Will indiferent.

Un nor trecu peste chipul radiant al lui Murugan.

— Ei nu cred asta, spuse el încruntîndu-se. Ei cred că e groaznic.

— Cine crede asta?

— Practic, toată lumea!

— Așa că nu vor să te întîlnești cu el?

Cu expresia unui țînc care a pregătit o șotie în vreme ce profesorul a fost întors cu spatele, Murugan zîmbi larg, triumfător.

— Au crezut că am fost tot timpul cu mama.

Will prinse imediat ideea.

— Mama ta știa că te vezi cu Colonelul? întrebă el.

— Bineînțeles.

— Și nu a avut nici o obiecție?

— A fost întru totul de acord.

Și totuși, Will era aproape sigur de asta, nu greșise atunci cînd se gîndise la Hadrian și Antinous. Femeia era oare oarbă? Sau nu voia să vadă ce se petrecea?

— Dar dacă *dînsei* nu-i pasă, spuse el tare, de ce s-ar opune doctorul Robert și toți ceilalți?

Murugan îl privi bănuitor. Dîndu-și seama că se aventurase prea departe pe teritoriul interzis, Will aruncă în grabă o altă momeală:

— Cred ei oare, întrebă Will rîzînd, că te-ar putea converti să crezi în dictatura militară?

Momeala fu înghițită cu naivitate, iar fața băiatului se relaxă într-un zîmbet.

— Nu chiar, răspunse el, dar ceva asemănător. E absolut o prostie, adăugă el cu o strîngere din umeri. Doar un protocol tîmpit.

— Protocol? Will era sincer nedumerit.

— Nu ți s-a spus nimic despre mine?

— Știu doar ceea ce a spus ieri doctorul Robert.

— Adică, faptul că sînt student? Murugan își dădu capul pe spate și rîse.

— Ce-i așa amuzant în a fi student?

— Nimic, absolut nimic. Băiatul privi din nou într-o parte. Se lăsă tăcerea. Motivul pentru care nu trebuie să mă întîlnesc cu Colonelul Dipa, spuse în cele din urmă, ferindu-și privirea, este faptul că el este șeful unui stat, iar *eu* sînt șeful unui alt stat. Atunci cînd ne întîlnim, totul devine politică internațională.

— Cum adică?

— Din întîmplare eu sînt Raja din Pala.

— Raja din Pala?

— Din cincizeci și patru. Atunci a murit tatăl meu.

— Și din cîte înțeleg eu, mama ta este Rani?

— Mama este Rani.

„Du-te glonț la palat." Dar iată că palatul era cel care venea glonț la el. În mod evident, Providența era de partea lui Joe Aldehyde și lucra peste program.

— Tu ai fost fiul cel mare? întrebă el.

— *Unicul* fiu, răspunse Murugan. Și apoi, accentuîndu-și unicitatea cu și mai multă emfază, adăugă: Unicul *copil*.

— Deci nu există nici urmă de îndoială, spuse Will. Doamne, Dumnezeule! Ar trebui să-ți spun Maiestatea Voastră. Sau, cel puțin, domnule.

Cuvintele erau rostite în glumă; însă Murugan le-a răspuns cu seriozitate desăvîrșită și cu bruscă asumare a demnității regale.

— Va trebui să-mi spui așa la sfîrșitul săptămînii următoare, spuse el. După ziua mea de naștere. Voi împlini optsprezece ani. Acesta-i majoratul unui Raja din Pala. Pînă atunci nu sînt decît Murugan Mailendra. Doar un student care învață un pic din toate – inclusiv hibridizarea plantelor, adăugă el disprețuitor – așa încît, atunci cînd va veni vremea, să știu ce fac.

— Și atunci cînd va veni vremea ce vei face? Între acest Antinous drăgălaș și îndatoririle lui grozave era un contrast pe care Will îl găsea foarte comic. Cum îți propui să acționezi? continuă el pe un ton zeflemitor. Să li se taie capetele? *L'état c'est moi*[1]?

Seriozitatea și demnitatea regală se înăsprire transformîndu-se în reproș.

— Nu fi prost.

Amuzat, Will schiță gesturi prin care părea să-și ceară scuze.

1. „Statul sînt eu" (în fr. în orig.), celebră replică-simbol a absolutismului regal francez, aparținînd lui Ludovic al XIV-lea.

— Voiam doar să aflu cît de drastic aveai de gînd să fii.

— Pala este o monarhie constituțională, răspunse grav Murugan.

— Cu alte cuvinte, tu o să fii o figurină simbolică, menită să domnească precum Regina Angliei, nu să și cîrmuiască.

Uitîndu-și demnitatea regală, Murugan aproape că țipă:

— Nu, nu! Nu precum Regina Angliei. Raja din Pala nu doar domnește; el cîrmuiește. Prea agitat ca să mai stea liniștit, Murugan sări în picioare și începu să se plimbe prin cameră, continuînd: El cîrmuiește în mod constituțional; însă, pentru numele lui Dumnezeu, el cîrmuiește, *cîrmuiește*!

Murugan merse pînă la fereastră și privi afară. Întorcîndu-se după un moment de tăcere, se înfățișă ochilor lui Will cu un chip transfigurat de noua expresie, într-o emblemă subtil modelată și colorată a unui tip foarte familiar de urîțenie psihologică.

— O să le arăt eu cine e șeful aici, spuse el cu o replică și un ton care fuseseră evident împrumutate de la un erou al vreunui film american cu gangsteri. Oamenii ăștia cred că mă pot manevra după bunul plac, continuă el, recitînd după scenariul deprimant de banal, în felul în care l-au manevrat pe tata. Dar fac o mare greșeală. Schiță un rînjet sinistru și-și clătină capul frumos și odios. O mare greșeală, repetă el.

Cuvintele fuseseră rostite printre dinții încleștați iar buzele i se mișcară imperceptibil; falca de jos fusese împinsă în față astfel încît să semene cu falca unui criminal din benzi desenate;

ochii îi lucirăreci printre pleoapele mijite. În același timp, absurd și oribil. Antinous devenise caricatura tuturor tipilor duri din filmele de mîna a doua din toate timpurile.

— Cine a condus țara cît ai fost minor? întrebă Will acum.

— Trei rînduri de babalîci, răspunse Murugan disprețuitor. Cabinetul, Camera Reprezentanților și apoi, reprezentîndu-mă pe *mine*, Raja, Consiliul de Coroană.

— Sărmanii babalîci! În curînd vor primi șocul vieții lor, spuse Will, îmbrățișînd cu veselie atmosfera de delincvență și rîzînd cu poftă. Sper doar să mai fiu pe aici ca să văd ce se întîmplă.

Murugan rîse și el – rîse, nu precum Durul sinistru de voios, ci într-una din acele schimbări bruște de dispoziție și expresie care ar face, prevăzu Will, să-i fie greu să joace rolul durului, al pușt iului triumfător de cîteva minute mai devreme.

— Șocul vieții lor, repetă el, fericit.

— Ai vreun plan anume?

— Cu siguranță că am, spuse Murugan. Pe chipul lui mobil, pușt iul triumfător făcu loc omului de stat, grav, dar afabil în mod condescendent, aflat la o conferință de presă. Prioritatea absolută o constituie modernizarea acestui loc. Uite ce s-a reușit să se facă în Rendang de pe urma profiturilor din petrol.

— Dar Pala nu primește un venit din petrol? întrebă Will cu acel aer inocent de ignoranță totală pe care-l considera, după o lungă experiență, a fi modul cel mai eficient de a cere informații de la cei slabi de duh și încrezuți.

— Nici un sfanț, spuse Murugan. Și totuși, partea cea mai sudică a insulei mustește de-a dreptul de petrol. Însă cu excepția cîtorva puțuri

anemice destinate consumului casnic, babalîcii nu vor să facă nimic în privința asta. Și mai mult de atît, nu permit nimănui altcuiva să facă ceva în privința asta.

Omul de stat începea să se enerveze; în vocea și în expresia lui apăreau acum inflexiuni ale Durului:

— Multe companii au venit cu oferte: Southeast Asia Petroleum, Shell, Royal Dutch, Standard of California. Dar proștii ăia bătrîni nici nu vor să audă.

— Nu-i poți convinge să audă?

— La dracu', o să-i *fac* eu să audă, spuse Durul.

— Așa te vreau! aprobă Will, apoi întrebă indiferent: Pe care dintre oferte te gîndești s-o accepți?

— Colonelul Dipa lucrează cu Standard of California și crede că ar fi cel mai bine dacă am face la fel.

— Eu n-aș face asta fără să aduc în discuție și alte oferte competitoare.

— Tot așa cred și eu. La fel și mama.

— Foarte înțelept.

— Mama e total în favoarea lui Southeast Asia Petroleum. Îl cunoaște pe președintele companiei, Lordul Aldehyde.

— Îl cunoaște pe Lordul Aldehyde? Dar e extraordinar! făcu Will, iar tonul de uimire plină de încîntare fu întru totul convingător. Joe Aldehyde îmi este prieten. Scriu pentru ziarele lui. Chiar acționez ca ambasadorul lui personal. În mod confidențial, adăugă el, tocmai din acest motiv am făcut excursia aceea la minele de cupru. Cuprul reprezintă una din preocupările lui colaterale. Dar bineînțeles, adevărata lui dragoste este petrolul.

Murugan încercă să se uite pieziș.

— Cît ar fi pregătit să ofere?

Will ridică mingea la fileu şi răspunse în stilul cel mai convingător al vreunui magnat din filme:

— Oricît oferă Standard şi puţin peste.

— Corect, spuse Murugan, ca o replică din acelaşi scenariu şi dădu din cap cu înţelepciune.

Urmă o tăcere lungă. Atunci cînd vorbi din nou, o făcu întocmai ca un om de stat care acordă un interviu reprezentanţilor presei.

— Veniturile din petrol, spuse el, vor fi folosite în felul următor: douăzeci şi cinci la sută din toţi banii primiţi vor merge spre Reconstrucţia Mondială.

— Pot să întreb, îl cercetă Will ceremonios, cum anume îţi propui să reconstruieşti lumea?

— Prin Cruciada Spiritului. Ştii ceva despre Cruciada Spiritului?

— Bineînţeles. Cine nu ştie?

— Este o mare mişcare mondială, rosti grav omul de stat. Precum începuturile creştinătăţii. A fost fondată de mama.

Will mimă admiraţia şi uimirea.

— Da, fondată de mama, repetă Murugan şi adăugă, pentru a face impresie: Cred că e singura speranţă a omului.

— Întocmai, rosti Will Farnaby, întocmai.

— Ei bine, aşa vor fi folosiţi primele douăzeci şi cinci la sută din profituri, continuă omul de stat. Restul veniturilor vor intra într-un program intensiv de industrializare. Idioţii ăştia bătrîni de aici vor doar să industrializeze pe alocuri şi să lase tot restul aşa cum era acum o mie de ani, adăugă el pe un ton schimbat.

— În vreme ce tu vrei să mergi pînă-n pînzele albe. Industrializare de dragul industrializării.

— Nu, industrializare de dragul ţării. Industrializare pentru a face Pala puternică. Pentru a-i face pe alţi oameni să ne respecte. Uită-te la cei din Rendang. În cinci ani vor produce toate puştile, mortierele şi muniţia de care au nevoie. Va dura destul de mult pînă cînd să poată face tancuri. Dar între timp şi le pot cumpăra de la Skoda cu banii de pe petrol.

— În cît timp vor ajunge la bombele cu hidrogen? întrebă Will ironic.

— Nici măcar nu vor încerca, răspunse Murugan. Dar la urma urmei, bombele cu hidrogen nu sînt singurele arme absolute, rosti el cu satisfacţie; era evident faptul că găsea de-a dreptul delicios gustul „armelor absolute". Colonelul Dipa numeşte armele chimice şi biologice „bombele cu hidrogen ale săracului", continuă tînărul. Unul dintre primele lucruri pe care am să le fac este să construiesc o fabrică de insecticide. Dacă poţi produce insecticide, poţi produce gaze letale, încheie Murugan şi făcu cu ochiul.

Will îşi aminti acea fabrică încă neterminată din suburbiile Rendang-Lobo. „Ce-i acolo?" îl întrebase el pe Colonelul Dipa atunci cînd trecuseră în viteză pe lîngă ea în Mercedesul alb. „Insecticide", răspunsese Colonelul Dipa. Şi, arătîndu-şi dinţii albi şi sclipitori într-un zîmbet binevoitor, continuase: „În curînd vom exporta produsul în tot sud-estul Asiei."

În acel moment, desigur, se gîndise că prin asta, Colonelul nu voise să spună nimic altceva. Însă acum... Will ridică din umerii imaginari. Coloneii tot colonei rămîn, iar băieţii, chiar şi băieţii ca Murugan, rămîn nişte băieţi iubitori de arme. Întotdeauna vor exista o mulţime de

misiuni pentru corespondenții speciali pe drumul morții.

— Așadar, vei întări armata Palei? întrebă Will.

— S-o întăresc? Nu, o voi crea. Pala nu are armată.

— Absolut deloc?

— Absolut deloc. Toți sînt pacifiști, explică el, rostind *p*-ul cu o explozie de dezgust, iar ș-ul cu dispreț. Va trebui s-o iau de la zero.

— Și vei militariza în ritmul în care vei industrializa, așa-i?

— Exact.

Will rîse.

— Înapoi la asirieni! O să rămîi în istorie drept un revoluționar adevărat.

— Asta și sper, spuse Murugan. Pentru că asta urmează să fie politica mea: Continuarea Revoluției.

— Foarte bine! aplaudă Will.

— Pur și simplu voi continua revoluția începută acum mai bine de o sută de ani de străbunicul doctorului Robert, atunci cînd a venit în Pala și l-a ajutat pe stră-străbunicul meu să înfăptuiască primele reforme. Unele din lucrurile realizate de ei au fost cu adevărat minunate. Nu toate, ia aminte, precizează el; și cu solemnitatea absurdă a unui școlar care-l joacă pe Polonius într-o reprezentație de sfîrșit de trimestru a lui *Hamlet*, își clătină capul cîrlionțat în semn de dezaprobare solemnă, critică. Dar cel puțin ei *chiar* au făcut ceva. În timp ce azi sîntem conduși de o clică de conservatori indolenți. Primitivi prin tradiție – nu mișcă nici măcar un deget pentru a iniția îmbunătățiri moderne. Și convențional de radicali – refuză să schimbe vreuna din vechile idei revoluționare proaste

care ar trebui să fie schimbate. Nu vor să reformeze reformele. Și ia aminte la mine, unele din acele așa-zise reforme sînt absolut dezgustătoare.

— Adică, după cîte înțeleg eu, au ceva de-a face cu sexul?

Murugan încuviință și-și feri chipul. Spre uimirea lui, Will îl văzu roșind.

— Dă-mi un exemplu, ceru el.

Însă Murugan nu îndrăznea să fie mai explicit.

— Întreabă-l pe doctorul Robert, spuse el, întreabă-l pe Vijaya. *Ei* sînt cei care cred că genul acesta de lucruri este pur și simplu minunat. De fapt, toți cred asta. Ăsta e unul din motivele pentru care nimeni nu vrea să se schimbe ceva. Le place ca totul să rămînă așa cum este, în același fel învechit și dezgustător, pentru totdeauna.

— Pentru totdeauna, repetă pe un ton glumeț o voce contralto, puternică.

— Mamă! făcu Murugan și sări în picioare.

Will se întoarse și văzu în pragul ușii o femeie mare și rumenă, învăluită (destul de nepotrivit, se gîndi el; pentru că genul acela de chip și siluetă se asortau de obicei cu movul, cu magenta și cu albastrul electrizant) în nori de muselină albă. Stătea zîmbind, în mod voit misterioasă, ridicînd un braț solid, cu mîna plină de bijuterii așezată pe clanța ușii, afișînd poza unei mari actrițe, a unei dive recunoscute, care se oprește la prima ei intrare pentru a primi osanalele adoratorilor aflați de cealaltă parte a luminilor rampei. În fundal, așteptînd răbdător un semn, stătea un bărbat înalt, îmbrăcat într-un costum gri din tergal, pe care Murugan, zărindu-l dincolo de întruchiparea masivă a maternității

care aproape umplea tot cadrul ușii, îl salută acum, numindu-l domnul Bahu.

Aflat tot în spate, domnul Bahu se înclină fără să răspundă.

Murugan se întoarse din nou înspre mama sa.

— Ai venit *pe jos* pînă aici? întrebă el. Tonul lui exprima incredulitatea și o îngrijorare plină de admirație. Să vină pe jos pînă aici – de necrezut! Dar dacă ea *chiar venise pe jos* – cît eroism! Tot drumul?

— Tot drumul, copile, răspunse ea în ecou, tandru și glumeț. Brațul ridicat coborî, se strecură în jurul trupului zvelt al băiatului, îl îmbrățișă, îl înghiți în valurile plutitoare, lîngă pieptul enorm, apoi îl eliberă. Am simțit unul din Impulsurile mele, spuse ea și Will observă că glasul avea un mod de a te face de-a dreptul să *auzi* majusculele de la începutul cuvintelor pe care voia să le accentueze. Vocea mea cea Mititică mi-a spus: „Du-te să-l vezi pe Străinul din casa doctorului Robert. Du-te!" „Acum?" am spus eu. „*Malgré la chaleur?*[1]" Lucru care a făcut-o pe Vocea Mititică să-și piardă răbdarea. „Femeie", zice ea, „ține-ți gura cea prostuță și fă ce ți se spune". Așa că iată-mă, domnule Farnaby, încheie Rani, apoi, cu mîna întinsă și înconjurată de o aură puternică de ulei de santal, înaintă către el.

Will se aplecă peste degetele încărcate de bijuterii și bombăni ceva ce se sfîrși cu „Înălțimea Voastră".

— Bahu! strigă ea, folosind prerogativul regal al numelui de familie fără alte zorzoane.

Răspunzînd la mult-așteptatul semn, actorul secundar își făcu intrarea și fu prezentat drept *Excelența Sa*, Abdul Bahu, ambasadorul din Rendang.

— Abdul Pierre Bahu, *car sa mère est parisienne*[1]. Dar el a învățat engleza la New York. Arăta, gîndi Will în timp ce-i strînse mîna ambasadorului, precum Savonarola[2] – dar un Savonarola cu monoclu și cu un croitor în Savile Row[3].

— Bahu, spuse Rani, este Păstrătorul Minții Colonelului Dipa.

— Înălțimea Voastră, dacă mi-e permis să spun, este mult prea drăguță cu mine și nici pe departe destul de drăguță cu Colonelul.

Cuvintele și manierele lui erau curtenitoare pînă la a fi ironice, o parodie a deferenței și a umilinței.

— Mintea, continuă el, se află acolo unde trebuie să se afle ea – în cap. Cît despre mine, sînt doar o parte a sistemului nervos simpatic al Rendangului.

— *Et combien sympathique!*[4] spuse Rani. Printre alte lucruri, domnule Farnaby, Bahu este Ultimul dintre Aristocrați. Ar trebui să-i vezi casa de la țară! Este ca în *O mie și una de nopți*! Bați din palme – și imediat apar șase servitori gata să-ți îndeplinească dorința. E ziua ta de naștere – se organizează o *fête nocturne*[5]

1. În ciuda căldurii? (în fr. în orig.)

1. Pentru că mama sa este pariziancă (în fr. în orig.).
2. Girolamo Savonarola (1452-1498), preot dominican florentin cunoscut pentru reformele sale religioase și pentru opiniile împotriva artei și literaturii renascentiste.
3. Stradă din centrul Londrei, faimoasă pentru magazinele sale cu costume bărbătești.
4. Și cît de simpatic! (în fr. în orig.)
5. O petrecere nocturnă (în fr. în orig.).

în grădină. Muzică, aperitive, fete care dansează; două sute de servitori care poartă torțe. Viața lui Harun-al-Rașid, însă cu instalații moderne.

— Sună de-a dreptul încîntător, spuse Will, amintindu-și satele prin care trecuse cu Mercedesul alb al Colonelului Dipa, colibele înconjurate cu garduri de nuiele, gunoiul, copiii oftalmici, cîinii costelivi, femeile aplecate sub greutatea enormelor poveri.

— Și ce gust, continuă Rani, o minte atît de bine organizată și străbătută (coborî vocea) de un Simț al Divinului atît de adînc și de neabătut.

Domnul Bahu își plecă privirea și se așternu tăcerea.

Între timp, Murugan împinsese un scaun. Fără să arunce nici măcar o privire în spate – încrezătoare ca o regină că cineva trebuia întotdeauna, prin însăși natura lucrurilor, să fie pe aproape veghind să nu survină nici un accident nefericit sau vreo știrbire a demnității –, Rani se așeză cu toată emfaza maiestuoasă a sutelor ei de kilograme.

— Sper să nu simți vizita mea ca pe o intruziune, îi spuse ea lui Will. El o asigură că nu o simțea astfel; dar ea continuă să se scuze. Aș fi dat de veste, urmă ea, ți-aș fi cerut permisiunea. Dar Vocea mea cea Mititică a spus: „Nu – trebuie să mergi acum". De ce? Nu știu. Dar cu siguranță vom afla la momentul potrivit. Îl fixă cu ochii ei mari, bulbucați și îi zîmbi misterios. Iar acum, înainte de toate, cum *te simți*, dragă domnule Farnaby?

— După cîte vedeți, doamnă, sînt într-o formă foarte bună.

— Adevărat? Ochii bulbucați îi scrutară chipul cu o intensitate pe care-o găsi stînjenitoare. Văd că ești genul de om eroic și amabil care și-ar

liniști prietenii chiar și dac-ar fi pe patul de moarte.

— Mă măguliți, spuse el. Dar, după cîte se pare, sînt bine. În mod uimitor, date fiind împrejurările – în mod miraculos.

— Miraculos, spuse Rani, a fost chiar cuvîntul pe care l-am folosit cînd am auzit de accidentul dumitale. *A fost* un miracol.

— „După cum mi-a fost norocul", cită Will din nou din *Erewhon*, „Providența a fost de partea mea".

Domnul Bahu începu să rîdă; dar observînd că Rani în mod evident nu prinsese gluma se răzgîndi și transformă cu dibăcie sunetul veseliei într-o tuse puternică.

— Cît de adevărat! spuse Rani, iar vocea ei contralto puternică vibră cu emoție. Providența este *întotdeauna* de partea noastră. Iar atunci cînd Will ridică o sprînceană întrebătoare, continuă: Vreau să zic, în ochii celor care Înțeleg cu Adevărat. Iar lucrul acesta e valabil chiar și atunci cînd totul pare să conspire împotriva noastră – *même dans le désastre*[1]. Înțelegi cu siguranță franceza, domnule Farnaby, nu? Will aprobă. Adesea mi-e mai la îndemînă s-o vorbesc decît limba maternă sau engleza sau palaneza, după atîția ani petrecuți în Elveția, explică ea, mai întîi la școală, apoi, mai tîrziu, cînd sănătatea sărmanului meu copil era atît de precară (îl bătu ușor pe Murugan pe brațul gol) și a trebuit să mergem și să locuim în munți. Lucru care ilustrează ceea ce spuneam despre faptul că Providența se află întotdeauna de partea noastră. Cînd mi-au spus că sărmanul meu băiețel era cît pe ce să se-mbolnăvească de oftică, am

1. Chiar și la dezastru (în fr. în orig.).

uitat tot ce-am învățat vreodată. Eram nebună de frică și neliniște, eram pornită împotriva lui Dumnezeu pentru că a permis să se întîmple un asemenea lucru. Orbire Nemăsurată! Copilașul meu s-a făcut bine, iar anii aceia petrecuți printre Zăpezile Eterne au fost cei mai fericiți din viețile noastre – nu-i așa, scumpule?

— Cei mai fericiți, încuviință băiatul, cu ceea ce aproape părea o sinceritate totală.

Rani zîmbi triumfătoare, își țuguie buzele roșii și pline și, cu un plescăit ușor, și le desfăcu iarăși într-un sărut trimis la distanță.

— Așa că vezi, dragul meu Farnaby, continuă ea, vezi dumneata, e mult prea evident. Nimic nu e Întîmplător. Există un Plan Măreț și, în cadrul acestui Plan Măreț, nenumărate planuri mici. Cîte un plan mic pentru absolut fiecare dintre noi.

— Întocmai, spuse Will politicos. Întocmai.

— A fost o vreme, continuă Rani, cînd știam asta doar cu intelectul. Acum o știu cu inima. Cu adevărat... se opri o clipă pentru a se pregăti pentru rostirea majusculei magice, Înțeleg.

„A dracului clarvăzătoare". Will își aminti ceea ce Joe Aldehyde îi spusese despre ea. Și cu siguranță că acel împătimit al ședințelor de spiritism știa cel mai bine.

— Înțeleg, doamnă, spuse el, că sînteți clarvăzătoare din fire.

— Din naștere, recunoscu ea. Dar în plus și mai presus de toate, prin pregătire. Pregătirea, nu mai e nevoie s-o spun, în Altceva.

— Altceva?

— În viața Spiritului. Pe măsură ce înaintăm pe Cale, toate acele *sidhis*, toate harurile psihice și puterile miraculoase se dezvoltă spontan.

— Chiar așa? se miră Will.

— Mama poate să facă lucrurile cele mai fantastice, îl asigură Murugan cu mîndrie.

— *N'exagérons pas, chéri*[1].

— Dar ăsta-i adevărul, insistă Murugan.

— Un adevăr, interveni ambasadorul, pe care îl pot confirma. Și îl confirm cu o anumită reținere, adăugă el zîmbind pe socoteala lui. Fiind sceptic de-o viață în legătură cu aceste lucruri, nu-mi place să văd imposibilul întîmplîndu-se. Dar am o slăbiciune nefericită pentru sinceritate. Și atunci cînd imposibilul chiar se întîmplă, în fața ochilor mei, mă văd obligat, *malgrè moi*[2], să depun mărturie. Înălțimea Sa chiar face *cele mai* fantastice lucruri.

— Ei bine, dacă vreți s-o spuneți așa... zise Rani, radiind de încîntare. Dar să nu uiți niciodată, Bahu, să nu uiți niciodată. Miracolele nu au absolut nici o importanță. Ceea ce e important este Lucrul Celălalt – Lucrul la care ajungi la capătul Căii.

— După cea de-a Patra Inițiere, specifică Murugan. Mama...

— Scumpule! Rani își ridicase un deget la buze. Acestea sînt lucruri despre care nu se vorbește.

— Îmi pare rău, spuse băiatul, apoi urmă o tăcere lungă și apăsătoare.

Rani închise ochii iar domnul Bahu, lăsînd să-i cadă monoclul, o urmă reverențios și deveni imaginea unui Savonarola cufundat într-o rugăciune tăcută. Will privea și se întreba ce anume se întîmpla în spatele acelei măști austere, aproape descărnate, a aducerii-aminte.

1. Să nu exagerăm, scumpule (în fr. în orig.).
2. Fără să vreau (în fr. în orig.).

— Aș putea întreba, spuse el în cele din urmă, doamnă, cum ați reușit să găsiți prima dată Calea?

Preț de o secundă sau două, Rani nu spuse nimic, rămase doar așezată acolo, cu ochii închiși, zîmbind cu zîmbetul ei de Buddha, al unei fericiri misterioase.

— Providența a găsit-o pentru mine, răspunse ea într-un sfîrșit.

— Sigur, sigur. Însă trebuie să fi existat o ocazie, un loc, un instrument uman.

— Îți voi spune. Buzele i se desfăcură și, încă o dată, se trezi sub privirea clară, neclintită a ochilor ei bulbucați.

Locul fusese Lausanne; momentul, primul an al educației ei elvețiene; instrumentul ales, scumpa și micuța Madame Buloz. Scumpa și micuța Madame Buloz era soția scumpului și bătrînului profesor Buloz, iar bătrînul profesor Buloz era bărbatul în grija căruia, după cercetări amănunțite și multă cugetare neliniștită, fusese încredințată de către tatăl ei, răposatul sultan din Rendang. Profesorul avea șaizeci și șapte de ani, preda geologia și era protestant al unui rit atît de auster încît, cu excepția faptului că mai servea cîte un pahar de vin roșu la cină, că-și spunea rugăciunile doar de două ori pe zi și era strict monogam, aproape c-ar fi putut fi luat drept musulman. Sub o astfel de îndrumare, o prințesă din Rendang avea să fie stimulată intelectual, în vreme ce moral și doctrinar ar fi rămas intactă. Dar sultanul n-o pusese la socoteală pe soția profesorului. Madame Buloz nu avea decît patruzeci de ani, era plinuță, sentimentală, extrem de entuziastă și, deși oficial împărtășea credința protestantă a soțului ei, era o teozoafă nou convertită și adeptă înfocată.

Într-o încăpere de la ultimul etaj al unei case înalte de pe lîngă Place de la Riponne, își avea oratoriul unde, ori de cîte ori găsea o clipă de răgaz, se retrăgea în secret pentru a face exerciții de respirație, pentru a se concentra și a spori energia Kundalini[1]. Niște discipline extenuante! Dar satisfacția transcendentală era măreață. La orele tîrzii ale unei nopți fierbinți de vară, în timp ce scumpul și bătrînul profesor zăcea sforăind ritmic, două etaje mai jos, ea devenise conștientă de o Prezență: Maestrul Koot Hoomi[2] era alături de ea.

Rani făcu o pauză, pentru impresii.

— Extraordinar, spuse domnul Bahu.

— Extraordinar, rosti ca un ecou și Will, îndatoritor.

Rani își reluă povestirea. Nespus de fericită, Madame Buloz nu fusese în stare să păstreze secretul. Aruncase aluzii misterioase, trecuse de la aluzii la confidențe, de la confidențe la o invitație în oratoriu și, bineînțeles, la instruire. Într-un timp foarte scurt, Koot Hoomi începuse să reverse asupra novicei favoruri mai mari decît asupra profesoarei ei.

— Și din ziua aceea pînă acum, trase ea concluzia, Maestrul m-a ajutat să Merg Înainte.

Să meargă înainte, spre ce? se întreba Will în sinea lui. Doar Koot Hoomi știa. Dar oricare

1. Energie a Duhului Sfînt, aflată în stare latentă în trupul nostru; această energie se presupune a fi inițial plasată la baza coloanei vertebrale, urcînd progresiv pînă ajunge să străbată toți centrii nervoși, unind în final ființa omenească cu energia cosmică, realizînd „trezirea" spirituală a ființei umane și cunoașterea profundă a realității fundamentale.
2. Renumit maestru al ocultismului, de origine indiană, din secolul al XIX-lea.

ar fi fost lucrul spre care ea mersese înainte, lui nu-i plăcea. Fața aceea mare și rumenă avea o expresie pe care Will o găsea ciudat de respingătoare – o expresie de calm dominator, de prețuire de sine senină și de nezdruncinat. Într-un fel curios, îi amintea de Joe Aldehyde. Joe era unul dintre acei magnați fericiți care nu simt nici o remușcare, ci se lăfăie fără inhibiții în banii lor și în tot ceea ce banii le cumpără în materie de influență și putere. Iar aici – deși învesmîntată în muselină albă, mistică, minunată – se afla altcineva din specia Joe Aldehyde: o femeie-magnat care acaparase piața nu cu semințe de soia sau cu cupru, ci cu Spiritualitate Desăvîrșită și Maeștri Înălțați, iar acum își freca palmele, fericită de isprava ei.

— Iată un exemplu de ceea ce a făcut El pentru mine, continuă Rani. Acum opt ani – mai exact pe douăzeci și trei noiembrie 1952 – Maestrul a venit la mine în timpul Meditației mele de dimineață. A venit în Persoană, a venit în Glorie. „Urmează să înceapă o mare Cruciadă", a spus El, „o Mișcare Mondială pentru a salva Umanitatea de la autodistrugere. Iar tu, copila mea, ești Unealta Aleasă". „Eu? O Mișcare Mondială? Dar e absurd", am spus eu. „Nu am ținut niciodată în viața mea vreun discurs. N-am publicat niciodată nimic. Nu am fost niciodată lider sau organizator". „Cu toate astea", a spus El (și mi-a trimis unul din zîmbetele sale nespus de frumoase), „cu toate astea, tu vei fi cea care va porni Cruciada – Cruciada Mondială a Spiritului. Vor rîde de tine, te vor numi nebună, țăcănită, fanatică. Cîinii latră, caravana trece. De la începuturile acestea neînsemnate, ridiculizate, Cruciada Spiritului este menită să devină o Forță Atotputernică. O forță a Binelui, o forță

care în cele din urmă va Salva Lumea". Și, după ce a rostit aceste cuvinte, a plecat. M-a lăsat uluită, nedumerită, speriată de moarte. Dar nu aveam încotro; trebuia să mă supun. M-am *supus.* Și ce s-a întîmplat? Am ținut discursuri, iar El mi-a dat elocvență. Am acceptat povara liderului și, pentru că El pășea invizibil alături de mine, oamenii m-au urmat. Am cerut ajutor, iar banii au început să curgă. Așadar, iată-mă, spuse Rani și își întinse mîinile groase într-un gest de umilință, afișînd un zîmbet mistic. *Nu-s decît un fir de praf,* părea să spună, *care însă nu-mi aparține – este al Maestrului, al lui Koot Hoomi.* Iată-mă, repetă ea.

— Domnul fie lăudat, rosti cu devoțiune domnul Bahu, iată-vă.

După un interval decent, Will o întrebă pe Rani dacă respectase întotdeauna practicile învățate în mod atît de providențial în oratoriul lui Madame Buloz.

— Întotdeauna, răspunse ea. N-aș putea trăi fără Meditație, la fel cum n-aș putea trăi fără Mîncare.

— N-a fost mai dificil după ce v-ați căsătorit? Adică, înainte de a vă întoarce în Elveția. Trebuie să fi existat atît de multe obligații oficiale obositoare.

— Ca să nu le mai punem la socoteală pe cele *neo*ficiale, spuse Rani pe un ton care implica tone de comentarii nefavorabile asupra caracterului răposatului ei soț, asupra *Weltanschauung*[1]-ului și a obiceiurilor lui sexuale. Deschise gura pentru a dezvolta tema, apoi o închise din nou și se uită la Murugan. Scumpule! îl strigă ea.

1. Concepție despre lume și viață (în germ. în orig.).

Murugan, care își pilea concentrat unghiile de la mîna stîngă deasupra palmei deschise a mîinii drepte, își ridică privirea cu o tresărire vinovată.

— Da, mamă?

Neluînd în seamă unghiile și evidenta lui lipsă de atenție la ceea ce spunese ea, Rani îi zîmbi seducător:

— Fii un înger, spuse ea, și du-te să-mi aduci mașina. Vocea mea cea Mititică nu spune nimic despre întoarcerea *pe jos* la bungalou. Nu-s decît vreo cîteva sute de metri, îi explică ea lui Will. Însă pe căldura asta și la vîrsta mea...

Cuvintele ei cereau un fel de dezmințire lingușitoare. Pentru că, dacă era prea cald pentru mersul pe jos, era de asemenea prea cald, simți Will, să irosești cantitatea considerabilă de energie cerută pentru o reprezentație convingătoare de falsă sinceritate. Din fericire, un diplomat de profesie, un curtenitor uns cu toate alifiile se afla acolo pentru a compensa deficiențele jurnalistului grosolan. Domnul Bahu slobozi un hohot de rîs din toată inima, apoi se scuză pentru veselia lui.

— Dar chiar a fost *prea* amuzant! „La vîrsta mea", repetă el și rîse din nou. Murugan nu a făcut încă optsprezece ani și întîmplător știu cît de în vîrstă – cît de *foarte* în vîrstă – era prințesa din Rendang cînd s-a căsătorit cu Raja din Pala.

Între timp, Murugan se ridică ascultător și sărută mîna mamei sale.

— Acum putem discuta mai deschis, spuse Rani după ce acesta părăsi încăperea.

Și în mod deschis – chipul, tonul, ochii ei bulbucați, întreaga-i siluetă tremurătoare, fremătînd de cel mai intens reproș – dădu totul la

iveală. *De mortuis*[1]... Nu avea să spună despre soțul ei nimic altceva decît că fusese un palanez tipic, un adevărat reprezentant al țării sale. Pentru că tristul adevăr era că pielea netedă și strălucitoare a Palei ascundea putreziciunea cea mai oribilă.

— Cînd mă gîndesc ce au încercat să-i facă băiatului meu acum doi ani, cînd mă aflam în turneul meu mondial al Cruciadei Spiritului. Cu un clinchet de brățări, își ridică mîinile în semn de groază. A fost o agonie pentru mine să fiu despărțită de el atît de mult timp; dar Maestrul mă trimisese într-o Misiune, iar Vocea mea cea Mititică mi-a spus că nu era bine să-l iau și pe Copil cu mine. Trăise în străinătate atît de mult timp. Era timpul să cunoască țara pe care urma s-o cîrmuiască. Așa că am hotărît să-l las aici. Consiliul de Coroană a numit un comitet de tutelă: două femei care aveau și ele băieți adolescenți și doi bărbați – dintre care unul, regret s-o spun (mai degrabă cu mîhnire, decît cu mînie) a fost doctorul Robert MacPhail. Ei bine, ca să scurtez povestea, imediat ce am ieșit din țară, acei tutori valoroși cărora le încredințasem copilul, singurul meu Fiu, au început să lucreze sistematic – *sistematic*, domnule Farnaby – pentru a-mi submina influența. Au încercat să distrugă întregul edificiu al Valorilor Morale și Spirituale pe care îl construisem atît de temeinic de-a lungul anilor.

Oarecum malițios (pentru că, bineînțeles, știa la ce anume se referea femeia), Will își exprimă uimirea:

1. În lat. în orig. Formulă scurtată pentru *de mortuis nil nisi bonum* (despre morți, numai de bine).

— *Întregul* edificiu al valorilor morale și spirituale? Și totuși, nimeni n-ar fi putut fi mai bun decît doctorul Robert și ceilalți, nici un bun samaritean n-a fost vreodată mai milostiv într-un mod atît de simplu și eficient.

— Nu le neg bunătatea, spuse Rani. Dar la urma urmei, bunătatea nu este singura virtute.

— Bineînțeles că nu, încuviință Will, și trecu în revistă toate calitățile care lui Rani păreau, în mod evident, să-i lipsească. Mai este și sinceritatea, ca să nu mai vorbim de onestitate, umilință, dăruire de sine...

— Uiți Puritatea, rosti Rani sever. Puritatea este fundamentală, Puritatea este o calitate *sine qua non*[1].

— Dar înțeleg că aici, în Pala, ei nu sînt de aceeași părere.

— Cu siguranță că nu, spuse Rani.

Și povesti cum sărmanul ei Copilaș fusese cu bună știință expus impurității, chiar încurajat activ să se lase în voia ei, alături de una din acele fete precoce, care în Pala erau prea numeroase. Iar atunci cînd au aflat că nu era genul de băiat care ar seduce o fată (pentru că ea-l crescuse astfel încît să vadă în Femeie ceva absolut Sfînt), o încurajaseră pe fată să facă tot posibilul pentru a-l seduce ea pe *el*.

Oare reușise? se întrebă Will. Sau poate că Antinous fusese deja stîrnit împotriva fetelor de către prieteni de vîrsta lui sau, încă și mai eficient, de vreun pederast mai bătrîn, mai cu experiență și autoritate, de vreun precursor elveţian al Colonelului Dipa?

— Dar acesta n-a fost cel mai rău lucru, spuse Rani, după care își coborî vocea pînă deveni o

1. Indispensabilă (în lat. în orig.).

șoaptă teatrală, oribilă: Una din mamele din comitetul de tutelă – una dintre *mame*, ia aminte – l-a sfătuit să ia niște lecții.

— Ce fel de lecții?

— De ceea ce ei numesc, în mod eufemistic, Dragoste. Își încreți nasul ca și cînd ar fi mirosit lături stătute. Lecții, ascultă și dumneata – iar dezgustul i se transformă în indignare – de la o Femeie mai în vîrstă.

— Dumnezeule! strigă ambasadorul.

— Dumnezeule! strigă ca un ecou și Will, îndatoritor. Acele femei mai în vîrstă, înțelegea el, erau în ochii lui Rani niște rivale mult mai periculoase pînă și decît fata cea mai precoce și promiscuă. O instructoare matură în ale dragostei ar fi fost o mamă rivală, care s-ar fi bucurat de avantajul monstruos de nedrept de a fi liberă să treacă de limitele incestului.

— Ele predau... Rani ezită. Predau Tehnici Speciale.

— Ce fel de tehnici? întrebă Will.

Dar ea nu era în stare să intre în acele amănunte dezgustătoare. Și oricum nu erau necesare, pentru că Murugan (binecuvîntată fie-i inima!) refuzase să le asculte. Lecții de imoralitate de la cineva suficient de în vîrstă pentru a-i fi mamă – pînă și numai ideea îi provoca greață. Nu-i de mirare. Fusese crescut să venereze Idealul Purității.

— *Brahmacharya*[1], dacă știi ce înseamnă.

— Sigur, zise Will.

— Iar acesta este alt motiv pentru care boala lui a fost o așa binecuvîntare nebănuită, un

1. Termen din hinduism care implică și celibatul, abstinența, energia sexuală fiind redirecționată înspre ascensiune spirituală.

adevărat dar de la Dumnezeu. Nu cred că aș *fi putut* să-l cresc așa în Pala. Aici sînt prea multe influențe proaste. Forțe care lucrează împotriva Purității, împotriva Familiei, pînă și împotriva Dragostei de Mamă.

Will ciuli urechile.

— Le-au reformat pînă și pe mame?

Ea aprobă dînd din cap.

— Nici nu-ți poți imagina cît de departe au ajuns lucrurile aici. Dar Koot Hoomi știa ce fel de pericole aveam să întîlnim în Pala. Așadar, ce se întîmplă? Copilașul meu se îmbolnăvește, iar doctorii ne recomandă Elveția. La o parte din calea răului.

— Cum se face, întrebă Will, că maestrul Koot Hoomi v-a lăsat să mergeți în Cruciadă? Nu a prevăzut ceea ce avea să i se întîmple lui Murugan imediat ce ați fi plecat?

— A prevăzut totul, spuse Rani. Ispitele, rezistența, asaltul în masă al tuturor Puterilor Răului și apoi, chiar în ultimul moment, salvarea. Mult timp, explică ea, Murugan nu mi-a spus ce anume se petrecea. Dar, după trei luni, asalturile Puterilor Răului erau prea mult pentru el. A început să facă aluzii; dar eu eram prea absorbită de problemele Maestrului pentru a putea să le înțeleg. În final, mi-a scris o scrisoare în care se dădea totul în vileag – amănunțit. Mi-am anulat ultimele patru prelegeri în Brazilia și am zburat spre casă cît de repede m-au purtat avioanele. O săptămînă mai tîrziu eram înapoi în Elveția. Doar eu și copilașul meu – singuri cu Maestrul.

Închise ochii și expresia unui extaz suprem îi apăru pe față. Will privi în lături cu dezgust. Oare această autocanonizată salvatoare a lumii, această mamă posesivă și devoratoare se văzuse,

măcar pentru o clipă, așa cum o vedeau ceilalți? Avea oare habar ce îi făcuse, ceea ce încă îi mai făcea sărmanului ei fiu, mic și prostuț? La prima întrebare răspunsul era, cu siguranță, nu. În privința celei de-a doua, nu se puteau face decît speculații. Poate că în mod sincer nu știa ce anume îi făcuse băiatului. Dar poate, de cealaltă parte, *chiar* știa. Știa și prefera ceea ce se întîmpla cu Colonelul, față de ceea ce s-ar fi putut întîmpla dacă educația băiatului ar fi luată în mîini de către o femeie. Femeia ar fi putut-o înlocui; Colonelul, știa asta, n-ar fi putut.

— Murugan mi-a spus că intenționează să reformeze toate aceste așa-numite reforme.

— Nu pot decît să sper, spuse Rani pe un ton care-i aminti lui Will de bunicul său arhidiacon, că va primi Puterea și Înțelepciunea de a o face.

— Și ce părere aveți despre celelalte proiecte ale sale? întrebă Will. Petrol? Industrie? O armată?

— Economia și politica nu sînt chiar punctul meu forte, răspunse ea cu un rîs discret, menit să-i amintească faptul că vorbea cu cineva care trecuse printr-a Patra Inițiere. Întreabă-l pe Bahu ce crede.

— Nu am nici un drept să-mi exprim vreo părere, spuse ambasadorul. Sînt din afară, reprezentantul unei puteri străine.

— Nu chiar atît de străine, spuse Rani.

— Nu în ochii dumneavoastră, doamnă. Și nu, după cum știți prea bine, în ochii mei. Dar în ochii guvernatorului palanez, da. Cu totul străine.

— Dar asta, spuse Will, nu vă împiedică să aveți opinii. Vă împiedică doar să aveți opiniile obișnuite ale locului. Și întîmplător, adăugă el, nu mă aflu aici în interes profesional. Nu vi se

ia un interviu, domnule ambasador. Toate astea rămîn doar între noi.

— Atunci, doar între noi vorbind și doar în calitate de cetățean oarecare, nu de persoană oficială, cred că tînărul nostru prieten are absolută dreptate.

— Ceea ce implică, desigur, faptul că găsiți politica guvernului palanez absolut greșită.

— Absolut greșită, spuse domnul Bahu – iar masca osoasă, proeminentă, de Savonarola, sclipi de-a dreptul, luminată de zîmbetul lui voltairian –, absolut greșită pentru că este mult prea corectă.

— Corectă? protestă Rani. Corectă?

— Absolut corectă, explică el, pentru că este într-atît de perfect gîndită, încît să-i facă pe oricare bărbat, femeie și copil de pe această insulă încîntătoare pe atît de liber și de fericit pe cît este posibil.

— Dar e o Falsă Fericire, strigă Rani, o libertate care este doar a Sinelui Inferior.

— Mă înclin, spuse ambasadorul chiar înclinîndu-se ceremonios, în fața clarviziunii superioare a Înălțimii Voastre. Totuși, elevată sau inferioară, adevărată sau falsă, fericirea e fericire, iar libertatea este întru totul plăcută. Și nu încape îndoială că politica inițiată de primii reformatori și dezvoltată de-a lungul anilor a fost admirabil de bine adaptată îndeplinirii acestor două scopuri.

— Însă dumneata simți, interveni Will, că aceste scopuri sînt nedorite?

— Din contră, toată lumea le dorește. Dar, din nefericire, nu mai au nimic de-a face cu contextul actual, au devenit complet irelevante în situația de acum a lumii în general și a Palei în special.

— Sînt oare mai irelevante acum decît erau atunci cînd reformatorii au început să lucreze prima dată pentru fericire și libertate?

Ambasadorul încuviință.

— În vremea aceea, Pala nici nu era trecută pe hartă. Ideea transformării ei într-o oază de libertate și fericire părea logică. Atîta vreme cît rămîne izolată de restul lumii, o societate ideală poate fi o societate viabilă. Pala a fost întru totul viabilă, aș spune eu, cam pînă prin 1905. Apoi, în mai puțin de o singură generație, lumea s-a schimbat complet. Filme, mașini, avioane, radio. Producție în masă, omor în masă, comunicare în masă și, mai presus de toate, mase pur și simplu – din ce în ce mai mulți oameni în mahalale sau suburbii din ce în ce mai mari. Pînă prin 1930, orice observator lucid ar fi putut vedea că, pentru trei sferturi din rasa umană, libertatea și fericirea ieșeau aproape total din discuție. Astăzi, treizeci de ani mai tîrziu, au ieșit cu totul din discuție. Și între timp lumea exterioară se tot apropie de această mică insulă a libertății și fericirii. Se apropie treptat și irevocabil, din ce în ce mai mult. Ceea ce era odată un ideal viabil acum nu mai este viabil.

— Așadar Pala va trebui să fie schimbată – asta este concluzia dumneavoastră?

Domnul Bahu dădu din cap.

— În mod radical.

— Din rădăcină, spuse Rani, cu elanul sadic al unui profet.

— Și asta din două motive întemeiate, continuă domnul Bahu. Mai întîi, pentru că este pur și simplu imposibil ca Pala să continue a fi diferită de restul lumii. Și, în al doilea rînd, pentru că nu este corect să fie diferită.

— Nu e corect ca oamenii să fie liberi și fericiți?

Încă o dată, Rani rosti ceva profund despre falsa fericire și tipul eronat de libertate.

Domnul Bahu aprobă politicos remarca dinainte, apoi se întoarse către Will:

— Nu este corect, insistă el. Să-ți afișezi fericirea în fața unei nefericiri atît de mari reprezintă de-a dreptul un hybris, e un afront deliberat adus restului umanității. Este chiar un afront adus lui Dumnezeu.

— Dumnezeu, Dumnezeu... murmură Rani voluptos, cu ochii închiși. Apoi, redeschizîndu-i, adăugă: Oamenii din Pala nu cred în Dumnezeu. Ei cred doar în Hipnoză, în Panteism și în Dragoste Liberă. Accentuase cuvintele cu un dezgust plin de indignare.

— Așa că acum, spuse Will, vă propuneți să-i faceți nefericiți, în speranța că așa le va reveni credința în Dumnezeu. Ei bine, ăsta da mod de a genera convertirea. Poate va funcționa. Și poate că scopul va scuza mijloacele, mai zise el, ridicînd din umeri. Însă înțeleg că, bun sau rău, și indiferent de părerea palanezilor, lucrul acesta urmează să se întîmple. Nu trebuie să fii cine știe ce profet ca să prevezi faptul că Murugan va reuși. El plutește pe valul viitorului. Iar viitorul aparține fără îndoială petrolului. Că tot vorbim de substanțe nerafinate și petrol, urmă el, întorcîndu-se înspre Rani, înțeleg că-l cunoașteți pe vechiul meu prieten Joe Aldehyde?

— Îl cunoști pe Lordul Aldehyde?

— Bine.

— Deci *de-asta* era Vocea mea cea Mititică atît de insistentă! Închizînd iarăși ochii, zîmbi pentru sine și dădu rar din cap. Acum înțeleg. Apoi, pe un ton diferit, întrebă: Ce mai face dragul de el?

— Ca de obicei, o asigură Will.

— Ce suflet rar! *L'homme au cerf-volant*[1], așa-l numesc eu.

— Omul cu zmeul? Will era nedumerit.

— El își face datoria aici, jos, explică ea; însă ține în mînă o sfoară și la capătul celălalt al sforii este un zmeu, iar zmeul încearcă mereu să ajungă din ce în ce mai sus, tot mai Sus. Chiar și atunci cînd lucrează, simte Chemarea constantă venită de Sus, simte cum Spiritul trage insistent trupul. Ia gîndește-te! Un om de afaceri, un mare Căpitan al Industriei – și totuși, pentru el, singurul lucru care Contează cu Adevărat este Nemurirea Sufletului.

Lucrurile începeau să se lege. Femeia îi vorbise despre dependența lui Joe Aldehyde de spiritism. Se gîndi la acele ședințe săptămînale cu doamna Harbottle, cea cu gesturi automate, nesupuse controlului conștiinței; cu doamna Pym, care era călăuzită de un indian Kiowa numit Bawbo; cu doamna Tuke și pîlnia ei plutitoare, din care răzbătea o șoaptă scîrțîitoare rostind cuvinte profetice, stenodactilografiate apoi de secretara personală a lui Joe: „Cumpără ciment australian; nu te speria de scăderea de la Breakfast Foods; scoate patruzeci la sută din acțiunile pe cauciuc și investește banii în IBM și Westinghouse..."

— V-a povestit vreodată, întrebă Will, de acel broker dispărut care știa întotdeauna ce se va întîmpla pe piață în săptămîna următoare?

— *Sidhis*, rosti Rani cu indulgență. Doar *sidhis*. La ce altceva te-ai putea aștepta? La urma urmelor nu e decît un Începător. Iar în această viață, afacerile sînt karma lui. A fost predestinat să

1. Omul cu zmeul (în fr. în orig.).

facă ceea ce a făcut, ceea ce face. Şi ceea ce urmează să facă, adăugă ea emfatic şi se opri, luîndu-şi aerul că ascultă ceva, cu degetul ridicat, cu capul ridicat, iar ceea ce urmează să facă – îmi spune Vocea mea cea Mititică – cuprinde nişte lucruri măreţe şi minunate aici, în Pala.

Ce mod spiritual de a spune „asta e ceea ce eu vreau să se întîmple! Fie nu după voia mea, ci după voia lui Dumnezeu – şi, printr-o coincidenţă fericită, voinţa lui Dumnezeu şi voinţa mea sînt întotdeauna identice". Will chicoti în sinea lui, dar îşi păstră mina serioasă.

— Vă spune ceva Vocea dumneavoastră cea Mititică în legătură cu Southeast Asia Petroleum? întrebă el.

Rani ascultă, apoi încuviinţă.

— Foarte clar.

— Însă Colonelul Dipa, după cîte înţeleg eu, nu spune nimic altceva în afară de „Standard of California". De fapt, continuă Will, de ce trebuie ca Pala să-şi facă griji în privinţa preferinţei Colonelului în materie de companii petroliere?

— Guvernul meu, rosti sonor domnul Bahu, gîndeşte în termenii unui Plan Cincinal pentru Coordonare şi Cooperare Interinsulară.

— Coordonarea şi cooperarea interinsulară presupune ca lui Standard să i se acorde un monopol?

— Doar dacă oferta lui Standard ar fi mai avantajoasă decît cele ale altor competitori.

— Cu alte cuvinte, spuse Rani, doar dacă nimeni altcineva nu ne va plăti mai mult.

— Înainte să veniţi, îi spuse Will, discutam subiectul acesta cu Murugan. Southeast Asia Petroleum, îi spuneam eu, îi va da Palei tot ceea ce Standard îi dă Rendangului, plus puţin mai mult.

— Cincisprezece la sută mai mult?

— Hai să spunem zece.

— Să zicem doisprezece şi jumătate.

Will o privi admirativ. Pentru cineva care trecuse de a Patra Iniţiere, se descurca destul de bine.

— Joe Aldehyde va protesta vehement, spuse el. Dar sînt sigur că, în final, o să obţineţi cele douăsprezece procente şi jumătate.

— Cu siguranţă va fi o propunere foarte tentantă, încredinţă domnul Bahu.

— Singura problemă este că guvernul palanez nu va accepta.

— Guvernul palanez, zise Rani, îşi va schimba politica în curînd.

— Credeţi?

— Sînt sigură, răspunse Rani pe un ton care exprima clar faptul că informaţia venise direct din gura Maestrului.

— Atunci cînd politica se va schimba, ar ajuta cu ceva să fie pusă o vorbă bună pentru Southeast Asia Petroleum de către Colonelul Dipa? întrebă Will.

— Fără îndoială.

Will se întoarse înspre domnul Bahu:

— Şi aţi fi pregătit, domnule Bahu, să puneţi o vorbă bună pe lîngă Colonelul Dipa?

În cuvinte lungi, ca şi cînd s-ar fi adresat plenului vreunei organizaţii internaţionale, domnul Bahu se eschivă în mod diplomatic. Pe de o parte, da; însă pe de altă parte, nu. Dintr-un punct de vedere, alb; dar dintr-un unghi diferit, complet negru.

Will ascultă într-o tăcere politicoasă. În spatele măştii de Savonarola, în spatele monoclului aristocrat, în spatele discursului diplomatic, îl vedea şi îl auzea pe brokerul levantin în căutarea

comisionului său, pe funcționarul mărunt care umblă cu miloaga pentru un chilipir. Iar în ceea ce o privea pe Rani, oare cît îi fusese promis inițiatei regale pentru susținerea entuziastă a lui Southeast Asia Petroleum? Ceva destul de substanțial, era gata să pună prinsoare. Nu pentru ea, bineînțeles că nu, *nu*! Pentru Cruciada Spiritului, nu mai era nevoie să spunem, pentru gloria măreață a lui Koot Hoomi.

Domnul Bahu ajunsese cu perorațiile discursului său pînă la nivelul organizației internaționale.

— Prin urmare, trebuie înțeles faptul, spunea el, că orice acțiune pozitivă din partea mea este condiționată de circumstanțe, cînd și dacă vor apărea aceste circumstanțe. Reușesc să mă fac înțeles?

— Perfect, îl asigură Will. Iar acum, continuă el cu o sinceritate voit indecentă, dați-mi voie să vă explic care este poziția mea în această chestiune. Pe *mine* nu mă interesează decît banii. Două mii de lire sterline fără să trebuiască să mișc un deget. Un an de libertate doar pentru că-l ajut pe Joe Aldehyde să pună mîna pe Pala.

— Lord Aldehyde, spuse Rani, este deosebit de generos.

— Deosebit, aprobă Will, avînd în vedere cît de puțin pot face în această problemă. Nu mai este nevoie să spun că ar fi încă și mai generos cu oricine i-ar fi de mai mult folos.

Urmă o tăcere îndelungată. În depărtare, o pasăre minah striga monoton, cerînd atenție. Atenție asupra lăcomiei, atenție asupra ipocriziei, atenție asupra cinismului vulgar... Se auzi un ciocănit în ușă.

— Intră, strigă Will și, întorcîndu-se înspre domnul Bahu, propuse să continue altădată discuția începută.

Domnul Bahu încuviință, dînd din cap.

— Intră, repetă Will.

Îmbrăcată într-o fustă albastră și o jachetă scurtă fără nasturi, care-i lăsa torsul gol și doar cîteodată îi acoperea perechea de sîni rotunzi ca niște mere, o fată pînă în douăzeci de ani intră vioi în cameră. Pe fața ei netedă și cafenie, un zîmbet de bineție, dintre cele mai prietenoase, era punctat la ambele capete de gropițe.

— Sînt sora Appu, începu ea. Radha Appu. Apoi, zărindu-i pe vizitatorii lui Will, se opri. O, scuzați-mă, n-am știut...

Făcu în grabă o plecăciune către Rani.

Între timp, domnul Bahu se ridicase curtenitor în picioare.

— Sora Appu, strigă el, plin de entuziasm. Micul meu înger tămăduitor din spitalul Shivapuram. Ce surpriză plăcută!

Lui Will i se părea evident faptul că pentru fată surpriza era departe de a fi plăcută.

— Bună ziua, domnule Bahu, spuse ea fără să zîmbească și, întorcîndu-se repede, începu să-și facă de lucru cu baierile genții de mușama pe care o purta.

— Înălțimea Voastră probail că a uitat, spuse domnul Bahu, dar a trebuit să mă operez vara trecută. De hernie, preciză el. Ei bine, această domniță venea și mă spăla în fiecare dimineață. Fix la ora opt patruzeci și cinci. Iar acum, după ce a dispărut în toate lunile astea, iat-o din nou!

— Sincronizare, spuse Rani profetic. Face parte din Plan.

— Trebuie să-i fac domnului Farnaby o injecție, spuse sora micuță ridicînd privirea din geanta ei profesională, încă fără să zîmbească.

— Cuvîntul doctorului este lege, strigă Rani, exagerînd rolul personajului regal care binevoiește

a fi grațios într-un mod jucăuș. Cum îl auzi, te și conformezi. Dar unde-mi este șoferul?

— Șoferul domniei voastre e aici, strigă o voce cunoscută.

Frumos ca imaginea unui Ganimede, Murugan stătea în cadrul ușii. O privire amuzată apăru pe chipul asistentei micuțe.

— Bună, Murugan – adică Înălțimea Voastră. Schiță o altă plecăciune pe care tînărul era liber s-o ia ca pe un semn de respect sau ca pe o maimuțăreală ironică.

— O, bună, Radha, spuse băiatul pe un ton ce se voia distant și indiferent. Trecu pe lîngă ea spre locul unde era așezată mama sa. Mașina, spuse el, e la poartă. Sau mai degrabă, așa-numita mașină. E un Baby Austin din 1954, de colecție, îi explică el lui Will, cu un rîs sarcastic. Cea mai bună mașină pe care această țară foarte civilizată o poate pune la dispoziția familiei regale. Rendang îi dă ambasadorului său un Bentley, adăugă el cu amărăciune.

— Care va trece să mă ia de la această adresă peste aproape zece minute, spuse domnul Bahu, privindu-și ceasul. Îmi permiteți să-mi iau rămas-bun aici de la Înălțimea Voastră?

Rani întinse mîna. Cu toată pioșenia unui bun catolic ce sărută inelul unui cardinal, se aplecă deasupra ei; apoi, îndreptîndu-se, se întoarse către Will.

— Presupun – poate în mod nejustificat – că domnul Farnaby mă mai poate suporta încă puțin. Pot să rămîn?

Will îl asigură pe ambasador că era încîntat.

— Și sper, i se adresă domnul Bahu micuței asistente, că nu vor exista obiecții pe motive medicale.

— Pe motive medicale, nu, spunse fata pe un ton care sugera existența unor obiecții nonmedicale dintre cele mai evidente.

Ajutată de Murugan, Rani se urni de pe scaun.

— *Au revoir, mon cher*[1] Farnaby, rosti ea atunci cînd îi întinse mîna plină de bijuterii. Zîmbetul îi era încărcat de o dulceață pe care Will o găsea de-a dreptul amenințătoare.

— La revedere, doamnă.

Ea se întoarse, o bătu ușor pe obraz pe asistenta cea micuță și ieși plutind din încăpere. Ca o corabie cu două catarge, în urma unui vas de mare tonaj pe o linie maritimă, Murugan venea în urma ei.

1. La revedere, dragul meu (în fr. în orig.).

6

— Pe legea mea! exclamă asistenta cea micuță atunci cînd ușa se închise în urma lor.

— Sînt întru totul de acord cu tine, spuse Will.

Lumina voltairiană scînteie o clipă pe chipul evanghelic al domnului Bahu.

— „Pe legea mea!", repetă el. Așa l-am auzit spunînd pe un școlar englez atunci cînd a văzut prima dată Marea Piramidă. Rani lasă același fel de impresie. Monumentală. Ea este ceea ce neamțul numește *eine grosse Seele*[1]. Imediat ce scînteia păli, chipul rămase, fără echivoc, cel al lui Savonarola; cuvintele, evident, erau destinate publicului.

Micuța asistentă izbucni brusc în rîs.

— Ce-i așa amuzant? întrebă Will.

— Dintr-odată am văzut Marea Piramidă îmbrăcată în muselină albă, rosti ea printre hohote. Doctorul Robert o numește uniforma misticului.

— Spiritual, foarte spiritual! spuse domnul Bahu. Și totuși, adăugă el diplomat, nu știu de ce misticii n-ar putea să poarte și ei uniforme, dacă așa au chef.

Micuța asistentă răsuflă adînc, își șterse lacrimile de voioșie de la ochi și începu pregătirile pentru a-i face pacientului injecția.

1. Un suflet mare (în germ. în orig.).

— Știu exact la ce vă gîndiți, îi spuse ea lui Will. Cu siguranță vă gîndiți că sînt mult prea tînără ca să-mi fac treaba cum trebuie.

— Cred într-adevăr că ești foarte tînără.

— Voi mergeți la universitate la optsprezece ani și petreceți acolo patru ani. Noi începem la șaisprezece și ne continuăm educația pînă la douăzeci și patru de ani – jumătate din timp, studiu și jumătate din timp, muncă. Eu studiez biologia și în același timp am slujba asta de doi ani. Deci nu sînt atît de prostuță precum par. De fapt, sînt o asistentă destul de bunicică.

— O afirmație, spuse domnul Bahu, pe care o pot confirma negreșit. Domnișoara Radha nu numai că este o asistentă bună; ba chiar este una clasa-ntîi.

Dar Will era sigur, în timp ce studia expresia de pe chipul acela ca al unui călugăr mult prea ispitit, că ceea ce voia să spună cu adevărat era că domnișoara Radha avea o talie clasa întîi, un buric clasa-ntîi și niște sîni clasa-ntîi. Dar posesoarei taliei, a buricului și a sînilor clasa-ntîi în mod clar îi displăcuse admirația lui Savonarola sau, în orice caz, felul în care ea se manifestase. Plin de speranță, mult prea plin de speranță, ambasadorul respins își reînnoia atacul.

Lampa cu spirt fu aprinsă și, în timp ce acul era la fiert, mica asistentă Appu luă temperatura pacientului.

— Nouăzeci și nouă cu doi.

— Asta înseamnă că voi fi alungat? întrebă domnul Bahu.

— Din punctul dînsului de vedere, nu, răspunse fata.

— Atunci, vă rog, rămîneți, spuse Will.

Asistenta cea micuță îi făcu injecția cu antibiotic apoi, dintr-una dintre sticlele din geantă,

luă o linguriță dintr-un lichid verzui pe care-l amestecă într-o jumătate de pahar cu apă.

— Beți asta.

Semăna la gust cu acele amestecuri de ierburi pe care susținătorii înfocați ai mîncării sănătoase îl substituie ceaiului.

— Ce este? întrebă Will și i se spuse că era un extract dintr-o plantă de la munte, înrudită cu valeriana.

— Îi ajută pe oameni să înceteze să-și mai facă griji, îi explică asistenta, fără să-i adoarmă. Noi o administrăm convalescenților. Mai este folositoare și în cazul bolilor mentale.

— Eu din ce categorie fac parte? Boli mentale sau convalescenți?

— Ambele, răspunse ea fără ezitare.

Will rîse cu poftă.

— Asta primești atunci cînd alergi după complimente.

— N-am vrut să fiu nepoliticoasă, îl asigură ea. Ceea ce voiam să zic era că n-am întîlnit pe nimeni din afară care să nu fie afectat mental.

— Inclusiv ambasadorul?

Ea îi răspunse la întrebare cu o altă întrebare:

— *Dumneata* ce crezi?

Will o pasă mai departe domnului Bahu.

— Dumneata ești expertul în acest domeniu, spuse el.

— Rezolvați problema între dumneavoastră, spuse asistenta cea micuță. Eu trebuie să plec să pregătesc prînzul pacientului.

Domnul Bahu o urmări cum pleacă; apoi, ridicînd sprînceana stîngă, lăsă să-i cadă monoclul și începu să-și curețe metodic lentila cu batista.

— Dumneata ai mintea rătăcită într-un anume fel, îi spuse el lui Will. Eu am mintea rătăcită

într-alt fel. Un schizoid (nu asta ești oare dumneata?) și, de partea cealaltă a lumii, un paranoic. Amîndoi, victime ale aceleiași ciume a secolului douăzeci. De data aceasta nu-i vorba de Moartea cea Neagră; ci de Viața cea Gri. Te-a interesat vreodată puterea? îl întrebă el după o clipă de tăcere.

— Niciodată, răspunse Will, clătinînd emfatic din cap. Nu poți avea puterea fără să-ți asumi răspunderea.

— Și pentru dumneata groaza de a-ți asuma răspunderea depășește plăcerea de a controla oamenii?

— De mii de ori.

— Așadar n-ai fost niciodată tentat?

— Niciodată. Apoi, după o pauză, Will adăugă pe un ton diferit: Să trecem la afaceri.

— La afaceri, repetă domnul Bahu. Spune-mi cîte ceva despre Lord Aldehyde.

— Ei bine, așa cum spunea Rani, este deosebit de generos.

— Nu mă interesează virtuțile lui, doar inteligența. Cît de deștept este?

— Suficient de deștept încît să știe că nimeni nu face nimic gratis.

— Bun, zise domnul Bahu. Atunci să-i spui din partea mea că pentru munca eficientă a experților aflați pe poziții strategice trebuie să fie pregătit să ofere cel puțin de zece ori mai mult decît urmează să-ți plătească dumitale.

— O să-i scriu o scrisoare referitoare la acest aspect.

— Și fă-o astăzi, îl sfătui domnul Bahu. Avionul pleacă din Shivapuram mîine seară și timp de o săptămînă întreagă nu se va mai trimite corespondența.

— Mulțumesc că-mi spuneți, spuse Will. Și acum – Înălțimea Sa și junele ușor impresionabil nefiind de față – să trecem la următoarea tentație. Care este povestea cu sexul?

Cu gestul unui om care încearcă să scape de un nor de insecte deranjante, domnul Bahu flutură o mînă cafenie și osoasă dintr-o parte în alta, prin fața ochilor.

— Doar o diversiune, atîta tot. Doar o neplăcere sîcîitoare, umilitoare. Însă un om inteligent poate oricînd să-i facă față.

— Cît de greu este, spuse Will, să înțelegi viciile altui om!

— Ai dreptate. Fiecare ar trebui să-și vadă de nebunia cu care Dumnezeu a găsit de cuviință să-l pedepsească. *Pecca fortiter*[1] – acesta era sfatul lui Luther. Dar ai grijă să păcătuiești cu păcatele tale și nu cu ale altcuiva. Și mai presus de toate, să nu faci precum oamenii acestei insule. Nu încerca să te porți ca și cînd ai fi absolut stăpîn pe mințile tale și desăvîrșit de bun. Cu toții sîntem niște păcătoși țicniți, aflați în aceeași barcă universală – iar barca se scufundă întruna.

— În virtutea acestui fapt, nici un șobolan nu e îndreptățit s-o părăsească. Asta vrei să spui?

— Unii dintre ei pot încerca uneori s-o părăsească. Dar n-ajung niciodată prea departe. Istoria și șobolanii ceilalți vor avea mereu grijă ca aceștia să se-nece laolaltă cu noi toți. Iată de ce Pala nu are nici cea mai mică șansă.

Asistenta micuță intră din nou în încăpere, aducînd cu ea o tavă.

— Mîncare budistă, spuse ea, în timp ce-i lega lui Will un șervețel în jurul gîtului. Totul,

1. Păcătuiește cu îndrăzneală (în lat. în orig.).

în afară de pește. Dar noi am hotărît că peștii sînt legume, în sens larg.

Will începu să mănînce.

— În afară de Rani și Murugan și de noi doi, aici de față, cîți oameni dinafară ai mai întîlnit? întrebă el după ce înghiți prima îmbucătura.

— Ei bine, a mai fost un grup de doctori americani, răspunse ea. Au venit la Shivapuram anul trecut, pe vremea cînd eu lucram la Spitalul Central.

— Ce făceau acolo?

— Voiau să descopere de ce anume avem o rată atît de scăzută a nevrozei și a tulburărilor cardiovasculare. Halal doctori! Clătină din cap. Ascultă la mine, domnule Farnaby, chiar mi-au făcut părul măciucă – în întreg spitalul au făcut tuturor părul măciucă.

— Deci crezi că medicina noastră e cam primitivă?

— Nu-i cuvîntul potrivit. Nu-i primitivă. Cincizeci la sută e nemaipomenită și cincizeci la sută e inexistentă. Niște antibiotice minunate – dar absolut nici o metodă pentru a mări rezistența, astfel încît antibioticele să nu mai fie necesare. Operații fantastice – dar atunci cînd vine vorba de a-i învăța pe oameni cum să-și trăiască viața fără să trebuiască să fie ciopîrțiți, absolut nimic. Și tot așa. Alpha plus pentru cîrpoceală atunci cînd începi să te destrami; însă delta minus cînd e vorba să te menții sănătos. În afara sistemelor de canalizare și a vitaminelor sintetice, nu păreți să faceți nimic în privința prevenției. Și totuși aveți o vorbă: prevenirea e mai bună decît tămăduirea.

— Dar tămăduirea, spuse Will, este mult mai dramatică decît prevenirea. Iar pentru doctori este cu atît mai profitabilă.

— Poate pentru doctorii voștri, replică asistenta. Nu și pentru ai noștri. Ai noștri sînt plătiți pentru a-i ține pe oameni sănătoși.

— Cum se face asta?

— Am tot pus și noi întrebarea aceasta timp de o sută de ani și am găsit o mulțime de răspunsuri. Răspunsuri chimice, răspunsuri psihologice, răspunsuri legate de ce mîncăm, de cum facem dragoste, de ce vedem și auzim, de ce simțim, fiind ceea ce sîntem în această lume.

— Și care sînt răspunsurile cele mai bune?

— Nici unul nu este cel mai bun fără celelalte.

— Așa că nu există panaceu.

— Cum ar putea? Și recită poezioara pe care fiecare student asistent trebuia s-o învețe pe de rost în prima zi de școală:

„Eu" sînt o mulțime ce-atîtea legi respectă
Pe cîți membri adună. Părțile „mele", vezi bine,
Sînt chimic impure, cu toate. Nu-i vindecare perfectă
Pentru ceva ce oricum n-are o singură cauză, în sine.

— Așadar, fie că-i vorba de prevenție, fie că-i vorba de vindecare, noi atacăm pe toate fronturile deodată. Pe *toate* fronturile, insistă ea, de la dietă la autosugestie, de la ioni negativi la meditație.

— Foarte inteligent, comentă Will.

— Poate puțin *prea* inteligent, spuse domnul Bahu. Ai încercat vreodată să-i bagi mințile în cap unui maniac? Will clătină din cap. Eu am încercat o dată. Își ridică șuvița căruntă care-i cădea pieziș peste frunte. Chiar sub linia părului, o cicatrice neregulată îi ieșea în evidență,

ciudat de palidă, pe pielea cafenie. Spre norocul meu, sticla cu care m-a lovit era destul de fragilă. Netezindu-și părul ciufulit, se întoarse spre asistentă. Să nu uiți niciodată, domnișoară Radha; pentru cei lipsiți de rațiune, nimic nu este mai înnebunitor decît rațiunea. Pala este o insulă micuță, complet înconjurată de douăzeci și nouă de miliarde de bolnavi mentali. Așa că ferește-te să fii prea rațională. În patria nebunilor, înțeleptul nu ajunge rege. E linșat, încheie domnul Bahu, cu chipul scînteind de-a dreptul de voioșie voltairiană.

Will rîse politicos, apoi se întoarse iarăși spre micuța asistentă:

— Nu aveți nici un candidat pentru casa de nebuni?

— La fel de mulți ca și voi, adică în aceeași proporție cu populația. Cel puțin, așa spune teoria.

— Așadar, faptul că trăiți într-o lume rațională nu pare să conteze deloc.

— Nu și pentru oamenii a căror compoziție chimică îi va transforma în psihopați. Ei se nasc vulnerabili. Micile necazuri pe care alți indivizi nici nu le observă, pe ei îi pot zdrobi. De-abia începem să descoperim ce-i face să fie atît de vulnerabili. Începem să putem să-i depistăm înaintea unei căderi nervoase. Și imediat ce-au fost depistați, putem face ceva ca să le mărim rezistența. Prevenție, încă o dată – și, bineînțeles, pe toate fronturile deodată.

— Deci faptul că trăiți într-o lume rațională va conta pînă și pentru psihopații predestinați.

— Iar pentru nevrotici, deja contează. La voi, rata nevrozei este cam de unu la cinci sau chiar la patru. La noi, e cam de unu la douăzeci. Cel care cedează nervos primește tratament pe

toate fronturile, iar cei nouăsprezece care nu cedează nervos beneficiază de prevenție pe toate fronturile. Ceea ce îmi amintește iarăși de acei doctori americani. Trei dintre ei erau psihiatri, iar unul dintre psihiatri fuma trabucuri întruna și avea accent german. El a fost cel ales pentru a ne ține un discurs. Ce discurs! asistenta cea micuță se luă cu mîinile de cap. N-am mai auzit niciodată așa ceva.

— Despre ce era vorba?

— Despre felul în care îi tratează ei pe oamenii cu simptome nevrotice. Pur și simplu nu ne venea să credem. Ei nu atacă *niciodată* pe toate fronturile; atacă doar pe aproape jumătate dintr-un singur front. În ceea ce-i privește, fronturile fizice nu există. În afara unei guri și a unui anus, pacientul lor nu are trup. Acesta nu este un organism, nu s-a născut cu o anume constituție sau temperament. Tot ce are sînt cele două capete ale tubului digestiv, o familie și un psihic. Dar ce fel de psihic? În mod evident, nu întreaga lui minte, nu mintea așa cum e ea cu adevărat. Cum ar putea fi așa cînd ei nu iau aminte la anatomia, biochimia sau fiziologia unei persoane? Mintea detașată de trup – acesta este singurul front pe care atacă ei. Omul cu trabuc continua să vorbească despre subconștient. Dar singurul subconștient la care iau aminte vreodată este subconștientul negativ, gunoiul de care oamenii încearcă să scape îngropîndu-l la subsol. Nici un singur cuvînt despre subconștientul pozitiv. Nici o încercare de a-l ajuta pe pacient să se deschidă înspre forța vieții sau spre Natura Buddha. Și nici o încercare de a-l învăța să fie puțin mai conștient în viața lui de zi cu zi. Știi dumneata: „Aici și acum, băieți", „Atenție", făcu ea imitînd strigătul păsărilor minah. Oamenii

*știa îl lasă pur și simplu pe nefericitul nevrotic să se scalde în vechile lui obiceiuri proaste de a nu se afla niciodată cu totul în prezent. Toată treaba este o tîmpenie crasă! Dar nu, omul cu trabuc nu avea nici măcar scuza aceea; era foarte deștept. Așa că nu e o tîmpenie. Trebuie să fie ceva voluntar, ceva autoindus – ca și cînd te-ai îmbăta sau te-ai convinge singur să crezi într-o prostie pentru că se întîmplă ca ea să apară în Scripturi. Și apoi, gîndește-te la concepția lor de normalitate. Crezi sau nu, o ființă umană normală este una care poate avea un orgasm și care este integrată societății ei. E de neimaginat! se revoltă micuța asistentă, cuprinzîndu-și capul între mîini. Nici o întrebare despre ceea ce se-ntîmplă cu orgasmele tale. Nici o întrebare privind calitatea sentimentelor, a gîndurilor și a percepțiilor tale. Și apoi, ce se poate spune despre societatea la care se presupune că te adaptezi? Este o societate nebună sau sănătoasă? Și chiar dacă este una cît de cît sănătoasă, e bine oare ca toată lumea să fie *complet* adaptată ei?*

Cu un alt zîmbet scînteietor de-al lui, ambasadorul spuse:

— Acelora pe care Dumnezeu îi va distruge, mai întîi le va lua mințile. Sau invers, și poate chiar mai eficient, mai întîi îi face întregi la minte. Domnul Bahu se ridică și merse către fereastră. A venit mașina să mă ia. Trebuie să merg la Shivapuram și la birou. Se întoarse către Will și îi adresă un gest de rămas-bun lung și elaborat. Apoi, ieșind din rolul ambasadorului, adăugă: Nu uita să scrii scrisoarea. E foarte important. Zîmbi conspirativ și, trecîndu-și degetul mare încoace și-ncolo peste

primele două degete ale mîinii drepte, numără niște bani invizibili.

— Slavă cerului, spuse micuța asistentă după ce acesta plecă.

— Care a fost greșeala lui? o cercetă Will. Cea obișnuită?

— Aceea de a oferi bani cuiva cu care vrei să te culci, dar care nu te place. Așa că-i oferi mai mult. E ceva obișnuit acolo de unde vine el?

— Foarte obișnuit, o asigură Will.

— Ei bine, mie nu mi-a plăcut.

— Mi-am dat seama. Și încă o întrebare. Care-a fost treaba cu Murugan?

— De ce întrebi?

— Din curiozitate. Mi-am dat seama că v-ați mai întîlnit. Asta s-a întîmplat cumva cînd a fost aici fără mama sa, acum doi ani?

— De unde-ai aflat?

— Mi-a șoptit o păsărică – sau mai degrabă o pasăre extrem de masivă.

— Rani! Trebuie s-o fi spus ca și cînd ar fi fost ceva de genul Sodoma și Gomora.

— Din nefericire, nu mi s-au dat detalii picante. Doar niște indicii sumbre. Aluzii, de pildă, la niște Messaline veterane care dau lecții de dragoste unor băieți inocenți.

— Și cîtă nevoie avea de lecțiile alea!

— Aluzii, totodată, la o fată de vîrsta lui, precoce și promiscuă.

Asistenta Appu izbucni în rîs.

— Știi cine era? întrebă Will.

— Fata precoce și promiscuă eram eu.

— Tu? Rani știe?

— Murugan i-a relatat doar fapte, nu și nume. Lucru pentru care îi sînt foarte recunoscătoare. Înțelegi, m-am purtat destul de urît. Să-mi pierd capul pentru cineva pe care nu-l iubeam cu

adevărat și să rănesc pe cineva pe care-l iubeam. De ce sîntem atît de proști?

— Inima își are motivele ei, spuse Will, iar endocrinele pe ale lor.

Urmă o lungă tăcere. Will termină ultima bucată din peștele și legumele sale fierte și reci. Asistenta Appu îi întinse o farfurie cu salată de fructe.

— Nu l-ai văzut niciodată pe Murugan în pijamale albe din satin, spuse ea.

— Am pierdut ceva?

— N-ai idee cît de frumos arată în pijamale albe din satin. Nimeni nu are dreptul să fie atît de frumos. Este indecent. Înseamnă să ai un avantaj nedrept.

Imaginea lui în pijamalele acelea albe din satin aduse de la Sulka fusese cea care o făcuse să-și piardă capul. Și-l pierduse atît de rău, încît timp de două luni devenise un alt om – o idioată care plecase în urmărirea unei persoane care n-o putea suferi și care-i întorsese spatele persoanei care o iubise dintotdeauna, persoanei pe care ea însăși o iubise dintotdeauna.

— Ai ajuns departe cu băiatul în pijamale? întrebă Will.

— Pînă-n pat, răspunse ea. Dar atunci cînd am început să-l sărut, a zbughit-o din cearșafuri și s-a încuiat în baie. N-a vrut să iasă de acolo pînă nu i-am strecurat pantalonii prin fereastruica de deasupra ușii și nu i-am dat cuvîntul meu de onoare că n-o să fie molestat. Acum pot să rîd pe tema asta; dar la momentul acela, îți spun sincer, la momentul acela... Clătină capul. Tragedie în toată regula. Probabil că au ghicit ce se întîmplase din felul în care mă purtam. Era evident că fetele precoce și promiscue nu erau bune. El avea nevoie de lecții regulate.

— Restul poveștii îl cunosc, spuse Will. Băiatul îi scrie mamei, mama vine acasă cu avionul și-l ia de-o aripă, ducîndu-l în Elveția.

— Și nu s-au mai întors pînă acum șase luni. Și cel puțin jumătate din timpul ăsta au fost în Rendang, la mătușa lui Murugan.

Will fu gata să-l pomenească pe Colonelul Dipa, dar apoi își aminti că-i promisese lui Murugan că o să fie discret, așa că nu zise nimic.

Din grădină se auzi un fluierat.

— Scuză-mă, spuse asistenta și merse pînă la fereastră. Zîmbind fericită de ceea ce vedea, făcu semn cu mîna. Este Ranga.

— Cine e Ranga?

— Prietenul de care îți vorbeam. Vrea să-ți pună niște întrebări. Poate să intre un minut?

— Bineînțeles.

Se întoarse la fereastră și făcu un gest de invitație.

— Asta înseamnă, înțeleg eu, că nădragii albi din satin au ieșit cu totul din schemă.

Ea dădu din cap în semn că da.

— A fost doar o tragedie într-un act. Mi-am regăsit mințile tot atît de repede pe cît mi le pierdusem. Și atunci cînd mi le-am găsit, l-am regăsit și pe Ranga, același dintotdeauna, așteptîndu-mă.

Ușa se deschise și un tînăr zvelt, în tenișI și șort kaki, intră în încăpere.

— Ranga Karakuran, rosti acesta în timp ce dădea mîna cu Will.

— Dacă ai fi venit cu cinci minute mai devreme, spuse Radha, ai fi avut plăcerea să-l întîlnești pe domnul Bahu.

— A fost *el* pe-aici? Ranga făcu o grimasă de dezgust.

— E chiar atît de rău? întrebă Will.

Ranga enumeră capetele de acuzare:

— A: Ne urăște. B: Este șacalul domesticit al Colonelului Dipa. C: Este ambasadorul neoficial al tuturor companiilor de petrol. D: Porcul ăla bătrîn îi făcuse avansuri Radhei. Și E: Ține peste tot predici despre nevoia unei renașteri religioase. Chiar a publicat o carte despre asta. Cu o prefață scrisă de cineva de la Harvard Divinity School. Totul face parte din campania împotriva independenței Palei, Dumnezeu este alibiul Colonelului Dipa. De ce nu pot fi criminalii sinceri în privința a ceea ce vor să facă? Toată poliloghia asta dezgustător de idealistă te face să vomiți.

Radha întinse mîna și-l trase puternic de urechi de trei ori.

— Hei, asta mică... începu el nervos; apoi se opri și rîse. Ai dreptate, admise el. În orice caz, nu era nevoie să tragi atît de tare.

— Așa faci întotdeauna cînd se aprinde? o întrebă Will pe Radha.

— Ori de cîte ori se aprinde la momentul nepotrivit sau pentru lucruri asupra cărora nu are nici un control.

Will se întoarse către băiat:

— Dar tu ai vreodată ocazia s-o tragi de urechi?

Ranga rîse.

— Mi se pare mai plăcut să-i dau la fund, spuse el. Din păcate, se întîmplă rar.

— Asta înseamnă că e mai echilibrată decît tine?

— Mai echilibrată? Ascultă la mine: este anormal de sănătoasă la cap.

— În vreme ce tu ești doar normal?

— Poate un pic mai la stînga de centru. Clătină din cap. Cîteodată mă simt groaznic de deprimat, simt că nu sînt bun de nimic.

— Cînd de fapt, spuse Radha, e atît de bun, că i-au dat o bursă de studiu pe biochimie, la Universitatea din Manchester.

— Ce-i faci atunci cînd îți joacă scenele astea de păcătos disperat și nefericit? Îl tragi de urechi?

— Da, zise ea, și... ei bine, alte lucruri. Radha îl privi pe Ranga, iar Ranga o privi pe ea. Apoi izbucniră amîndoi în rîs.

— Întocmai, spuse Will. Întocmai. Și date fiind aceste alte lucruri, continuă el, e oare Ranga încîntat la ideea că pleacă din Pala pentru cîțiva ani?

— Nu prea, recunoscu Ranga.

— Dar trebuie să plece, spuse ferm Radha.

— Și cînd va ajunge acolo, întrebă Will, o să fie fericit?

— Asta am vrut să te întreb eu pe dumneata, spuse Ranga.

— Păi, n-o să-ți placă vremea, n-o să-ți placă mîncarea, n-o să-ți placă nici zgomotele, nici mirosurile, nici arhitectura. Însă cu siguranță îți va plăcea munca și probabil vei descoperi că pot să-ți placă o mulțime de oameni.

— Dar fete? întrebă Radha.

— Cum vrei să-ți răspund la întrebarea *asta*? răspunse el. Consolator sau sincer?

— Sincer.

— Ei bine, draga mea, adevărul este ca Ranga va avea un succes nebun. Zeci de fete îl vor găsi irezistibil. Iar unele din acele fete vor fi încîntătoare. Cum te vei simți dacă *el* nu rezistă?

— Mă voi bucura pentru el.

Will se întoarse către Ranga:

— Și tu te vei bucura dacă ea se va consola cu vreun alt băiat atîta timp cît tu vei fi plecat?

— Aș vrea eu, spuse el. Dar dacă mă voi bucura cu adevărat sau nu, asta-i altă problemă.

— O s-o faci să-ți promită că-ți va fi credincioasă?

— N-o voi face să promită nimic.

— Chiar dacă e iubita ta?

— Este doar a ei înseși.

— Iar Ranga este al lui însuși, spuse asistenta cea micuță. E liber să facă ce-i place.

Will se gîndi la alcovul roz-căpșună al lui Babs și rîse sălbatic.

— Și mai presus de toate, spuse el, liber să facă ceea ce nu-i place. Își mută privirea de la un chip tînăr la celălalt și văzu că era cercetat cu o oarecare uimire. Adăugă pe un alt ton și cu un zîmbet diferit: Însă uitasem. Unul dintre voi este anormal de întreg la minte, iar celălalt este puțin mai la stînga de centru. Așadar, cum ați putea înțelege ce vorbește acest bolnav mental venit din afară? Și, fără să le lase timp pentru a-i răspunde la întrebare, continuă: Ia spuneți-mi, le ceru el, de cît timp... Se opri. Dar poate că sînt indiscret. În cazul acesta, ziceți-mi să-mi văd de-ale mele. Dar mi-ar *plăcea* să știu, doar din interes antropologic, de cît timp sînteți prieteni?

— Vrei să zici „prieteni"? întrebă asistenta cea micuță. Sau vrei să zici „iubiți"?

— De ce nu ambele, dacă am ajuns la asta?

— Ei bine, Ranga și cu mine sîntem prieteni de cînd eram bebeluși. Și sîntem iubiți – cu excepția episodului aceluia nefericit al pijamalelor albe – de cînd eu aveam cincisprezece ani și jumătate, iar el avea șaptesprezece; cam de vreo doi ani și jumătate.

— Și nimeni n-a obiectat?

— De ce ar fi făcut-o?

— De ce, într-adevăr, rosti Will ca un ecou. Dar adevărul e că în partea mea de lume practic toată lumea ar fi avut ceva de obiectat.

— Ce se-ntîmplă cu alți băieți? întrebă Ranga.

— Teoretic, ei sînt ținuți din scurt chiar mai mult decît fetele. Practic... ei bine, puteți ghici ce se-ntîmplă atunci cînd cinci sau șase sute de adolescenți sînt înghesuiți laolaltă într-un internat. Genul acesta de lucruri se întîmplă vreodată pe aici?

— Bineînțeles.

— Sînt surprins.

— Surprins? De ce?

— Să văd că fetele nu sînt ținute din scurt.

— Dar un fel de iubire nu-l exclude pe celălalt.

— Și ambele sînt permise?

— Normal.

— Deci nimeni nu ar fi fost supărat dacă Murugan ar fi fost interesat de un alt băiat în pijama.

— Nu, dacă ar fi o relație bună.

— Dar, din nefericire, spuse Radha, Rani a făcut o treabă atît de temeinică, încît el n-ar putea fi interesat de altcineva în afară de ea – și, bineînțeles, de el.

— Nici de băieți?

— Poate acum. Nu știu. Tot ce știu e că la momentul poveștii mele nu exista nimeni în universul lui. Nici un băiat și, pe un ton și mai emfatic, nici o fată. Doar Mama, masturbarea și Maeștrii Înălțați. Doar muzică de jazz, mașini sport și idei hitleriste despre ce înseamnă să fii Conducător Măreț și cum să transformi Pala în ceea ce el numește un Stat Modern.

— Acum trei săptămîni, spuse Ranga, el și Rani erau la palat, în Shivapuram. Au invitat

un grup de tineri de-ai noștri, de la universitate, care să vină și să asculte ideile lui Murugan asupra petrolului, industrializării, televiziunii, înarmării, asupra Cruciadei Spiritului.

— A convertit pe cineva?

Ranga clătină din cap.

— De ce ar vrea cineva să schimbe ceva bogat, bun și extraordinar de interesant cu ceva prost, ieftin și plictisitor? Noi nu simțim nevoia bărcilor voastre cu motor sau a televiziunii voastre, a războaielor și a revoluțiilor voastre, a renașterilor, a sloganelor politice, a nonsensului metafizic de la Roma și Moscova. Ai auzit vreodată de *maithuna*? întrebă el.

— *Maithuna*? Ce e asta?

— Hai să începem cu contextul istoric, răspunse Ranga; și, cu pedanteria încîntătoare a unui student care ține o prelegere despre lucruri de care și el abia a auzit, s-a lansat în explicații. Budismul a ajuns în Pala acum cam o mie două sute de ani și nu a venit din Ceylon, ceea ce ar fi fost de așteptat, ci din Bengal și, prin Bengal, mai tîrziu, din Tibet. Rezultatul: noi sîntem adepți *mahayana* și budismul nostru e influențat pe alocuri de Tantra. Știi ce este Tantra?

Will trebui să recunoască faptul că nu avea decît o noțiune foarte vagă.

— Și ca să-ți spun adevărul, spuse Ranga cu un rîset care izbucni dezlănțuit prin masca pedanteriei, nici eu nu prea știu cu adevărat mai mult decît dumneata. Tantra este un subiect vast și, în mare parte, bănuiesc eu, conține doar aiureli și superstiții cu care nu merită să ne batem capul. Dar există un sîmbure de adevăr. Dacă ești tantric, nu renunți la lume și nu-i negi valoarea; nu încerci să evadezi într-o Nirvana de dincolo de viață, așa cum fac călugării

de la Southern School. Nu, accepți lumea și te folosești de ea; te folosești de tot ce faci, de tot ce ți se-ntîmplă, de toate lucrurile pe care le vezi, le auzi, le guști și le atingi, ca de tot atîtea mijloace de a te elibera din închisoarea care-ți ești tu însuți.

— Frumos discurs, spuse Will pe un ton de scepticism plin de politețe.

— Și ceva în plus, insistă Ranga. Aceasta este diferența, adăugă el – iar pedanteria tinerească se modulă în nerăbdarea prozelitismului tineresc –, asta e diferența dintre filosofia voastră și a noastră. Filosofii occidentali, chiar cei mai buni, nu sînt mai mult decît niște buni oratori. Filosofii răsăriteni adesea sînt oratori destul de slabi, însă asta nu contează. Să vorbești nu-i totul. Filosofia lor este pragmatică și operațională. Precum filosofia fizicii moderne – doar că operațiile în cauză sînt psihologice, iar rezultatele, transcendentale. Metafizicienii voștri fac afirmații legate de natura omului și a universului; dar ei nu-i oferă cititorului nici un mod de a testa adevărul acestor afirmații. Atunci cînd facem *noi* afirmații, le alăturăm o listă de operații ce pot fi folosite pentru a testa validitatea a ceea ce spunem. De exemplu, *tat tvam asi*, „Tu ești Acela", este esența filosofiei noastre. *Tat tvam asi*, repetă el. Pare a fi o propoziție din metafizică; dar se referă de fapt la o experiență psihologică, iar operațiile prin care experiența poate fi trăită sînt descrise de filosofii noștri, astfel încît oricine vrea să îndeplinească operațiile specificate poate testa validitatea lui *tat tvam asi*. Operațiile sînt numite yoga sau *dhyana* sau Zen – sau, în anumite împrejurări speciale, *maithuna*.

— Ceea ce mă aduce înapoi la întrebarea mea inițială. Ce este *maithuna*?

— Poate ar fi mai bine s-o întrebi pe Radha.

Will se întoarse către asistenta cea micuță.

— Ce este?

— *Maithuna*, răspunse ea grav, este yoga dragostei.

— Sacre sau profane?

— Nu-i nici o diferență.

— Aici e toată treaba, interveni Ranga. Atunci cînd practici *maithuna*, dragostea profană *este* dragoste sacră.

— *Buddhatvan yoshidyonisansritan*, cită fata.

— Nu mă lua cu sanscrita! Ce înseamnă?

— Cum traduci *Buddhatvan*, Ranga?

— Esența budismului, buddhaitatea, calitatea de a fi iluminat.

Radha aprobă dînd din cap și se întoarse înspre Will:

— Înseamnă că esența budismului se află în *yoni*.

— În *yoni*? Will își aminti toate acele embleme mici din piatră reprezentînd Eternul Feminin pe care le cumpărase drept cadouri pentru fetele de la birou, de la un negustor cocoșat care vindea *bondieuseries*[1], în Benares: opt anna[2] pentru o *yoni* neagră, doisprezece pentru imaginea încă și mai sacră a unui *yoni-lingam*. La propriu în *yoni*? întrebă el. Sau metaforic?

— Ce întrebare ridicolă! spuse asistenta cea micuță și rîse cu rîsul ei limpede, fără pretenții, plin de veselie. Crezi că noi facem dragoste metaforic? *Buddhatvan yoshidyonisansritan*, repetă

1. Obiecte religioase (în fr. în orig.).
2. Unitate monetară curentă în India, echivalentă cu 1/16 dintr-o rupie.

ea. N-ar putea fi mai complet și absolut literal de-atît.

— Ai auzit vreodată de Comunitatea Oneida[1]? întrebă acum Ranga.

Will dădu din cap că da. Cunoscuse un istoric american specializat în comunitățile secolului al nouăsprezecelea.

— Dar cum de știți *voi* despre asta? întrebă el.

— Pentru că este menționată în toate manualele noastre de filosofie aplicată. În principiu, *maithuna* este același lucru cu ceea ce oamenii Oneida numeau continență bărbătească. Și asta era la fel cu ceea ce romano-catolicii înțelegeau prin *coitus reservatus*.

— *Reservatus*, repetă asistenta cea micuță. Întotdeauna mă face să rîd. „Un tînăr atît de rezervat!" Gropițele își făcură din nou apariția, iar dinții cei albi străluciră o clipă.

— Nu fi prostuță, rosti Ranga sever. E serios. Ea își arată părerea de rău.

— Dar *reservatus* chiar a fost haios.

— Pe scurt, trase Will concluzia, asta nu e altceva decît contracepție fără mijloace contraceptive.

— Dar acesta nu-i decît începutul poveștii, spuse Ranga. *Maithuna* mai înseamnă și altceva. Altceva mai important. Studentul pedant se făcea din nou auzit. Amintește-ți, continuă el în vervă, amintește-ți problema asupra căreia Freud revenea mereu.

— Care problemă? Sînt atît de multe.

— Problema sexualității copiilor. Lucrul cu care ne naștem, ceea ce experimentăm pe tot parcursul prunciei și al copilăriei, este o sexualitate care nu se concentrează asupra organelor genitale; este o sexualitate răspîndită în tot organismul. Acesta este paradisul pe care l-am moștenit. Dar paradisul se pierde atunci cînd copilul crește. *Maithuna* este încercarea organizată de a recîștiga acel paradis. Se întoarse înspre Radha. Ai o memorie bună, spuse el. Care e fraza aceea din Spinoza care e citată în manualul de filosofie aplicată?

— „Fă-ți trupul capabil de a realiza multe lucruri", recită ea. „Asta te va ajuta să-ți desăvîrșești mintea și astfel să ajungi la iubirea intelectuală față de Dumnezeu."

— Și de aici toate tehnicile yoga, spuse Ranga. Inclusiv *maithuna*.

— Și este o yoga adevărată, insistă fata. La fel ca și raja yoga sau karma yoga sau bhakti yoga. De fapt, mult mai bună, în ceea ce-i privește pe alți oameni. *Maithuna* chiar îi duce acolo.

— Unde „acolo"? întrebă Will.

— „Acolo" unde știi.

— Ce să știi?

— Să știi cine ești de fapt – și fie c-o crezi sau nu, adăugă ea, *tat tvam asi* – tu ești Acela și tot așa și eu: Acela sînt eu. Gropițele prinseră viață, dinții străluciră. Și Acela este și *el*. Arătă înspre Ranga. E incredibil, nu-i așa? Scoase limba la el. Și totuși asta este realitatea.

Ranga zîmbi, întinse mîna și îi atinse vîrful nasului cu degetul arătător.

1. Comunitate religioasă fondată de John Humphrey Noyes în 1848, în Oneida, New York, o încercare de realizare a unei comunități funcționînd pe baza propriilor reguli de organizare: proprietate comună, „căsătorie complexă", critică reciprocă etc. Comunitatea a dispărut în anul 1878, în urma ei rămînînd faimoasele ateliere de argintărie Oneida, principala sursă de venit a fostei comunități.

— Și nu doar realitate, spuse el. Este un adevăr revelat. O lovi ușor peste nas. Un adevăr revelat, repetă el. Așa că ai grijă ce spui, domnișoară.

— Ceea ce mă întreb eu, spuse Will, este de ce oare nu sîntem cu toții iluminați, vreau să zic, din moment ce nu-i decît o chestiune privind felul în care faci dragoste cu un fel de tehnică mai specială. Care-i răspunsul?

— Îți voi spune eu, începu Ranga.

Însă fata îl întrerupse brusc.

— Ascultă, spuse ea, ascultă!

Will ascultă. Pierdut și foarte departe, însă totuși distinct, auzi vocea stranie și neomenească ce-l întîmpinase prima dată pe Pala. „Atențiune", spunea ea. „Atențiune, Atențiune..."

— Iar pasărea aia afurisită!

— Dar acesta-i secretul.

— Atențiune? Dar acum un minut îmi spuneați că e altceva. Cum rămîne cu tînărul acela atît de rezervat?

— Asta-i doar ca să ne fie mai ușor să dăm atenție.

— Și *chiar* devine mai ușor, confirmă Ranga. Iar ăsta-i tot tîlcul *maithunei*. Nu tehnica specială este cea care transformă actul de a face dragoste în yoga; este felul anume de conștientizare pe care acea tehnică o face posibilă. Conștientizarea propriilor senzații și conștientizarea non-senzației din fiecare senzație.

— Ce este o non-senzație?

— Este materialul brut pentru senzație, pe care non-sinele meu mi-l furnizează.

— Și poți da atenție non-sinelui tău?

— Bineînțeles.

Will se întoarse înspre micuța asistentă.

— Și tu?

— Sinelui meu, răspunse ea, și în același timp non-sinelui. Și non-sinelui lui Ranga și sinelui lui Ranga, și trupului lui Ranga și trupului meu și totul este simțire. Și întregii iubiri și prietenii. Și misterului celeilalte persoane – străinului absolut care este cealaltă jumătate a propriului tău sine și același cu non-sinele tău. Și în tot acest timp dai atenție tuturor lucrurilor pe care, dac-ai fi sentimental sau, mai rău, dac-ai fi spiritual precum sărmana și bătrîna Rani, le-ai găsi atît de lipsite de romantism, de grosolane și chiar sordide. Dar nu sînt sordide, pentru că dai atenție și faptului că, atunci cînd ești pe deplin conștient de ele, acele lucruri sînt la fel de frumoase ca toate celelelalte, la fel de minunate.

— *Maithuna* este *dhyana*, trase Ranga concluzia. În mod evident, acesta simțea că un cuvînt nou ar explica totul.

— Dar ce este *dhyana*? întrebă Will.

— *Dhyana* este contemplație.

— Contemplație.

Will se gîndi la alcovul roz-căpșună de deasupra lui Charring Cross Road. „Contemplație" nu prea era cuvîntul pe care l-ar fi ales. Și totuși, pînă și acolo, gîndindu-se mai bine, pînă și acolo găsise un fel de eliberare. Acele înstrăinări în lumina mereu schimbătoare a reclamei la Porter's Gin erau înstrăinări față de sinele lui odios din timpul zilei. Din păcate, acestea erau totodată înstrăinări de restul ființei sale – înstrăinări față de iubire, de inteligență, de decență, de orice conștiință în afară de cea a unei frenezii extenuante la lumina cadaverică sau în strălucirea trandafirie a iluziei celei mai ieftine, mai vulgare. Se uită din nou la chipul strălucitor al Radhei. Cîtă fericire! Cîtă convingere

sinceră, nu a păcatului de care domnul Bahu era atît de hotărît să salveze lumea, ci a opusului lui, senin și binecuvîntat! Era foarte emoționant. Dar el refuză să se lase emoționat. *Noli me tangere*[1] – era un imperativ categoric. Schimbînd punctul de vedere al minții sale, reuși să vadă toată chestiunea ca fiind liniștitor de caraghioasă. Ce să facem ca să ne salvăm? Răspunsul se află în opt litere.

Zîmbind la propria lui glumă, întrebă ironic:

— Vi s-a predat *maithuna* la școală?

— La școală, răspunse Radha cu o indiferență simplă care-i potoli tot vîntul rabelaisian din pînzele corăbiilor sale.

— Li se predă tuturor, adăugă Ranga.

— Și cînd începe predarea materiei?

— Cam în același timp cu trigonometria și biologia avansată. Asta înseamnă că între cincisprezece ani și cincisprezece ani și jumătate.

— Și după ce învață *maithuna*, după ce pleacă în lume și se căsătoresc – asta în caz că vă căsătoriți vreodată...

— O, da, da, îl asigură Radha.

— Încă o mai practică?

— Nu toți, bineînțeles. Dar mulți dintre ei, da.

— Tot timpul?

— Nu și atunci cînd vor să aibă un copil.

— Și cei care nu vor să aibă copii, dar cărora le-ar plăcea să mai facă o mică schimbare față de *maithuna* – *ei* ce fac?

— Anticoncepționale, rosti laconic Ranga.

— Și anticoncepționalele sînt disponibile?

— Disponibile! Sînt distribuite de guvern. La liber, gratis și fără plată – doar că, bineînțeles, trebuie să fie plătite din taxe.

1. Nu mă atinge (în lat. în orig.).

— Poștașul, adăugă Radha, aduce o provizie pentru treizeci de nopți la începutul fiecărei luni.

— Și copiii nu apar?

— Numai cei pe care îi dorim. Nimeni nu are mai mult de trei și cei mai mulți oameni se opresc la doi.

— Avînd ca rezultat, spuse Ranga revenind prin statistici la felul său pedant de a fi, faptul că populația noastră crește cu mai puțin de o treime de procent anual. În timp ce creșterea Rendangului este la fel de mare ca a Ceylonului – aproape trei la sută. Iar în China este de doi la sută și a Indiei este de aproape unu virgulă șapte.

— Am fost în China acum o lună, spuse Will. Îngrozitor! Și anul trecut am petrecut patru săptămîni în India. Și înainte de India, în America Centrală, care depășește în populație chiar și Rendangul și Ceylonul. A fost vreunul dintre voi în Rendang-Lobo?

Ranga aprobă dînd din cap.

— Trei zile în Rendang, explică el. Dacă ajungi în clasa a șasea superioară, asta e o parte a cursului de sociologie avansată. Te lasă să vezi cu ochii tăi cum arată lumea din afară.

— Și ce părere aveți despre lumea din afară? întrebă Will.

Ranga îi răspunse cu o altă întrebare:

— Cînd ai fost în Rendang-Lobo, ți-au arătat mahalalele?

— Din contră, au făcut tot posibilul să mă împiedice să văd mahalalele. Dar i-am păcălit.

Îi păcălise, își aminti el repede, pe drumul de întoarcere înspre hotel, de la cocktailul acela înfiorător de la Biroul Afacerilor Străine din Rendang. Toți cei care erau cineva se aflau acolo.

Toți demnitarii locali și soțiile lor – cu uniforme și medalii, Dior și smaralde. Toți străinii de marcă – diplomați cu duiumul, petroliști britanici și americani, șase membri ai ministerului de comerț japonez, o farmacistă din Leningrad, doi ingineri polonezi, un turist german care se-ntîmpla să fie văr cu Krupp von Bohlen[1], un armean enigmatic ce reprezenta un consorțiu financiar foarte important din Tangier și, radiind de triumf, paisprezece tehnicieni cehi care veniseră de la Skoda cu un transport de tancuri, tunuri și puști automate, ultimul răcnet. Iar aceștia sînt oamenii, își spusese în sinea lui în timp ce cobora treptele de marmură ale Biroului Afacerilor Externe către Liberty Square, aceștia sînt oamenii care conduc lumea. Pe noi, cei douăzeci și nouă de miliarde, aflați la cheremul cîtorva zeci de politicieni, cîtorva mii de milionari, generali și cămătari. Voi sînteți cianura pămîntului – iar cianura nu-și va pierde niciodată, niciodată savoarea.

După strălucirea cocktailului, după rîsetele și miresmele delicioase ale foitajelor și ale femeilor parfumate cu Chanel, aleile din spatele Palatului de Justiție, nou-nouț, păruseră de două ori mai întunecoase și zgomotoase. Amărîții aceia săraci care își făceau culcuș sub palmierii de pe Bulevardul Independenței păreau și mai profund abandonați de Dumnezeu și de oameni, pînă și decît miile de nevoiași lipsiți de adăpost și de speranță pe care-i văzuse dormind ca niște cadavre pe străzile din Calcutta. Și acum se

1. Proprietarul celei mai mari uzine de armament din Germania, principala furnizoare de arme în Primul Război Mondial. Uzina a fost închisă după terminarea războiului, ca urmare a Tratatului de la Versailles.

gîndi la băiețelul acela, la micul schelet burtos pe care-l culesese de pe jos, lovit și cutremurat după căzătura de pe spinarea fetiței abia cu puțin mai mare decît el, care-l ducea în cîrcă – îl ridicase și, călăuzit de celălalt copil, îl dusese înapoi, îl coborîse în pivnița fără ferestre care, pentru nouă dintre ei (numărase capetele întunecate, acoperite de boli de piele), reprezenta acasă.

— Să-i ții pe prunci în viață, spuse el, să-i vindeci pe bolnavi, să împiedici lăturile să ajungă la rețeaua de apă curentă – începi prin a face lucruri bune în mod evident și intrinsec. Și cu ce sfîrșești? Sfîrșești prin a spori suma suferinței umane și prin a pune în pericol civilizația. Este genul de glumă cosmică pe care Dumnezeu pare s-o savureze.

Le aruncă tinerilor unul din rînjetele lui goale, feroce.

— Dumnezeu nu are nimic de-a face cu asta, replică Ranga, iar gluma nu este cosmică, e strict umană. Lucrurile astea nu sînt ca gravitația sau ca legea a doua a termodinamicii; acestea nu *trebuie* să se întîmple. Se întîmplă doar dacă oamenii sînt destul de proști încît să le permită să se întîmple. Aici, în Pala, noi nu am permis să se-ntîmple, așa că gluma n-a fost făcută pe socoteala noastră. Noi avem un excelent sistem public de igienă de o bună bucată de secol – și totuși nu sîntem suprapopulați, nu sîntem nefericiți, nu trăim sub dictatură. Iar motivul este foarte simplu: noi alegem să ne comportăm într-un fel rezonabil și realist.

— Cum dracu' ați fost în stare să alegeți? întrebă Will.

— Oamenii potriviți au fost inteligenți la momentul potrivit, spuse Ranga. Dar trebuie să

recunoaștem – au fost și foarte norocoși. De fapt Pala, în întregul ei, a fost extraordinar de norocoasă. A avut în primul rînd norocul de a nu fi fost colonia nimănui. Rendang are un port magnific. Asta le-a adus o invazie arabă în Evul Mediu. Noi nu avem port, așa că arabii ne-au lăsat în pace și sîntem încă budiști sau șivaiți, atunci cînd nu sîntem tantrici agnostici.

— Asta ești *tu*? întrebă Will. Un tantric agnostic?

— Cu influențe *mahayana*, explică Ranga. Ei bine, să revenim la Rendang. După arabi, i-a atras pe portughezi. Noi, nu. Nici port, nici portughezi. Prin urmare, nici minoritate catolică, nici aiureli blasfematoare despre cum voința lui Dumnezeu este cea care face ca oamenii să se-nmulțească spre mizeria subumană, nici rezistență organizată împotriva contracepției. Și asta nu este singura noastră binecuvîntare: după o sută douăzeci de ani de portughezi, Ceylonul și Rendangul s-au pricopsit cu olandezii. Și după olandezi au venit englezii. Noi am scăpat de ambele infecții. Nici olandezi, nici englezi, nici colonișți, nici exploatarea muncii, nici recolte la export, nici sărăciri sistematice ale pămîntului nostru. Totodată, nici whisky, nici calvinism, nici sifilis, nici administratori străini. Am fost lăsați să ne vedem de ale noastre și să ne asumăm răspunderea pentru propriile treburi.

— Cu siguranță *ați fost* norocoși.

— Și în plus față de acest noroc uimitor, continuă Ranga, a mai existat uimitoarea bună administrare a lui Murugan Reformatorul și a lui Andrew MacPhail. Doctorul Robert ți-a vorbit despre străbunicul său?

— În doar cîteva cuvinte, atît.

— Ți-a povestit despre înființarea Stațiunii Experimentale?

Will clătină din cap.

— Stațiunea Experimentală, spuse Ranga, are o mare legătură cu politica noastră privind populația. Totul a început cu o foamete. Înainte să vină în Pala, doctorul Andrew și-a petrecut cîțiva ani în Madras. În al doilea an al ședерii sale acolo, musonul nu a venit. Recoltele s-au ars, rezervoarele și chiar fîntînile au secat. Cu excepția englezilor și a celor bogați, lumea nu mai avea de mîncare. Oamenii mureau ca muștele. În memoriile doctorului Andrew, există un pasaj faimos despre foamete. O descriere și apoi un comentariu. Trebuise să asculte multe predici atunci cînd fusese copil și pe una dintre ele și-o tot amintea atunci, în timp ce muncea printre indienii muritori de foame. „Omul nu poate trăi doar cu pîine" – așa spunea textul, iar predicatorul fusese atît de elocvent, încît mai mulți oameni au fost convertiți. „Omul nu poate trăi doar cu pîine". Însă fără pîine, înțelegea el acum, nu există minte, nu există spirit, nici lumină interioară, nici Tatăl din Ceruri. Nu există decît foame, nu există decît disperare, apoi apatie și în final moarte.

— O altă glumă cosmică, spuse Will. Iar asta a fost formulată chiar de Isus: „Celui ce are, i se va da, dar de la cel ce n-are se va lua și ce are"[1] – singura condiție posibilă a umanității. Este cea mai crudă dintre toate glumele lui Dumnezeu și totodată cea mai răspîndită. Am văzut-o trăită de milioane de bărbați și femei, de milioane de copii – din toată lumea.

— Așadar înțelegi de ce foametea aceea a lăsat o impresie de neșters în mintea doctorului

1. Marcu, 4, 25.

Andrew. Era hotărît, şi la fel era şi prietenul său Raja, ca în Pala cel puţin pîinea să nu lipsească niciodată. De aici a pornit hotărîrea lor de a înfiinţa Staţiunea Experimentală. Rothamsted-de-la-Tropice a fost un mare succes. În cîţiva ani, aveam soiuri noi de orez, porumb, mei şi fructul pîinii. Aveam rase mai bune de vite şi pui, metode mai bune de cultivare şi hibridizare; iar în anii cincizeci am construit prima fabrică de superfosfat la est de Berlin. Datorită tuturor acestor lucruri, oamenii mîncau mai bine, trăiau mai mult, pierdeau mai puţini copii. La zece ani după înfiinţarea Rothamsted-ului-de-la-Tropice, Raja a făcut un recensămînt. Populaţia fusese mai mult sau mai puţin stabilă timp de un secol. Acum începuse să crească. În cincizeci sau şaizeci de ani, prevedea doctorul Andrew, Pala avea să fie transformată în genul de mahala putredă cum este astăzi Rendangul. Ce trebuia făcut? Doctorul Andrew îl cunoştea prea bine pe Malthus[1]. „Producţia de alimente creşte în proporţie aritmetică; populaţia creşte în proporţie geometrică." Omul nu are decît două posibilităţi: fie poate să lase chestiunea în seama Naturii care va soluţiona problema populaţiei în vechea manieră binecunoscută, prin foamete, molimă şi război; fie (Malthus fiind om al bisericii) îşi poate ţine numărul sub control prin restricţie morală.

— Rres-trric-ţi-e mor-ra-lă, repetă asistenta cea micuţă, rulînd r-urile într-o parodie indoneziană a unui teolog scoţian. Rres-trric-ţie mor-ra-lă! Întîmplător, adăugă ea, doctorul

1. Thomas Robert Malthus (1766-1834), specialist britanic în ştiinţe politice, economie şi demografie.

Andrew tocmai se însurase cu nepoata în vîrstă de şaisprezece ani a lui Raja.

— Iar acesta, spuse Ranga, a fost încă un motiv pentru a-l revizui pe Malthus. Foamete pe de-o parte, restricţie pe de alta. Cu siguranţă trebuia să existe o cale mai bună, mai fericită, mai umană, între cele două rele malthusiene. Şi bineînţeles exista o astfel de cale chiar şi atunci, chiar înainte de epoca prezervativului şi a spermicidelor. Existau bureţi, exista săpun, existau prezervative făcute din orice material rezistent la apă cunoscut, de la mătase unsă pînă la maţul de oaie. Întreaga armură a paleo-contracepţiei.

— Şi cum au reacţionat Raja şi supuşii săi la paleo-contracepţie? Cu groază?

— Nicidecum. Erau buni budişti şi fiecare bun budist ştie că zămislirea nu-i decît asasinare amînată. Fă tot ce-ţi stă în putinţă ca să ieşi din vîrtejul Roţii Naşterii şi a Morţii şi, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai arunca alte victime pe Roată. Pentru un bun budist, contracepţia are un înţeles metafizic. Iar pentru o comunitate sătească de cultivatori de orez, are un înţeles social şi economic. Trebuie să existe suficienţi oameni tineri care să muncească pe ogoare şi să-i susţină pe cei vîrstnici şi pe copii. Dar nu prea mulţi din fiecare; pentru că atunci nici vîrstnicii, nici muncitorii, nici copiii lor nu vor mai avea suficientă mîncare. În vremurile de demult, cuplurile trebuiau să aibă vreo şase copii pentru a creşte doi sau trei. Apoi au urmat vremurile bune şi Staţiunea Experimentală. Acum, din şase copii supravieţuiau cinci. Vechile obiceiuri ale reproducerii încetaseră să mai fie viabile. Singura obiecţie împotriva paleo-contracepţiei era caracterul ei rudimentar. Dar din fericire exista şi o alternativă estetică. Raja era

un inițiat tantric și învățase yoga dragostei. Doctorului Andrew i s-a povestit despre *maithuna* și, fiind un adevărat om de știință, a fost de acord cu ea. Lui și tinerei lui soții li s-au dat instrucțiunile necesare.

— Cu ce rezultate?

— Cu o aderare plină de entuziasm.

— Toată lumea simte la fel, spuse Radha.

— Hai, hai, fără generalizările tale atotcuprinzătoare! Unii simt așa, alții nu. Doctorul Andrew a fost unul dintre entuziaști. Întreaga problemă a fost discutată pe îndelete. În final, au decis că mijloacele contraceptive ar trebui să fie ca educația – libere, susținute prin taxe și, deși nu obligatorii, universale pe cît posibil. Pentru cei care simțeau nevoia de ceva mai rafinat, exista posibilitatea instruirii în yoga iubirii.

— Vrei să spui că au reușit?

— Nu a fost chiar așa de greu. *Maithuna* era în spiritul credinței celor din Pala. Oamenilor nu li s-a cerut să facă nimic împotriva religiei lor. Din contră, li s-a dat ocazia măgulitoare de a se alătura aleșilor, învățînd ceva ezoteric.

— Și nu uita lucrul cel mai important dintre toate, interveni sora Appu. Pentru femei – pentru *toate* femeile, și nu-mi pasă ce spui despre generalitățile atotcuprinzătoare –, yoga iubirii înseamnă perfecțiune, înseamnă să fie transformate și purtate dincolo de ele însele și desăvîrșite. A urmat o scurtă tăcere. Iar acum, reluă ea pe un alt ton mai vioi, e timpul să te lăsăm să-ți faci siesta.

— Înainte să plecați, spuse Will, aș vrea să scriu o scrisoare. Doar un bilet scurt către șeful meu pentru a-i spune că sînt în viață și că nu sînt amenințat de pericolul imediat de a fi mîncat de indigeni.

Radha merse să scotocească în biroul doctorului Robert și se întoarse cu hîrtie, creion și plic.

„*Veni, vidi*[1]“, mîzgăli Will. „Am naufragiat, i-am întîlnit pe Rani și pe colaboratorul ei din Rendang care sugerează că poate livra marfa în schimbul unui bacșiș (a precizat) de douăzeci de mii de lire. Să negociez în privința asta? Dacă-mi telegrafiați *Articolul propus OK*, voi merge mai departe. Dacă primesc *Nu-i grabă cu articolul*, voi renunța. Spuneți-i mamei că sînt bine și că-i voi scrie în curînd.“

— Gata, spuse el cînd înmînă lui Ranga plicul lipit și cu adresa scrisă pe el. Pot să te rog să-mi cumperi un timbru și s-o trimiți la timp ca să prindă avionul de mîine?

— Negreșit, promise băiatul.

Privindu-i cum plecau, Will avu o strîngere de inimă. Ce tineri încîntători! În vreme ce el complota cu domnul Bahu și cu forțele istoriei pentru a le răsturna lumea. Se consolă cu gîndul că, dacă n-o făcea el, ar fi făcut-o altcineva. Și chiar dacă Joe Aldehyde obținea într-adevăr concesiunea, tot vor putea continua să facă dragoste în stilul în care se obișnuiseră. Sau nu?

Din ușă, asistenta cea micuță se întoarse pentru un ultim sfat.

— Gata cu cititul acum, îl amenință ea cu degetul. Culcă-te.

— Nu dorm niciodată ziua, o asigură Will cu o evidentă satisfacție perversă.

1. Am venit, am văzut (în lat. în orig.).

7

Nu putea niciodată să doarmă ziua; însă atunci cînd își privi din nou ceasul era patru și douăzeci și cinci și se simțea grozav de odihnit. Ridică *Însemnările asupra celor ce sînt* și-și reluă lectura întreruptă:

Dă-ne nouă astăzi Credința noastră cea de toate zilele, dar ferește-ne pe noi, bunule Dumnezeu, de eresuri.

Pînă aici ajunsese în dimineața aceasta; iar acum urma o nouă secțiune, a cincea:

Eu, cel care cred că sînt, și eu, cel care sînt de fapt – suferință, cu alte cuvinte, și sfîrșitul suferinței. O treime, mai mult sau mai puțin, din toată suferința pe care persoana care cred că sînt trebuie s-o îndure este imposibil de evitat. Este suferința inerentă condiției umane, prețul pe care trebuie să-l plătim pentru că sîntem organisme sensibile și conștiente de sine, aspirînd către eliberare, însă supuse legilor naturii și aflate sub ordinul de a mărșălui tot înainte, prin timpul ireversibil, printr-o lume total indiferentă față de fericirea noastră, față de declin și de certitudinea morții. Cele două treimi rămase din

suferință sînt provocate de om și, din perspectiva universului, sînt inutile.

Will dădu pagina. O bucățică de hîrtie scrisă căzu fluturînd pe pat. O ridică și se uită la ea. Douăzeci de rînduri scrise cu un scris mărunt și clar, iar la capătul hîrtiei, inițialele S.M. Evident, nu era o scrisoare; era o poezie și, prin urmare, proprietate publică. Citi:

Undeva între tăcerea frustă și cele
Un milion trei sute de mii de predici ale duminicii trecute;
Undeva între
Calvin despre Cristos (Dumnezeu să ne-ajute!) și șopîrle;
Undeva între a vedea și a rosti, undeva
Între șuvoiul murdar și unsuros al vorbelor noastre
Și prima stea, unde moliile uriașe zboară
În jurul umbrelor de flori,
Se află locul neprihănit unde eu, încetînd a mai fi eu însămi,
Îmi amintesc totuși
Înțelepciunea de-o noapte a dragostei de pe tărîmul celălalt;
Și, ascultînd vîntul, îmi mai aduc aminte
De cealaltă noapte, cea dintîi a văduviei,
Lipsită de somn, cu moartea șezîndu-mi alături în beznă,
Doar a mea, a mea, numai a mea, fără putință de tăgadă!
Dar eu, încetînd a mai fi eu însămi,
În acest loc neprihănit aflat între gîndul meu și tăcere
Văd tot ce-am avut odată și-am pierdut, neliniște și bucurii,

Care ca gențienele prin iarba Alpilor lucesc
Albastre, libere, deschise.

„Ca gențienele", repetă Will pentru sine și se gîndi la vacanța de vară în Elveția, de pe vremea cînd avea doisprezece ani; se gîndi la pajiștea de deasupra de Grindelwald, cu florile ei necunoscute, cu fluturii ei minunați, atît de puțin englezești; se gîndi la cerul de un albastru închis, la lumina soarelui și la munții uriași și strălucitori de pe partea cealaltă a văii. Și tot ceea ce găsise de cuviință tatăl său să spună a fost că arăta ca o reclamă la ciocolata cu lapte Nestlé. „Care nu-i nici măcar ciocolată adevărată", insistase el cu o grimasă de dezgust. „Ciocolată cu *lapte*". După care urmase un comentariu ironic asupra picturii în acuarele la care lucra mama sa – atît de prost (sărmana!), însă cu atîta migală plină de dragoste și dăruire: „Reclama la ciocolata cu lapte pe care Nestlé a respins-o". Și acum era rîndul *lui*. „În loc să tîndălești pe aici cu gura căscată precum prostul satului, de ce nu-ți găsești ceva inteligent de făcut? De exemplu, mai repetă cîte ceva din gramatica germană". Și scotocind prin rucsac, scosese dintre ouăle fierte tari și sandviciuri micul ceaslov cafeniu, atît de detestat. Ce om nesuferit! Și totuși, dacă Susila avea dreptate, ar trebui să fie în stare să-l vadă acum, după toți acești ani, strălucind ca o gențiană – Will își aruncă din nou privirea asupra ultimului vers al poeziei – „albastre, libere, deschise".

— Ei bine... rosti o voce cunoscută.

Se întoarse înspre ușă.

— Vorbeam de lup. Sau mai degrabă citeam ce a scris lupul, spuse Will ridicînd bucata de hîrtie, pentru ca ea s-o poată cerceta.

Susila îi aruncă o privire.

— *O, aia*, spuse ea. Dacă doar bunele intenții ar fi de-ajuns pentru a scrie o poezie bună! Oftă și clătină din cap.

— Încercam să mă gîndesc la tatăl meu ca la o gențiană, continuă el. Însă tot ce văd e imaginea insistentă a unei balegi enorme.

— Chiar și balegile, îl asigură ea, pot fi văzute ca niște gențiene.

— Însă, așa cum înțeleg eu, doar în locul despre care scriai – locul neprihănit dintre gînd și tăcere?

Susila aprobă.

— Cum se ajunge în locul acela?

— Nu se ajunge. Vine el la tine. Sau mai degrabă, cu adevărat e chiar aici.

— Ești întocmai ca mica Radha, se plînse el. Repeți ca un papagal ceea ce spune Bătrînul Raja la începutul acestei cărți.

— Dacă repetăm, spuse ea, o facem pentru că se-ntîmplă să fie adevărat. Dacă n-am repeta, ar însemna să ignorăm faptele.

— Faptele cui? întrebă el. Cu siguranță nu ale mele.

— Nu pentru moment, încuviință ea. Dar dacă ar fi să faci genul de lucuri pe care le recomandă Bătrînul Raja, s-ar putea să fie ale tale.

— *Tu* ai avut probleme cu părinții? întrebă el după o scurtă tăcere. Sau ai putut dintotdeauna să vezi balegile ca pe niște gențiene?

— Nu și la vîrsta aceea, răspunse ea. Copiii *trebuie* să fie maniheeni dualiști. Este prețul pe care trebuie să-l plătim cu toții pentru a învăța elementele de bază a ceea ce înseamnă să fii om. Să vedem balegile ca pe niște gențiene, sau mai degrabă să vedem și gențienele și balegile ca pe niște Gențiene cu G mare – asta-i o realizare postuniversitară.

— Deci cum te-ai descurcat cu părinții? Doar zîmbeai larg și suportai insuportabilul? Sau întîmplarea a făcut ca tatăl și mama ta să fie suportabili?

— Suportabili în mod separat, răspunse ea. În special tatăl meu. Dar de-a dreptul insuportabili împreună – insuportabili pentru că nu se puteau suporta unul pe celălalt. O femeie volubilă, veselă, deschisă, măritată cu un bărbat atît de obositor de introvertit, încît îl călca tot timpul pe nervi – chiar și în pat, bănuiesc eu. Ea nu se oprea niciodată din vorbit, iar el nu începea niciodată. Urmarea era că el o credea superficială și nesinceră, ea îl credea fără inimă, disprețuitor și lipsit de sentimente umane normale.

— Mă așteptam ca voi să aveți mai multă minte cît să nu cădeți în genul ăsta de capcană.

— Chiar avem atîta minte, îl asigură ea. Băieții și fetele sînt învățați la ce anume să se aștepte de la oamenii al căror temperament și fizic sînt foarte diferite de ale lor. Din nefericire, se întîmplă uneori ca lecțiile să nu pară a avea prea mult efect. Să nu mai pomenim de faptul că în unele cazuri distanța psihologică dintre oamenii în cauză este prea mare pentru a fi străbătută. Totuși, adevărul este că tatăl și mama mea n-au reușit niciodată să se-nțeleagă. Se îndrăgostiseră unul de celălalt – Dumnezeu știe de ce. Dar cînd au ajuns să trăiască împreună, ea s-a trezit rănită în mod constant de inaccesibilitatea lui, în timp ce jovialitatea *ei* lipsită de inhibiții îl făcea pe el să se-nfioare de stînjeneală și dezgust. Simpatia *mea* mergea tot timpul înspre tata. Fizic și temperamental semăn foarte mult cu el, cîtuși de puțin cu mama. Îmi aduc aminte, chiar și atunci cînd eram mic copil, cum mă îndepărtam de exuberanța ei. Era ca o

invadare permanentă a intimității cuiva. Încă mai este așa.

— Ești nevoită s-o vezi des?

— Foarte rar. Are slujba ei și proprii prieteni. În partea noastră de lume, „mama" este strict numele unei funcții. Atunci cînd funcția a fost îndeplinită cum trebuie, titlul nu mai e valabil; fostul copil și femeia care fusese numită „mamă" stabilesc un nou fel de relații. Dacă se înțeleg bine, continuă să se vadă des. Dacă nu, se îndepărtează. Nimeni nu se așteaptă să se cramponeze unii de alții, iar genul acesta de cramponare nu înseamnă dragoste – nu este privit ca un fapt lăudabil în mod deosebit.

— Așa că *acum* toate-s bune. Dar *atunci*? Ce s-a întîmplat cînd erai un copil care creștea între doi oameni care nu puteau străbate hăul ce-i despărțea? Știu ce-nseamnă *asta* – basmul care se termină invers, „și au trăit nefericiți pînă la adînci bătrîneți".

— Și nu mă îndoiesc, spuse Susila, că, dacă nu ne-am fi născut în Pala, am fi trăit nefericiți pînă la adînci bătrîneți. Așa, ne-am descurcat remarcabil de bine, date fiind împrejurările.

— Cum ați reușit?

— Noi, nu; alții au reușit-o pentru noi. Ai citit ceea ce spunea Bătrînul Raja despre cum să scapi de două treimi din suferința care este produsă de om și inutilă?

Will dădu din cap că da.

— Tocmai asta citeam cînd ai intrat.

— Ei bine, în vremurile rele de demult, continuă ea, familiile palaneze puteau fi la fel de victimizante, producătoare de tirani și creatoare de mincinoși, cum sînt ale voastre astăzi. De fapt, erau atît de groaznice, încît doctorul Andrew și Raja Reformatorul au hotărît că trebuia să se

acționeze în privința asta. Etica budistă și comunismul rural primitiv au fost abil făcute să servească scopurilor rațiunii și, într-o singură generație, întregul sistem al familiei a fost radical schimbat. Ezită un moment: Hai să-ți explic, continuă ea, referindu-mă la cazul meu special – cazul unui copil unic al unor oameni care n-au putut să se înțeleagă unul pe celălalt și care au fost mereu în contradicție sau chiar în conflict. În vremurile de altădată, o fetiță crescută în acele condiții ar fi ieșit fie o epavă, o rebelă, fie o conformistă resemnată și ipocrită. Sub noua orînduire, n-a trebuit să suport suferințe inutile, nu am eșuat, nici n-am fost forțată să mă revolt sau să mă resemnez. De ce? Pentru că din momentul în care am putut să merg de-a bușilea, am fost liberă să evadez.

— Să evadezi? repetă el. Să evadezi? Părea prea frumos ca să fie adevărat.

— Evadarea, explică ea, e inclusă în noul sistem. Ori de cîte ori dulcele cămin părintesc devine insuportabil, copilul are permisiunea, este activ încurajat – și întreaga greutate a opiniei publice se află în spatele acestei încurajări – să migreze către unul dintre celelalte cămine ale sale.

— Cîte cămine are un copil palanez?

— Cam douăzeci, în medie.

— Douăzeci? Dumnezeule!

— Toți aparținem, explică Susila, unui CAR – unui Club de Adopție Reciprocă. Fiecare CAR reunește între cincisprezece și douăzeci și cinci de cupluri de toate felurile. Mirese și miri nou selectați, vîrstnici cu copii mari, bunici și străbunici – fiecare din club îi adoptă pe ceilalți. În afara rudelor noastre de sînge, toți avem numărul nostru de mame înlocuitoare, tați înlocuitori, mătuși și unchi înlocuitori, frați și surori

înlocuitoare, bebeluși, prunci și adolescenți înlocuitori.

Will clătină din cap.

— Să faci să se dezvolte douăzeci de familii acolo unde înainte nu se dezvolta decît una.

— Dar ceea ce se dezvolta înainte era genul *vostru* de familie. Cele douăzeci sînt genul nostru. Ca și cînd ar fi citit instrucțiuni dintr-o carte de bucate, Susila urmă: Se ia un sclav al simbriei, inapt sexual, o femeie nesatisfăcută, doi sau (de preferat) trei mici dependenți de televizor; se marinează într-un amestec de freudism și creștinism diluat; apoi se închid bine într-un apartament cu patru camere și se fierb în suc propriu timp de cincisprezece ani. Rețeta *noastră* este destul de diferită: se iau douăzeci de cupluri satisfăcute din punct de vedere sexual și vlăstarii lor; se adaugă știință, intuiție și umor în cantități egale; se înmoaie în budism tantric și se fierb un timp nedefinit într-o tigaie deschisă, în aer liber, deasupra unei flăcări vioaie de afecțiune.

— Și ce se obține în tigaia voastră deschisă? întrebă el.

— Un fel cu totul diferit de familie. Nu exclusivistă, precum familiile voastre, și nu predestinată, nu obligatorie. O familie deschisă, nepredestinată și benevolă. Douăzeci de perechi de tați și mame, opt sau nouă foști tați și foste mame și patruzeci sau cincizeci de copii diferiți, de toate vîrstele.

— Oamenii rămîn în același club de adopție toată viața?

— Bineînțeles că nu. Copiii adulți nu-și adoptă proprii părinți sau proprii frați și surori. Ies și adoptă un alt set de vîrstnici, un grup diferit de semeni și juniori. Iar membrii noului club îi adoptă pe ei și, la vremea potrivită, și pe copiii

lor. Hibridizarea microculturilor – așa numesc sociologii noștri procesul acesta. Este la fel de benefic, la nivelul lui, ca hibridizarea diferitelor soiuri de porumb sau de pui de găină. Relații mai sănătoase în grupuri mai responsabile, simpatii mai largi și înțelegeri mai profunde. Iar simpatiile și înțelegerile sînt pentru toți cei aflați într-un CAR, de la copii pînă la centenari.

— Centenari? Care e speranța voastră de viață?

— Cu un an sau doi mai mare decît a voastră, răspunse ea. Zece la sută dintre noi sînt trecuți de șaizeci și cinci de ani. Cei bătrîni au pensii, dacă nu-și pot cîștiga traiul. Dar evident că pensiile nu sînt suficiente. Au nevoie să facă ceva util și provocator; au nevoie de oameni pe care să-i îndrăgească și care să-i iubească la rîndul lor. CAR-urile satisfac aceste nevoi.

— Totul sună, spuse Will, suspect de asemănător cu propaganda făcută uneia dintre noile comunități chinezești.

— Nimic, îl asigură ea, n-ar putea fi mai puțin asemănător cu o comună decît un CAR. Un CAR nu este condus de guvern, este condus de membrii săi. Iar noi nu sîntem militarizați. Nu sîntem interesați să devenim buni membri de partid; sîntem interesați doar să devenim ființe umane bune. Nu propagăm dogme. Și, în final, nu-i îndepărtăm pe copii de părinții lor; din contră, le dăm copiilor părinți suplimentari, iar părinților, copii suplimentari. Asta înseamnă că și la creșă ne bucurăm de un anumit grad de libertate; iar libertatea noastră sporește pe măsură ce creștem și devenim capabili să facem față unei game mai largi de experiențe și să ne asumăm răspunderi mai mari. Pe cînd în China nu există deloc libertate. Copiii sînt înmînați îmblînzitorilor oficiali de copii, a căror datorie

este să-i transforme în servitori supuși ai Statului. Lucrurile stau mult mai bine în partea ta de lume – mai bine, însă totuși destul de rău. Voi scăpați de îmblînzitorii de copii, desemnați de stat; dar societatea voastră vă condamnă să vă petreceți copilăria într-o familie exclusivistă, cu un singur set de frați și părinți. Aceștia vă sînt impuși prin predestinare ereditară. Nu puteți scăpa de ei, nu vă puteți lua vacanță de ei, nu puteți merge la nimeni altcineva ca să schimbați aerul moral sau psihologic. E libertate, dacă vrei – însă libertate într-o cabină telefonică.

— Închiși înăuntru, continuă Will (iar acum mă gîndesc la mine), cu un tiran care rînjește cinic, cu o martiră creștină și cu o fetiță care fusese înspăimîntată de tiran și șantajată de apelul martirei la sentimentele ei bune pînă intrase într-o stare de imbecilitate tremurîndă. Acesta a fost căminul din care, pînă am împlinit paisprezece ani și mătușa Mary a venit să locuiască alături, n-am scăpat niciodată.

— Și nefericiții tăi părinți n-au scăpat niciodată de *tine*.

— Asta nu-i chiar adevărat. Tata obișnuia să evadeze în rachiu, iar mama, în anglicanismul elevat. Eu a trebuit să-mi duc la capăt sentința fără nici cea mai mică suspendare. Paisprezece ani de servitudine familială. Cît te invidiez! Liberă ca pasărea!

— Nu fi atît de liric! Liberă, hai să spunem, ca o ființă umană care evoluează, liberă ca o femeie a viitorului – însă nu mai liberă de-atît. Adopția Reciprocă îi apără pe copii împotriva nedreptății și a celor mai rele consecințe ale incompetenței parentale. Nu îi scutește de disciplină ori de asumarea responsabilităților. Din contră, le sporește numărul responsabilităților;

îi expune unei varietăți largi de discipline. În familiile voastre predestinate și exclusiviste, copiii, după cum spui, își execută o lungă sentință sub supravegherea unui singur set de temniceri parentali. Bineînțeles că acești temniceri parentali pot fi buni, înțelepți și inteligenți. În cazul acesta, micii prizonieri vor ieși mai mult sau mai puțin marcați. Dar, de fapt, cei mai mulți dintre temnicerii parentali ai voștri nu sînt *neapărat* buni, înțelepți sau inteligenți. Sînt capabili să fie bine intenționați dar proști, sau rău intenționați și frivoli, sau altminteri nevrotici, sau ocazional de-a dreptul malefici sau pur și simplu nebuni. Așa că Dumnezeu să-i aibă în pază pe micii întemnițați, condamnați după lege, obicei și religie să fie la cheremul bunului lor plac! Însă gîndește-te acum la ceea ce se întîmplă într-o familie mare, deschisă, voluntară. Nu există cabine telefonice, nici temniceri predestinați. Aici copiii cresc într-o lume care este un model de societate liberă, o versiune la scară mică, dar corectă a mediului în care urmează să trăiască atunci cînd vor crește. „Sfînt", „sănătos", „întreg"[1] – toate vin din aceeași rădăcină și redau diferite nuanțe ale aceluiași înțeles. De fapt, din punct de vedere etimologic, genul nostru de familie deschisă și voluntară este adevărata familie sfîntă. *A voastră* este familia *ne*-sfîntă.

— Amin, spuse Will și se gîndi iarăși la copilăria lui, se mai gîndi și la sărmanul și micuțul Murugan, prins în ghearele lui Rani. Ce se-ntîmplă, întrebă el după o pauză, atunci cînd copiii migrează către unul dintre celelalte cămine ale lor? Cît timp stau acolo?

1. În limba engleză, „holy", „healthy", „whole".

— Depinde. Cînd copiii mei se satură de mine, rareori stau mai mult de o zi sau două departe de mine. Asta pentru că, de fapt, sînt foarte fericiți acasă. Eu nu am fost, așa că atunci cînd *eu* plecam, uneori stăteam și cîte-o lună întreagă.

— Și părinții tăi înlocuitori te-au susținut împotriva mamei și tatălui adevărați?

— Nu se pune problema de-a face ceva *împotriva* cuiva. Susținem înțelegerea și sentimentele bune și respingem nefericirea și cauzele ei care pot fi evitate. Dacă un copil se simte nefericit în primul lui cămin, noi facem pentru el tot ce ne stă în putință în cele cincisprezece sau douăzeci de cămine secundare. Între timp, tatăl și mama lui beneficiază de o terapie plină de tact din partea celorlalți membri ai Clubului lor de Adopție Reciprocă. În cîteva săptămîni, părinții sînt pregătiți să fie din nou împreună cu copiii lor, iar copiii sînt pregătiți să fie împreună cu părinții lor. Însă nu trebuie să crezi, adăugă ea, că doar atunci cînd dau de necaz copiii apelează la părinții și bunicii lor înlocuitori. O fac tot timpul, ori de cîte ori simt nevoia unei schimbări sau a unui fel nou de experiență. Și nu este doar un vîrtej social. Oriunde ar merge în calitate de copii înlocuitori, ei au responsabilități, la fel după cum au și drepturi – să perie cîinele, de pildă, să curețe cotețele păsărilor, să aibă grijă de bebeluș în timp ce mama face altceva. Au îndatoriri, ca și privilegii – dar nu în vreuna din micile voastre cabine telefonice sufocante. Îndatoriri și privilegii într-o familie mare, deschisă, nepredestinată, primitoare, unde toate cele șapte vîrste ale omului și o duzină de deprinderi și talente diferite sînt reprezentate și în care copiii au experiența tuturor lucrurilor importante și semnificative pe care ființele omenești le fac și

le suportă – munca, joaca, dragostea, bătrînețea, boala, moartea...

Tăcu, gîndindu-se la Dugald și la mama lui Dugald; apoi, schimbîndu-și intenționat tonul, continuă:

— Dar *tu*? M-am agitat atît vorbind despre familii, încît nici măcar nu te-am întrebat cum te simți. Cu siguranță *arăți* mult mai bine decît atunci cînd te-am văzut ultima dată.

— Mulțumită doctorului MacPhail. Și de asemenea, mulțumită cuiva care, din cîte bănuiesc eu, în mod clar practică medicina fără diplomă. Ce mi-ai făcut ieri după-amiază?

Susila zîmbi.

— Tu însuți ai făcut, îl asigură ea. Eu doar am apăsat butoanele.

— Care butoane?

— Butoanele memoriei, butoanele imaginației.

— Și asta a fost de-ajuns cît să mă împingă într-o transă hipnotică?

— Dacă vrei s-o numești așa.

— Cum ai putea-o numi altfel?

— De ce s-o numești în vreun fel? Numele cerșesc întrebări într-o măsură atît de mare... De ce să nu te mulțumești doar să știi că s-a întîmplat?

— Dar *ce* s-a întîmplat?

— Ei bine, pentru început, am stabilit un fel de contact, nu?

— Cu siguranță, admise el. Și totuși cred că nici măcar nu te-am privit.

O privea acum – privea și se întreba, în timp ce privea, cine era cu adevărat această creatură mică și stranie, ce se ascundea dincolo de masca netedă și serioasă a feței, ce anume vedeau acei ochi negri în timp ce-i întorceau privirea, la ce anume se gîndea.

— Cum *ai fi putut* să mă privești? Plecaseși în vacanță.

— Sau am fost trimis la plimbare?

— Trimis la plimbare? Nu, spuse ea, clătinînd din cap. Hai să zicem condus, ajutat. Urmă un moment de tăcere. Ai încercat vreodată, continuă ea, să faci treabă cu un copil în jurul tău?

Will se gîndi la micul vecin care se oferise să-l ajute să-și vopsească mobila din sufragerie și rîse la amintirea exasperării lui.

— Sărmanul micuț! continuă Susila. Are intenții atît de bune, e atît de dornic să ajute.

— Dar e vopsea pe covor, urme de degete sînt peste tot pe pereți...

— Așa că pînă la urmă trebuie să te descotorosești de el. „Fugi, băiețelule! Du-te și joacă-te în grădină!"

Se așternu tăcerea.

— Ei bine? întrebă el într-un sfîrșit.

— Nu înțelegi?

Will clătină din cap.

— Ce se întîmplă atunci cînd ești bolnav, cînd ești răcit? Cine face reparațiile? Cine vindecă rănile și alungă infecția? *Tu*?

— Cine altcineva?

— Tu? insistă ea. *Tu*? Persoana care simte durerea, care se îngrijorează și se gîndește la păcat, la bani și la viitor! Tu, *acesta*, ești oare capabil să faci ceea ce trebuie făcut?

— O, înțeleg unde bați.

— În fine! spuse ea batjocoritor.

— *Mă* trimiți să mă joc în grădină, astfel încît adulții să poată lucra în liniște. Dar cine *sînt* adulții?

— Nu mă întreba pe mine, răspunse ea. Asta e o întrebare pentru un neuro-teolog.

— Asta ce vrea să zică?

— Vrea să zică exact ce auzi. O persoană care îi definește pe oameni, simultan, în termenii Luminii Pure a Neantului și în cei ai sistemului nervos vegetativ. Adulții sînt o combinație de minte și fiziologie.

— Iar copiii?

— Copiii sînt oamenii mici care cred că știu totul mai bine decît adulții.

— Așa că trebuie să li se spună să fugă la joacă.

— Exact.

— Tratamentul tău este procedura standard în Pala? întrebă el.

— Procedura standard, îl asigură ea. În partea ta de lume, doctorii scapă de copii otrăvindu-i cu barbiturice. Noi o facem vorbindu-le despre catedrale și stăncuțe, continuă Susila, iar vocea i se modulase într-o incantație. Despre nori albi care plutesc pe cer, despre lebede albe care plutesc pe fluviul întunecat, liniștit și de nestăvilit al vieții...

— Lasă, lasă, protestă el. Nu mă lua cu de-astea!

Un zîmbet lumină fața severă și oacheșă, iar femeia începu să rîdă. Will o privi cu uimire. Brusc, devenise o altă persoană, o altă Susila MacPhail, veselă, pusă pe șotii, ironică.

— Îți cunosc șmecheriile, adăugă rîzînd și el.

— Șmecherii? clătină ea din cap încă rîzînd. Eu doar îți explicam cum am făcut.

— Știu exact cum ai făcut. Și mai știu că funcționează. În plus, îți dau voie s-o mai faci – ori de cîte ori este necesar.

— Dacă vrei, spuse ea mai serios, îți voi arăta cum să-ți apeși propriile butoane. Noi predăm asta în toate școlile elementare. Este vorba de AD-ul de bază.

— Ce-i asta?

— Autodeterminare. Alias Controlul Destinului.

— Controlul Destinului? ridică el din sprîncene.

— Nu, nu, îl asigură ea, nu sîntem chiar atît de proști pe cît s-ar părea că ne consideri. Știm foarte bine că doar o parte a destinului nostru e controlabilă.

— Iar voi o controlați apăsîndu-vă propriile butoane?

— Apăsînd pe propriile butoane și apoi vizualizînd ceea ce am vrea să se întîmple.

— Dar se și întîmplă?

— În multe cazuri, da.

— Simplu! În vocea lui se simțea o notă ironică.

— Minunat de simplu, recunoscu ea. Și totuși, după cîte știu eu, noi sîntem singurii oameni care le predau AD în mod sistematic copiilor lor. *Voi* doar le spuneți ce trebuie să facă și gata. Fiți cuminți, spuneți voi. Dar cum? Asta nu le-o spuneți niciodată. Tot ce faceți este să-i mustruluiți și să-i pedepsiți. Idioțenie curată.

— De-a dreptul idioțenie, încuviință el, amintindu-și-l pe domnul Crabbe, directorul colegiului său, perorînd pe tema masturbării, amintindu-și cotonogelile, predicile săptămînale și slujba de afurisenie din Miercurea Cenușii: „Blestemat este acela care rîvnește la nevasta vecinului său. Amin“:

— Dacă acești copii ai voștri iau idioțenia în serios, ajung niște păcătoși nefericiți. Iar dacă n-o iau în serios, ajung niște cinici nefericiți. Și dacă se apără de nefericitul cinism, ajung apți să devină papiștași sau marxiști. Nu-i de mirare

că trebuie să aveți toate acele mii de temnițe, de biserici și celule comuniste.

— Pe cîtă vreme în Pala, din cîte înțeleg, aveți foarte puține.

Susila clătină din cap.

— N-avem Alcatraz aici, spuse ea. Nici Billy Graham[1] nici Mao Țe-tung sau Madona din Fátima. Nici iadul pe pămînt, nici promisiuni creștinești, nici vorbe-n vînt comuniste despre secolul al douăzeci și doilea. Doar bărbați, femei și copiii lor, care încearcă să se bucure din plin de aici și acum, în loc să trăiască altundeva, așa cum faceți voi de cele mai multe ori, în vreun alt timp, în vreun alt univers imaginar plăsmuit. Și, într-adevăr, nu-i vina voastră. Aproape că sînteți obligați să trăiți în felul acesta pentru că prezentul e atît de frustrant. Și e frustrant pentru că n-ați fost niciodată învățați cum să acoperiți golul dintre teorie și practică, dintre hotărîrile voastre de An Nou și comportamentul real.

— „Căci nu fac binele pe care îl voiesc", recită el, „ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc"[2].

— Cine a spus asta?

— Omul care a inventat creștinismul, Sfîntul Pavel.

— Vezi, spuse ea, idealurile cele mai înalte cu putință, și nici o metodă de a le realiza.

— Cu excepția metodei supranaturale de a le realiza prin Altcineva.

Dînd capul pe spate, Will Farnaby începu să cînte:

Există o fîntînă cu ape sîngerînde,
Ieșite parcă din venele lui Emanuel mult-lăudat
Iar păcătoșii cufundați în limpezile-i unde
Sînt curățați de toată-ntinăciunea, de păcat[1].

Susila își acoperise urechile.

— E de-a dreptul obscen, spuse ea.

— Este imnul preferat al directorului meu, îi explică Will. Obișnuiam să-l cîntăm o dată pe săptămînă în toată perioada cît am fost la școală.

— Slavă cerului că în budism n-a existat niciodată sînge, spuse ea. Gautama a trăit pînă la optzeci de ani și a murit pentru că a fost prea curtenitor ca să refuze mîncarea stricată. Moartea violentă pare să atragă întotdeauna după ea moarte violentă. „Dacă nu vrei să crezi că ești mîntuit de sîngele mîntuitorul *meu*, te voi îneca în propriul tău sînge". Anul trecut am urmat un curs de istoria creștinismului la Shivapuram. Susila se cutremură amintindu-și. Ce oroare! Și asta pentru că acel sărman ignorant nu a știut cum să-și pună-n practică bunele intenții.

— Și cei mai mulți dintre noi, spuse Will, se mai află încă în aceeași barcă veche. Tocmai răul pe care nu-l dorim, pe acela îl facem. Și cum!

Reacționînd neiertător în fața a ceea ce nu poate fi iertat, Will Farnaby rîse batjocoritor. Rîse pentru că văzuse bunătatea lui Molly și apoi, cu ochii deschiși, alesese alcovul roz și, odată cu el, nefericirea lui Molly, moartea lui Molly, propriul sentiment de vinovăție care-l măcina și apoi durerea, cu mult exagerată față de cauza ei măruntă și în principiu comică,

1. Predicator evanghelist american.
2. Epistola către Romani, 7, 19.

1. Cîntec tradițional american datînd de secolul al XIX-lea, pe versurile lui William Cowper (1731-1800), un imn închinat puterii lui Dumnezeu și iubirii nețărmurite pe care o arată creației Sale.

durerea agonizantă pe care o simţise atunci cînd Babs, la momentul potrivit, a făcut ceea ce orice prost ar fi ştiut că avea să facă în mod inevitabil – l-a izgonit din paradisul ei infernal, luminat de reclama la gin, şi şi-a făcut un alt iubit.

— Ce s-a-ntîmplat? întebă Susila.

— Nimic. De ce-ntrebi?

— Pentru că nu te pricepi foarte bine să-ţi ascunzi sentimentele. Te gîndeai la ceva care te-a făcut nefericit.

— Ai ochi ageri, spuse el şi-şi feri privirea.

Urmă o tăcere îndelungată. Să-i spună? Să-i povestească despre Babs, despre sărmana Molly, despre el însuşi, să-i povestească despre toată amărăciunea şi lucrurile fără noimă pe care nu le povestise niciodată, nici măcar atunci cînd era beat, nici măcar celor mai vechi prieteni ai lui? Prietenii vechi ştiau prea multe lucruri despre el, prea multe lucruri despre celelalte persoane implicate, prea multe despre jocul grotesc şi complicat pe care (ca un gentleman englez care mai era şi boem, mai era şi aşa-zis poet, mai era şi – doar din disperare, pentru că ştia că niciodată n-ar putea fi un bun poet – un ziarist uns cu toate alifiile, şi asistentul particular, foarte bine plătit, al unui om bogat pe care îl disprețuia) îl juca întotdeauna atît de elaborat. Nu, prietenii vechi nu sînt niciodată potriviţi pentru asta. Dar din partea acestei străine mici şi oacheşe, a acestei străine căreia deja îi datora atît de multe şi cu care, deşi nu ştia nimic despre ea, era deja atît de intim, nu ar fi venit nici o concluzie pripită, nici o judecată *ex parte*[1] – ar fi venit poate, se trezi el sperînd (el, care se antrenase să nu spere niciodată!), o

1. Ascultînd o singură parte (în lat. în orig.).

iluminare neaşteptată, un ajutor benefic şi practic. (Şi, Dumnezeu ştia, avea nevoie de ajutor – deşi Dumnezeu mai ştia foarte bine că n-ar fi spus asta niciodată, nu s-ar fi coborît niciodată atît de jos, încît să-l solicite.)

Ca un muezin în minaretul său, una din păsările vorbitoare începu să strige dintr-un palmier înalt de dincolo de arborii de mango: „Aici şi acum, băieţi. Aici şi acum, băieţi".

Will se hotărî să riște – dar într-un fel indirect, pomenind mai întîi nu despre problemele lui, ci despre ale ei. Fără s-o privească pe Susila (pentru că asta, simţi el, ar fi fost indecent), începu să vorbească.

— Doctorul MacPhail mi-a povestit cîte ceva despre... despre ceea ce i s-a întîmplat soţului tău.

Cuvintele împlîntară o spadă în inima ei; dar asta era ceva de aşteptat, era ceva normal şi inevitabil.

— Miercurea următoare se împlinesc patru luni de atunci, spuse ea. Şi apoi continuă gînditoare, după o scurtă tăcere: Doi oameni... doi indivizi separaţi – dar ei se contopesc, ajungînd ca o nouă creaţie. Şi apoi, dintr-odată, jumătate din această creatură nouă este amputată; dar cealaltă jumătate nu moare – nu poate să moară, nu *trebuie* să moară.

— Nu trebuie să moară?

— Din atît de multe motive – pentru copii, pentru sine, prin natura lucrurilor. Dar nu mai e nevoie să spun, adăugă ea cu un zîmbet firav care doar îi accentua tristeţea din priviri, nu mai este nevoie să spun că motivele nici nu atenuează şocul amputării, nici nu fac mai suportabilă perioada de după. Singurul lucru care ajută este tocmai lucrul despre care vorbeam –

Controlul Destinului. Şi chiar şi aşa... spuse ea, clătinînd din cap. CD te poate ajuta să ai o naştere complet lipsită de dureri. Dar să pierzi pe cineva şi să nu simţi durerea – nu. Şi bine-înţeles că aşa şi trebuie să fie. N-ar fi drept dacă ai putea elimina toată durerea pierderii cuiva drag; ai fi mai puţin uman.

— Mai puţin uman, repetă el. Mai puţin uman... Cît de bine îl caracterizau aceste trei cuvinte scurte! Ceea ce e cu adevărat groaznic, reluă Will cu voce tare, este atunci cînd ştii că cealaltă persoană a murit din vina ta.

— *Tu* ai fost căsătorit? întrebă ea.

— Timp de doisprezece ani. Pînă primăvara trecută...

— Iar acum ea e moartă?

— A murit într-un accident.

— Într-un accident? Păi şi atunci cum a fost vina ta?

— Accidentul s-a întîmplat pentru că... ei bine, pentru că răul pe care nu voiam să-l fac, l-am făcut. Iar în ziua aceea, am mers pînă la capăt. Toată durerea asta a zăpăcit-o şi a ameţit-o şi am lăsat-o să plece cu maşina – am lăsat-o să conducă şi să intre într-o coliziune frontală.

— Ai iubit-o?

El ezită pentru un moment, apoi clătină încet din cap.

— A mai existat cineva – cineva la care ţineai mai mult?

— Cineva la care nu ţineam deloc, răspunse el cu o grimasă de autoironie sarcastică.

— Şi acela a fost răul pe care nu voiai să-l faci, dar l-ai făcut?

— L-am făcut şi am continuat să-l fac pînă cînd am omorît-o pe femeia pe care trebuia s-o fi

iubit, dar nu am iubit-o. Am continuat să-l fac chiar şi după ce am ucis-o, deşi mă uram pentru asta; da, şi o uram cu adevărat şi pe persoana care m-a făcut să fac asta.

— Bănuiesc că te-a făcut s-o faci prin faptul că avea trupul potrivit?

Will aprobă dînd din cap şi se lăsă tăcerea.

— Ştii cum e, întrebă el într-un sfîrşit, să simţi că nimic nu-i real, nici măcar tu însuţi?

Susila făcu semn că da.

— Cîteodată se întîmplă atunci cînd eşti pe punctul de a descoperi că totul, inclusiv tu însuţi, este mult mai real decît ţi-ai imaginat vreodată. E ca atunci cînd schimbi viteza: trebuie să ajungi în punctul mort înainte de a schimba într-o viteză mai mare.

— Sau mai mică, spuse Will. În cazul meu, schimbarea nu a fost într-o viteză superioară, ci inferioară. Nu, nici măcar inferioară; a fost în marşarier. Prima dată cînd s-a întîmplat, aşteptam un autobuz care să mă ducă acasă de pe Fleet Street. Mii şi mii de oameni, toţi aflaţi în mişcare şi fiecare dintre ei unic, fiecare dintre ei, centrul universului. Apoi soarele a ieşit din spatele unui nor. Totul era extraordinar de strălucitor şi limpede; şi deodată, cu un clic care s-a putut auzi, s-au transformat cu toţii în viermi.

— Viermi?

— Ştii viermii ăia mici şi albicioşi, cu capete negre, pe care-i vezi pe carnea putredă. Nimic nu se schimbase, bineînţeles; chipurile oamenilor erau la fel. Şi totuşi, toţi erau nişte viermi. Nici măcar nişte viermi adevăraţi – doar stafiile unor viermi, doar iluzia unor viermi. Iar eu eram iluzia unui observator al viermilor. Am trăit în lumea aceea a viermilor timp de luni de zile. Am trăit în ea, am muncit, am ieşit să iau

prînzul și cina – toate astea petrecîndu-se fără nici cel mai slab interes față de ceea ce făceam. Fără nici cea mai mică plăcere sau satisfacție, complet lipsit de dorință și, după cum am descoperit atunci cînd am încercat să fac dragoste cu o tînără cu care mă distrasem din cînd în cînd în trecut, complet impotent.

— La ce te așteptai?

— Exact la asta.

— Atunci de ce naiba...?

Will îi aruncă unul din zîmbetele lui critice și strînse din umeri.

— Din interes științific. Eram entomologul care investiga viața sexuală a viermilor-stafii.

— După care presupun că totul a părut chiar și mai ireal.

— Chiar și mai ireal, aprobă el, dacă așa ceva e posibil.

— Dar pentru început ce anume a dat naștere viermilor?

— Ei bine, pentru început, răspunse el, eram fiul părinților mei. Al unui Tiran Bețivan și al unei Martire Creștine. Și pe lîngă faptul că eram fiul părinților mei, continuă el după o mică pauză, eram și nepotul mătușii Mary.

— Ce-are a face mătușa Mary cu toate astea?

— Ea a fost singura persoană pe care am iubit-o vreodată și, atunci cînd aveam șaisprezece ani, s-a îmbolnăvit de cancer. I-au tăiat sînul drept; apoi, un mai tîrziu, și pe cel stîng. Și după asta au urmat cele nouă luni de raze X și de rău provocat de chimioterapie. Apoi i-a fost afectat ficatul, și acesta a fost sfîrșitul. Am fost acolo de la început pînă la sfîrșit. Pentru un adolescent, asta a fost o educație liberală – și cît de *liberală*.

— În ce anume? întrebă Susila.

— În Inutilitate Pură și Aplicată. Iar cîteva săptămîni mai tîrziu după închiderea cursului meu particular în această materie, a urmat marea deschidere a cursului public. Al Doilea Război Mondial. Urmat de cursul permanent de recapitulare, al primului Război Rece. Și în tot acest răstimp, eu voiesem să fiu poet și descoperisem că pur și simplu nu aveam ce-mi trebuia. Și apoi, după război a trebuit să intru în gazetărie ca să fac bani. Ceea e voiam era să flămînzesc, dacă era nevoie, dar să încerc să scriu ceva decent – cel puțin proză de bună calitate, văzînd că nu putea fi vorba de poezie de bună calitate. Dar nu-i luasem în calcul pe dragii mei părinți. Atunci cînd a murit, în luna ianuarie a lui patruzeci și șase, tatăl meu se descotorosise de toți puținii bani pe care-i moștenise familia noastră, iar atunci cînd, din fericire, a devenit văduvă, mama era schilodită de artrită și trebuia să fie îngrijită. Așa că iată-mă în Fleet Street, întreținînd-o cu o ușurință și un succes care erau de-a dreptul umilitoare.

— De ce umilitoare?

— Tu n-ai fi umilită dacă te-ai trezi făcînd bani din publicarea celui mai ieftin, mai țipător gen de impostură literară? Eram un succes pentru că eram iremediabil mediocru.

— Iar rezultatul final au fost viermii?

El dădu din cap, încuviințînd.

— Nici măcar viermi adevărați: stafii de viermi. Iar aici apărem eu și Molly în poveste. Am întîlnit-o la o petrecere cu pretenții a viermilor din Bloomsbury. Am fost prezentați unul celuilalt, am făcut conversație, politicos de stupidă, asupra picturii non-obiective. Pentru că nu voiam să mai văd alți viermi, nu m-am uitat la ea; însă ea trebuie să se fi uitat la mine. Molly avea

nişte ochi de un albastru-cenuşiu foarte deschis, adăugă el ca o explicaţie, ochi care vedeau totul – avea un simţ al observaţiei incredibil, însă privea totul fără maliţiozitate sau simţ critic, percepînd răul, dacă exista, însă fără să-l condamne niciodată, simţind doar un enorm regret pentru persoana care era nevoită să nutrească acele gînduri şi să facă genul acela de lucruri odioase. Ei bine, aşa cum spuneam, ea trebuie să se fi uitat la mine în timp ce discutam; pentru că brusc m-a întrebat de ce eram atît de trist. Băusem cîteva pahare şi nu era nimic impertinent sau jignitor în felul în care pusese întrebarea; aşa că i-am povestit despre viermi. „Iar tu eşti unul dintre ei", am încheiat eu, şi pentru prima dată am privit-o. „Un vierme cu ochi albaştri, cu un chip ca al sfintelor care au asistat la crucificare, dintr-o pictură flamandă".

— A fost măgulită?

— Cred că da. Încetase să mai fie catolică; dar mai avea încă o oarecare slăbiciune pentru crucificări şi sfinte. În orice caz, a doua zi dimineaţa m-a sunat în timpul micului dejun. Mi-ar plăcea să merg cu ea cu maşina la ţară? Era duminică şi, printr-o minune, vreme frumoasă. Am acceptat. Am petrecut o oră într-un crîng de aluni, culegînd primule şi uitîndu-ne la anemone mici şi albe. Anemonele nu se culeg, explică el, pentru că într-o oră se ofilesc. Am privit mult cît am stat în acel crîng de aluni – am privit florile cu ochiul liber şi apoi le-am cercetat cu lupa pe care Molly o adusese cu ea. Nu ştiu de ce, dar a fost extraordinar de terapeutic – doar să te uiţi în inima primulelor şi a anemonelor. Pentru tot restul zilei n-am mai văzut viermi. Dar Fleet Street era tot acolo, aşteptîndu-mă, şi pînă luni la vremea prînzului, tot locul colcăia

de viermi, mai mulţi ca niciodată. Milioane de viermi. Dar acum ştiam ce trebuia să fac cu ei. În seara aceea am mers la atelierul lui Molly.

— Era pictoriţă?

— Nu o pictoriţă adevărată, iar ea ştia asta. O ştia şi nu se supăra, doar scotea tot ce putea din lipsa ei de talent. Nu picta de dragul artei; picta pentru că îi plăcea să privească lucrurile, îi plăcea procesul de a încerca să reproducă meticulos ceea ce vedea. În seara aceea, mi-a dat o pînză şi o paletă şi mi-a spus să fac şi eu la fel.

— Şi a mers?

— A mers atît de bine încît cîteva luni mai tîrziu cînd am tăiat un măr putred, viermele din mijlocul lui nu mai era vierme – adică, nu subiectiv vorbind. Obiectiv, da; era tot ce putea un vierme să fie şi în felul acesta l-am pictat, în felul acesta l-am pictat amîndoi – pentru că întotdeauna pictam amîndoi aceleaşi lucruri, în acelaşi timp.

— Dar ce s-a întîmplat cu ceilalţi viermi, cu stafiile de viermi din afara mărului?

— Ei, mai aveam recidive, mai ales în Fleet Street şi la cocktailuri; însă viermii erau cu siguranţă mai puţini, cu siguranţă mai puţin obsedanţi. Şi, între timp, ceva nou se petrecea în atelier. Mă îndrăgosteam – mă îndrăgosteam pentru că dragostea este molipsitoare, iar Molly era atît de evident îndrăgostită de mine – de ce, numai Dumnezeu ştie.

— Bănuiesc mai multe posibile motive. Se poate să te fi iubit pentru că... Susila îl cercetă cu atenţie şi zîmbi. Ei bine, pentru că eşti un gen de ciudat atrăgător.

El rîse.

— Îți mulțumesc pentru un compliment pe cinste.

— Pe de altă parte, continuă Susila, (iar acesta nu-i chiar un compliment) se poate să te fi iubit pentru că o făceai să-i pară atît de rău de tine.

— Mă tem că ăsta-i adevărul. Molly a fost născută să devină o Mamă a Răniților.

— Și din păcate Mama Răniților nu-i totuna cu Soția Iubitoare.

— Lucru pe care l-am descoperit, așa cum era de așteptat, spuse el.

— După căsătorie, bănuiesc.

Will ezită un moment.

— De fapt, spuse el, s-a întîmplat înainte. Nu pentru că ar fi existat vreo nerăbdare a dorinței din partea ei, ci doar pentru că era atît de dornică să facă orice numai ca să-mi fie pe plac. Doar pentru că, din principiu, nu credea în convenții și era pentru dragostea liberă și, mai surprinzător de-atît (își aminti lucrurile scandaloase pe care ea le rostea atît de firesc și serios, chiar în prezența mamei lui), era adepta discuției libere pe tema acestei libertăți.

— Ai înțeles dinainte, trase Susila concluzia, și totuși te-ai căsătorit cu ea.

Will dădu din cap, fără să vorbească.

— Pentru că erai un gentleman, să înțeleg, și un gentleman își ține cuvîntul.

— În parte și din acest motiv destul de demodat, dar și pentru că eram îndrăgostit de ea.

— *Erai* îndrăgostit de ea?

— Da. Nu, nu știu. Dar la vremea aceea chiar *știam*. Cel puțin credeam că știu. Eram cu adevărat convins că eram cu adevărat îndrăgostit de ea. Și știam, încă mai știu, de ce eram convins. Îi eram recunoscător că exorcizase toți viermii aceia. Și dincolo de recunoștință, era

respectul. Era admirația. Era cu mult mai bună și mai sinceră decît mine. Dar, din păcate, ai dreptate: Mama Răniților nu-i totuna cu Soția Iubitoare. Dar eram gata s-o iau pe Molly așa cum era, nu cum voiam eu să fie. Eram gata să cred că era cu mult mai bună decît o voiam eu.

— După cît timp, întrebă Susila, la capătul unei lungi tăceri, ai început să ai aventuri extraconjugale?

Will afișă zîmbetul lui cinic.

— La trei luni după căsătoria noastră. Prima dată s-a întîmplat cu una dintre secretarele de la birou. Doamne, ce pacoste! După asta, a urmat o pictoriță tînără, o evreică micuță cu păr cîrlionțat, pe care Molly o ajutase cu bani în timpul studiilor acesteia la Slade. Mergeam în atelierul ei de două ori pe săptămînă, de la cinci la șapte. S-au scurs aproape trei ani pînă ca Molly să afle.

— Și bănuiesc că s-a supărat?

— Mult mai mult decît mi-am imaginat vreodată c-o să se supere.

— Și ce-ai făcut?

Will clătină din cap.

— Aici lucrurile încep să se complice, spuse el. Nu aveam nici o intenție să renunț la orele mele de cocktail cu Rachel; dar mă uram pentru că o făceam pe Molly atît de nefericită. În același timp, o uram pe ea pentru că era nefericită. Mă deranjau suferința ei și dragostea care-o făcuse să sufere; simțeam că erau nedrepte, un fel de șantaj care să mă forțeze să renunț la distracția mea nevinovată cu Rachel. Prin faptul că mă iubea atît de mult și că suferea într-atît pentru ceea ce făceam – ceva ce ea mă forța cu adevărat să fac –, mă ținea în tensiune, încerca să-mi îngrădească libertatea. Dar, între timp, era cu

adevărat nefericită; și deși o uram pentru că mă șantaja cu nefericirea ei, eram plin de milă pentru ea. Milă, repetă el, nu compasiune. Compasiunea înseamnă să împărtășești suferința cuiva, iar ceea ce voiam eu cu orice preț era să mă sustrag durerii pe care mi-o provoca suferința ei și să evit sacrificiile dureroase prin care puteam să pun capăt suferinței ei. Mila era răspunsul meu, să-mi pară rău de ea din afară, dacă înțelegi ce vreau să spun – să-mi pară rău de ea ca unui sculptor, unui estet, unui cunoscător al durerilor atroce. Iar această milă estetică a mea era atît de intensă de fiecare dată cînd nefericirea ei ajungea la limită, încît aproape că puteam s-o confund cu dragostea. Aproape, însă niciodată pe deplin. Pentru că atunci cînd îmi exprimam mila prin tandrețe fizică (ceea ce făceam pentru că era singurul mod de a pune capăt temporar nefericirii ei și durerii pe care nefericirea ei mă făcea s-o simt), acea tandrețe era întotdeauna frustrată înainte să se poată consuma în mod natural. Frustrată pentru că, din fire, ea nu era decît o Mamă a Răniților, nu o soție. Și totuși, în orice privință în afara celei senzuale, ea mă iubea cu o dăruire totală – o dăruire care cerea o dăruire similară din partea mea. Dar eu nu mă puteam dărui, poate că, sincer, nu eram capabil. Așadar, în loc să fiu recunoscător pentru dăruirea ei de sine, aceasta mă deranja. Ridica pretenții asupra mea, pretenții cărora refuzam să le dau atenție. Așa că ne trezeam, la finalul fiecărei crize, înapoi la începutul vechii drame – drama unei iubiri incapabile de senzualitate dăruită unei senzualități incapabile să iubească și provocînd o combinație ciudată de vinovăție și exasperare, de milă și resentiment, cîteodată de ură adevărată (însă

întotdeauna cu o nuanță de remușcare), totul însoțit și în contrapunct cu o succesiune de seri furișate, petrecute cu pictorița mea micuță și cîrlionțată.

— Sper cel puțin că erau plăcute, spuse Susila.

El strînse din umeri.

— Doar moderat. Rachel nu putea niciodată să uite că era o intelectuală. Avea un fel anume de a te întreba ce părere aveai despre Piero di Cosimo, în cele mai nepotrivite momente. Adevărata plăcere și, bineînțeles, adevărata agonie nu le-am simțit niciodată pînă cînd nu a apărut Babs în poveste.

— Cînd a fost asta?

— Acum un an. În Africa.

— Africa?

— Fusesem trimis acolo de Joe Aldehyde.

— Omul care deține ziarele?

— *Și* tot restul. El era căsătorit cu mătușa lui Molly, Eileen. Un om de familie exemplar, aș putea adăuga. De aceea este în mod atît de senin convins de corectitudinea lui, chiar și atunci cînd e implicat în operațiunile financiare cele mai păcătoase.

— Și tu lucrezi pentru el?

Will încuviință.

— Acesta a fost cadoul lui de nuntă pentru Molly: o slujbă pentru mine la ziarele Aldehyde și un salariu aproape dublu față de cel pe care-l aveam la foștii mei patroni. Trai, neneacă! Însă, pe de altă parte, îi era foarte drag de Molly.

— Cum a reacționat la povestea cu Babs?

— N-a aflat niciodată despre ea; n-a știut niciodată că accidentul lui Molly a avut un motiv.

— Deci continuă să te țină în serviciu de dragul răposatei tale soții?

Will strînse din umeri.

— Scuza mea, spuse el, este că trebuie s-o întreţin pe mama.

— Şi, bineînţeles, nu ţi-ar plăcea să fii sărac.

— Cu siguranţă că nu.

Urmă o tăcere.

— Ei bine, spuse Susila într-un final, hai să ne întoarcem în Africa.

— Fusesem trimis acolo ca să scriu o serie de articole despre naţionalismul negrilor. Ca să nu mai pomenim de o trebuşoară particulară pentru afacerile unchiului Joe. S-a întîmplat în avion, cînd zburam spre casă, de la Nairobi. M-am trezit aşezat lîngă ea.

— Lîngă femeia care nu avea cum să nu-ţi placă?

— Care nu avea cum să nu-mi placă, repetă el, şi pe care n-o înghiţeam cîtuşi de puţin. Dar, dacă eşti dependent, trebuie să-ţi iei doza – doza despre care ştii dinainte că o să te distrugă.

— E un lucru ciudat, spuse ea gînditoare, dar în Pala noi nu avem dependenţi de droguri.

— Nici măcar dependenţi de sex?

— Dependenţii de sex sînt şi dependenţi de persoane. Cu alte cuvinte, sînt iubiţi.

— Dar pînă şi iubiţii uneori îi urăsc pe oamenii pe care-i iubesc.

— Normal. Dacă întotdeauna am acelaşi nume şi acelaşi nas şi ochi nu înseamnă că sînt mereu aceeaşi femeie. Să recunoşti acest lucru şi să te comporţi ca atare face parte din Arta Iubirii.

Pe cît de succint putu, Will îi spuse şi restul poveştii. Acum că Babs îşi făcuse apariţia, era aceeaşi poveste cum fusese şi înainte – aceeaşi, însă mult mai intensă. Babs fusese o Rachel ridicată, ca să spunem aşa, la o putere mai mare – Rachel la pătrat, Rachel la puterea *n*. Iar nefericirea pe care, din cauza lui Babs, Will

o aruncase asupra lui Molly era proporţional mai mare decît orice altceva avusese ea de suferit din cauza lui Rachel. Proporţional mai mare fusese de asemenea şi exasperarea lui, sentimentul neplăcut de a fi şantajat de iubirea şi suferinţa ei, propria-i remuşcare şi milă, hotărîrea, în ciuda remuşcărilor şi a milei, de a continua să obţină ceea ce-şi dorea, lucrul pentru care se ura pentru că-l voia, lucrul de care refuza cu hotărîre să se lipsească. Şi, între timp, Babs devenise mai pretenţioasă, cerînd din ce în ce mai mult din timpul său, timp nu numai pentru alcovul roz-căpşună, ci şi pentru afară, pentru restaurante şi cluburi de noapte, pentru cocktailurile oribile ale prietenilor ei, pentru weekenduri la ţară. „Doar tu şi cu mine, dragule", spunea ea, „singuri amîndoi". Singuri amîndoi într-o izolare care-i dădea ocazia de a sonda adîncurile aproape fără fund ale prostiei şi vulgarităţii ei. Dar dincolo de toată plictiseala şi dezgustul, de toată repulsia morală şi intelectuală, persista dorinţa. După unul din acele sfîrşituri de săptămînă îngrozitoare, era la fel de iremediabil dependent de Babs cum fusese şi înainte. Şi, la rîndul ei, la nivelul ei de Mamă a Răniţilor, Molly rămăsese, în ciuda tuturor lucrurilor, la fel de iremediabil dependentă de Will Farnaby. Iremediabil în ceea ce-l privea pe *el* – pentru că singura lui dorinţă era ca ea să-l iubească mai puţin şi să-l lase să se ducă liniştit la dracu'. Dar în ceea ce-o privea pe Molly, dependenţa era pentru totdeauna şi iremediabil plină de speranţă. Niciodată nu înceta să spere la miracolul transfigurării care avea să-l schimbe în Will Farnaby cel bun, lipsit de egoism, iubit, pe care (în ciuda evidenţei, a tuturor dezamăgirilor repetate) insista cu încăpăţînare să-l considere adevăratul lui ego. Doar în timpul ultimei lor

întrevederi fatale, doar atunci cînd (înăbuşindu-şi mila şi dînd frîu liber resentimentului faţă de nefericirea ei şantajistă) îşi anunţase intenţia de a o părăsi şi de a merge să locuiască la Babs – doar atunci speranţa a făcut loc disperării. „Asta-ţi doreşti cu adevărat, Will, asta-ţi doreşti cu adevărat?“ „Asta-mi doresc cu adevărat“. Plecase la maşină cu disperare, cu cea mai mare disperare, pornise cu maşina prin ploaie – spre moarte. La înmormîntare, cînd coşciugul a fost coborît în groapă, şi-a promis că n-o va mai revedea niciodată pe Babs. Niciodată, niciodată, niciodată. În seara aceea, în timp ce stătea la birou încercînd să scrie un articol despre „Ce se-ntîmplă cu tineretul“, încercînd să nu-şi amintească de spital, de mormîntul deschis şi de propria lui răspundere faţă de tot ce se întîmplase, a fost surprins de bîzîitul strident al soneriei. Vreun mesaj de condoleanţe întîrziat, fără îndoială... Deschisese uşa şi în loc de telegramă, a dat cu ochii de Babs – apariţie dramatică, fără machiaj şi cernită toată. „Sărmanul, sărmanul meu Will!“ Se aşezaseră pe canapeaua din camera de zi, iar ea îl mîngîiase pe păr şi plînseseră amîndoi. „Atunci cînd durerea şi neliniştea-mi brăzdează fruntea, tu înger al consolării mele mi-eşti“[1]. Nu mai e nevoie să spunem că o oră mai tîrziu erau goi şi în pat. După care se mutaseră, vii cu vii, în alcovul roz. În trei luni, după cum orice prost ar fi putut prevedea, Babs începuse să se plictisească de el; pînă-n patru luni, un bărbat absolut divin, venit din Kenia, îşi făcuse apariţia la un cocktail. Un fapt condusese la altul şi atunci cînd, trei zile mai tîrziu, Babs s-a întors acasă, a făcut-o ca să

1. Fragment din poemul *Marmion*, de Walter Scott (cîntul VI, strofa 30).

pregătească alcovul pentru noul chiriaş şi să-l evacueze pe cel vechi. „Asta-ţi doreşti cu adevărat, Babs?“ Asta-şi dorea cu adevărat.

În tufişurile din faţa ferestrei se stîrni agitaţie şi o clipă mai tîrziu, surprinzător de tare şi uşor atemporal, o pasăre vorbitoare strigă:

— Aici şi acum, băieţi!

— Taci! urlă Will.

— Aici şi acum, băieţi! repetă pasărea minah. Aici şi acum, băieţi! Aici şi...

— Taci!

Se făcu linişte.

— A trebuit s-o fac să tacă, explică Will, pentru că, bineînţeles, are perfectă dreptate. Aici, băieţi; acum, băieţi. Atunci şi acolo sînt absolut irelevante. Sau nu? Dar, de exemplu, moartea soţului tău? Este *aceea* irelevantă?

Susila îl privi în tăcere pentru un moment, apoi dădu uşor din cap.

— În contextul a ceea ce trebuie să fac acum, da, absolut irelevantă. Asta este ceva ce trebuie să învăţ.

— Uitarea se învaţă?

— Nu este o chestiune de uitare. Ceea ce trebuie învăţat este cum să-ţi aminteşti şi totuşi să te eliberezi de trecut. Cum să fii acolo cu morţii şi totuşi să fii încă aici, la faţa locului, cu vii. Nu este uşor, adăugă ea cu un zîmbet trist, abia schiţat.

— Nu este uşor, repetă Will şi dintr-odată toate zidurile lui de apărare se prăbuşiră, orice urmă de mîndrie îl părăsise. Vrei să mă ajuţi? întrebă el.

— S-a făcut, spuse ea şi-i întinse mîna.

Zgomotul unor paşi îi făcu să-şi întoarcă amîndoi capetele. Doctorul MacPhail intrase în încăpere.

8

— Bună seara, draga mea. Bună seara, domnule Farnaby.

Tonul era vesel, lipsit de orice fel de veselie prefăcută, natural, sincer, observă rapid Susila. Și totuși, înainte să vină aici, trebuie să fi trecut pe la spital, trebuie s-o fi văzut pe Lakshmi, la fel cum și Susila o văzuse cu doar o oră sau două înainte, mai înspăimîntător de slăbită decît oricînd, mai scheletică și lipsită de culoare. După jumătate dintr-o viață lungă de iubire, credință și iertare reciprocă, peste o zi sau două totul se va sfîrși; va rămîne singur. Dar zilei de astăzi îi este de-ajuns răul de azi – de-ajuns și locului, și persoanei. „Nimeni nu are dreptul", îi spusese socrul ei într-o zi cînd plecau împreună de la spital, „nimeni nu are dreptul de a-și proiecta propria tristețe asupra celorlalți. Și nu are dreptul, bineînțeles, de a se preface că nu e trist. Trebuie să ne acceptăm durerea și încercările absurde de a fi stoici. Să acceptăm, să acceptăm..." Vocea i se frînsese. Ridicîndu-și privirea către el, a văzut că fața îi era udă de lacrimi. Cinci minute mai tîrziu, erau așezați pe o bancă, la marginea iazului cu lotuși, la umbra uriașei statui a lui Buddha. Cu un pleoscăit ușor, distinct și totuși lichid voluptuos, o broască nevăzută a plonjat de pe postamentul ei frunzos în

apă. Ieșind din noroi, lujerele verzi și groase, cu bobocii lor țepeni, se înălțau prin aer, iar ici și colo simbolurile albastre și trandafirii ale iluminării își deschiseseră petalele către soare și către vizitele iscoditoare ale muștelor, ale gîndăceilor și ale albinelor sălbatice din junglă. Țîșnind, oprindu-se la mijlocul zborului, țîșnind din nou, cîteva libelule albastre și verzi vînau viermișori. „*Tathata*", șoptise doctorul Robert. „Realitate". Au rămas în tăcere un timp îndelungat. Apoi, deodată, el îi atinsese umărul și-i spusese să privească spre un loc indicat de el. Doi papagali mici se cocoțaseră pe mîna dreaptă a lui Buddha și-și desfășurau ritualul de curtare.

— Te-ai mai oprit iarăși lîngă iazul cu lotuși? întrebă Susila cu voce tare.

Doctorul Robert îi zîmbi și dădu din cap.

— Cum mai arată Shivapuramul? întrebă Will.

— Destul de plăcut, în sine, răspunse doctorul. Singurul lui defect este că e atît de aproape de lumea din afară. Aici sus, poți să ignori nebuniile organizate și să-ți vezi de treaba ta. Acolo jos, cu toate antenele alea, cu posturile de ascultare și canalele de comunicație pe care un guvern trebuie să le aibă, lumea din afară îți suflă în ceafă în permanență. O auzi, o simți, o miroși – da, o *miroși*.

— S-a întîmplat ceva mai groaznic decît de obicei de cînd mă aflu eu aici?

— Nimic ieșit din comun, în capătul tău de lume. Aș vrea să pot spune același lucru despre capătul *nostru* de lume.

— Care-i problema?

— Problema este vecinul nostru, Colonelul Dipa. Pentru început, a făcut o altă înțelegere cu cehii.

— Pentru mai multe arme?

— În valoare de șaizeci de milioane de dolari. S-a transmis la radio în dimineața asta.

— Dar, la naiba, pentru ce?

— Pentru motivele obișnuite. Glorie și putere. Plăcerile vanității și plăcerile tiraniei. Terorism și parade militare de acasă; cuceriri și *Te Deum*-uri în străinătate. Iar asta mă aduce la a doua știre neplăcută. Noaptea trecută Colonelul a mai ținut unul din mult-lăudatele sale discursuri despre Marele Rendang.

— Marele Rendang? Ce-i asta?

— Bună întrebare, spuse doctorul Robert. Marele Rendang este teritoriul aflat sub controlul sultanilor din Rendang-Lobo între 1447 și 1483. Includea Rendangul, Insulele Nicobar, cam treizeci la sută din Sumatra și toată Pala. Astăzi, este *Irredenta* Colonelului Dipa.

— Serios vorbind?

— Serios vorbind și cu o mină absolut sobră. Ba nu, greșesc. Cu o față roșie, schimonosită și urlînd la intensitatea maximă a unei voci pe care și-a dresat-o, după o lungă practică, să sune exact ca a lui Hitler. Marele Rendang sau moartea!

— Dar marile puteri n-o vor permite niciodată.

— Poate că nu le-ar plăcea să-l vadă în Sumatra. Însă Pala – asta-i altă treabă, adăugă el, clătinînd din cap. Din nefericire, Pala nu se află în atenția nimănui. Noi nu-i vrem pe comuniști; dar nu-i vrem nici pe capitaliști. Cel mai puțin dintre toate ne dorim industrializarea extinsă pe care ambele tabere sînt atît de nerăbdătoare să ne-o impună, din motive diferite, bineînțeles. Vestul o vrea pentru că forța noastră de muncă este ieftină și, în consecință, profiturile investitorilor vor fi mari. Iar estul o vrea pentru că industrializarea va crea un proletariat, va deschide

spații noi pentru propaganda comunistă și poate să conducă, pe termen lung, la instaurarea a încă unei Democrații Populare. Noi le refuzăm pe amîndouă, așa că nu sîntem agreați niciunde. Indiferent de ideologiile lor, toate Marile Puteri par să prefere o Pala cu cîmpuri de țiței controlată de Rendang, unei Pala independente, fără petrol. Dacă Dipa ne atacă, vor spune că e absolut condamnabil; dar nu vor mișca un deget. Iar atunci cînd ne va ocupa și va chema petroliștii, vor fi încîntați.

— Ce puteți face împotriva Colonelului Dipa? întrebă Will.

— În afara rezistenței pasive, nimic. Noi nu avem armată și nici prieteni puternici. Colonelul le are pe amîndouă. Tot ce putem face, dacă începe să ne facă necazuri, este să facem apel la Națiunile Unite. Între timp, vom protesta împotriva Colonelului în legătură cu cea mai recentă efuziune a sa privind Marele Rendang. Vom protesta prin intermediul ministrului nostru din Rendang-Lobo și vom protesta în fața marelui om în persoană, cînd își va face vizita de stat în Pala, peste zece zile.

— O vizită de stat?

— Pentru sărbătorirea majoratului tînărului Raja. A fost invitat cu mult timp înainte, dar nu ne-a anunțat niciodată sigur dacă urmează să vină sau nu. Azi s-a hotărît în final. Vom avea o întîlnire la vîrf și o petrecere de aniversare. Dar hai să vorbim despre ceva mai plăcut. Cum ți-a mers astăzi, domnule Farnaby?

— Nu doar bine, ci nemaipomenit de bine. Am avut onoarea unei vizite din partea monarhului domnitor.

— Murugan?

— De ce nu mi-ai spus că este monarhul vostru?

Doctorul Robert rîse.

— I-ai fi putut cere un interviu.

— Ei bine, n-am făcut-o. Nu i-am cerut unul nici Reginei Mame.

— A venit și Rani?

— La îndemnul Vocii ei Mititele. Și, cu siguranță, Vocea ei cea Mititică a trimis-o la adresa corectă. Șeful meu, Joe Aldehyde este unul dintre prietenii ei cei mai dragi.

— Ți-a spus că încearcă să-l aducă aici pe șeful tău, ca să ne exploateze petrolul?

— Mi-a spus, într-adevăr.

— Acum mai puțin de o lună i-am refuzat ultima ofertă. Știai asta?

Will se simți ușurat să poată răspunde cu toată sinceritatea că nu știa. Nici Joe Aldehyde, nici Rani nu-i vorbiseră despre acest eșec foarte recent.

— Slujba mea, continuă Will, un pic mai puțin sincer, este în domeniul gazetăriei, nu al petrolului. Urmă un moment de tăcere. Care este statutul meu aici? întrebă el în cele din urmă. Străin indezirabil?

— Ei bine, din fericire, nu ești vînzător de armament.

— Nici misionar, spuse Susila.

— Nici petrolist – deși în privința asta ai putea fi vinovat prin asociere.

— Nici măcar, după cîte știm noi, căutător de uraniu.

— Aceștia, trase concluzia doctorul Robert, sînt indezirabilii alpha plus. Ca jurnalist, intri în categoria beta. Nu ești genul de persoană pe care am visa vreodată s-o invităm în Pala. Dar în același timp, nici genul care, odată reușind să ajungă aici, să necesite deportare grabnică.

— Mi-ar plăcea să rămîn atîta timp cît este legal posibil, spuse Will.

— Aș putea să întreb de ce?

Will ezită. În calitate de agent secret al lui Joe Aldehyde și de reporter care nutrea o pasiune fără speranță pentru literatură, trebuia să stea suficient de mult timp pentru a negocia cu Bahu și pentru a-și cîștiga anul de libertate. Însă existau și alte motive, mai ușor de declarat.

— Dacă nu ai nimic împotriva observațiilor personale, zise el, am să-ți spun.

— Te ascult, spuse doctorul Robert.

— Adevărul este că, pe măsură ce vă cunosc mai bine, oameni buni, pe atît îmi place mai mult de voi. Aș vrea să aflu mai multe despre voi. Și făcînd asta, adăugă el aruncînd o privire înspre Susila, aș putea descoperi lucruri interesante despre mine însumi. Cît timp mi se va permite să rămân?

— În mod normal, te-am trimite la plimbare imediat ce ai fi în stare să călătorești. Dar dacă ești serios interesat de Pala, mai presus de toate, dacă ești sincer interesat de propria persoană, ei bine, am putea face o excepție. Sau n-ar trebui să facem acea excepție? Tu ce spui, Susila? La urma urmei, el *chiar* lucrează pentru Lord Aldehyde.

Will fu gata să protesteze din nou susținînd că slujba lui era în domeniul gazetăriei, dar cuvintele îi rămaseră înțepenite în gît și nu zise nimic. Secundele treceau. Doctorul Robert repetă întrebarea.

— Da, rosti Susila în cele din urmă, ne-am asuma un oarecare risc. Dar personal... personal aș fi pregătită să mi-l asum. Am dreptate? se întoarse adresîndu-se lui Will.

— Păi, cred că puteți să aveți încredere în mine. Cel puțin sper să puteți. Rîse, încercînd să ia totul în glumă; dar, spre iritarea și stînjeneala lui, simți cum roșește. Pentru ce roșea? se întrebă el supărat pe propria conștiință. Dacă cineva era tras pe sfoară, aceea era compania Standard of California. Și, odată ce Colonelul Dipa intervenise, ce mai conta cine anume obținea concesiunea? De cine ar fi de preferat să fii mîncat – de un lup sau de un tigru? Din perspectiva mielului, chiar nu prea conta. Joe nu ar fi mai rău decît competitorii lui. Cu toate astea, îi părea rău că se grăbise să trimită scrisoarea aceea. Și de ce, de ce femeia aceea groaznică nu-l putuse lăsa în pace?

Prin cearșaf simți o mînă pe genunchiul sănătos. Doctorul Robert îi zîmbea.

— Poți rămîne o lună aici, spuse el. Îmi asum eu răspunderea. Și ne vom strădui să-ți arătăm totul.

— Vă sînt foarte recunoscător.

— Atunci cînd ai îndoieli, spuse doctorul Robert, acționează întotdeauna pe baza presupunerii că oamenii sînt mai onorabili decît ai tu motive solide să presupui c-ar fi. Acesta a fost sfatul pe care Bătrînul Raja mi l-a dat cînd eram tînăr. Să vedem, zise el întorcîndu-se spre Susila, cîți ani aveai cînd a murit Bătrînul Raja?

— Doar opt.

— Așa că ți-l amintești destul de bine.

Susila rîse.

— Ar putea uita cineva vreodată felul în care vorbea despre sine însuși? „Ghilimele «mie» îmi place ceaiul". Ce om drăguț!

— Și cît de mare!

Doctorul MacPhail se ridică în picioare și, mergînd pînă la biblioteca aflată între ușă și

dulap, scoase din sertarul cel mai de jos un album roșu, gros, nepotrivit pentru vremea tropicală și insecte de apă.

— Am o poză cu el pe undeva, spuse doctorul, în timp ce întorcea paginile. Uite-o.

Will se trezi uitîndu-se la instantaneul decolorat al unui hindus pirpiriu, cu ochelari și cu o pînză înfășurată în jurul mijlocului, ocupat să golească conținutul unei sosiere din argint, cu ornamente elaborate, deasupra unui stîlp mic.

— *Ce* anume face? întrebă el.

— Unge un simbol falic cu unt topit, răspunse doctorul. Era un obicei de care tatăl meu nu l-a putut dezbăra niciodată.

— Tatăl dumitale nu era de acord cu falusurile?

— Nu, *nu*, spuse doctorul MacPhail. Tata era întru totul de acord cu ele. Cu *simbolul* nu era de acord.

— De ce cu simbolul?

— Pentru că el credea că oamenii trebuie să-și ia religia ca pe laptele cald de la vacă, dacă înțelegi ce vreau să spun. Nu smîntînit, pasteurizat sau omogenizat. Mai presus de toate, nu băgat în vreun recipient teologic sau liturgic.

— Iar Raja avea o slăbiciune pentru recipiente?

— Nu pentru recipiente în general. Doar pentru acesta anume. Simțise întotdeauna un atașament special față de lingamul familiei. Era făcut din bazalt negru și avea pe puțin opt sute de ani.

— Înțeleg, spuse Will Farnaby.

— Ungerea lingamului familiei era un act de pietate, exprima un sentiment frumos, legat de o idee sublimă. Dar pînă și ideea cea mai sublimă este total diferită de misterul cosmic pe

care se presupune că-l reprezintă. Și ce anume au în comun sentimentele frumoase legate de ideea sublimă cu experiența directă a misterului? Absolut nimic. Nu-i nevoie să mai spun că Bătrînul Raja știa foarte bine lucrul acesta. Mai bine decît tatăl meu. El băuse laptele așa cum îl luase de la vacă, el *fusese*, de fapt, laptele. Însă ungerea lingamului era o practică devoțională la care pur și simplu nu se îndura să renunțe. Și, nu trebuie să-ți mai spun, n-ar fi trebuit niciodată să i se ceară să renunțe. Dar în privința simbolurilor, tata era un puritan. Îl modificase puțin pe Goethe: *Alles Vergängliche ist* NICHT *ein Gleichnis*[1]. Idealul lui era știința experimentală pură la un capăt al spectrului și misticismul experimental pur, la celălalt. Experiența directă la fiecare nivel și apoi afirmațiile clare, raționale pe marginea acelor experiențe. Lingamuri și cruci, unt și apă sfințită, sutre, evanghelii, imagini, osanale – i-ar fi plăcut să le abolească pe toate.

— Artele unde ar fi intrat? întrebă Will.

— Nu ar fi intrat deloc, răspunse doctorul MacPhail. Iar punctul cel mai slab al tatălui meu era poezia. El spunea că-i plăcea; dar de fapt nu-i plăcea. Poezia de dragul poeziei, poezia ca univers autonom, aflată undeva, în spațiul dintre experiența directă și simbolurile științei – asta era ceva ce pur și simplu nu putea să înțeleagă. Hai să-i găsim poza.

Doctorul MacPhail dădu înapoi paginile albumului și arătă înspre un profil neregulat, cu sprîncene enorme.

1. Modificare a unui citat din *Faust*, de Goethe: „Tot ce-i trecător nu-i decît iluzie". La Huxley, apare sub forma „Tot ce-i trecător NU este iluzie" (în germ. în orig.).

— Ce scoțian! comentă Will.

— Și totuși mama și bunica lui au fost palaneze.

— Nu are nimic de la ele.

— În vreme ce bunicul lui, care se trăgea din Perth, ar fi putut trece oricînd drept Rajput.

Will privi o fotografie veche a unui tînăr cu chip oval și perciuni negri, care-și sprijinea cotul de un piedestal de marmură pe care, așezat cu baza în sus, se afla jobenul lui înalt.

— Bunicul dumitale?

— Primul MacPhail din Pala. Doctorul Andrew. Născut în 1822, într-un oraș regal din Scoția, acolo unde tatăl *său*, James MacPhail, deținea o fabrică de sfoară. Ceea ce era de-a dreptul simbolic; pentru că James era un calvinist devotat și, convins fiind că el însuși era unul dintre aleși, găsea o satisfacție profundă și plăcută la gîndul milioanelor de semeni care trec prin viață cu lațul predestinării în jurul gîtului, Bătrînul Nimeni cel Îndepărtat[1] numărînd minutele pînă să-i prindă în cursă.

Will rîse.

— Da, încuviință doctorul Robert, pare destul de comic. Dar atunci nu părea așa. Atunci era ceva serios, mult mai serios decît este astăzi bomba cu hidrogen. Se știa cu certitudine faptul că nouăzeci și nouă virgulă nouă la sută din rasa umană era condamnată la sulful veșnic. De ce? Fie pentru că nu auziseră niciodată de Isus; fie, dacă auziseră, pentru că nu puteau să creadă suficient de tare că Isus îi salvase de la pucioasă. Iar dovada că nu credeau suficient de

1. Aluzie la poezia lui William Blake *When Klopstock England Defied*, în care Dumnezeu este numit „Old Nobodaddy Aloft" – joc de cuvinte intraductibil, format din „nobody" (nimeni) și „daddy" (tătic).

tare era faptul empiric, observabil, că sufletele nu le erau liniştite. Credinţa desăvîrşită este definită ca ceva ce produce linişte sufletească desăvîrşită. Dar linişte sufletească desăvîrşită este ceva ce, practic, nimeni nu posedă. De aceea, practic, nimeni nu posedă o credinţă desăvîrşită. De aceea, practic, toată lumea e predestinată la pedeapsa veşnică. *Quot erat demonstrandum*[1].

— Te miri, spuse Susila, cum de n-au înnebunit cu toţii.

— Din fericire, majoritatea credea numai cu vîrful scăfîrliilor. Sus aici, şi doctorul MacPhail se lovi uşor peste chelie. Cu vîrful scăfîrliei erau convinşi că acesta era Adevărul cu cel mai mare A posibil. Dar glandele şi maţele lor ştiau mai bine că totul nu era decît aiureală curată. Pentru cei mai mulţi dintre ei, Adevărul era adevărat numai duminica, şi apoi numai în sens strict pickwickian[2]. James MacPhail ştia toate astea şi era hotărît ca odraslele *lui* să nu fie credincioase numai în ziua sabatului. Ei urmau să creadă fiecare cuvînt al nonsensului sacru chiar şi lunea, chiar şi în după-amiezele zilelor de sărbătoare cu cruce neagră; şi urmau să creadă cu toată fiinţa lor, nu numai acolo sus, la mansardă. Credinţa desăvîrşită şi liniştea desăvîrşită care decurge din prima aveau să le fie induse cu forţa. Cum anume? Făcîndu-le viaţa

1. Expresie folosită mai ales în terminologia matematică, însemnînd „ceea ce trebuia demonstrat" (în lat. în orig.).
2. Trimitere la personajul principal al primului roman al lui Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, imaginat ca o serie de aventuri povestite cu mult umor şi menite să ofere informaţii clubului respectiv, despre natura vieţii umane din peisajul rural englez.

un iad aici şi ameninţîndu-i cu iadul în lumea de dincolo. Şi dacă, în perversitatea lor drăcească, refuză să aibă credinţă desăvîrşită şi linişte sufletească, fă iadul şi mai năpraznic şi ameninţă-i cu foc şi mai fierbinte. Şi între timp spune-le că faptele bune sînt ca nişte cîrpe murdare în ochii lui Dumnezeu; însă pedepseşte-i feroce pentru fiecare poznă. Spune-le că, din fire, sînt pe de-a-ntregul depravaţi, apoi bate-i pentru că sînt ceea ce e în firea lor să fie.

Will se întoarse la album.

— Ai vreo fotografie cu acest strămoş încîntător al dumitale?

— Aveam o pictură în ulei, spuse doctorul MacPhail. Însă umezeala a fost prea mult pentru pînză, iar apoi au intrat insectele în ea. A fost un specimen splendid. Ca imaginea renascentistă a unui Ieremia. Ştii – maiestuos, cu un ochi pătrunzător şi genul de barbă profetică ascunzînd o multitudine de păcate ale fizionomiei. Singura relicvă rămasă de pe urma lui este un desen în creion al casei sale.

Mai dădu înapoi o altă pagină şi îl găsi.

— Granit solid, continuă el, cu gratii la toate ferestrele. Şi înăuntrul acelei Bastilii de familie, mică şi confortabilă, ce barbarie sistematică! O barbarie sistematică în numele, nu mai e nevoie să spun, lui Cristos şi al corectitudinii. Doctorul Andrew a lăsat o biografie neterminată, aşa că ştim totul în privinţa asta.

— Copiii n-au primit nici un ajutor din partea mamei?

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Janet MacPhail era o Cameron şi o calvinistă la fel de bună ca James. Poate o calvinistă chiar mai bună decît el. Fiind femeie, trebuia să meargă şi mai departe, ea avea de

depășit alte motive de rușine instinctivă. Dar le-a depășit eroic. Departe de a-și tempera soțul, l-a încurajat, l-a susținut. Se țineau predici înainte de micul dejun și la masa din mijlocul zilei; se citea Catehismul în zilele de duminică și se învățau Epistolele pe de rost; și în fiecare seară, după ce fărădelegile de peste zi erau adunate și evaluate, urma biciuirea obișnuită cu o nuia cu mîner din os de balenă, pe fundurile goale ale tuturor celor șase copii, fetele la fel ca și băieții, în ordinea vîrstei.

— Asta mă face întotdeauna să-mi vină rău, spuse Susila. Sadism pur.

— Nu, nu *pur*, spuse doctorul MacPhail. Sadism aplicat. Sadism premeditat, sadism în serviciul unui ideal, ca expresie a unei convingeri religioase. Iar acesta este un subiect, adăugă el întorcîndu-se către Will, pe care cineva ar trebui să-l transforme într-un studiu istoric – relația dintre teologie și pedeapsa corporală din copilărie. Am o teorie conform căreia, ori de cîte ori băieții și fetițele sînt sistematic biciuiți, victimele cresc ajungînd să-l considere pe Dumnezeu Preaînaltul ca pe Dumnezeu „Cel Prea Un Alt" – oare nu acesta este jargonul la modă în partea ta de lume? Din contră, ori de cîte ori copiii cresc fără să fie supuși violenței fizice, Dumnezeu este imanent. Teologia unui popor reflectă starea fundurilor copiilor săi. Uitați-vă la evrei, niște bătăuși de copii, plini de entuziasm. Și la fel erau și creștinii în Evul Mediu. De aici rezultă Iehova, de aici păcatul originar și infinit ofensatul părinte al religiei catolice și protestante. În vreme ce printre budiști și hinduși educația a fost întotdeauna lipsită de violență. N-a existat flagelare a micilor fundulețe, prin urmare a apărut *tat tvam asi*, tu ești Acela, cuget nedespărțit

de Cuget. Uite-i pe quakeri. Au fost destul de eretici încît să creadă în Lumina Lăuntrică și ce s-a întîmplat? Au renunțat să-și mai bată copiii și au fost prima fracțiune creștină care a protestat împotriva sclaviei.

— Însă bătaia copiilor, obiectă Will, s-a demodat de tot în zilele noastre. Și totuși, chiar în acest moment e la modă să te declari adept înfocat al Celui Prea Un Alt.

Doctorul MacPhail făcu un gest ca pentru a respinge obiecțiunea.

— E un caz de reacție în urma unei acțiuni. Pînă la jumătatea secolului al nouăsprezecelea, umanitarismul liber-cugetător devenise într-atît de puternic, încît pînă și creștinii buni au fost influențați de el și au încetat să-și mai bată copiii. N-au mai existat atentate asupra posteriorului tinerei generații; în consecință, nu s-a mai crezut în Dumnezeu ca Cel Prea Un Alt și s-a trecut la inventarea unei gîndiri, unități, a unei științei creștine noi: toate ereziile semiorientale prin care Dumnezeu este Cel Prea Identic. Mișcarea era în plină desfășurare în vremea lui William James[1] și s-a tot amplificat de atunci înainte. Dar teza atrage întotdeauna după sine antiteza și, la timpul potrivit, ereziile au dat naștere neo-ortodoxiei. Jos cu Cel Prea Identic și înapoi la Cel Prea Un Alt! Înapoi la Augustin[2], înapoi la Martin Luther – înapoi, de

1. William James (1842-1910), om de știință american, filosof și psiholog, frate al romancierului Henry James; a fost interesat de valențele educative ale psihologiei, de dimensiunile psihologice ale experiențelor religioase și mistice.
2. Augustin de Hipona sau Sfîntul Augustin sau Fericitul Augustin (354-430), teolog, filosof și episcop,

fapt, la cele mai implacabil flagelate funduri din toată istoria gîndirii creştine. Citeşte *Confesiunile*, citeşte *Discursurile divine*. Augustin a fost bătut de profesorul său şi luat în rîs de către părinţi atunci cînd se plîngea. Luther era sistematic altoit nu numai de profesori şi de tatăl său, dar chiar şi de către iubitoarea sa mamă. De atunci încoace, lumea tot plăteşte pentru cicatricile de pe fundul lui. Prusianismul şi al Treilea Reich, aceste monstruozităţi n-ar fi putut niciodată lua naştere fără Luther şi fără a sa teologie a flagerării. Sau gîndiţi-vă la teologia flagelării a lui Augustin, aşa cum a fost condusă la concluziile ei logice de către Calvin şi înghiţită cu totul de oameni pioşi precum James MacPhail şi Janet Cameron. Premisa majoră: Dumnezeu este Cel Prea Un Alt. Premisa minoră: omul e complet depravat. Concluzie: Trataţi fundurile copiilor voştri aşa cum au fost tratate şi ale voastre, aşa precum Tatăl Ceresc a tratat fundul colectiv al umanităţii de la Cădere încoace: bice, bice, bice!

Se aşternu tăcerea. Will Farnaby privi din nou desenul înfăţişînd personajul de granit pe aleea pe care angajaţii răsuceau sfoara şi se gîndi la toate fanteziile grotești şi urîte, promovate la rangul de fapte supranaturale, la toate cruzimile obscene inspirate de acele fantezii, la toată durerea provocată şi la nenorocirile îndurate din cauza lor. Şi atunci cînd nu era Augustin cu „asprimea lui benignă", era Robespierre, era Stalin; atunci cînd nu era Luther care să-i

susţinător al argumentelor logice în vederea demonstrării adevărurilor bisericii creştine. A teoretizat problemele păcatului originar, ale graţiei divine, libertăţii şi predestinării. A avut o mare influenţă asupra gîndirii teologice şi filosofice viitoare.

îndemne pe prinţi să-i ucidă pe ţărani, era genialul Mao care-i reducea la sclavie.

— Nu disperaţi cîteodată? întrebă el.

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Noi nu disperăm, spuse el, pentru că ştim că lucrurile nu *trebuie* neapărat să fie la fel de rele pe cît au fost dintotdeauna.

— Ştim că pot să fie mult mai bune, adăugă Susila. O ştim pentru că deja *sînt* mult mai bune, aici şi acum, pe această insuliţă absurdă.

— Dar dacă vom fi în stare sau nu să vă convingem pe voi, oameni buni, să ne urmaţi exemplul, sau dacă vom fi măcar în stare să ne păstrăm mica oază de umanitate în mijlocul sălbăticiei voastre pline de maimuţe, mare cît lumea întreagă – asta, vai! spuse doctorul MacPhail, este o altă problemă. Eşti îndreptăţit să te simţi extrem de pesimist în privinţa situaţiei actuale. Dar disperării, disperării radicale – nu, nu-i văd nici o justificare.

— Nici măcar atunci cînd studiezi istoria?

— Nici măcar atunci cînd studiez istoria.

— Vă invidiez. Cum reuşiţi să faceţi asta?

— Amintindu-ne ce anume este istoria – înşiruirea a ceea ce fiinţele umane au fost împinse să facă de propria ignoranţă şi îngîmfare enormă, care-i fac să-şi canonizeze ignoranţa trecînd-o drept dogmă politică şi religioasă.

Se întoarse din nou la album.

— Să ne întoarcem la casa din oraşul regal, la James şi Janet şi la cei şase copii pe care Dumnezeul lui Calvin, în răutatea Lui de neimaginat, îi condamnase să se afle în grija tandră a acestora. „Nuiaua şi certarea dau înţelepciunea, dar copilul lăsat de capul lui face ruşine mamei sale."[1] Îndoctrinare amplificată de stres psihologic

1. Proverbe, 29, 15.

și tortură fizică, iată scenariul pavlovian perfect. Dar, din nefericire pentru religia organizată și dictatura politică, ființele umane sînt niște animale de laborator mult mai puțin de încredere decît cîinii. Asupra lui Tom, Mary și Jean, condiționarea a operat așa cum era menită să opereze. Tom a devenit prelat, iar Mary s-a măritat cu un prelat și a murit, cum se cuvine, la naștere. Jean a rămas acasă, și-a îngrijit mama pe toată durata unui cancer îndelungat și sever, iar în următorii douăzeci de ani a fost sacrificată lent în beneficiul patriarhului bătrîn și, într-un final, senil și dus cu pluta. Pînă aici, totul bine. Dar odată cu Annie, cel de-al patrulea copil, lucrurile s-au schimbat. Annie era drăguță. La optsprezece ani a fost cerută în căsătorie de un căpitan de dragoni. Însă căpitanul era anglican, iar opiniile acestuia asupra depravării totale și asupra voii lui Dumnezeu erau criminal de incorecte. Căsătoria a fost interzisă. Se părea că lui Annie îi era scris să împărtășească soarta lui Jean. A rezistat zece ani; apoi, la douăzeci și opt de ani, s-a lăsat sedusă de secundul unui căpitan de vas East Indiaman. Au urmat șapte săptămîni de fericire aproape frenetică, primele pe care le cunoscuse vreodată. Chipul îi era transfigurat de un fel de frumusețe supranaturală, trupul îi strălucea de viață. Apoi căpitanul vasului a plecat pe mare într-un voiaj de doi ani, la Madras și Macao. Patru luni mai tîrziu, însărcinată, fără prieteni și disperată, Annie s-a aruncat în rîul Tay. Între timp, Alexander, următorul copil, fugise de la școală și se alăturase unei trupe de actori. Acasă, lîngă fabrica de sfoară, nimănui nu i-a mai fost permis vreodată să facă aluzie la existența lui. Și, în sfîrșit, a mai fost Andrew,

cel mai tînăr, benjaminul familiei. Ce copil model! Era ascultător, îi plăceau lecțiile, învăța Epistolele pe de rost mai repede și mai corect decît o făcuseră oricare dintre ceilalți copii. Apoi, tocmai la timp pentru a-și reface credința în răutatea umană, mama lui l-a prins într-o seară jucîndu-se cu organele genitale. A fost biciuit pînă la sînge; a fost prins din nou cîteva săptămîni mai tîrziu și iarăși a fost biciuit, condamnat la izolare, doar cu pîine și apă, i s-a spus că aproape sigur comisese păcatul împotriva Duhului Sfînt și că, fără îndoială, din pricina acelui păcat mama sa fusese atinsă de cancer. Pe tot restul copilăriei sale, Andrew a fost bîntuit de coșmarele permanente ale iadului. A mai fost bîntuit și de ispitele permanente și, atunci cînd se lăsa în voia lor – ceea ce bineînțeles că făcea, dar întotdeauna în intimitatea latrinei din fundul grădinii –, de viziunile încă și mai îngrozitoare ale pedepselor care-l așteptau.

— Și te mai gîndești, comentă Will Farnaby, că oamenii se plîng că viața modernă nu are nici un sens! Uite cum era viața atunci cînd chiar *avea* un sens. O poveste spusă de un idiot sau o poveste spusă de un calvinist? Prefer idiotul, de fiecare dată.

— De acord, spuse doctorul MacPhail. Dar n-ar putea exista oare și o a treia posibilitate? N-ar putea oare exista o poveste spusă de cineva care să nu fie nici imbecil, nici paranoic?

— Cineva, în schimb, foarte întreg pe mințile lui, întări Susila.

— Da, în schimb, repetă doctorul MacPhail. Un schimb binecuvîntat. Și din fericire, chiar și în timpul vechiului rit, existau o mulțime de oameni pe care nici măcar educația cea mai diabolică nu i-a putut strica. După toate regulile

jocurilor freudiene şi pavloviene, străbunicul meu trebuia să crească devenind un handicapat mental. De fapt, a crescut devenind un atlet mental. Ceea ce demonstrează, adăugă doctorul Robert ca o paranteză, cît de total nepotrivite sînt cele două sisteme psihologice ale voastre, extrem de ridicate în slăvi : freudismul şi behaviorismul – complet opuse, dar perfect de acord cînd vine vorba despre diferenţele înnăscute, congenitale, dintre indivizi. Cum se descurcă psihologii voştri favoriţi cu aceste lucruri? Foarte simplu. Le ignoră. Pur şi simplu pretind că aceste lucruri nu există. De aici totala lor neputinţă de a face faţă situaţiei umane aşa cum se prezintă ea cu adevărat sau chiar de a o explica teoretic. Uitaţi ce s-a întîmplat, de exemplu, în acest caz particular. Fraţii şi surorile lui Andrew au fost fie îmblînziţi de condiţia lor, fie distruşi. Andrew nu a fost nici distrus, nici îmblînzit. De ce? Pentru că ruleta eredităţii se oprise din învîrtit la numărul norocos. El a avut o constituţie mai rezistentă decît ceilalţi, o anatomie diferită, o biochimie diferită şi un temperament diferit. Părinţii au făcut ce-a fost mai rău, aşa cum făcuseră cu toate celelalte vlăstare nefericite ale lor. Andrew a ieşit din toate astea cu brio, aproape fără nici un semn.

— În ciuda păcatului împotriva Duhului Sfînt?

— Din fericire, de acela a scăpat în timpul primului an de studii medicale la Edinburgh. Era doar un băieţandru, avea puţin peste şaptesprezece ani (începeau devreme pe vremea aceea). În sala de disecţie, băiatul s-a trezit ascultînd obscenităţile şi blasfemiile extravagante cu care colegii lui studenţi îşi făceau curaj printre cadavrele aflate în putrefacţie lentă. La început i-a ascultat cu groază, cu o teamă înnebunitoare

că Dumnezeu avea să se răzbune cu siguranţă. Dar nu s-a întîmplat nimic. Blasfematorii au prosperat, dezmăţaţii cu gura spurcată au scăpat fără nimic altceva mai grav decît o doză sporadică de tunete. Frica a fost înlocuită în mintea lui Andrew cu un sentiment minunat de uşurare şi eliberare. Foarte îndrăzneţ, a început să rişte spunînd cîteva glume deocheate proprii. Prima rostire a unui cuvînt injurios – ce eliberare, ce experienţă cu adevărat religioasă! Şi în tot acest răstimp, în timpul liber, a citit *Tom Jones*[1], a citit eseul asupra miracolelor al lui Hume[2], l-a citit pe Gibbon[3] necredinciosul. Punîndu-şi în practică franceza învăţată la şcoală, a citit La Mettrie[4],

1. Roman al scriitorului englez Henry Fielding (1707-1754) care povesteşte peripeţiile orfanului Tom Jones. Romanul este apreciat pentru fineţea şi ironia criticii sociale, pentru forma romanescă pe care o impune, pentru umorul cu care autorul îşi portretizează personajele.
2. David Hume (1711-1776), filosof, istoric şi economist scoţian, a cărui aplecare spre empirism şi scepticism a provocat nemulţumirea contemporanilor săi, dar pe de altă parte a influenţat o mulţime de alte curente filosofice şi de adepţi ai acestora : utilitarismul, pozitivismul logic, filosofia cognitivă, filosofia politică.
3. Edward Gibbon (1737-1794), istoric şi gînditor scoţian, autor al lucrării *Istoria declinului şi a prăbuşirii Imperiului Roman*, în care-şi exprimă deschis nemulţumirea faţă de latura politizată a religiei.
4. Julien Offray de la Mettrie (1709-1751), medic şi filosof francez, unul dintre primii materialişti ai Iluminismului. El este cel care a propus metafora omului văzut ca o maşină, reformulînd teoriile carteziene şi punînd accentul pe dimensiunea materială a proceselor biologice şi psihice ale omului.

a citit dr. Cabanis[1]. Omul este o mașină, creierul secretă gînduri tot așa cum ficatul secretă bilă. Cît de simplu era totul, cît de luminos de evident! Cu întreg entuziasmul unui convertit la o întîlnire a revitaliștilor, s-a hotărît pentru ateism. În împrejurările date, era de așteptat. Nu-l mai poți înghiți pe Augustin, nu mai poți continua să repeți gogomăniile atanasiene. Așa că tragi apa și-i trimiți în jos, pe canal. Ce fericire! Dar nu pentru mult timp. Descoperi că lipsește ceva. Bebelușul experimental a fost luat de apă împreună cu mizeria teologică și spuma de săpun. Însă naturii nu-i place vidul. Fericirea face loc unui disconfort cronic și te trezești lovit, generație după generație, de o succesiune de doi Wesley, Pusey, Moody și de cei doi Billy[2] – Sunday și Graham –, toți muncind ca niște castori ca să pompeze teologia înapoi în bazin. Aceștia speră, bineînțeles, să recupereze pruncul. Dar nu reușesc niciodată. Tot ceea ce poate face un revitalist este să scoată puțină apă murdară. Care, la vremea potrivită, trebuie să fie aruncată din nou. Și așa mai departe, la nesfîrșit. E

1. Pierre Jean George Cabanis (1757-1808), medic și filosof francez care aprecia că materia în mișcare produce forme de viață și lega toate procesele psihologice de sistemul nervos, accentuînd latura fiziologică a inteligenței.
2. Predicatori englezi și americani: John și Charles Wesley (secolul al XVIII-lea), fondatori ai mișcării metodiste, Edward Bouverie Pusey (secolul al XIX-lea), promotor al mișcării Oxford, Dwight Lyman Moody (sec. al XIX-lea), predicator evanghelist american, fondator al Bisericii Moody, Billy Sunday (sec. al XX-lea), faimos jucător american de baseball, devenit predicator evanghelist, și Billy Graham (sec. al XX-lea), predicator american evanghelist.

într-adevăr prea obositor și, după cîte și-a dat seama doctorul Andrew în cele din urmă, absolut inutil. Între timp, el se afla la prima zvîcnire a libertății sale nou descoperite. Era încîntat, entuziasmat, însă încîntat în tăcere, entuziasmat în spatele aparenței unei detașări grave și curtenitoare pe care de obicei o afișa lumii.

— Dar ce s-a întîmplat cu tatăl lui? întrebă Will. S-au certat?

— N-a fost nici o ceartă. Lui Andrew nu-i plăceau certurile. El era genul de om care mergea întotdeauna pe drumul său, însă care nu făcea caz pe tema asta, nu se contrazicea cu oamenii care preferau alt drum. Bătrînului nu i s-a dat niciodată ocazia de a face pe Ieremia. Andrew n-a zis nimic despre Hume sau La Mettrie și a trecut prin fazele tradiționale. Dar atunci cînd educația lui a luat sfîrșit, pur și simplu nu s-a mai întors acasă. În schimb, a mers la Londra și s-a înscris ca medic chirurg și naturalist la bordul navei regale *Melampus*, care se îndrepta spre mările sudului, cu ordinul de a inventaria, a analiza și a colecționa specimene și de a proteja misionarii protestanți și interesele britanice. Croaziera navei *Melampus* a durat trei ani întregi. Au trecut prin Tahiti, au petrecut două luni în Samoa și o lună în Arhipelagul Marchize. După Perth, insulele i s-au părut un rai – însă un rai din nefericire inocent nu numai în ceea ce privea calvinismul, capitalismul și mahalalele industriale, dar și în privința lui Shakespeare și Mozart, a cunoașterii științifice și a gîndirii logice. Era paradisul, dar nu era de ajuns, nu era de ajuns. Au mers mai departe. Au vizitat Fiji, Carolinele și Solomon. Au străbătut coasta nordică a Noii Guinee și, în Borneo, un grup a coborît la țărm, a prins în cursă o

femelă urangutan însărcinată și a urcat pe vîrful Muntelui Kinabalu. Apoi au urmat o săptămînă în Panay și două săptămîni în Arhipelagul Mergui. După care s-au îndreptat spre vest către Insulele Andaman și de la Andaman, spre teritoriul Indiei. În timp ce era pe uscat, bunicul meu a fost aruncat de pe cal și și-a rupt piciorul drept. Căpitanul lui *Melampus* a găsit un alt chirurg și a navigat spre casă. Două luni mai tîrziu, refăcut, Andrew practica medicina la Madras. În zilele acelea doctorii erau puțini, iar boala, înspăimîntător de frecventă. Tînărul a început să prospere. Însă viața printre negustori și oficiali ai președinției era agresiv de plictisitoare. Era un exil, dar un exil lipsit de orice compensație a exilului, un exil fără aventură sau mister, doar o alungare către provincii, către echivalentul tropical al lui Swansea sau Huddersfield. Dar Andrew rezista încă tentației de a-și rezerva un loc pe vasul care mergea acasă. Dacă ar mai fi rămas cinci ani, ar fi avut destui bani ca să-și cumpere un cabinet bun în Edinburgh – nu, în Londra, în West End. Viitorul îl atrăgea, trandafiriu și aurit. Ar fi putut exista o soție, de preferat cu păr arămiu și cu o pregătire modestă. Ar mai fi fost vreo patru sau cinci copii – fericiți, nebiciuiți și atei. Iar cabinetul lui va fi prosperat, pacienții lui vor fi fost atrași din cercuri încă și mai înalte. Bogăție, reputație, demnitate, chiar înnobilare. Sir Andrew MacPhail, coborînd din lectica sa în Belgrave Square. Marele Sir Andrew, doctorul Reginei. Chemat la San Petersburg ca să-l opereze pe Marele Duce, la Tuileries, la Vatican, la Sublima Poartă. Ce fantezii încîntătoare! Însă realitatea, după cum s-a dovedit, avea să fie cu mult mai interesantă. Într-o frumoasă dimineață,

un străin cu pielea cafenie a venit la cabinet. S-a prezentat într-o engleză stîlcită. Era din Pala și fusese însărcinat de Înălțimea Sa, Raja, să caute și să aducă în Pala un chirurg priceput din vest. Recompensa avea să fie regească. *Regească*, insistase el. În acel loc și la acel moment, doctorul Andrew a acceptat invitația. În parte, bineînțeles, pentru bani; dar mai ales pentru că era plictisit, pentru că avea nevoie de o schimbare, avea nevoie de gustul aventurii. O excursie pînă pe insula interzisă era o tentație irezistibilă.

— Și amintește-ți, interveni Susila, în zilele acelea, Pala era interzisă în mai mare măsură decît astăzi.

— Așa că îți dai seama cu cîtă nerăbdare a îmbrățișat tînărul doctor Andrew ocazia oferită de ambasadorul lui Raja. Zece zile mai tîrziu, vaporul a aruncat ancora pe coasta nordică a insulei interzise. Cu cufărul de medicamente, geanta de instrumente și o ladă mică, metalică, plină cu hainele sale și cu cîteva cărți indispensabile, a fost condus într-o pirogă cu vîsle printre valurile care izbeau cu putere, purtat într-un palanchin pe străzile din Shivapuram și lăsat în curtea interioară a palatului regal. Pacientul lui regal îl aștepta cu nerăbdare. Fără să i se acorde timpul de a se bărbieri sau de a-și schimba hainele, doctorul Andrew a fost condus în prezența – jalnica prezență – a unui bărbat pirpiriu și cafeniu pe la patruzeci de ani, extrem de slăbit sub brocarturile bogate, cu fața atît de umflată și schimonosită, încît nici nu mai părea omenească, cu vocea redusă la o șoaptă răgușită. Doctorul Andrew l-a examinat. De la sinus, de unde își avea rădăcina, o tumoră se răspîndise în toate direcțiile. Umpluse nasul, intrase în orbita ochiului drept, blocînd gîtlejul

pe jumătate[1]. Respirația devenise greoaie, înghițitul, extrem de dureros iar somnul, ceva imposibil, pentru că ori de cite ori aținea, pacientul se îneca și se trezea chinuindu-se frenetic să respire. Fără o intervenție chirurgicală radicală, asta era evident, Raja ar fi murit în cîteva luni. *Cu* o intervenție chirurgicală radicală, mult mai repede. Acelea erau vremurile bune de demult, amintește-ți vremurile de demult ale operațiilor septice, fără avantajul cloroformului. Chiar și în condițiile cele mai prielnice, chirurgia îi era fatală unui pacient din patru. Acolo unde condițiile erau mai puțin propice, șansele scădeau la cincizeci la sută, treizeci la sută, zero la sută. În cazul de față, prognoza era cum nu se putea mai rea. Pacientul era deja slăbit, iar operația urma să fie lungă, dificilă și groaznic de dureroasă. Exista riscul enorm ca pacientul să moară pe masa de operație și o posibilitate ca, dacă supraviețuia, să moară după cîteva zile, de septicemie. Dar dacă avea să moară, se gîndea doctorul Andrew, care urma să fie soarta chirurgului străin care-l omorîse pe rege? Și, în timpul operației, cine l-ar fi ținut pe pacientul regal în timp ce acesta s-ar fi zvîrcolit sub cuțit? Care dintre servitorii sau curtenii săi ar avea tăria de spirit să nu se supună atunci cînd stăpînul ar fi țipat în agonie sau le-ar fi ordonat de-a dreptul să-i dea drumul?

Poate că cel mai înțelept lucru ar fi fost să spună, atunci și acolo, că situația era fără ieșire, că nu putea să facă nimic și să ceară să fie trimis imediat înapoi la Madras. Apoi l-a privit din nou pe bărbatul bolnav. Prin masca grotescă

1. În timp ce scria acest roman, Aldous Huxley suferea de cancer la gît.

a sărmanului său chip deformat, Raja îl privea insistent – îl privea cu ochii unui criminal condamnat care implora iertare judecătorului. Impresionat de gestul de implorare, doctorul Andrew i-a trimis un zîmbet de încurajare și imediat, în timp ce atingea ușor mîna subțire, i-a venit o idee. Era ceva absurd, nebunesc, cu totul dezonorant; dar, cu toate astea...

În urmă cu cinci ani, și-a amintit el dintr-odată, în timp ce se afla încă la Edinburgh, apăruse un articol în *The Lancet,* un articol care-l critica pe cunoscutul profesor Elliotson pentru faptul că susținea magnetismul animal. Elliotson avusese tupeul să vorbească despre operațiile fără dureri efectuate asupra unor pacienți aflați în transă mesmerică.

Bărbatul era fie un naiv credul, fie un escroc lipsit de scrupule. Așa-zisa dovadă a unor astfel de operații era, în mod evident, lipsită de valoare. Nu era decît escrocherie, șarlatanie, fraudă pe față – și așa mai departe, pe vreo șase coloane pline de o indignare justițiară. La vremea aceea, pentru că mai avea mintea plină de La Mettrie, de Hume și de Cabanis, doctorul Andrew citise articolul cu entuziasmul unei aprobări ortodoxe. După care uitase pînă și de existența magnetismului animal. Acum, aflat la căpătîiul patului lui Raja, i-au revenit toate în minte – profesorul nebun, transele magnetice, amputările fără durere, rata scăzută a mortalității și refacerile rapide. Poate că, la urma urmei, ar putea exista un sîmbure de adevăr. Era adînc cufundat în gîndurile acestea cînd, rupînd o lungă tăcere, bărbatul bolnav i-a vorbit. De la un marinar tînăr care-și părăsise vasul la Rendang-Lobo și își croise cumva drum prin strîmtoare, Raja învățase să vorbească engleza cu o fluență remarcabilă,

dar într-o imitație fidelă a profesorului său și cu un puternic accent Cockney[1]. Accentul acela Cockney, repetă doctorul MacPhail rîzînd ușor, apare din loc în loc în memoriile străbunicului meu. I se părea extrem de nepotrivit ca un rege să vorbească precum Sam Weller[2]. Iar în cazul acesta nepotrivirea era mai mult decît socială. În afara faptului că era rege, Raja era un om educat și foarte rafinat; un om animat nu doar de convingeri religioase profunde (orice nătărău bădăran poate avea convingeri religioase profunde), ci și de o experiență religioasă profundă și de putere spirituală. Faptul că un astfel de om se exprima în dialect Cockney era ceva peste care un scoțian al vremurilor victoriene de început, care citise *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, nu putea trece atît de ușor. Pe de altă parte, nici Raja, în ciuda lecțiilor pline de tact ale străbunicului meu, n-a putut vreodată să treacă peste diftongii stîlciți și h-urile nepronunțate. Dar toate astea erau în viitor. La prima lor întîlnire tragică, acel accent șocant, de clasă de jos, a părut ciudat de înduioșător. Unindu-și palmele într-un gest de implorare, bărbatul bolnav a șoptit: „Așută-mă, doctore MacPhile, așută-mă".

Rugămintea a fost decisivă. Fără să mai ezite, doctorul Andrew a luat mîinile subțiri ale lui Raja într-ale sale și a început să vorbească pe tonul cel mai sigur despre un tratament-minune recent descoperit în Europa și folosit pînă atunci doar de cîțiva dintre doctorii cei mai de seamă.

1. Accent specific muncitorilor din estul Londrei.
2. Personaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, însoțitor fidel al domnului Pickwick, fondatorul clubului, formînd împreună un cuplu în tradiția Don Quijote – Sancho Panza.

Apoi, întorcîndu-se înspre slujitorii care în tot acest răstimp rămăseseră undeva în fundal, le-a ordonat să iasă din încăpere. N-au înțeles cuvintele; însă tonul lui și gesturile făcute au fost clare, fără echivoc. Au făcut o plecăciune și s-au retras. Doctorul Andrew și-a scos haina, și-a suflecat mînecile cămășii și a început să facă acele faimoase pase magnetice despre care citise cu atîta amuzament sceptic în *The Lancet*. De la creștet, pe deasupra feței și în jos spre trunchi, pînă la epigastru, iar și iar, pînă ce pacientul intră în transă – sau „pînă cînd" (și-a amintit el comentariile batjocoritoare ale scriitorului anonim al articolului), „pînă cînd șarlatanul în cauză va alege să spună că fraierul său este în transă magnetică". Șarlatanie, escrocherie și fraudă. Dar cu toate astea, cu toate astea... Lucra în tăcere. Douăzeci de pase, cincizeci de pase. Bolnavul a oftat și a închis ochii. Șaizeci, optzeci, o sută, o sută douăzeci. Căldura era înăbușitoare, cămașa doctorului Andrew era udă de transpirație, iar brațele îl dureau. Repeta serios același gest absurd. O sută cincizeci, o sută șaptezeci și cinci, două sute. Nu era decît fraudă și escrocherie; dar, cu toate astea, era hotărît să-l facă să adoarmă pe acest sărman nefericit, chiar dacă dura o zi întreagă ca să facă asta. „O să adormiți", a rostit el cu voce tare, în timp ce făcea a două sute unsprezecea pasă. „O să adormiți". Bolnavul părea să se scufunde mai adînc în perne și deodată, doctorul Andrew a prins sunetul unui șuierat răgușit. „De data asta", a adăugat el repede, „n-o să vă mai înecați. E loc suficient pentru ca aerul să poată trece și n-o să vă înecați". Respirația lui Raja s-a liniștit. Doctorul Andrew a mai făcut cîteva pase, apoi a hotărît că nu era nici un pericol dacă se odihnea

și el. Și-a șters fața, apoi s-a ridicat, și-a întins mîinile și s-a învîrtit de cîteva ori prin încăpere. Așezîndu-se iarăși lîngă pat, a ridicat una din încheieturile ca niște surcele ale mîinilor lui Raja și i-a luat pulsul. Cu o oră înainte era aproape o sută; acum scăzuse la șaptezeci. A ridicat brațul: mîna atîrna inertă ca a unui mort. I-a dat drumul și brațul a căzut în virtutea propriei greutăți și a rămas inert, nemișcat, acolo unde căzuse. „Înălțimea Voastră", a spus el, apoi mai tare: „Înălțimea Voastră". N-a primit nici un răspuns. Nu era decît șarlatanie, escrocherie și fraudă, dar cu toate astea a funcționat, în mod evident a funcționat.

O călugăriță mare, viu colorată, aterizâ fîlfiind pe grilajul de la piciorul patului, își strînse aripile roz cu alb, își înălță capul mic și turtit și-și întinse picioarele din față, incredibil de musculoase, într-o atitudine de rugăciune. Doctorul MacPhail scoase o lupă și se aplecă să o cerceteze.

— *Gongylus gongyloides*[1], declară el. Se gătește în așa fel încît să semene cu o floare. Atunci cînd mușteleș și moliile neatente vin în zbor să-i soarbă nectarul, le *soarbe* ea pe ele. Dacă e femelă, își mănîncă iubiții, mai zise el și puse lupa deoparte, lăsîndu-se pe spate pe scaun. Ceea ce ne place cel mai mult în privința universului, continuă el către Will Farnaby, este improbabilitatea lui extremă. *Gongylus gongyloides*, *Homo sapiens*, venirea străbunicului meu în Pala și hipnoza – ce poate fi mai improbabil?

1. În lat. în orig. Specie de insecte întîlnită în India; face parte din ordinul *Mantodea*, pentru care cea mai reprezentativă, în Europa, este *Mantis religiosa*, călugărița.

— Nimic, spuse Will. Cu excepția poate a venirii *mele* în Pala, via un naufragiu și o prăpastie, și a hipnozei printr-un monolog despre o catedrală englezească.

Susila rîse.

— Din fericire, eu n-am fost nevoită să-ți fac toate pasele alea. Pe căldura asta! Chiar îl admir pe doctorul Andrew. Cîteodată îți ia trei ore să anesteziezi o persoană prin pase.

— Dar în final a reușit?

— Cu brio.

— Și chiar a făcut operația?

— Da, chiar a făcut operația, spuse doctorul MacPhail. Dar nu imediat. A fost nevoie de o lungă pregătire. Doctorul Andrew a început prin a-i spune pacientului său că, de atunci înainte, avea să fie în stare să înghită fără durere. Apoi, în următoarele trei săptămîni, el a fost cel care l-a hrănit. Și între mese îl hipnotiza și îl ținea adormit pînă venea iar timpul mesei. E minunat ceea ce trupul poate face pentru tine dacă doar îi acorzi o șansă. Raja a luat șase kilograme în greutate și s-a simțit ca un om nou. Un om nou plin de speranță și încredere. *Știa* că tot chinul său avea să se sfîrșească. Și același lucru îl știa și doctorul Andrew. În procesul de întărire a încrederii lui Raja, și-o întărise și el pe a lui. Nu era o încredere oarbă. Operația, era aproape sigur, avea să reușească. Însă această încredere de nezdruncinat nu l-a împiedicat să facă tot ce ar fi putut contribui la succesul ei. În primele faze ale procedurii, a început să acționeze asupra transei. Transa, îi tot spunea el pacientului său, devenea tot mai adîncă în fiecare zi, iar în ziua operației avea să fie mult mai adîncă decît fusese vreodată. De asemenea, avea să dureze mai mult. „Veți dormi", l-a asigurat el pe Raja,

„patru ore întregi după ce operația va lua sfîrșit; iar cînd vă veți trezi, nu veți simți nici cea mai mică durere." Doctorul Andrew a făcut aceste afirmații cu un amestec de scepticism total și încredere deplină. Rațiunea și experiența trecută îl asigurau că toate acestea erau imposibile. Dar în contextul actual experiența trecută se dovedise a fi irelevantă. Imposibilul se întîmplase deja, de mai multe ori. Nu exista nici un motiv pentru care să nu se întîmple din nou. Important era să *spui* că avea să se întîmple, așa că o spunea iar și iar. Toate astea erau bune; dar încă și mai bună a fost invenția doctorului Andrew în ceea ce privea repetiția.

— Repetiția cui?

— A operației. Au parcurs procedura de vreo șase ori. Ultima repetiție a fost în dimineața operației. La șase, doctorul Andrew a intrat în camera lui Raja și, după o mică discuție voioasă, a început să facă pasele. În cîteva minute pacientul se afla într-o transă adîncă. Pas cu pas, doctorul Andrew i-a descris ceea ce urma să facă. Atingînd pometele obrazului lîngă ochiul drept al lui Raja, a spus: „Încep prin a întinde pielea. Iar acum, cu acest bisturiu (și a trasat cu vîrful unui creion o dungă de-a lungul obrazului), fac o incizie. Nu simțiți nici o durere, bineînțeles, nici cea mai mică neplăcere. Și acum țesuturile de dedesubt sînt pe cale să fie incizate și tot nu simțiți nimic. Rămîneți întins acolo, dormind confortabil, în timp ce eu disec obrazul pînă la nas. Din cînd în cînd mă opresc ca să leg vreun vas de sînge; apoi iarăși continui. Și cînd partea asta e rezolvată, sînt gata să încep să mă ocup de tumoră. Își are rădăcinile acolo, în antru, și a crescut în sus, pe sub pomete, prin orbita ochiului și în jos, pe gît. Și în timp ce o desprind,

rămîneți întins ca și pînă acum, fără să simțiți nimic, absolut confortabil, complet relaxat. Și acum vă ridic capul". Potrivindu-și faptele cu vorbele, a ridicat capul lui Raja și l-a aplecat înainte, pe gîtul inert. „Îl ridic și îl îndoi așa încît să puteți să scăpați de sîngele care v-a curs în gură și pe gît. O parte din sînge v-a curs pe trahee și tușiți puțin ca să scăpați de el; dar asta nu vă trezește". Raja a tușit o dată sau de două ori, apoi, cînd doctorul Andrew i-a dat drumul, a căzut înapoi pe pernă, încă profund adormit. „Și nu vă înecați nici măcar atunci cînd lucrez asupra părții de jos a tumorii din gîtul dumneavoastră". Doctorul Andrew a deschis gura lui Raja și i-a vîrît două degete pe gît. „Este doar o chestiune de a o desprinde, atîta tot. Nimic care să vă facă să vă înecați. Și dacă trebuie să tușiți ca să dați sîngele afară, o puteți face în somn. Da, în somn, în acest somn adînc, adînc".

Acesta a fost sfîrșitul repetiției. Zece minute mai tîrziu, după ce a mai făcut cîteva pase și i-a spus pacientului său să doarmă și mai adînc, doctorul Andrew a început operația. A întins pielea, a făcut incizia, a tăiat obrazul, a desprins tumora din rădăcinile fixate în antru. Raja stătea întins, perfect relaxat, cu pulsul ferm și stabil la șaptezeci și cinci, fără să simtă mai multă durere decît simțise în timpul simulării de la repetiție. Doctorul Andrew a lucrat asupra gîtului; pacientul nu s-a înecat. Sîngele a curs prin trahee; Raja a tușit, însă nu s-a trezit. La patru ore după ce operația s-a încheiat, el tot mai dormea; apoi, punctual pînă la minut, a deschis ochii, i-a zîmbit doctorului Andrew prin bandaje și l-a întrebat, cu accentul lui melodios de Cockney, cînd urma să înceapă operația. După ce a fost hrănit și curățat, i-au fost administrate alte

pase și i s-a spus să mai doarmă încă patru ore și să se facă bine repede. Doctorul Andrew a continuat așa o săptămînă întreagă. Șaisprezece ore de transă în fiecare zi, opt de conștiență. Raja nu resimțea aproape nici o durere și, în ciuda condițiilor cu totul septice în care operația avusese loc și în care se schimbau bandajele, rănile s-au vindecat fără supurație. Amintindu-și grozăviile la care fusese martor în infirmeria din Edinburgh și ororile încă și mai înspăimîntătoare din saloanele de chirurgie din Madras, doctorul Andrew nu-și putea crede ochilor. Iar apoi i s-a dat o altă ocazie de a-și dovedi ce putea face magnetismul animal. Fiica mai mare a lui Raja era în luna a noua a primei sale sarcini. Impresionată de ceea ce făcuse pentru soțul ei, Rani a trimis după doctorul Andrew. Acesta a găsit-o așezată lîngă o fată de șaisprezece ani, fragilă și înspăimîntată, care știa suficient dialect Cockney stîlcit cît să poată să-i spună că urma să moară – și ea, și copilașul ei. Trei păsări negre confirmaseră asta zburînd în trei zile succesive și tăindu-i calea. Doctorul Andrew n-a încercat s-o contrazică. În schimb, i-a cerut să se întindă, apoi a început să facă pase. Douăzeci de minute mai tîrziu fata era într-o transă profundă. În țara *lui*, a asigurat-o acum doctorul Andrew, păsările negre aduceau noroc, erau o prevestire a nașterii și bucuriei. Avea să-și aducă pe lume pruncul ușor și fără dureri. Da, cu tot atîta durere cîtă simțise și tatăl ei în timpul operației. Absolut nici o durere, i-a promis el, absolut nici o durere.

Trei zile mai tîrziu și după alte trei sau patru ore de sugestionare intensă, totul s-a adeverit. Atunci cînd Raja s-a trezit pentru masa de seară, a văzut-o pe soție așezată pe patul lui. „Avem

un nepot, a spus ea, iar fiica noastră e bine. Doctorul Andrew a spus că mîine vei fi dus în camera ei, ca să-i binecuvîntezi pe amîndoi". La finalul lunii, Raja a dizolvat Consiliul de Regență și și-a preluat puterile regale. Și le-a reluat mulțumită omului care-i salvase viața și (Rani era convinsă de asta) totodată pe cea a fiicei lui și, de cînd a revenit, Raja l-a avut pe doctorul Andrew drept consilier-șef.

— Așadar nu s-a mai întors la Madras?

— Nu. Nici măcar la Londra. A rămas aici, în Pala.

— Încercînd să schimbe accentul lui Raja?

— Și încercînd, cu mai mult succes, să schimbe regatul lui Raja.

— În ce?

— Aceasta este o întrebare la care n-ar fi putut răspunde. În vremurile acelea timpurii nu avea nici un plan, doar un set de lucruri care-i plăceau și altele care-i displăceau. Existau lucruri legate de Pala care-i plăceau și multe altele care nu-i plăceau deloc. Lucruri legate de Europa pe care le detesta și lucruri pe care le aproba cu ardoare. Lucruri văzute în călătoriile sale care păreau să fie logice și lucruri care-l umpleau de dezgust. Oamenii, începea el să priceapă, sînt în același timp și beneficiarii, și victimele culturii lor. Ea îi face să înflorească; dar îi și strivește atunci cînd sînt încă muguri sau declanșează vreo boală în inima florii. N-ar putea fi oare posibil ca pe această insulă interzisă să se evite boala, să se reducă strivirile și fiecare floare să devină mai frumoasă? Aceasta era întrebarea la care, implicit la început, apoi din ce în ce mai conștienți de ceea ce urmau să facă, doctorul Andrew și Raja încercau să găsească un răspuns.

— Și *au găsit* într-adevăr un răspuns?

— Privind înapoi, spuse doctorul MacPhail, rămîi uimit de ceea ce au realizat oamenii aceia doi. Doctorul scoțian și regele palanez, calvinistul-convertit-la-ateism și piosul-budist-*mahayana* – ce pereche ciudată! Însă foarte curînd, o pereche de buni prieteni; mai mult decît atît, o pereche de temperamente și însușiri complementare, cu filosofii complementare și bagaje de cunoștințe complementare, fiecare din ei completînd deficiențele celuilalt, fiecare din ei stimulînd și accentuînd însușirile înnăscute ale celuilalt. Mintea lui Raja era una ascuțită și subtilă; însă el nu știa nimic despre lumea de dincolo de granițele insulei lui, nimic despre fizică, nimic despre tehnologia europeană, despre arta europeană, despre modul de a gîndi european. Nu mai puțin inteligent, doctorul Andrew nu știa nimic, bineînțeles, despre pictura, poezia și filosofia indiană. Tot așa nu știa nimic, după cîte a descoperit el treptat, despre știința minții umane și a artei de a trăi. În lunile care au urmat operației, fiecare a devenit elevul și profesorul celuilalt. Și, bineînțeles, acela a fost doar începutul. Ei nu erau simpli cetățeni preocupați de propria lor desăvîrșire. Raja avea un milion de supuși, iar doctorul Andrew era de fapt primul său ministru. Desăvîrșirea individuală trebuia să fie preliminară desăvîrșirii publice. Dacă regele și doctorul se învățau acum unul pe celălalt cum să culeagă ce era mai bun din ambele lumi – orientală și europeană, veche și modernă – era cu scopul de a ajuta întreaga națiune să facă la fel. Să culeagă ce era mai bun din ambele lumi – ce spun eu aici? Să culeagă tot ce era mai bun din *toate* lumile, lumile deja create în interiorul diferitelor culturi și, dincolo

de ele, lumile latențelor încă neactivate. Era o ambiție enormă, o ambiție a cărei realizare completă era imposibilă; dar care cel puțin avea meritul de a-i îmboldi, de a-i face să se grăbească înspre locul unde îngerilor le e teamă să pășească, iar rezultatele dovedeau uneori, spre mirarea tuturor, că nu fuseseră atît de nebuni pe cît păruseră a fi. N-au reușit niciodată, bineînțeles, să culeagă ce era mai bun din toate lumile; însă prin intermediul acestei încercări îndrăznețe au cules ce-a fost mai bun din mult mai multe lumi decît oricare altă persoană mai prudentă și rațională ar fi visat să fie în stare să reconcilieze și să combine.

— „Dacă nebunul va persista în nebunia lui, va deveni înțelept", cită Will din *Proverbele iadului*[1].

— Exact așa, aprobă doctorul Robert. Și cea mai extravagantă dintre toate este nebunia descrisă de Blake, pe care Raja și doctorul Andrew o contemplau acum: nebunia enormă de a încerca să unească iadul și raiul. Însă dacă persiști în acea nebunie enormă, o răsplată enormă te așteaptă! Bineînțeles, cu condiția să persiști în mod inteligent. Nebunii proști nu ajung nicăieri; doar cei cunoscători și deștepți sînt cei pe care propria nebunie îi poate face înțelepți sau îi poate conduce înspre rezultate bune. Din fericire, acești doi nebuni *erau* deștepți. Suficient de deștepți, de pildă, să se lase în voia nebuniei lor într-un fel modest și atrăgător. Au început cu analgezicele. Palanezii erau budiști. Ei știau în ce măsură nefericirea este legată de minte.

1. Volum al poetului preromantic englez William Blake (1757-1827), conținînd 70 de aforisme care sintetizează opiniile revoluționare, profetice și antidogmatice ale autorului.

Te agăți, tînjești, ridici pretenții – și trăiești într-un iad făcut cu mîna ta. Te detașezi – și trăiești în pace. „Vă arăt suferința", spusese Buddha, „și vă arăt curmarea suferinței". Ei bine, iată-l pe doctorul Andrew, propunînd un fel special de detașare mentală, care avea să pună capăt cel puțin unui fel de suferință, mai precis durerii fizice. Avîndu-i ca traducători pe însuși Raja sau, pentru femei, pe Rani și pe fiica ei, doctorul Andrew dădea lecții în arta nou-descoperită de el unor grupuri de moașe, doctori, profesori, mame, invalizi. Naștere fără dureri – drept urmare, toate femeile din Pala au fost de partea inovatorilor, pline de entuziasm. Operații fără dureri pentru scos pietre, cataractă și hemoroizi – și cîștigaseră aprobarea tuturor celor bătrîni și suferinzi. Dintr-un foc, mai mult de jumătate din populația adultă le-a devenit aliată, era în favoarea lor, dinainte binevoitoare sau cel puțin cu mintea deschisă în ceea ce privea următoarea reformă.

— După durere, cu ce au continuat?

— Cu agricultura și limba. Cu pîinea și comunicarea. Au adus un om din Anglia pentru a fonda Rothamsted-de-la-Tropice și s-au apucat de treabă pentru a-i da Palei o a doua limbă. Pala urma să rămînă o insulă interzisă; asta pentru că doctorul Andrew a fost întru totul de acord cu Raja că misionarii, plantatorii și negustorii erau mult prea periculoși pentru a fi toleraţi. Dar în timp ce subversiunilor străine nu trebuia să li se permită să intre, nativii trebuiau ajutaţi cumva să iasă – dacă nu fizic, cel puțin cu mintea. Însă limba lor și versiunea arhaică a alfabetului brahmi erau o închisoare fără ferestre. Nu s-a putut evada de acolo, nu s-a putut privi lumea de afară pînă cînd nu au învățat engleza și

au putut citi caracterele latine. Reușitele lingvistice ale lui Raja lansaseră deja o modă printre curtenii săi. Doamnele și domnii își împodobeau conversațiile cu frînturi de dialect Cockney, iar unii dintre ei chiar ceruseră profesori vorbitori de engleză din Ceylon. Ceea ce fusese o modă se transforma acum în politică. Au fost înființate școli în engleză, iar din Calcutta a fost adusă o echipă de tipografi bengalezi, cu tiparnițele și caracterele lor Caslon și Bodoni. Prima carte în engleză publicată la Shivapuram a fost o selecție din *O mie și una de nopți*, a doua, o traducere a *Diamantului Sutra*[1], pînă atunci disponibilă numai în sanscrită și în manuscris. Pentru cei care doreau să citească despre Sinbad și Marouf și pentru cei interesați de înțelepciunea Țărmului Celălalt existau acum două motive întemeiate pentru a învăța engleza. Acesta a fost începutul lungului proces educațional care ne-a transformat în cele din urmă într-un popor bilingv. Vorbim palaneza atunci cînd gătim, cînd spunem povești amuzante, cînd vorbim despre dragoste sau despre a face dragoste. (Întîmplător avem cel mai bogat vocabular erotic și sentimental din sud-estul Asiei.) Dar cînd vine vorba de afaceri, știință sau filosofie speculativă, în general vorbim engleza. Și cei mai mulți dintre noi preferă să scrie în engleză. Fiecare scriitor are nevoie de o literatură pe care s-o ia drept punct de referință; un set de modele cu care să se confrunte sau de la care să plece. Pala avea o pictură și o sculptură bune, o arhitectură splendidă, un dans minunat, muzică subtilă și expresivă, dar nu și o literatură

1. *Diamantul Sutra* face parte din *Prajnaparamita* sau *Perfecțiunea Înțelepciunii* și este o scurtă sutră budistă de orientare *mahayana*, propovăduind detașarea.

adevărată, nu poeți, dramaturgi sau povestitori naționali. Doar barzi care recitau mituri budiste și hinduse; doar o mulțime de călugări care țineau predici și despicau fire metafizice în patru. Îmbrățișînd engleza ca pe o a doua limbă maternă, ne-am oferit o literatură cu un trecut vast și, cu siguranță, cu un prezent cuprinzător. Ne-am oferit un fundal, un etalon spiritual, un repertoriu de stiluri și tehnici, o sursă inepuizabilă de inspirație. Într-un cuvînt, ne-am oferit posibilitatea de a fi creativi într-un domeniu în care înainte nu fusesem niciodată creativi. Datorită lui Raja și străbunicului meu, există o literatură anglo-palaneză – în cadrul căreia, aș putea adăuga, Susila, aici de față, este una dintre mințile luminate contemporane.

— Mai palid luminată, protestă ea.

Doctorul MacPhail închise ochii și, zîmbind pentru sine, începu să recite:

Cel-Plecat la Cel-Plecat, eu, cu mîna lui Buddha
Ofer floarea neculeasă, monologul broaștei
Printre frunzele de lotus, gura mînjită de lapte
La sînul meu preaplin și dragoste și, precum cerul fără nori
Care naște munți și luna ce apune,
Acest neant care este pîntecul dragostei,
Acest poem al tăcerii.

Deschise din nou ochii.

— Și nu numai acest poem al tăcerii, spuse el. Această știință, această filosofie, această teologie a tăcerii. Dar acum e timpul să mergi la culcare, spuse doctorul ridicîndu-se și îndreptîndu-se către ușă. Voi merge să-ți aduc un pahar cu suc de fructe.

9

„Patriotismul nu este de ajuns." După cum nu este de ajuns nici orice altceva. Știința nu este de ajuns, religia nu este de ajuns, arta nu este de ajuns, politica și economia nu sînt de ajuns, după cum nu este nici dragostea, nici datoria, nici acțiunea, oricît de dezinteresată, nici contemplația, oricît de sublimă ar fi ea. Nimic nu-i cu adevărat de ajuns.

— Atențiune, țipă o pasăre în depărtare.

Will își privi ceasul. Douăsprezece fără cinci. Închise *Însemnările asupra celor ce sînt* și, luîndu-și toiagul de bambus care îi aparținuse odată lui Dugald MacPhail, o porni la drum pentru a ajunge la timp la întîlnirea cu Vijaya și cu doctorul Robert. Pe scurtătură, clădirea principală a Stațiunii Experimentale era la mai puțin de un sfert de milă de bungaloul doctorului Robert. Dar ziua era groaznic de fierbinte, iar el avea de parcurs două șiruri de trepte. Pentru un convalescent cu piciorul drept în atelă, era o călătorie considerabilă.

Încet, anevoios, Will își croi drum de-a lungul aleii șerpuitoare și în sus pe scări. La capătul celui de-al doilea șir de trepte se opri să-și recapete răsuflarea și să-și șteargă fruntea; apoi, ținîndu-se aproape de perete, acolo unde încă mai era o fîșie îngustă de umbră, se îndreptă în

direcția dată de un indicator pe care scria LABORATOR.

Ușa din spatele indicatorului era întredeschisă; o deschise și se trezi în pragul unei încăperi lungi, înalte. Înăuntru se aflau obișnuitele chiuvete și mese de lucru, obișnuitele dulăpioare cu geamuri, pline de sticle și echipament, obișnuitele mirosuri de chimicale și șoareci în cușcă. În primul moment, Will avu impresia că nu era nimeni în încăpere, dar nu era așa; aproape ascuns vederii de o bibliotecă ieșind din perete în unghiuri drepte, tînărul Murugan stătea la o masă, citind concentrat. Pe cît de ușor putu – pentru că era întotdeauna amuzant să-i iei pe oameni prin surprindere –, Will înaintă în încăpere. Vîjîitul unui ventilator electric acoperea zgomotul pașilor săi și doar atunci cînd fu la cîțiva metri de bibliotecă Murugan deveni conștient de prezența lui. Băiatul tresări vinovat, cu o grabă plină de panică își împinse cartea într-o servietă din piele și, întinzîndu-se după un alt volum mai mic care zăcea deschis pe masă lîngă servietă, îl trase în dreptul ochilor. Doar atunci se întoarse înspre nepoftit.

Will îi zîmbi liniștitor.

— Eu sînt.

Pe chipul băiatului expresia sfidător enervată fu înlocuită cu una de ușurare.

— Credeam că e... se întrerupse lăsîndu-și fraza neterminată.

— Credeai că e cineva care te va mustra pentru că nu faci ceea ce trebuie să faci, nu-i așa?

Murugan zîmbi larg și încuviință, dînd din capul cîrlionțat.

— Unde-s ceilalți? întrebă Will.

— Sînt pe cîmp – cîrnesc sau polenizează sau ceva de genul ăsta, răspunse el pe un ton disprețuitor.

— Așadar, cînd pisica nu-i acasă, șoarecii joacă pe masă. Ce studiai cu atîta concentrare?

Cu o prefăcătorie inocentă, Murugan ridică volumul pe care se prefăcea că-l citea acum.

— Se numește *Ecologia elementară*, spuse el.

— Asta văd și eu, spuse Will. Însă eu te-am întrebat ce anume *citeai*.

— O, aia, strînse din umeri Murugan. Nu te-ar interesa.

— Mă interesează toate lucrurile pe care cineva încearcă să le-ascundă, îl asigură Will. Era pornografie?

Murugan renunță să se mai prefacă și păru sincer ofensat:

— Drept cine mă iei?

Will era gata să spună că îl lua drept un băiat obișnuit, dar se abținu. „Un băiat obișnuit" i-ar fi putut suna ca o insultă sau ca o aluzie prietenului tînăr și drăgălaș al Colonelului Dipa. În schimb, făcu o plecăciune cu o politețe prefăcută.

— Cer iertare Maiestății Sale, spuse el. Însă tot sînt curios, adăugă Will pe un alt ton. Îmi dai voie? Puse o mînă pe servieta umflată.

Murugan ezită un moment, apoi se forță să rîdă.

— Hai, uită-te!

— Ce mai ceaslov! Will scoase cărțoiul voluminos din geantă și îl așeză pe masă. „Sears, Roebuck & Co", citi el cu voce tare. „Catalogul de primăvară-vară".

— E de anul trecut, spuse Murugan, parcă scuzîndu-se. Dar nu cred că s-au schimbat prea multe de atunci.

— Aici te înșeli, îl asigură Will. Dacă stilurile nu s-ar schimba complet în fiecare an, n-ar mai exista nici un motiv pentru care să cumperi

lucruri noi înainte ca acelea vechi să se uzeze. Nu înțelegi principiile de bază ale consumismului modern.

Deschise la întîmplare. „Pantofi moi, din postav, cu talpă ortopedică". Deschise o altă pagină și găsi descrierea și imaginea unui sutien „Șoaptă în Roz" din bumbac dacron și pima. Întoarse pagina și aici, *memento mori*, găsi ceea ce cumpărătoarea sutienului avea să poarte peste douăzeci de ani: „Corset ondulat cu curele pentru a susține abdomenul lăsat".

— Devine interesant abia pe la sfîrșitul cărții, spuse Murugan. Are o mie trei sute cincizeci și opt de pagini, adăugă el ca o precizare. Imaginează-ți! O mie trei sute cincizeci și opt!

Will sări peste următoarele șapte sute cincizeci de pagini.

— A, așa mai merge, spuse el. „Faimoasele noastre revolvere de calibru 22 și pușți automate". Și tot aici, puțin mai departe, se găseau ambarcațiunile din fibră optică, tot aici motoarele High Thrust Inboard, tot aici un Outboard de 12 CP la doar 234, 95 de dolari, iar rezervorul era inclus. E extraordinar de generos!

Dar Murugan, în mod evident, nu se pricepea la navigație. Luînd cartea, întoarse nerăbdător alte cîteva pagini.

— Privește acest motoscuter în stil italian! Și, în timp ce Will privea, Murugan citi cu voce tare: „Acest Speedster zvelt consumă un galon de combustibil la 110 mile". Imaginează-ți! rosti entuziasmat Murugan,a cărui față, în mod obișnuit bosumflată, acum strălucea. Și un galon poate ajunge pentru 60 de mile cu această motocicletă de 14, 5 CP. Și e garantată la 75 de mile pe oră – *garantată*!

— Remarcabil! spuse Will. Cartea asta nemaipomenită ți-a trimis-o cineva din America? îl întrebă apoi curios.

Murugan clătină din cap.

— Mi-a dat-o Colonelul Dipa.

— Colonelul Dipa?

Ce cadou ciudat din partea lui Hadrian pentru Antinous! Will privi din nou imaginea motocicletei și apoi din nou chipul strălucitor al lui Murugan. Îi pică fisa; scopul colonelului se dezvăluia de la sine. *Șarpele m-a amăgit, și am mîncat din pom*[1]. Pomul din mijlocul grădinii se numea Pomul Bunurilor de Larg Consum, iar pentru locuitorii oricărui paradis subdezvoltat gustul cel mai firav al fructului său, pînă și numai vederea celor o mie trei sute cincizeci și opt de frunze ale sale, avea puterea de a aduce cunoașterea rușinoasă cum că, industrial vorbind, erau goi pușcă. Viitorul Raja al Palei era împins să-și dea seama că nu era nimic mai mult decît conducătorul fără pantaloni al unui trib de sălbatici.

— Ar trebui, spuse Will, să imporți un milion de astfel de cataloage și să le distribui – gratis, bineînțeles, ca pe anticoncepționale – tuturor supușilor tăi.

— De ce?

— Ca să le deschizi apetitul pentru bunuri. Vor începe apoi să vocifereze cerînd progres: puțuri de petrol, armament, Joe Aldehyde, tehnicieni sovietici.

Murugan se încruntă și clătină din cap.

— N-ar funcționa.

— Vrei să spui că nu ar fi tentați? Nici măcar de zveltul Speedster sau de sutienul „Șoaptă în Roz"? Incredibil!

1. Geneza, 3, 13.

— Poate părea incredibil, spuse Murugan cu amărăciune, dar e adevărat. Nu-i interesează.

— Nici măcar pe cei tineri?

— Cu atît mai puțin pe cei tineri, aș spune.

Will Farnaby își ciuli urechile. Această lipsă de interes era profund interesantă.

— Poți ghici de ce? întrebă el.

— Nu ghicesc, răspunse băiatul. Știu. Și, ca și cum s-ar fi hotărît dintr-odată să pună în scenă o parodie a mamei sale, începu să vorbească pe tonul unei indignări justițiare care era absurd de nepotrivit vîrstei și înfățișării lui: Pentru început, sînt mult prea ocupați cu... ezită, apoi cuvîntul detestat fu șuierat cu o emfază plină de dezgust: Cu *sexul*.

— Dar toată lumea e ocupată cu sexul. Ceea ce nu împiedică pe nimeni să tînjească după scutere zvelte.

— Sexul e diferit aici, insistă Murugan.

— Din cauza acelei yoga a iubirii? întrebă Will, amintindu-și expresia încîntată de pe chipul asistentei celei micuțe.

Băiatul dădu din cap.

— Au ceva care-i face să creadă că sînt perfect fericiți și nu mai vor nimic altceva.

— Ce nație binecuvîntată!

— Nu-i nimic binecuvîntat în asta, se răsti Murugan. E doar ceva prostesc și dezgustător. Nu există progres, doar sex, sex, sex. Și, bineînțeles, drogul acela tîmpit care li se dă tuturor.

— Drog? repetă Will cu oarecare uimire. Drog, într-un loc în care Susila spusese că nu există dependenți? Ce fel de drog?

— E luat din ciuperci. *Ciuperci*! făcu Murugan pe un ton care era o caricatură comică a tonului vibrînd de spiritualitate scandalizată al lui Rani.

— Ciupercile alea roșii și drăguțe pe care obișnuiau să se așeze piticii?

— Nu, astea sînt galbene. Oamenii mergeau altădată și le culegeau din munți. Acum chestiile astea sînt cultivate în răsadurile speciale pentru ciuperci din Stațiunea Experimentală de la mare altitudine. Drog cultivat științific. Drăguț, nu-i așa?

O ușă fu trîntită și se auzi zgomot de voci și pași care se apropiau pe coridor. Brusc, spiritul indignat al lui Rani își luă zborul, iar Murugan făcu încă o dată pe școlarul bîntuit de mustrări de conștiință, încercînd pe furiș să-și ascundă poznele. Cît ai clipi, *Ecologia elementară* luase locul lui Sears, Roebuck, iar servieta suspect de umflată fu aruncată sub masă. O clipă mai tîrziu, gol pînă-n brîu și strălucind de sudoarea muncii, ca de bronz dat cu ulei în soarele amiezii, Vijaya intră cu pași mari în încăpere. În spatele lui venea doctorul Robert. Cu aerul unui student model, întrerupt în mijlocul lecturii de către intruși veniți din lumea frivolă de afară, Murugan își ridică privirea din carte. Amuzat, Will își reluă imediat, cu tot aplombul, rolul care-i fusese conferit.

— Eu sînt cel care a ajuns prea devreme, spuse el ca răspuns la scuzele lui Vijaya pentru întîrziere. Urmarea a fost că tînărul nostru prieten, aici de față, n-a putut să-și continue lecțiile. Am vorbit de ne doare gura.

— Despre ce? întrebă doctorul Robert.

— Despre toate. Verze, regi, motoscutere, abdomene lăsate. Iar atunci cînd ați intrat, tocmai abordasem tema ciupercilor. Murugan îmi povestea despre ciupercile care sînt folosite aici ca materie primă pentru droguri.

— Ce-i într-un nume?[1] spuse doctorul Robert rîzînd. Răspuns: practic totul. Avînd ghinionul să fie crescut în Europa, Murugan îl numeşte drog şi resimte în privinţa asta toată dezaprobarea pe care, prin reflex condiţionat, i-o trezeşte acest cuvînt murdar. Noi, din contră, îi dăm nişte nume bune – medicamentul-*moksha*, revelatorul realităţii, pastila adevărului şi frumuseţii. Şi ştim, ca urmare a experienţei directe, că aceste nume bune sînt pe deplin meritate. În timp ce tînărul nostru prieten, aici de faţă, nu are o cunoaştere directă a substanţei şi nu poate fi convins să încerce. Pentru el, este un drog, iar drogul este ceva de care, prin definiţie, orice persoană decentă se fereşte.

— Ce are de spus Înălţimea Sa? întrebă Will.

Murugan clătină din cap.

— Nu-ţi oferă decît o mulţime de iluzii, mormăi el. De ce să mă abat de la calea mea, ca să fiu prostit?

— Chiar aşa, de ce? spuse Vijaya cu o ironie amuzată. Luînd în considerare faptul că, în condiţia ta, doar tu, singurul din toată rasa umană, nu eşti prostit niciodată şi nu ai niciodată iluzii legate de ceva.

— Nu am spus asta niciodată, protestă Murugan. Tot ce vreau să spun este că nu vreau nimic din falsa voastră *samadhi*.

— De unde ştii că e falsă? întrebă doctorul Robert.

— Pentru că oamenii ajung la experienţa adevărată după ani şi ani de meditaţie şi *tapas* şi... ei bine, ştiţi şi voi – fără să fie cu femei.

1. Aluzie la un vers din *Romeo şi Julieta* de William Shakespeare.

— Murugan, îi explică Vijaya lui Will, este unul dintre puritani. E scandalizat de faptul că, avînd patru sute de miligrame de medicament-*moksha* în sînge, chiar şi începătorii – da, şi chiar şi băieţii şi fetele care fac dragoste – pot surprinde o imagine a lumii aşa cum îi apare cuiva care s-a eliberat de sclavia eului său.

— Dar nu e reală, insistă Murugan.

— Nu e reală! repetă doctorul Robert. Ai putea spune la fel de bine că experienţa de a te simţi bine nu este reală.

— Eviţi întrebarea, obiectă Will. O experienţă poate fi reală în relaţie cu ceva ce se petrece în ţeasta ta, dar complet irelevantă în legătură cu orice altceva din exterior.

— Bineînţeles, aprobă doctorul Robert.

— *Voi* ştiţi ce se petrece în interiorul ţestei voastre atunci cînd luaţi o doză extrasă din ciuperci?

— Ştim oarecum.

— Şi încercăm mereu să descoperim mai mult, adăugă Vijaya.

— De exmplu, spuse doctorul Robert, am descoperit că oamenii a căror electroencefalogramă nu indică nici o activitate a undelor alfa atunci cînd sînt relaxaţi nu sînt predispuşi să răspundă în mod semnificativ la medicamentul-*moksha*. Asta înseamnă că pentru aproape cincisprezece la sută din populaţie trebuie să găsim alte căi de eliberare.

— Un alt lucru pe care tocmai începem să-l înţelegem, spuse Vijaya, este corelativul neurologic al acestor experienţe. Ce se întîmplă în creier atunci cînd ai o viziune? Şi ce se întîmplă atunci cînd treci de la o stare de spirit premistică la una cu adevărat mistică?

— Ştiţi? întrebă Will.

— „A ști" e o vorbă mare. Hai să spunem că sîntem în măsură să facem niște presupuneri plauzibile. Îngerii, Noul Ierusalim, Madonele și Viitorii Buddha, toate astea sînt legate de un fel de stimulare neobișnuită a zonelor creierului responsabile cu proiecția primară – cortexul vizual, de pildă. Dar cum anume produce medicamentul-*moksha* acei stimuli neobișnuiți, n-am descoperit încă. Important este faptul că, într-un fel sau altul, chiar îi produce. Și, într-un fel sau altul, mai acționează într-un mod neobișnuit asupra zonelor tăcute ale creierului, zone care nu sînt neapărat responsabile de percepție, de mișcare sau simțire.

— Și cum răspund zonele tăcute? întrebă Will.

— Să începem cu lucrurile de care *nu* răspund. Nu răspund de viziuni sau de închipuiri auditive, nu răspund de telepatie, clarviziune sau de orice alt fel de activitate parapsihologică. De nimic din acel material premistic amuzant. Răspunsul lor este experiența mistică absolută. Știți – Unu în toate și toate în Unu. Experiența esențială și corolarele ei: compasiune nemărginită, mister și semnificație de nepătruns.

— Ca să nu mai pomenim de bucurie, spuse doctorul Robert, o bucurie de nedescris.

— Și tot calabalîcul ăsta se află înăuntrul țestei voastre, spuse Will. Strict personal. Fără referință la nici un fapt extern, cu excepția unei ciuperci.

— Nu-i real, interveni Murugan. Este exact ceea ce încercam să spun.

— Tu presupui, spuse doctorul Robert, că cel care *produce* conștiința este creierul. Eu presupun că el transmite conștiința. Iar explicația mea nu e mai exagerată decît a ta. Cum naiba poate un set de evenimente aparținînd unui

registru anume să fie trăit ca un set de evenimente aparținînd unui registru cu totul diferit și incomensurabil? Nimeni n-are nici cea mai vagă idee. Tot ce se poate face este să se accepte faptele și să se producă ipoteze. Și o ipoteză este aproape la fel de bună, filosofic vorbind, ca și alta. Tu spui că medicamentul-*moksha* acționează cumva asupra zonelor tăcute ale creierului, făcîndu-le să producă un set de evenimente subiective cărora oamenii le-au dat numele de „experiență mistică". Eu spun că medicamentul-*moksha* acționează cumva asupra zonelor tăcute ale creierului deschizînd un fel de canal neurologic și astfel permițînd unui volum mai mare de Cuget cu „C" mare să curgă în cugetul tău cu „c" mic. Tu nu poți demonstra adevărul ipotezei tale, iar eu nu pot demonstra adevărul ipotezei mele. Și chiar dacă ai putea dovedi că nu am dreptate, ar avea vreo importanță?

— Aș fi crezut că ar avea o importanță uriașă, spuse Will.

— Îți place muzica? întrebă doctorul Robert.

— Mai mult decît multe alte lucruri.

— Și la ce anume, dacă mi-e permis să întreb, se referă Cvintetul în Sol minor al lui Mozart? Se referă la Allah? Sau la Tao? Sau la persoana a doua a Treimii? Sau la Atman-Brahman?

Will rîse.

— Să sperăm că nu.

— Însă asta nu face ca experiența Cvintetului în Sol minor să fie cu nimic mai prejos. Ei bine, tot așa se întîmplă și cu genul de experiență care se obține prin medicamentul-*moksha* sau prin rugăciune, post și exerciții spirituale. Chiar dacă nu se referă la nimic din afara lui, tot rămîne lucrul cel mai important care ți s-a întîmplat

vreodată. Ca și muzica, doar că într-un grad incomparabil mai intens. Și dacă acorzi o șansă acestei experiențe, dacă ești pregătit să te lași în voia ei, rezultatele sînt incomparabil mai terapeutice și transformatoare. Așadar, poate că toată treaba chiar se petrece înăuntrul țestei tale. Poate este *personală* și nu există vreo cunoaștere integratoare a nimic în afara propriei fiziologii. Cui îi pasă? Rămîne cert faptul că această experiență îți poate deschide ochii, te poate face să fii binecuvîntat și poate să-ți transforme întreaga viață. Urmă o tăcere îndelungată. Hai să vă spun ceva, Raja, reluă el, întorcîndu-se spre Murugan. Ceva ce nu aveam intenția să povestesc nimănui. Însă acum simt că poate am o datorie, o datorie către Tron, o datorie către Pala și poporul ei, o obligație de a vă vorbi despre această experiență foarte intimă. Poate că povestea te va ajuta să fii un pic mai înțelegător cu țara ta și obiceiurile ei. Tăcu un moment; apoi cu un ton liniștit și indiferent spuse: Presupun că știi situația soției mele, continuă el.

Încă ferindu-și fața, Murugan încuviință dînd din cap.

— Mi-a părut rău, mormăi el, cînd am auzit că e atît de bolnavă.

— Acum e o chestiune de cîteva zile, spuse doctorul Robert. Cel mult patru sau cinci. Însă e încă perfect lucidă, perfect conștientă de ceea ce i se întîmplă. Ieri m-a întrebat dacă am putea lua medicamentul-*moksha* împreună. Îl luasem împreună, adăugă el ca un comentariu, o dată sau de două ori în fiecare an în ultimii treizeci și șapte de ani – de cînd am hotărît să ne căsătorim. Și acum încă o dată – pentru ultima dată, ultima, ultima dată. Asta implică un risc, din cauză că afectează ficatul. Însă am hotărît că

era un risc care merita asumat. Și după cum s-a dovedit, am avut dreptate. Medicamentul-*moksha* – drogul, cum preferi să-l numești – n-a afectat-o aproape deloc. Tot ce i s-a întîmplat a fost o transformare mentală.

Rămase tăcut, iar Will deveni dintr-odată conștient de chițăitul și forfota șobolanilor din cuști și, prin fereastra deschisă, de babelul vieții tropicale și de strigătul unei păsări minah în depărtare: „Aici și acum, băieți. Aici și acum..."

— Ești precum acea minah, spuse doctorul Robert în cele din urmă. Antrenat să repeți cuvinte pe care nu le înțelegi sau cărora nu le cunoști rostul: „Nu-i real, nu-i real". Dar dacă ai simți ceea ce Lakshmi și cu mine am simțit ieri, ai înțelege. Ai ști că a fost mult mai real decît ceea ce numești tu realitate. Mai real decît ceea ce gîndești și simți în acest moment. Mai real decît lumea din fața ochilor tăi. Dar *nu-i real* este ceea ce ai fost învățat să spui. *Nu-i real, nu-i real*, repetă doctorul Robert, așezîndu-și afectuos o mînă pe umărul băiatului. Ți s-a spus că noi nu sîntem decît o adunătură de drogați înrăiți care se scaldă în iluzii și *samadhi* false. Ascultă, Murugan, uită toate vorbele urîte care ți-au fost băgate în cap. Uită-le, cel puțin pînă faci un singur experiment. Ia patru sute de miligrame de medicament-*moksha* și află pe pielea ta ce efect are, ce-ți poate spune despre firea ta, despre lumea stranie în care ți-e dat să trăiești, să înveți, să suferi și, în final, să mori. Da, pînă și tu va trebui să mori într-o zi, poate peste cincizeci de ani de-acum înainte, poate mîine. Cine știe? Dar urmează să se întîmple, iar cel care nu se pregătește pentru asta este un prost. Ai vrea să mergi cu noi, să ne spălăm și să ne schimbăm? îl întrebă el acum pe Will.

Fără să mai aștepte un răspuns, doctorul Robert ieși pe ușa care dădea înspre coridorul central al clădirii lungi. Will își ridică toiagul din bambus și, însoțit de Vijaya, îl urmă afară din încăpere.

— Crezi că asta l-a impresionat în vreun fel pe Murugan? îl întrebă pe Vijaya cînd ușa se închise în urma lor.

Vijaya strînse din umeri.

— Mă îndoiesc.

— Fie din pricina mamei sale, spuse Will, fie din cauza pasiunii pentru motoarele cu combustie internă, dar probabil nu-l impresionează nimic din ce spuneți voi, oameni buni. Să-l fi auzit cum vorbea despre motoscutere.

— L-am auzit, spuse doctorul Robert, care se oprise în fața unei uși albastre și îi aștepta să-l ajungă din urmă. Adesea. Atunci cînd va fi major, scuterele vor deveni o chestiune politică majoră.

— A te motoriza sau a nu te motoriza, asta-i întrebarea, rîse Vijaya.

— Și asta-i întrebarea nu numai în Pala, adăugă doctorul Robert. Este întrebarea la care orice țară subdezvoltată trebuie să răspundă într-un fel sau altul.

— Iar răspunsul, spuse Will, este întotdeauna același. Oriunde am mers – și am mers aproape peste tot – au optat din toată inima pentru motorizare. Toți.

— Fără excepție, aprobă Vijaya. Motorizarea de dragul motorizării și, la dracu' cu toate considerațiile asupra împlinirii, cunoașterii de sine, asupra eliberării. Să nu mai pomenim de sănătatea și fericirea comună sau individuală.

— În vreme ce *noi*, spuse doctorul Robert, am ales întotdeauna să ne adaptăm economia și tehnologia la ființele umane, și nu ființele noastre

umane la economia și tehnologia altcuiva. Noi importăm ceea ce nu putem produce; dar importăm doar ceea ce ne permitem. Și ceea ce ne permitem este limitat nu numai de suma de lire sterline, mărci și dolari, ci, mai ales, *mai ales* – insistă el – de dorința noastră de a fi fericiți, de ambiția noastră de a deveni pe de-a-ntregul umani. Scuterele, am hotărît noi după ce am studiat problema cu atenție, se numără printre lucrurile foarte numeroase pe care pur și simplu nu ni le putem permite. Asta este ceea ce sărmanul Murugan cel mititel va trebui să învețe pe calea cea dură, din moment ce nu a învățat și nu vrea să învețe pe calea blîndă.

— Care este calea blîndă? întrebă Will.

— Cea a educației și a revelatorilor realității. Murugan nu a avut nici una, nici alta. Sau mai degrabă a avut opusul ambelor. În Europa a avut parte de proastă educație – guvernante elvețiene, tutori englezi, filme americane, reclamele tuturor –, iar realitatea i-a fost eclipsată de genul de spiritualitate al mamei sale. Așadar, nu-i de mirare că tînjește după scutere.

— Însă nu și supușii săi, din cîte înțeleg eu.

— De ce-ar tînji? Au fost învățați încă din pruncie să fie pe deplin conștienți de lumea înconjurătoare și să se bucure de această stare de conștiență. Și, pe deasupra, li s-a arătat că lumea, ei înșiși și alți oameni ca aceștia sînt iluminați și transfigurați de revelatorii realității. Ceea ce-i ajută, bineînțeles, să fie mai intens conștienți și să se bucure mai din plin și în deplină înțelegere, astfel încît lucrurile cele mai obișnuite, evenimentele cele mai banale sînt percepute ca bijuterii și miracole. Bijuterii și miracole, repetă el cu emfază. Așa că de ce am avea nevoie de scutere, de whisky, de televizor,

de Billy Graham sau de oricare altul din mijloacele voastre de amuzament și compensație?

— „Nimic din ce nu e totul nu va fi cu adevărat de-ajuns", cită Will. Înțeleg acum despre ce vorbea Bătrînul Raja. Nu poți fi un bun economist dacă nu ești și un bun psiholog. Sau un bun inginer fără să fii și metafizicianul potrivit.

— Și nu uita toate celelalte științe, spuse doctorul Robert. Farmacologia, sociologia, fiziologia, ca să nu mai pomenim de studiul sinelui, pur și aplicat, neuro-teologia, metachimia, micomisticismul și știința supremă – adăugă el ferindu-și privirea, astfel încît să fie și mai singur cu gîndurile lui legate de Lakshmi, aflată în spital –, știință la care, mai devreme sau mai tîrziu, cu toții vom fi examinați: tanatologia. Rămase tăcut un moment; apoi, continuă pe un alt ton: Ei bine, hai să mergem să ne spălăm, spuse el și, deschizînd ușa albastră, îi conduse printr-un vestiar lung cu un rînd de dușuri și chiuvete la un capăt și cu șiruri de dulapuri și un mare bufet suspendat pe peretele opus.

Will se așeză și, în timp ce tovarășii săi se spălau la chiuvete, continuă discuția.

— I s-ar permite unui străin needucat, întrebă el, să încerce pastila adevărului și frumuseții?

Răspunsul veni sub forma unei alte întrebări.

— Stai bine cu ficatul? îl întrebă doctorul Robert.

— Excelent.

— Și nu pari a fi decît ușor schizofrenic. Așa că nu văd nici o contraindicație.

— Atunci pot face experimentul?

— Oricînd poftești.

Doctorul intră în cea mai apropiată cabină de duș și dădu drumul la apă. Vijaya îl urmă îndeaproape.

— Nu se presupune că sînteți intelectuali? întrebă Will atunci cînd cei doi bărbați își făcură din nou apariția, ștergîndu-se.

— Desfășurăm o activitate intelectuală, răspunse Vijaya.

— Atunci, de ce toată truda asta oribilă, făcută-n credință?

— Dintr-un motiv foarte simplu: în dimineața asta am avut ceva timp liber.

— Și eu, spuse doctorul Robert.

— Așa că v-ați dus pe cîmp și ați desfășurat o activitate demnă de Tolstoi.

Vijaya rîse.

— Pari să crezi că o facem din motive etice.

— Și nu-i așa?

— Sigur că nu. Eu fac efort muscular pentru că am mușchi; și, dacă nu-mi folosesc mușchii, voi deveni dependent de ședere, prost-dispus.

— ...Cineva care nu are nimic între cortex și bucile fundului, spuse doctorul Robert. Sau mai degrabă avînd totul, dar fiind într-o stare de totală inconștiență și stagnare toxică. Intelectualii vestici sînt cu toții dependenți de ședere. De aceea cei mai mulți dintre voi sînt respingător de incompleți. În trecut, pînă și un duce trebuia să meargă mult pe jos, pînă și un cămătar, chiar și un metafizician. Iar atunci cînd nu-și foloseau picioarele, călăreau. Pe cînd acum, de la magnat pînă la dactilografa lui, de la pozitivistul logic pînă la gînditorul optimist, vă petreceți nouă zecimi din timp așezați pe burete cauciucat. Scaune moi pentru funduri moi – acasă, la birou, în mașini și în baruri, în avioane, trenuri și autobuze. Nu vă mișcați picioarele, nu vă luptați cu distanța și gravitația – numai lifturi, avioane și mașini, numai burete cauciucat și o eternitate de ședere. Forța vitală,

care altădată se manifesta prin intermediul mușchilor încordați, se întoarce asupra viscerelor și sistemului nervos și le distruge treptat.

— Așa că voi vă apucați de săpat și de răscolit pămîntul ca o formă de terapie?

— Ca o măsură de prevenire, să nu mai fie nevoie de terapie. În Pala, chiar și un profesor sau un membru al guvernului petrece în general două ore în fiecare zi săpînd și scurmînd pămîntul.

— Ca parte a îndatoririlor lui?

— Și ca parte a plăcerii sale.

Will se strîmbă:

— N-ar fi și plăcerea *mea*.

— Asta pentru că nu ai fost învățat să-ți folosești corect mintea și corpul, explică Vijaya. Dacă ți s-ar fi arătat cum să faci lucrurile cu minimum de efort și maximum de conștiență, ți-ar face plăcere pînă și truda cea mai aprigă.

— Înțeleg că toți copiii voștri au parte de felul acesta de educație.

— Din primul moment în care încep să facă ceva pentru ei înșiși. De exemplu, care este modul cel mai corect în care să te miști atunci cînd îți închei nasturii la haină? Și, potrivindu-și vorbele cu gesturile, Vijaya începu să-și închidă nasturii la cămașa pe care tocmai și-o trăsese pe el. Noi răspundem la întrebare punîndu-le de fapt capetele și trupurile în cea mai bună poziție fiziologică. Și în același timp îi încurajăm să observe cum te simți să te afli în cea mai bună poziție fiziologică, să fii conștient de ceea ce presupune procesul de încheiere a nasturilor, în materie de atingeri, apăsări și senzații musculare. Pînă să împlinească paisprezece ani, învață cum să profite cel mai mult și cel mai bine – obiectiv și subiectiv – de orice acțiune pe care ar putea s-o îndeplinească. Și acesta este momentul în care îi punem la muncă. Nouăzeci de minute pe zi de orice fel de activitate manuală.

— Înapoi la timpurile exploatării copilului!

— Sau mai degrabă, spuse doctorul Robert, spre viitor, dincolo de noua lîncezeală a copilului. Voi nu le dați voie adolescenților să muncească; așa că ei trebuie să-și consume energia prin delincvență sau să și-o reprime pînă sînt gata să devină niște dependenți de ședere domesticiți. Iar acum, adăugă el, e timpul să mergem. Vă conduc.

Cînd intrară în laborator, Murugan era pe cale să-și ascundă servieta de ochii iscoditori.

— Sînt gata, spuse el și, îndesîndu-și sub braț cele o mie trei sute cincizeci și opt de pagini ale celui mai nou testament, îi urmă în lumina soarelui.

Cîteva minute mai tîrziu, înghesuiți într-un jeep vechi, cei patru mergeau de-a lungul drumului care trecea pe lîngă grajdul taurului alb, pe lîngă lacul cu nuferi și imensul Buddha din piatră, ieșind dincolo de poarta Complexului Stațiunii și dînd în autostradă.

— Ne cerem scuze că nu putem oferi un transport mai confortabil, spuse Vijaya în timp ce mașina se hurducăia și zdroncănea.

Will lovi ușor genunchiul lui Murugan.

— Acesta e omul în fața căruia ar trebui să vă cereți scuze, spuse el. Cel al cărui suflet tînjește după Jaguare și Thunderbirds.

— Mă tem că această dorință, spuse doctorul Robert de pe scaunul din spate, va rămîne nesatisfăcută.

Murugan nu făcu nici un comentariu, ci zîmbi cu zîmbetul ascuns și disprețuitor al unuia care știa mai bine.

— Nu putem importa jucării, continuă doctorul Robert. Doar strictul necesar.

— Cum ar fi?

— O să vezi imediat.

Trecură de o curbă și imediat sub ei se văzură acoperișurile de paie și grădinile umbrite de copaci ale unui sat destul de mare. Vijaya trase la marginea drumului și apoi opri motorul.

— Ai în față Noul Rothamsted, spuse el. Alias Madalia. Orez, legume, păsări, fructe. Ca să nu mai vorbim de două olării și o fabrică de mobilă. De acolo vin cablurile, flutură el mîna în direcția unui șir lung de piloni care urcau panta amenajată în terase din spatele satului, se pierdeau dincolo de culme și reapăreau, în depărtare, cocoțîndu-se de la poalele văii următoare înspre centura verde a junglei muntoase și înspre culmile ascunse în nori de dincolo de ea și de deasupra. Acesta este unul dintre importurile indispensabile – echipamentul electric. Și după ce cascadele au fost folosite pentru electrificare și cablurile de transmisie au fost întinse, s-a ivit necesitatea unui alt lucru de prioritate maximă. Arătă cu degetul înspre un bloc din ciment fără ferestre care se ridica stingher din mijlocul caselor de lemn de lîngă intrarea de nord a satului.

— Ce este? întrebă Will. Un fel de cuptor electric?

— Nu, cuptoarele sînt în partea cealaltă a satului. Acesta este congelatorul comunal.

— În trecut, explică doctorul Robert, pierdeam cam jumătate din bunurile perisabile pe care le produceam. Acum, practic, nu mai pierdem nimic. Tot ceea ce cultivăm este pentru noi, nu pentru bacteriile din mediul înconjurător.

— Deci acum aveți suficiente alimente.

— Mai mult decît suficiente. Mîncăm mai bine decît oricare altă țară din Asia și avem și surplus pentru export. Lenin obișnuia să spună că electricitate plus socialism egal comunism. Ecuațiile noastre sînt puțin diferite. Electricitate minus industrie grea plus planificare familială egal democrație și abundență. Electricitate plus industrie grea minus planificare familială egal mizerie, totalitarism și război.

— Apropo, întrebă Will, ale cui sînt toate astea? Sînteți capitaliști sau socialiști?

— Nici una, nici alta. În cea mai mare parte a timpului sîntem co-operatori. Agricultura palaneză a fost dintotdeauna o chestiune de terasare și irigații. Însă terasarea și irigațiile necesită un efort comun și înțelegeri amicale. Competiția acerbă nu este compatibilă cu cultivarea orezului într-o țară muntoasă. Oamenilor noștri le e destul de ușor să treacă de la ajutor reciproc într-o comunitate sătească, la tehnici cooperatiste eficientizate de cumpărare, vînzare, împărțire a profitului și finanțare.

— Chiar și la finanțare cooperatistă?

Doctorul Robert dădu din cap, aprobator.

— Fără nici unul dintre acei cămătari avari pe care-i găsești la tot pasul în zona rurală indiană. Și fără bănci comerciale în stilul vostru occidental. Sistemul vostru de dare și luare de *împrumut* a fost modelat după uniunile de credit pe care Wilhelm Raiffeisen le-a înființat acum mai bine de un secol în Germania. Doctorul Andrew l-a convins pe Raja să-l invite aici pe unul din tinerii lui Raiffeisen și să organizeze un sistem bancar cooperatist. Încă merge în forță.

— Și ce folosiți în loc de bani? întrebă Will.

Doctorul Robert bagă mîna în buzunarul de la pantaloni și scoase o mînă de argint, aur și cupru.

— La scară modestă, explică el, Pala este o țară producătoare de aur. Forăm destul pentru a da cecurilor noastre o puternică susținere metalică. Iar aurul ne completează exporturile. Putem plăti pe loc în numerar pentru echipament scump precum acele cabluri de transmisie și pentru generatoarele de la capătul celălalt.

— Se pare că v-ați rezolvat cu mult succes problemele economice.

— N-a fost greu să le rezolvăm. Pentru început, nu ne-am permis niciodată să avem mai mulți copii decît putem hrăni, îmbrăca, adăposti și educa într-un fel care să-i conducă la umanitate desăvîrșită. Nefiind suprapopulați, avem totul din abundență. Dar, deși avem din abundență, am reușit să rezistăm ispitei în fața căreia vestul a cedat de-acum, aceea a supraconsumului. Noi nu ne provocăm boli de inimă ingerînd de șase ori mai multe grăsimi saturate decît avem nevoie. Nu ne hipnotizăm să credem că două televizoare ne vor face de două ori mai fericiți decît unul singur. Și, în sfîrșit, nu cheltuim un sfert din produsul național brut pregătindu-ne pentru al Treilea Război Mondial, nici măcar pentru fratele mai mic al Războiului Mondial, Războiul Local MMMCCCXXXIII. Armanentul, datoriile mondiale și perimarea programată – aceștia sînt cei trei stîlpi ai prosperității occidentale. Dacă războiul, risipa și cămătarii ar fi desființați, v-ați prăbuși. Și, în timp ce voi consumați în exces, restul lumii se scufundă din ce în ce mai adînc într-un dezastru cronic. Ignoranță, militarism și suprapopulare – și dintre acestea trei, cea mai periculoasă este suprapopularea. Nu

există nici o speranță, nici cea mai firavă posibilitate de a rezolva problema economică pînă cînd *această* problemă nu va fi sub control. Pe măsură ce populația crește vertiginos, prosperitatea scade, schiță doctorul MacPhail curba descendentă, cu un deget întins. Și, pe măsură ce prosperitatea scade, apar nemulțumirea și revolta (degetul se mișcă din nou în sus), nesăbuința politică și domnia unui singur partid, iar naționalismul și cheful de război încep să crească. Încă alți zece sau cincisprezece ani de înmulțire irațională și întreaga lume, din China pînă în Peru, via Africa și Orientul Mijlociu, va geme de-a dreptul de atîția conducători măreți, cu toții preocupați de îngrădirea libertății, cu toții înarmați pînă-n dinți de Rusia sau America sau, și mai bine, de amîndouă deodată, cu toții fluturînd drapele, toți urlînd *Lebensraum*[1].

— Dar Pala? întrebă Will. Veți fi și *voi* binecuvîntați cu vreun Conducător Măreț în următorii zece ani?

— Nu și dacă putem împiedica asta, răspunse doctorul Robert. Întotdeuna am făcut tot posibilul pentru a evita ascensiunea vreunui Conducător Măreț.

Cu colțul ochiului, Will văzu cum chipul lui Murugan capătă expresia unui dezgust indignat și disprețuitor. În mod evident, în închipuirea lui, Antinous se vedea pe sine ca întruchiparea unui Erou al lui Carlyle[2]. Will se întoarse către doctorul Robert.

---

1. Teritoriu național (în germ. în orig.), idee majoră în politica lui Adolf Hitler.
2. Thomas Carlyle (1795-1881), istoric și eseist scoțian victorian, autor al lucrărilor *Sartor Resartus*, *Revoluția franceză*. Huxley face referire la volumul *Despre*

— Spune-mi cum faceți, ceru el.

— Păi, în primul rînd nu purtăm războaie și nu ne pregătim pentru ele. Prin urmare, nu avem deloc nevoie de conscripții, ierarhii militare sau de vreo comandă unificatoare. Apoi, mai este sistemul nostru economic, care nu permite nimănui să devină cu mai mult de patru sau de cinci ori mai bogat decît media. Asta înseamnă că nu avem industriași de frunte sau bancheri omnipotenți. Încă și mai bine, nu avem politicieni sau birocrați omnipotenți. Pala este o federație de unități autoadministrate, unități geografice, unități profesionale, unități economice, așa că e loc suficient pentru inițiativa pe scară restrînsă și pentru liderii democratici, însă nu e loc pentru nici un fel de dictator în fruntea unui guvern centralizat. Altă problemă: nu avem o biserică oficială, iar religia noastră pune accentul pe experiența imediată și respinge credința în dogme care nu sînt verificabile și emoțiile pe care această credință le declanșează. Așa că sîntem feriți de nenorocirile papalității pe de-o parte și de fundamentalism, pe de alta. Și laolaltă cu experiența transcendentală, noi cultivăm în mod sistematic scepticismul. Să-i descurajezi pe copii să ia cuvintele prea în serios, să-i înveți să analizeze orice aud sau citesc fac parte integrantă din programa școlară. Rezultat: agitatorii elocvenți, precum Hitler sau vecinul de peste strîmtoare, Colonelul Dipa, nu au nici o șansă aici, în Pala.

Asta era prea mult pentru Murugan. Incapabil să se mai abțină, izbucni:

---

eroi, venerarea eroilor și eroicul în istorie, în care Carlyle teoretizează noțiunea de „erou", oferind exemple istorice.

— Dar uitați-vă la energia pe care o transmite Colonelul Dipa poporului său. Uitați-vă la tot devotamentul și sacrificiul de sine. Noi nu avem aici nimic de felul acesta.

— Slavă domnului, rosti cu evlavie doctorul Robert.

— Slavă domnului, se auzi în ecou Vijaya.

— Dar lucrurile acestea sînt bune, protestă băiatul. Eu le admir.

— Și eu le admir, spuse doctorul Robert. Le admir în același fel în care admir o tornadă. Din nefericire, acel fel de energie, devotament și sacrificiu de sine se întîmplă să fie incompatibil cu libertatea, ca să nu mai pomenim de rațiune și decență umană. Însă decența, rațiunea și libertatea sînt lucrurile pentru care Pala a muncit, încă de pe vremea tizului tău, Murugan Reformatorul.

De sub scaunul său, Vijaya scoase o cutie de metal și, ridicîndu-i capacul, împărți o primă rundă de sandviciuri cu brînză și avocado.

— Va trebui să mîncăm în mers.

Porni motorul cu o mînă, cealaltă fiind ocupată cu sandviciul, și vîră mașina aducînd-o pe drum.

— Mîine, îi spuse el lui Will, îți voi arăta priveliștile satului și priveliștea încă mai importantă a familiei mele luînd prînzul. Azi avem o întîlnire în munți.

În apropiere de intrarea în sat, întoarse jeepul pe un drum lateral care urca șerpuind abrupt printre cîmpiile în terase cultivate cu orez și legume, presărate cu livezi și, din loc în loc, cu plantații de copaci tineri destinați, explică doctorul Robert, să aprovizioneze gazetele din Shivapuram cu materie primă.

— Cîte ziare are Pala? întrebă Will și fu surprins să afle că nu era decît unul. Cine deține

monopolul? Guvernul? Partidul la putere? Vreun Joe Aldehyde local?

— Nimeni nu deține monopolul, îl asigură doctorul Robert. Există un comitet de redacție care reprezintă vreo duzină de partide și interese diferite. Fiecare dintre ele primește un anumit spațiu, pentru comentarii și critici. Cititorul se află în situația de a le compara argumentele și de a-și forma o părere proprie. Îmi amintesc cît de șocat am fost prima dată cînd am citit unul dintre ziarele voastre de largă circulație: titluri tendențioase, monolog sistematic al reportajelor și comentariilor, cuvinte-cheie și sloganе în loc de argumente. Nici un apel serios la rațiune. În schimb, un efort sistematic de a instala reflexe condiționate în mințile votanților – iar în rest, crimă, divorț, anecdote, aiureli, orice care să le abată atenția, orice care să-i împiedice să gîndească.

Mașina continua să urce și acum se aflau pe creasta dintre două pante abrupte, avînd în vale un lac mărginit de copaci în stînga, iar în dreapta o cîmpie mai largă unde, între două sate umbrite de copaci, se întindea o fabrică uriașă, ca un element nepotrivit de geometrie pură.

— Ciment? întrebă Will.

Doctorul Robert încuviință:

— Una din industriile indispensabile. Producem atît cît trebuie și un surplus pentru export.

— Și satele acelea furnizează forța de muncă?

— În intervalele dintre agricultură și munca în pădure și la joagăre.

— Funcționează bine acest fel de sistem de a munci cu normă redusă?

— Depinde de ce înțelegi prin „bine". Nu are ca rezultat o eficiență maximă. Dar pe de altă parte, în Pala, eficiența maximă nu este

imperios necesară așa cum este la voi. Voi vă gîndiți în primul rînd să obțineți cea mai mare producție posibilă în timpul cel mai scurt posibil. Noi ne gîndim în primul rînd la ființele umane și la satisfacția lor. Schimbatul meseriilor nu duce la cea mai mare producție în cele mai puține zile. Însă celor mai mulți oameni le place asta mai mult decît să practice un singur fel de meserie toată viața. Dacă avem de ales între eficiența mecanică și satisfacția umană, noi alegem satisfacția.

— Cînd aveam douăzeci de ani, se oferi să exemplifice Vijaya, am muncit patru luni la uzina de ciment, iar după asta, zece săptămîni în producția de superfosfați și apoi șase luni în junglă, ca tăietor de lemne.

— Înfricoșătoare trudă!

— Acum douăzeci de ani, spuse doctorul Robert, am fost repartizat la turnătoria de cupru. După care am savurat gustul mării pe o barcă de pescuit. Să experimentezi tot felul de munci face parte din educația fiecăruia. În felul acesta înveți enorm despre lucruri, priceperi și organisme, despre tot soiul de oameni și despre felurile lor de a gîndi.

— Eu prefer totuși să aflu toate astea dintr-o carte, replică Will clătinînd din cap.

— Dar ceea ce poți afla dintr-o carte nu e niciodată *realitatea*. În fond, adăugă doctorul Robert, încă sînteți cu toții platonicieni. Veneați cuvîntul și detestați materia!

— Spune-le asta prelaților, răspunse Will. Întotdeauna ne reproșează că sîntem niște materialiști înrăiți.

— Înrăiți, încuviință doctorul Robert, dar înrăiți tocmai pentru că sînteți niște materialiști atît de nepricepuți. Materialismul abstract, asta-i

ceea ce profesați voi. În vreme ce noi ne afirmăm ca adepți ai materialismului concret, materialism la nivelele fără cuvinte reprezentate de văz, pipăit și miros, de mușchi încordați și mîini murdare. Materialismul abstract este la fel de rău ca idealismul abstract; face ca experiența spirituală imediată să fie imposibilă. Experimentarea unor tipuri diverse de muncă din domeniul materialismului concret este primul pas, indispensabil în educația noastră spre spiritualitate concretă.

— Dar pînă și materialismul cel mai concret, explică Vijaya, nu te va duce prea departe dacă nu ești pe deplin conștient de ceea ce faci și experimentezi. Trebuie să fii total conștient de frînturile de materie pe care le mînuiești, de îndemînările de care te folosești, de oamenii cu care lucrezi.

— Întocmai, spuse doctorul Robert. Trebuia să clarific faptul că materialismul concret nu este decît materialul brut al unei vieți pe deplin umane. Noi o transformăm în spiritualitate concretă tocmai prin conștiință, totală și constantă. Fii pe deplin conștient de ceea ce faci și munca va deveni yoga muncii, jocul va deveni yoga jocului, viața de zi cu zi va deveni yoga vieții de zi cu zi.

Will se gîndi la Ranga și la asistenta cea micuță.

— Dar dragostea?

Doctorul Robert dădu din cap, aprobator:

— Și ea. Conștiința o transfigurează, transformă actul de a face dragoste în yoga dragostei.

Murugan oferi o imitație a mamei lui arătînd șocată.

— Mijloace psihofizice pentru un scop transcendental, spuse Vijaya, ridicînd vocea ca să

acopere scîrțîitul aspru al vitezei mai mici în care tocmai schimbase, în definitiv, asta reprezintă toate formele acestea de yoga. Dar mai reprezintă și altceva, mai sînt și instrumente pentru a face față problemei puterii. Schimbă la loc într-o viteză mai puțin zgomotoasă și-și coborî vocea la tonul ei normal. Problemele puterii, repetă el. Și te lovești de ele la fiecare nivel de organizare, la fiecare nivel – de la guverne naționale pînă la creșe și cupluri aflate în luna de miere. Pentru că nu este numai o chestiune de a îngreuna lucrurile pentru Conducătorii Măreți. Există milioane de tirani și persecutori la scară mică, toți Hitlerii muți și lipsiți de glorie, Napoleonii rurali, Calvinii și Torquemazii din familie. Ca să nu mai vorbim de tîlharii și tiranii destul de proști încît să primească eticheta de criminali. Cum captezi energia enormă pe care o generează acești oameni ca s-o folosești într-un mod folositor sau cel puțin s-o împiedici să facă rău?

— Asta vreau și eu să-mi spuneți, spuse Will. De unde începeți?

— Începem din toate părțile deodată, răspunse Vijaya. Dar pentru că nu putem spune mai multe lucruri deodată, să începem prin a vorbi despre anatomia și fiziologia puterii. Vorbiți-i despre cum abordați biochimic subiectul, domnule doctor Robert.

— Totul a început, spuse doctorul Robert, cu aproape patruzeci de ani în urmă, în timp ce studiam la Londra. A început cu vizitarea închisorilor la sfîrșit de săptămînă și cu cititul istoriei ori de cîte ori aveam o seară liberă. Cu istoria și închisorile, repetă el. Am descoperit că erau strîns legate. Într-o parte – lista crimelor, a nebuniilor și a nenorocirilor omenirii (acestea-s

vorbele lui Gibbon, nu?), de cealaltă parte – locul în care crimele și nebuniile nereușite sînt lovite de un anume fel de nenorocire. În timp ce-mi citeam cărțile și vorbeam cu amicii mei întemnițați, m-am trezit frămîntat de întrebări. Ce fel de oameni deveneau delincvenți periculoși – marii delincvenți ai cărților de istorie, cei mici din Pentonville și Wormwood Scrubbs[1]? Ce fel de oameni sînt mînați de dorința de putere, de pasiunea de a tiraniza și a domina? Dar cei fără milă, bărbații și femeile care știu ce vor și nu au remușcări în a răni și a ucide pentru a obține acest lucru, monștrii care rănesc și ucid nu pentru profit, ci gratuit, pentru că e atît de amuzant să rănești și să ucizi – ei cine *sînt*? Discutam aceste probleme cu specialiști, doctori, psihologi, experți în științe sociale, profesori. Mantegazza[2] și Galton[3] s-au demodat și majoritatea specialiștilor noi m-au asigurat că singurele răspunsuri valide la aceste întrebări erau răspunsuri care priveau cultura, economia și familia. Era exclusiv o problemă legată de mame și de educația privind igiena personală, de condiționările timpurii și mediile traumatizante. Nu eram convins decît pe jumătate. Mamele, igiena personală și prostiile legate de mediu erau în mod evident importante. Dar oare erau *întru totul* importante? În cursul vizitelor mele prin pușcării, începusem să văd dovezile unui anumit fel de

1. Închisori londoneze.
2. Paolo Mantegazza (1831-1910), neurolog și antropolog italian, cunoscut pentru cercetările sale asupra cocainei și asupra efectelor acesteia asupra psihicului uman.
3. Francis Galton (1822-1911), antropolog, explorator și geograf britanic.

tipar inerent – sau mai degrabă a două feluri de tipare inerente; asta pentru că delincvenții periculoși și agitatorii iubitori de putere nu aparțin unei singure specii. Cei mai mulți, după cîte începusem să-mi dau seama chiar de atunci, aparțin uneia din două specii distincte și diferite: a Oamenilor Musculoși și a Peter Pan-ilor. Eu sînt specializat în tratamentul Peter Pan-ilor.

— Băieții care nu cresc niciodată? întrebă Will.

— „Niciodată" nu este cuvîntul potrivit. În viața reală, Peter Pan sfîrșește întotdeauna prin a crește mare. Doar că el crește prea tîrziu; din punct de vedere fiziologic, crește mai încet decît crește din punctul de vedere al aniversărilor zilei de naștere.

— Dar fetele Peter Pan?

— Ele sînt foarte rare. Însă băieții sînt tot atît de răspîndiți ca murele. Te poți aștepta să dai peste cîte un Peter Pan la fiecare cinci sau șase băieți. Și printre copiii-problemă, printre băieții care nu știu să citească, nu vor să învețe, nu se înțeleg cu nimeni și în final se îndreaptă spre formele mai violente ale delincvenței, șapte din zece se dovedesc a fi Peter Pan-i, dacă le faci o radiografie a oaselor încheieturii mîinii. Ceilalți sînt în mare parte Oameni Musculoși de vreun fel sau altul.

— Încerc să mă gîndesc, spuse Will, la un bun exemplu istoric de Peter Pan delincvent.

— Nu trebuie să mergi prea departe. Cel mai recent, ca și cel mai bun și concludent, a fost Adolf Hitler.

— Hitler? reacționă imediat Murugan, șocat. În mod evident, Hitler era unul dintre eroii lui.

— Citește biografia Führer-ului, spuse doctorul Robert. Curat Peter Pan, dacă personajul

o fi existat vreodată. Bîtă la carte. Incapabil și de competiție, și de cooperare. Invidios pe toți băieții cu reușite normale – și, pentru că îi invidia, îi și ura și, ca să se simtă mai bine, îi disprețuia ca pe niște ființe inferioare. Apoi a venit vremea pubertății. Însă Adolf era imatur sexual. Alți băieți făceau avansuri fetelor, iar fetele răspundeau. Adolf era prea timid, prea nesigur pe bărbăția lui. Și mereu incapabil de muncă susținută, simțindu-se acasă doar în Lumea Cealaltă, compensatorie, a fanteziei lui. Acolo, cel puțin, era Michelangelo. Aici, din nefericire, nu putea să deseneze. Singurele lui talente erau ura, viclenia meschină, un set de corzi vocale neobosite și darul de a vorbi întruna, răcnind din toți plămînii, din străfundurile paranoiei lui de Peter Pan. Treizeci sau patruzeci de milioane de morți și Dumnezeu știe cîte sute de milioane de dolari, acesta a fost prețul pe care lumea a trebuit să-l plătească pentru maturizarea întîrziată a micului Adolf. Din fericire, majoritatea băieților care cresc prea încet nu au niciodată șansa de a deveni ceva mai mult decît niște delincvenți mărunți. Dar pînă și delincvenții mărunți, dacă se strîng destul de mulți, pot să ceară un preț destul de piperat. Din cauza aceasta, încercăm să-i strivim în fașă – sau mai degrabă, din moment ce avem de-a face cu Peter Pan-i, încercăm să-i scoatem din fașă și să-i lăsăm să crească.

— Și reușiți?

Doctorul Robert încuviință.

— Nu e greu. Mai ales dacă începi destul de timpuriu. Între patru ani și jumătate și cinci ani, toți copiii noștri sînt minuțios examinați. Analize de sînge, teste psihologice, somatologice; apoi le radiografiem încheieturile mîinilor și le facem o electroencefalogramă. Toți Peter Pan-ii

drăguți și mititei sînt depistați fără greș și se începe imediat tratamentul corespunzător. În mai puțin de un an, practic toți devin perfect normali. Un grup de potențiali ratați și criminali, de potențiali tirani și sadici, de potențiali mizantropi și revoluționari de dragul revoluției a fost transformat într-un grup de cetățeni folositori care pot fi guvernați *adandena asatthena*[1] – fără pedepse și fără sabie. În partea voastră de lume, delincvența este încă lăsată în seama clerului, a asistenților sociali și a poliției. Predici interminabile și terapie de ajutor; sentințe de condamnare la închisoare, din abundență. Cu ce rezultate? Rata delincvenței crește constant. Nu-i de mirare. Vorbele despre rivalitatea dintre frați, despre iad și personalitatea lui Isus nu substituie biochimia. Un an în temniță nu-l va vindeca pe Peter Pan de dezechilibrul lui endocrin, nici nu-l va ajuta pe fostul Peter Pan să scape de consecințele psihologice. În cazul delincvenței de tip Peter Pan, ai nevoie doar de un diagnostic timpuriu și de trei capsule roz pe zi, înainte de masă. Într-un mediu tolerant, rezultatul va fi o rațiune liniștită și o cantitate moderată de virtuți cardinale în mai puțin de optsprezece luni. Ca să nu mai vorbim de șansa frumușică, în condițiile în care înainte nu existase nici cea mai mică posibilitate, a unei *prajnaparamita* finale și a unei *karuna*, înțelepciunea finală și compasiunea. Și acum îl las pe Vijaya să vă vorbească despre Oamenii Musculoși. După cum probabil că ați observat, el este unul dintre ei, spuse doctorul Robert aplecîndu-se înainte și bătîndu-l pe uriaș peste spinarea lată, după care adăugă: *Taur solid!* Ce norocoși sîntem noi, sărmani creveți, că animalul acesta nu-i sălbatic.

1. În pali, în orig.

Vijaya își luă o mînă de pe volan, se bătu peste piept și scoase un urlet feroce.

— Nu vă jucați cu gorila! spuse el și rîse bine-dispus, apoi adăugă către Will: Gîndește-te la celălalt mare dictator, gîndește-te la Iosif Vissarionovici Stalin. Hitler este exemplul suprem al delincventului de tip Peter Pan. Stalin este exemplul suprem al delincventului de tip Om Musculos. Stalin era predestinat, prin statura lui, să fie un extrovertit, însă nu unul din acei extrovertiți molateci, rotunzi, guralivi, care tînjesc după comuniune fără discriminări. Nu, ci extrovertitul care calcă totul în picioare, căruia îi place să conducă, acela care se simte mereu împins să acționeze, niciodată împiedicat de îndoieli sau remușcări, de simpatie sau sensibilitate. În testamentul său, Lenin i-a sfătuit pe succesorii săi să scape de Stalin: omului acestuia îi plăcea prea mult puterea și era prea înclinat să abuzeze de ea. Însă sfatul a venit prea tîrziu. Stalin era atît de bine înfipt, încît n-a putut fi dat la o parte. Zece ani mai tîrziu, puterea lui era absolută. Trotki fusese înlăturat; toți vechii lui prieteni fuseseră mătrășiți. Acum, precum Dumnezeu în mijlocul serafimilor, era singur într-un mic paradis confortabil, populat numai de lingușitori și slugoi. Și întotdeauna era ocupat, neîndurător să lichideze chiaburimea, să organizeze colhozuri, să construiască o industrie pentru armament, să strămute milioane de oameni îndărătnici de la cîmp la uzină. Să muncească tenace, cu o eficiență lucidă de care Peter Pan-ul german, cu fanteziile lui apocaliptice și toanele schimbătoare, era de-a dreptul incapabil. Compară strategia lui Stalin cu cea a lui Hitler, în ultima fază a războiului. Calcul cu sînge rece comparat cu visare compesatorie cu

ochii deschiși, realism clar-văzător în schimbul aiurelilor retorice pe care Hitler ajunsese în final să le creadă. Doi monștri, egali în delincvență, dar profund diferiți ca temperament, ca motivație subconștientă și, în sfîrșit, ca eficiență. Peter Pan-ii sînt nemaipomenit de buni în a porni războaie și revoluții; dar e nevoie de Oameni Musculoși pentru a le conduce spre un deznodămînt cu succes. Uite jungla, adăugă Vijaya pe un alt ton, arătînd din mînă spre o stîncă mare acoperită de copaci, care părea să le blocheze urcușul.

Ceva mai tîrziu, ieșiră din lumina strălucitoare a vîlcelei deschise și intrară într-un tunel strîmt de întuneric verde, care mergea în zigzag printre zidurile de frunziș tropical. Plantele agățătoare atîrnau de pe ramurile arcuite iar printre trunchiurile copacilor uriași creșteau ferigi și rododendroni cu frunze întunecate laolaltă cu o aglomerare densă de arbuști și tufișuri cu nume necunoscute de Will. Aerul era înăbușitor de umed și se simțea mirosul fierbinte, înțepător, al desișului verde, luxuriant și al celuilalt tip de viață, a descompunerii. Will auzi în depărtare zgomotul topoarelor, atenuat de frunzișul des, și scîrțîitul ritmic al unui fierăstrău. Drumul coti iarăși și, dintr-odată, întunericul verde al tunelului făcu loc luminii soarelui. Intraseră într-un luminiș din pădure. Înalți și spătoși, vreo șase tăietori de lemne aproape goi erau ocupați să taie ramurile unui copac proaspăt doborît. În lumina soarelui, sute de fluturi albaștri și violeți se urmăreau unul pe altul, fîlfîind și plonjînd într-un dans haotic, fără sfîrșit. Deasupra unui foc ce ardea în capătul celălalt al luminișului, un bătrîn amesteca încet conținutul unui ceaun din fier. În apropiere, o

căprioară mică și îmblînzită, cu picioare subțiri și pete elegante, păștea în liniște.

— Prieteni! spuse Vijaya și strigă ceva în palaneză. Tăietorii de lemne strigară și ei și-și fluturară mîinile. Apoi drumul o coti brusc înspre stînga și începură să urce iarăși prin tunelul verde dintre copaci.

— Că tot vorbeam de Oameni Musculoși, spuse Will cînd ieșeau din luminiș. Acelea erau niște specimene cu adevărat splendide.

— Tipul acela de fizic, spuse Vijaya, este o ispită permanentă. Și totuși, printre toți acești oameni – și am lucrat cu zeci de asemenea oameni – n-am întîlnit niciodată nici măcar un singur tiran, un singur iubitor de putere periculos.

— Ceea ce e un alt fel de a spune, interveni Murugan disprețuitor, că nimeni de aici nu are nici o ambiție.

— Care este explicația? întrebă Will.

— Foarte simplă în ceea ce-i privește pe Peter Pan-i. Nu li se dă niciodată șansa de a-și dezvolta apetitul pentru putere. Îi vindecăm de delincvență înainte ca aceasta să aibă vreme să se dezvolte. Însă Oamenii Musculoși sînt altfel. Și aici sînt la fel de musculoși, la fel de zdrobitor de extrovertiți, cum sînt și la voi. De ce nu se transformă în Stalin sau Dipa, sau cel puțin în niște tirani domestici? În primul rînd, organizarea noastră socială le oferă foarte puține ocazii de a-și teroriza familiile, iar organizarea noastră politică face ca dominația lor la scară mai mare să fie practic imposibilă. În al doilea rînd, noi îi formăm pe Oamenii Musculoși să fie lucizi și sensibili, îi învățăm cum să se bucure de banalul existenței cotidiene. Asta înseamnă că au întotdeauna alternativă – nenumărate alternative – la plăcerea de a fi șef. Și, în sfîrșit, noi

acționăm direct asupra dragostei de putere și dominație care caracterizează un astfel de fizic în aproape toate variațiunile sale; canalizăm această dragoste de putere și o deviem, o îndepărtăm de oameni și o îndreptăm asupra lucrurilor. Le dăm tot felul de sarcini dificile de îndeplinit, sarcini extenuante și violente, care le solicită mușchii și satisfac cheful de a domina, dar îl satisfac fără să rănească pe nimeni și în feluri care sînt fie inofensive, fie de-a dreptul folositoare.

— Așa că aceste ființe splendide doboară copaci în loc să doboare oameni, așa-i?

— Întocmai. Și cînd se satură de lemne, pot pleca pe mare sau își pot încerca forțele în minerit sau o pot lua mai ușor, relativ vorbind, pe plantațiile de orez.

Will Farnaby izbucni deodată în rîs.

— Unde-i gluma?

— Mă gîndeam la tatăl meu. Un pic de tăiat lemne i-ar fi prins bine, ca să numai zic că i-ar fi salvat nenorocita lui familie. Din nefericire, era un gentleman englez. Tăiatul lemnelor ieșea din discuție.

— Nu avea *nici o* supapă fizică pentru a-și elibera energiile?

Will clătină din cap.

— În afara faptului că era un gentleman, explică el, tata credea că era intelectual. Însă un intelectual nici nu vînează, nici nu împușcă, nici nu joacă golf; acesta doar gîndește și bea. În afara rachiului, singurele plăceri ale tatălui meu erau terorizatul, jocul de bridge și teoria politică. Se imagina pe sine ca o versiune de secol douăzeci a Lordului Acton[1], ultimul filosof

1. John Emerich Edward Acton (1834-1902), scriitor, istoric și om politic englez.

singuratic al Liberalismului. Dacă l-ai fi auzit perorînd despre nedreptățile statului omnipotent modern! „Puterea corupe. Puterea absolută corupe în mod absolut. *Absolut*!" După care dădea pe gît o altă duşcă şi se întorcea cu un elan proaspăt la felul său preferat de a-şi petrece timpul liber: terorizarea soției şi a copiilor lui.

— Şi dacă Acton însuşi nu s-a purtat în felul acesta, spuse doctorul Robert, s-a datorat doar faptului că se întîmpla să fie virtuos şi inteligent. Nu exista nimic în teoriile sale care să țină în frîu un delincvent de tip Om Musculos şi un Peter Pan netratat, împiedicîndu-i să calce în picioare pe cine le-ar fi ieşit în cale. Aceasta a fost slăbiciunea fatală a lui Acton. În calitate de teoretician politic, a fost întru totul de admirat. În calitate de psiholog practic, a fost aproape inexistent. Părea să fi crezut că problema puterii putea fi rezolvată prin aranjamente sociale bune, la care se adăugau, bineînțeles, moralitatea sănătoasă şi un strop de revelație religioasă. Însă problema puterii îşi are rădăcinile în anatomie, biochimie şi temperament. Puterea trebuie să fie îngrădită la nivelele legale şi politice; asta e ceva evident. Dar mai este evident şi faptul că trebuie să existe control şi la nivel individual. La nivelul instinctului şi al emoției, la nivelul glandelor şi al viscerelor, al muşchilor şi sîngelui. Dacă voi găsi vreodată timpul necesar, mi-ar plăcea să scriu o cărticică despre psihologia umană în relație cu etica, religia, politica şi legea.

— Legea, repetă Will. Tocmai voiam să te întreb despre lege. Funcționați întru totul fără violență şi fără pedepse? Sau mai aveți nevoie de judecători şi polițişti?

— Încă avem nevoie de ei, răspunse doctorul Robert. Dar nu avem nevoie de atît de mulți ca

voi. În primul rînd, datorită medicinei preventive şi educației preventive, nu se comit multe crime. Şi în al doilea rînd, de majoritatea acelor puține crime comise se ocupă o secție specială din Consiliul de Asistență Municipală. Terapie de grup în cadrul unei comunități care şi-a asumat răspunderea pentru delincvenți. Şi, în cazurile dificile, terapia de grup este însoțită de tratament medical şi, bineînțeles, de experiențe oferite de medicamentul-*moksha*, experiențe conduse de cineva cu o putere de percepție foarte ridicată.

— Deci unde intervin judecătorii?

— Judecătorul ascultă probele, decide dacă acuzatul este nevinovat sau vinovat şi, dacă este vinovat, îl trimite în grija CAM-ului şi, în cazurile în care pare recomandabil, la sectorul local de specialişti medicali şi micomistici. La intervale stabilite, specialiştii şi CAM-ul trimit rapoarte judecătorului. Atunci cînd rapoartele sînt satisfăcătoare, cazul este închis.

— Şi dacă nu sînt niciodată satisfăcătoare?

— Pe termen lung, spuse doctorul Robert, sînt întotdeauna.

Urmă un moment de tăcere.

— Ai făcut vreodată alpinism? întrebă brusc Vijaya.

— Cum crezi că mi-am betegit piciorul? răspunse Will, rîzînd.

— Aceea a fost o cățărare forțată. Te-ai cățărat vreodată de plăcere?

— Destul cît să mă conving că nu eram prea bun pentru asta, spuse Will.

Vijaya aruncă o privire înspre Murugan.

— Dar tu, atunci cînd erai în Elveția?

Băiatul roşi puternic şi clătină din cap:

— Nu poți face toate lucrurile astea, murmură el, dacă eşti predispus la TBC.

— Ce păcat! spuse Vijaya. Ți-ar fi făcut atît de bine.

— Se face alpinism serios în munții aceștia? întrebă Will.

— Alpinismul face parte din programa școlară.

— Pentru toată lumea?

— Cîte puțin pentru toată lumea. Cu ceva mai mult efort pe stînci mai periculoase pentru Oamenii Musculoși bine dezvoltați – asta pentru unul din doisprezece băieți și una din douăzeci și șapte de fete. În curînd o să vedem niște tineri la prima lor ascensiune post-elementară.

Tunelul verde se lărgi, se lumină și dintr-odată ieșiră din pădurea umedă pe un platou larg, aflat aproape la nivelul solului, mărginit în trei părți de stînci roșii ce se înălțau pînă la două mii de picioare și mai bine, într-o succesiune de creste zimțate și culmi izolate. Se simțea o prospețime în aer și, în timp ce treceau de la lumina soarelui în umbra unor nori cumulus ca o insulă plutitoare, se făcuse aproape rece. Doctorul Robert se aplecă înainte și arătă, prin parbriz, înspre un grup de clădiri albe aflate pe o moviliță aproape de centrul platoului.

— Aceea este Stațiunea de la Mare Altitudine, spuse el. Se află la șapte mii de picioare înălțime, avînd mai mult de cinci mii de acri de teren plat și fertil unde putem cultiva practic tot ce crește în sudul Europei: grîu și orz, mazăre și varză, salată și roșii; agrișe, căpșuni, alune, prune renglote, piersici și caise. La care se adaugă toate plantele valoroase care sînt specifice munților înalți, la această altitudine – inclusiv ciupercile pe care tînărul nostru prieten, aici de față, le dezaprobă cu atîta violență.

— Spre locul acesta ne îndreptăm? întrebă Will.

— Nu, mergem mai sus, spuse doctorul Robert și arătă înspre ultimul așezămînt de pe culme, o creastă de stîncă roșie întunecată, de la care, pe o parte, terenul cobora în pantă înspre junglă, iar pe partea cealaltă urca vertiginos către un vîrf nevăzut, pierdut în nori. Pînă sus, la vechiul templu al lui Shiva, unde pelerinii veneau la fiecare echinocțiu de primăvară și de toamnă. Este unul dintre locurile mele preferate de pe insulă. Cînd copiii erau mici, Lakshmi și cu mine obișnuiam să urcăm acolo la picnic, aproape în fiecare săptămînă. Cu atîția ani în urmă! În voce îi apăruse o notă de tristețe. Oftă și, lăsîndu-se pe spate pe scaun, închise ochii.

Ieșiră de pe drumul care ducea la Stațiunea de la Mare Altitudine și începură din nou să urce.

— Intrăm în ultima și cea mai rea serpentină, spuse Vijaya. Șapte curbe în loc și o jumătate de milă de tunel fără ventilație.

Schimbă în viteza întîia și conversația deveni imposibilă. Zece minute mai tîrziu, ajunseră.

10

Mișcîndu-și cu grijă piciorul imobilizat, Will ieși din mașină și privi împrejurul lui. Între stîncile roșii care coborau către sud și pantele abrupte din toate direcțiile, creasta culmii fusese nivelată, iar în mijlocul acestei terase lungi și înguste se afla un templu – un turn mare și roșu din același material ca munții, masiv, dreptunghiular, cu striații verticale. Un element de simetrie în contrast cu stîncile, dar regulat – nu în felul elementelor abstracte euclidiene, ci cu geometria pragmatică a unui lucru viu. Da, a unui lucru viu; pentru că toate suprafețele bogat evidențiate ale turnului, toate contururile sale rotunjite profilate pe cer se curbau organic înspre interior, îngustîndu-se pe măsură ce urcau înspre un inel din marmură, deasupra căruia piatra roșie iarăși se curba, ca păstaia cu semințe a unei plante care înflorește, spre un dom ascuțit, cu multe arcade, care încununa întreaga construcție.

— A fost construit cu aproape cincizeci de ani înainte de cucerirea normandă, spuse doctorul Robert.

— Și arată, comentă Will, de parcă n-ar fi fost construit de nimeni, ca și cînd ar fi crescut din stîncă. Crescut precum mugurele unei agave, gata să țîșnească înălțîndu-se într-un lujer înalt de șase metri și într-o explozie de flori.

Vijaya îi atinse brațul.

— Privește, spuse el. Coboară un grup de școlari de la elementară.

Will se întoarse înspre munte și văzu un tînăr în bocanci cu crampoane și echipament de alpinist care-și croia drum coborînd printr-o crevasă deasupra unei prăpăstii. În locul în care crevasa îi oferi un loc de popas convenabil se opri și, dîndu-și capul pe spate, slobozi un iodler sonor ca acelea din Alpi. La douăzeci și cinci de metri deasupra lui, un băiat ieși din spatele unui contrafort de stîncă, își dădu drumul de pe marginea pe care stătea și-și începu coborîrea prin crevasă.

— Te tentează? întrebă Vijaya, întorcîndu-se înspre Murugan.

Exagerînd cu mult rolul unui adult sofisticat plictisit, care are de făcut altceva mai bun decît să-i privească pe copii jucîndu-se, Murugan strînse din umeri:

— Nici un pic.

Se îndepărtă și, așezîndu-se pe statuia tocită de vreme a unui leu, scoase din buzunar o revistă americană cu coperți colorate și începu să citească.

— Ce gen de literatură este? întrebă Vijaya.

— *Science fiction*, răspunse Murugan, cu o nuanță de sfidare în voce.

Doctorul Robert rîse:

— Orice care să te facă să evadezi din realitate.

Prefăcîndu-se că nu l-a auzit, Murugan întoarse o pagină și continuă să citească.

— E bunicel, spuse Vijaya, care urmărise coborîrea băiatului alpinist. Au cîte un om cu experiență la fiecare capăt al frînghiei, adăugă el. Nu-l poți vedea pe bărbatul numărul unu. Este în spatele acelui contrafort, într-o crevasă paralelă,

la cincisprezece sau douăzeci de metri mai sus. Acolo există în permanență un țăruș din fier, de care poți lega frînghia. Chiar dacă ar cădea tot grupul, totuși cu toții ar fi în perfectă siguranță.

Întins ca un vultur cu aripile desfășurate între punctele de sprijin pentru picioare aflate pe fiecare din pereții crevasei strîmte, liderul continua să-și strige instrucțiunile și încurajările. Apoi, pe măsură ce băiatul se apropie, își părăsi locul, coborî încă vreo zece metri și, oprindu-se, slobozi un alt iodler. În bocanci și pantaloni, o fată înaltă, cu părul prins în codițe, apăru din spatele contrafortului și coborî în crevasă.

— Excelent! spuse Vijaya aprobator, urmărind-o cu privirea.

Între timp, dintr-o clădire scundă de la piciorul stîncii – în mod evident o versiune tropicală a unei colibe din Alpi – un grup de tineri ieșiseră să vadă ce se întîmpla. Ei făceau parte, i se spuse lui Will, din alte trei grupuri de alpiniști care-și dăduseră examenul post-elementar mai devreme în ziua aceea.

— Echipa mai bună cîștigă vreun premiu? întrebă Will.

— Nimeni nu cîștigă nimic, răspunse Vijaya. Asta nu este o competiție. E mai mult o probă.

— O probă, explică doctorul Robert, care reprezintă primul stadiu al inițierii la ieșirea din copilărie înspre adolescență. O probă care-i ajută să înțeleagă lumea în care vor trebui să trăiască, îi ajută să conștientizeze omniprezența morții, fragilitatea esențială a oricărei existențe. Însă după probă urmează revelația. Peste cîteva minute, acestor băieți și fete li se va oferi ocazia de a trăi prima experiență oferită de medicamentul-*moksha*. Îl vor lua toți împreună și va urma o ceremonie religioasă la templu.

— Ceva de genul slujbei de miruire?

— Cu excepția faptului că aceasta nu este doar un fragment dintr-o aiureală teologică. Datorită medicamentului-*moksha*, include o veritabilă experiență a esenței lucrurilor.

— Esența lucrurilor? Will clătină din cap. Există așa ceva? Mi-aș dori să pot să cred una ca asta.

— Nu ți se cere să crezi, spuse doctorul Robert. Esența lucrurilor nu este o afirmație; este o stare de fapt. Noi nu-i învățăm crezuri pe copiii noștri și nici nu-i facem să se înduioșeze pe marginea unor simboluri încărcate emoțional. Atunci cînd vine vremea să învețe adevărurile cele mai adînci ale religiei, îi punem să iasă dintr-o prăpastie cățărîndu-se pe stînci și apoi le dăm patru sute de miligrame de revelație. Două modalități directe de a experimenta realitatea, de pe urma cărora orice băiat sau fată cu inteligență rezonabilă își poate face o idee clară asupra celor ce sînt.

— Și nu uita vechea noastră problemă a puterii, spuse Vijaya. Cățăratul pe stîncă este o ramură a eticii aplicate; este un alt substitut preventiv al tiraniei.

— Așadar tatăl meu ar fi trebuit să fie alpinist și tăietor de lemne totodată.

— Ai putea să rîzi, spuse Vijaya, rîzînd și el. Dar adevărul este că funcționează. Funcționează. Una peste alta, mi-am croit drumul cățărîndu-mă și ieșind din abisul la propriu al zecilor de ispite dintre cele mai urîte, care mă împingeau să-mi folosesc gabaritul; iar gabaritul meu fiind considerabil, adăugă el, și provocările erau tot atît de puternice.

— Se pare că există o singură problemă, spuse Will. Pe parcursul ascensiunii pentru a ieși din

iureşul ispitelor, ai putea să cazi şi... Amintindu-şi brusc de ceea ce i se întîmplase lui Dugald MacPhail, tăcu.

Doctorul Robert încheie fraza:

— Ai putea să cazi, spuse el rar, şi să mori. Dugald escalada de unul singur, continuă el după o scurtă pauză. Nimeni nu ştie ce s-a întîmplat. Trupul nu i-a fost găsit pînă a doua zi.

Urmă o tăcere prelungă.

— Tot mai crezi că-i o idee bună? întrebă Will, îndreptîndu-şi toiagul de bambus înspre siluetele micuţe care se tîrau cu atîta efort pe peretele stîncii golaşe care cobora sălbatic.

— Tot mai cred că-i o idee bună, răspunse doctorul Robert.

— Însă biata Susila...

— Da, biata Susila, repetă doctorul Robert. Şi bieţii copii, biata Lakshmi, bietul de mine. Dar dacă Dugald nu şi-ar fi făcut un obicei din a-şi risca viaţa, ar fi putut fi bieţi toţi ceilalţi, din alte motive. Mai bine să înfrunţi pericolul de a-ţi pierde propria viaţă decît să înfrunţi pericolul de a ucide alţi oameni sau, cel puţin, să-i faci nefericiţi. Să-i răneşti pentru că eşti agresiv din fire şi prea prudent sau prea neştiutor ca să-ţi risipeşti agresivitatea escaladînd o rîpă. Şi acum, continuă el pe un alt ton, vreau să-ţi arăt priveliştea.

— Iar eu am să merg să vorbesc cu băieţii şi fetele de-acolo, spuse Vijaya şi plecă spre grupul aflat la poalele stîncii roşii.

Lăsîndu-l pe Murugan cufundat în *science fiction*, Will îl urmă pe doctorul Robert printr-o poartă pe piloni, străbătînd platforma largă din piatră care înconjura templul. La unul din colţurile acelei platforme se afla un mic pavilion cu boltă. Intrară şi, traversîndu-l pînă la o fereastră

mare, fără geam, priviră afară. Ridicîndu-se pînă la linia orizontului, ca un zid solid de jad şi lapislazuli, se vedea marea. La picioarele lor, la capătul unui hău adînc de cinci sute de metri, se întindea verdele junglei. Dincolo de junglă, pliate vertical în vîlcele şi deluşoare, aranjate în terase orizontale ca o scară uriaşă făcută de mîna omului, cuprinzînd nenumărate ogoare, pantele mai joase coborau abrupt pînă la o cîmpie întinsă, la a cărei margine mai îndepărtată, între grădini şi plaja mărginită de palmieri, se întindea un oraş destul de mare. Văzut de la această înălţime în toată întinderea lui strălucitoare, arăta ca pictura miniaturală, meticuloasă a unui oraş dintr-un almanah medieval.

— Acolo e Shivapuram, spuse doctorul Robert. Iar complexul de clădiri de pe dealul de dincolo de rîu este marele templu budist. E puţin mai vechi decît Borobudur, iar sculptura este la fel de frumoasă ca oricare alta din Indochina. Urmă un moment de tăcere. Căsuţa aceasta de vară, continuă el, este locul în care obişnuiam să facem picnic atunci cînd ploua. Nu voi uita niciodată vremea cînd Dugald (trebuie să fi avut vreo zece ani) se distra căţărîndu-se aici, pe marginea ferestrei, stînd într-un picior ca o imitaţie a lui Shiva Dănţuitorul. Biata Lakshmi era speriată de moarte. Însă Dugald era un căţărător înnăscut. Ceea ce face accidentul şi mai de neînţeles. Clătină din cap; apoi, după altă clipă de tăcere, spuse: Ultima dată cînd am venit cu toţii aici a fost acum vreo opt sau nouă luni. Dugald trăia încă, iar Lakshmi nu era încă prea slăbită pentru o zi în aer liber cu nepoţii ei. El a făcut din nou cascadoria cu Shiva, de dragul lui Tom Krishna şi Mary Sarojini. Stătea într-un picior şi îşi mişca braţele atît de repede, încît ai fi jurat că

avea patru. Doctorul Robert tăcu. Culegînd o fărîmă de tencuială de pe podea, o aruncă pe fereastră, apoi continuă: Jos, jos, jos... Spațiu gol. *Pascal avait son gouffre*[1]. Ce ciudat ca acesta să devină dintr-odată simbolul cel mai puternic al morții și simbolul cel mai puternic al vieții celei mai pline, mai intense. Brusc, fața i se lumină. Vezi șoimul acela?

— Un șoim?

Doctorul Robert arătă înspre locul unde, la jumătatea distanței dintre cuibul șoimului și bolta întunecată a pădurii, o întruchipare mică și cafenie a vitezei și a forței plutea lenește, fără a-și mișca aripile.

— Îmi amintește de o poezie pe care Bătrînul Raja a scris-o odinioară despre acest loc.

Doctorul Robert rămase tăcut un moment, apoi începu să recite:

„Aici sus, mă-ntrebi tu,
Aici sus, departe, unde Shiva
Dănțuiește deasupra lumii,
Ce cred oare că fac?

Nici un răspuns, prietene – doar
Șoimul acela de la picioarele noastre ce
se-nvîrte,
Acei lăstuni negri și iuți ca niște săgeți
Care desenează lungi dîre argintii prin aer –
Stridența țipetelor lor.

Cît de departe, spui tu, de cîmpiile fierbinți,
Cît de departe, spui cu reproș, de semenii
mei!

1. Pascal și-avea abisul... – începutul primului vers din poemul baudelairian *Abisul*.

Și totuși cît de-aproape! Pentru că aici, între
cerul acoperit de nori
Și marea de dedesubt, vizibil dintr-odată,
Citesc al lor secret și pe-al meu."

— Iar secretul, din cîte înțeleg, este acest spațiu gol.

— Sau, mai degrabă, ceea ce simbolizează acest spațiu gol – natura Buddha în toată efemeritatea noastră nesfîrșită. Ceea ce-mi amintește... Doctorul MacPhail își privi ceasul.

— Ce urmează în program? întrebă Will în timp ce ieșeau în lumina puternică.

— Slujba de la templu, răspunse doctorul Robert. Tinerii alpiniști îi vor oferi reușita lor lui Shiva – cu alte cuvinte, propriei lor Realități văzute ca Dumnezeu. După care vor trece la partea a doua a inițierii lor: experiența de a se elibera de ei înșiși.

— Prin intermediul medicamentului-*moksha*?

Doctorul Robert consimți.

— Îndrumătorii lor li-l dau înainte să plece din coliba Asociației Alpiniștilor. Apoi vin la templu. Substanța începe să-și facă efectul în timpul slujbei. Apropo, adăugă el, slujba este în sanscrită, așa că n-o să înțelegi nimic. Discursul lui Vijaya va fi în engleză – el vorbește în calitate de președinte al Asociației Alpiniștilor. La fel va fi și al meu. Și, bineînțeles, tinerii vor vorbi mai mult în engleză.

În interiorul templului era un întuneric răcoros, cavernos, atenuat doar de lumina palidă filtrată printr-o pereche de ferestre mici și zăbrelite și de șapte lămpi care atîrnau, ca haloul unor stele galbene, tremurătoare, deasupra capului unei apariții de pe altar. Era o statuie din cupru, nu mai înaltă decît un copil, reprezentîndu-l pe

Shiva. Înconjurat de o aură mărginită de flăcări, gesticulînd cu cele patru braţe ale sale, cu părul în şuviţe unduind sălbatic, cu piciorul drept strivind o pocitanie pipernicită, întruchipare a celei mai hidoase răutăţi, cu piciorul stîng ridicat cu graţie, zeul stătea încremenit în extaz. Fără să mai poarte echipamentul de alpinism, ci încălţaţi cu sandale, cu pieptul dezvelit şi în pantaloni scurţi sau în fuste viu colorate, vreo zece băieţi şi fete, împreună cu cei şase tineri care le fuseseră îndrumători şi instructori, stăteau aşezaţi pe podea, cu picioarele încrucişate. Deasupra lor, pe treptele cele mai înalte ale altarului, un preot bătrîn, ras în cap şi înveşmîntat într-o mantie galbenă, intona ceva sonor şi de neînţeles. Lăsîndu-l pe Will comod instalat pe un pervaz, doctorul Robert merse în vîrful picioarelor spre locul unde erau aşezaţi Vijaya şi Murugan şi se ghemui lîngă ei.

Splendidul zumzet în sanscrită făcu loc unui cînt nazal, înalt, iar cîntarea, la vremea potrivită, fu urmată de o litanie, rostirea preotului alternînd cu răspunsul congregaţiei.

Apoi se aprinse tămîie într-o cădelniţă din alamă. Preotul bătrîn îşi ridică mîinile cerînd tăcere şi, preţ de o bună bucată de timp încărcată de înţelesuri, de nemişcare desăvîrşită, firul de fum gri al tămîii se ridică drept şi neşovăielnic în faţa zeului, apoi, cînd întîlni curentul de aer venind dinspre ferestre, se sparse şi se împrăştie într-un nor invizibil care umplu întregul spaţiu întunecat cu parfumul lui misterios venit din altă lume. Will deschise ochii şi văzu că, dintre toţi cei din congregaţie, singur Murugan se fîţîia neliniştit. Şi nu doar se fîţîia, se mai şi strîmba cu grimase de dezaprobare iritată. El, unul, nu se căţărase niciodată; de aceea, căţăratul

era ceva de-a dreptul prostesc. El, unul, refuzase întotdeauna să încerce medicamentul-*moksha*; de aceea, cei care-l foloseau erau de neacceptat. Mama lui credea în Maeştri Înălţaţi şi vorbea în mod regulat cu Koot Hoomi; de aceea, imaginea lui Shiva era cea a unui idol vulgar. Ce pantomimă elocventă, se gîndi Will în timp ce-l urmărea pe băiat. Dar din păcate pentru bietul şi micuţul Murugan, nimeni nu dădea nici cea mai mică atenţie maimuţărelilor sale.

— *Shivayanama*, rosti preotul bătrîn, rupînd lunga tăcere, *Shivayanama*, mai spuse el o dată şi făcu un gest de invitaţie.

Ridicîndu-se de la locul ei, fata înaltă pe care Will o văzuse coborînd de pe creastă urcă pe treptele altarului. Stînd pe vîrful picioarelor, cu trupul uns, strălucind ca o a doua statuie din cupru în lumina lămpilor, ea atîrnă o ghirlandă de flori galben-pale pe braţele stîngi cele mai de sus ale lui Shiva. Apoi, unindu-şi palmele, privi zîmbind senin chipul zîmbitor al zeului şi, cu o voce care la început tremura, dar care treptat căpăta forţă, începu să vorbească:

O, tu, creatorule, tu, distrugătorule, tu, cel care creezi lumea
şi îi pui capăt,
Care dansezi în lumina soarelui printre păsări şi copii
care se joacă,
Care-n miez de noapte dansezi printre leşuri, pe tărîmurile
cuprinse de flăcări
Tu, Shiva, tu, Bhairava cel întunecat şi groaznic,
Tu, Realitate şi Iluzie, Nimicul şi Toate Cele ce Sînt,
Tu eşti stăpînul vieţii şi de aceea ţi-am adus

flori;
Tu ești stăpînul morții și de aceea ți-am adus inima mea –
Această inimă care este acum tărîmul tău cuprins de flăcări.
Acolo ignoranța și sinele vor fi mistuite de foc.
Pentru ca tu, Bhairava, să poți dănțui în cenușă.
Pentru ca tu, Stăpîne Shiva, să poți dănțui într-un loc plin de flori,
Iar eu să dănțuiesc odată cu tine.

Înălțîndu-și brațele, fata făcu un gest care amintea de devoțiunea extatică a sute de generații de adoratori dansatori, apoi se întoarse și merse înapoi în penumbră. „*Shivayanama*", strigă cineva. Murugan pufni disprețuitor atunci cînd refrenul fu preluat și de alte voci tinere: „*Shivayanama, Shivayanama...*" Bătrînul preot începu să intoneze un alt pasaj din Scriptură. Pe la jumătatea cuvîntării sale, o mică pasăre cenușie cu cap roșu-aprins zbură înăuntru printr-una din ferestrele zăbrelite, fîlfîi sălbatic în jurul lămpilor altarului, apoi, ciripind puternic cu o groază plină de indignare, țîșni din nou afară. Cînturile continuară, se amplificară, ajungînd la un punct culminant și sfîrșiră într-o rugăciune șoptită, închinată păcii: *Shanti, shanti, shanti*. Bătrînul preot se întoarse acum înspre altar, ridică o lumînare lungă și, luînd lumină de la una din lămpile de deasupra capului lui Shiva, continuă să aprindă celelalte șapte lămpi care atîrnau în nișa adîncă de sub lespedea pe care stătea dănțuitorul. Scînteind pe convexitățile metalice șlefuite, lumina lor dădu la iveală o altă statuie, de data aceasta înfățișîndu-i pe

Shiva și Parvati; Yoghinul prin excelență era reprezentat așezat și, în timp ce două dintre cele patru mîini ale sale țineau depărtate toba simbolică și focul, cu a doua pereche de mîini o mîngîia pe zeița îndrăgostită, ale cărei picioare și brațe gemene îl înlănțuiau în această eternă îmbrățișare din bronz. Preotul cel bătrîn făcu semn cu mîna. De data aceasta, un băiat cu pielea smeadă și foarte musculos fu cel care păși în lumină. Aplecîndu-se, atîrnă de gîtul lui Parvati ghirlanda pe care o purta; apoi, răsucind lungul lanț înflorit, lăsă să cadă o a doua buclă de orhidee albe peste capul lui Shiva.

— Fiecare din ei este amîndoi, spuse el.

— Fiecare din ei este amîndoi, repetă corul vocilor tinere.

Murugan își scutură violent capul.

— O, tu, cel care ai plecat, spuse băiatul cu pielea smeadă, cel care ai plecat, care ai plecat pe țărmul celălalt, care ai ajuns pe țărmul celălalt, o, tu, iluminare, și tu, cealaltă iluminare, tu, eliberare contopită cu eliberarea, tu, compasiune, în brațele nesfîrșitei compasiuni.

— *Shivayanama*.

Se întoarse la locul lui. Urmă o tăcere lungă. Vijaya se ridică apoi în picioare și începu să vorbească:

— Primejdie, spuse el, subliniind prin repetare. Primejdie. Primejdie deliberată și totuși acceptată cu ușurință. Primejdie împărtășită cu un prieten, cu un grup de prieteni. Împărtășită în mod conștient, împărtășită pînă la limitele conștiinței, astfel încît împărtășirea și primejdia devin o yoga. Doi prieteni legați cu aceeași frînghie pe peretele unei stînci. Cîteodată trei prieteni sau patru. Fiecare dintre ei este perfect conștient de proprii mușchi încordați, de propria

îndemînare, de propria teamă și de propriul spirit care transcende frica. Și fiecare dintre ei, bineînțeles, este în același timp conștient de prezența tuturor celorlalți, este preocupat de soarta lor, făcînd lucrurile potrivite pentru a se asigura că aceștia vor fi în siguranță. Viața la cote maxime de tensiune fizică și mentală, viața cu atît mai plină, mai inestimabil de prețioasă, din cauza amenințării omniprezente a morții. Însă după yoga primejdiei urmează yoga vîrfului, yoga odihnei și a renunțării, yoga receptivității complete și totale, yoga ce înseamnă acceptarea conștientă a ceea ce îți este dat așa cum îți este dat, fără cenzura minții preocupate și moralizatoare, fără nici un adaos venit din rezerva de idealuri la mîna a doua sau din rezerva încă și mai cuprinzătoare de fantezii. Pur și simplu stai acolo, cu mușchii relaxați și mintea deschisă spre lumina soarelui și spre nori, deschisă către depărtări și orizont, în sfîrșit, deschisă către Non-Gîndul fără formă, fără cuvinte, pe care nemișcarea vîrfului îți permite să-l intuiești, profund și statornic, în interiorul fluxului pîlpîitor al gîndului tău de zi cu zi.

Iar acum este momentul coborîrii, este momentul unei a doua faze de yoga primejdiei, momentul de a reînnoi tensiunea și conștiința vieții în toată plenitudinea ei strălucitoare, în timp ce atîrni precar pe marginea dezastrului. Apoi, ajuns la poalele stîncii te dezlegi, o pornești cu pași mari de-a lungul potecii de piatră pînă la primii copaci. Și dintr-odată te trezești în pădure și se impune un alt fel de yoga : yoga junglei, yoga ce presupune să fii pe deplin conștient de viața clipei prezente, de viața din junglă în toată exuberanța și murdăria ei putredă, tîrîtoare, în toată ambivalența melodramatică a orhideelor

și a miriapodelor, a lipitorilor și a păsărilor tropicale, a băutorilor de nectar și a băutorilor de sînge. Viața care transformă haosul și urîțenia în ordine, viața care-și înfăptuiește miracolele nașterii și ale evoluției, dar care le înfăptuiește, se pare, fără alt scop decît ca să se distrugă pe sine. Frumusețe și groază, frumusețe – repetă Vijaya – și groază. Și atunci cînd cobori dintr-una din expedițiile tale pe munte, înțelegi deodată că există o armonie. Și nu doar armonie. O fuziune, o contopire. Frumusețea care devine una cu groaza, prin yoga junglei. Viața reconciliată cu perpetua imanență a morții prin yoga primejdiei. Neantul identificat cu sinele în sărbătoarea acestei yoga a vîrfului.

Se așternu tăcerea. Murugan căscă ostentativ. Bătrînul preot aprinse un alt bețișor de tămîie și, mormăind, îl flutură prin fața dănțuitorului, îl mai flutură iarăși în jurul întruchipării iubirii cosmice dintre Shiva și Zeiță.

— Respirați profund, spuse Vijaya, și, în timp ce respirați, luați aminte la mireasma de tămîie. Acordați-i toată atenția voastră ; înțelegeți-o așa cum este – o realitate inefabilă de dincolo de cuvinte, de dincolo de rațiune și explicație. Înțelegeți-o în stare brută. Înțelegeți-o ca pe un mister. Parfum, femei și rugăciune – aceste trei lucruri erau iubite de Mohamed mai presus de orice. Dimesiunile inexplicabile ale tămîii inhalate, ale pielii dezmierdate, ale iubirii care se simte și, dincolo de acestea, misterul misterelor, Unul în pluralitate, Neantul care este totul, Realitatea omniprezentă sub orice înfățișare, la fiecare pas și în fiecare clipă. Așa că respirați, respirați, respirați, încheie Vijaya, șoptindu-și ultimele cuvinte, în timp ce se așeza.

— *Shivayanama*, murmură extatic preotul cel bătrîn.

Doctorul Robert se ridică în picioare şi porni înspre altar, apoi se opri, se întoarse şi-i făcu semn lui Will Farnaby:

— Vino şi aşază-te lîngă mine, spuse el încet atunci cînd Will îl ajunse de pe urmă. Aş vrea să le vezi chipurile.

— Nu deranjez?

Doctorul Robert clătină din cap şi înaintară împreună, urcară şi, ajunşi la trei sferturi din lungimea scărilor către altar, se aşezară unul lîngă celălalt în penumbră, între întuneric şi lumina lămpilor. Foarte încet, doctorul Robert începu să vorbească despre Shiva-Nataraja, Stăpînul Dansului.

— Priviţi-i imaginea, spuse el. Priviţi-o cu ochii noi pe care vi i-a dat medicamentul-*moksha*. Vedeţi cum respiră şi pulsează, cum creşte din strălucire într-o strălucire încă mai intensă. Dansînd prin timp şi în afara timpului, dansînd la nesfîrşit şi în eternul acum. Dansînd şi iar dansînd în toate lumile deodată. Priviţi-l.

Scrutînd cu atenţie acele chipuri îndreptate în sus, Will observă, cînd pe unul, cînd pe altul, iluminările izvorînd din încîntare, recunoaştere, înţelegere, semnele uimirii pline de veneraţie care fremătau la graniţa cu extazul sau groaza.

— Priviţi cu atenţie, insistă doctorul Robert. Priviţi cu şi mai multă atenţie. Dansează în toate lumile deodată, mai spuse el, după un moment îndelungat de tăcere. În *toate* lumile. Şi mai presus de toate, în lumea materiei. Priviţi haloul mare şi rotund, mărginit de simbolurile focului, în interiorul căruia dansează zeul. Simbolizează Natura, lumea masei şi a energiei. În interiorul lui, Shiva-Nataraja înfăptuieşte

dansul nesfîrşitei deveniri şi distrugeri. Este *lila* lui, jocul lui cosmic. Se joacă de dragul jocului, ca un copil. Însă copilul acesta este Ordinea Lucrurilor. Jucăriile lui sînt galaxiile, terenul lui de joacă este spaţiul infinit, iar între un deget şi altul, fiecare interval este de cîte un miliard de ani-lumină. Priviţi-l acolo, la altar. Reprezentarea este făcută de mîna omului, o mică statuetă din cupru, de numai doi metri înălţime. Însă Shiva-Nataraja umple universul, este însuşi universul. Închideţi ochii şi priviţi-l cum se înalţă în noapte, urmăriţi întinderea nesfîrşită a acelor braţe şi părul sălbatic unduind în infinit.

Nataraja jucîndu-se printre stele şi atomi. Dar totodată, adăugă el, jucîndu-se cu orice lucru viu, cu orice fiinţă care simte, cu orice copil, bărbat şi femeie. Joc de dragul jocului. Însă acum, terenul de joacă este conştient, ringul de dans este capabil de suferinţă. Pentru noi, joaca aceasta fără scop pare un fel de insultă. Ceea ce am vrea cu adevărat este un Dumnezeu care să nu distrugă niciodată ceea ce a creat. Sau, dacă trebuie să existe durere şi moarte, atunci să se ocupe de ele un Dumnezeu al dreptăţii care să-i pedepsească pe cei răi şi să-i răsplătească pe cei buni cu fericirea veşnică. Dar de fapt cei buni sînt loviţi, cei nevinovaţi suferă. Atunci, să existe un Dumnezeu care să-i înţeleagă şi să aducă alinare. Însă Nataraja doar dansează. Jocul lui este un joc care nu ţine seama de moarte şi de viaţă, de toate relele şi nici de tot ce-i bun. În cea mai ridicată dintre mîinile drepte ţine o tobă care cheamă fiinţa din nefiinţă. Ta-ra-bum-bum – ritmul creaţiei, deşteptătorul cosmic. Dar acum uitaţi-vă la cea mai ridicată dintre mîinile stîngi. Mînuieşte focul prin care tot ceea ce este creat

este imediat distrus. Dănțuiește în felul acesta – și cîtă fericire! Dănțuiește în alt fel – și apar, o!, durerea, frica hidoasă, deznădejdea! Apoi alte trei salturi, hop, hopa, țop! Hop, în sănătate perfectă. Hopa, în cancer și senilitate. Țop, dincolo de plinătatea vieții în neant, dincolo de neant, din nou în viață. Pentru Nataraja, totul este doar un joc, iar jocul este un scop în el însuși, veșnic lipsit de un scop anume. El dănțuiește pentru că dănțuiește, iar dansul este *maha-sukha* sa, fericirea lui infinită și eternă. Fericirea eternă, repetă doctorul Robert și din nou rosti, de data asta întrebător: Fericirea eternă? Clătină din cap. Pentru noi nu există fericire, doar oscilarea între fericire și teroare și un sentiment de revoltă la gîndul că durerile noastre sînt o parte integrantă a dansului lui Nataraja, așa cum sînt și plăcerile noastre, moartea, viața noastră. Hai să ne gîndim puțin la asta, în tăcere.

Secundele treceau, tăcerea se adîncea. Deodată, pe neașteptate, una dintre fete începu să hohotească. Vijaya plecă de la locul lui și, îngenunchind lîngă ea, își așeză o mînă pe umărul ei. Hohotele se potoliră.

— Suferința și boala, continuă doctorul Robert în cele din urmă, bătrînețea, decrepitudinea, moartea. *Îți arăt suferința*. Însă acesta nu este singurul lucru pe care ni l-a arătat Buddha. Ne-a mai arătat și curmarea suferinței.

— *Shivayanama*! strigă triumfător preotul cel bătrîn.

— Deschideți ochii din nou și priviți-l pe Nataraja acolo sus, pe altar. Priviți cu atenție. În mîna dreaptă de sus, așa cum ați observat deja, ține toba care cheamă lumea la existență, iar în mîna stîngă de sus duce focul distrugător. Viața și moartea, ordinea și dezintegrarea, în

mod imparțial. Dar acum priviți cealaltă pereche de mîini a lui Shiva. Mîna dreaptă inferioară este ridicată, iar palma este întoarsă spre afară. Ce înseamnă gestul acesta? Înseamnă „Nu te teme; este în regulă". Dar cum ar putea cineva în toate mințile să nu se teamă? Cum ar putea pretinde cineva că răul și suferința sînt în regulă, cînd e atît de evident că nu sînt? Nataraja are răspunsul. Priviți-i acum mîna stîngă inferioară. O folosește pentru a arăta în jos, înspre picioare. Și ce anume fac picioarele lui? Priviți cu atenție și veți vedea că piciorul drept calcă ferm peste o creatură mică, subumană, oribilă – demonul Muyalaka. O stîrpitură, însă imens de puternic în răutatea lui, Muyalaka este întruchiparea ignoranței, manifestarea lăcomiei, a egoismului posesiv. Calcă-l în picioare-l, strivește-l! Și exact asta face Nataraja. Strivește micul monstru cu piciorul drept. Dar observați că nu arată cu degetul înspre acest picior drept cu care strivește; ci înspre piciorul stîng, piciorul pe care, în timp ce dansează, e pe cale să îl ridice de pe pămînt. Și de ce arată înspre el? De ce? Acel picior ridicat, acea sfidare dănțuitoare a forței gravitației – este simbolul desprinderii, al *mokshei*, al eliberării. Nataraja dănțuiește în toate lumile deodată – în lumea fizicii și a chimiei, în lumea experienței obișnuite, pe de-a-ntregul umane; în sfîrșit, în lumea realului, a minții, a luminii pure... Iar acum, continuă doctorul Robert după un moment de liniște, vreau să priviți cealaltă statuie, imaginea lui Shiva și a Zeiței. Priviți-i, în mica lor nișă de lumină. Închideți apoi ochii și vedeți-i încă o dată – strălucitori, vii, în plină glorie. Cît de frumos! Iar în tandrețea lor, cîte înțelesuri profunde! Cîtă înțelepciune dincolo de toate înțelepciunile tălmăcite

în cuvinte se află dincolo de experiența aceea senzuală de fuziune spirituală și izbăvire! Eternitatea îndrăgostită de timp. Unul unit prin căsătorie cu multitudinea, cu relativul, care s-a transformat în absolut prin uniunea lui cu Unul. Nirvana identificată cu samsara, manifestarea în timp, trup și simțire a Naturii Buddha.

— *Shivayanama*, rosti iarăși preotul cel bătrîn, după care aprinse un alt bețișor de tămîie și ușor, într-o succesiune de triluri prelungi, începu să intoneze ceva în sanscrită. Pe chipurile tinere din fața lui, Will citea semnele unei seninătăți atente, zîmbetul abia perceptibil, extatic, care întîmpină o epifanie bruscă, o revelație a adevărului sau a frumuseții. În spate, în tot acest răstimp, Murugan se plictisea rezemat de un stîlp, scobindu-se în nasul ușor grecesc.

— Eliberare, începu din nou doctorul Robert, sfîrșit al durerii, încetare de a mai fi ceea ce ca un ignorant crezi că ești și devenire, transformare în ceea ce ești cu adevărat. Peste puțin timp, datorită medicamentului-*moksha*, veți ști cum anume e să fiți ceea ce sînteți cu adevărat, ceea ce de fapt ați fost dintotdeauna. Fericire absolută, dincolo de timp! Dar ca orice altceva, și acest „dincolo de timp" este trecător. Ca orice altceva, și acesta se va scurge. Și după ce se va fi scurs, ce veți face cu experiența aceasta? Ce veți face cu toate celelalte experiențe similare pe care medicamentul-*moksha* vi le va aduce în anii care vin? Vă veți bucura pur și simplu de ele așa cum v-ați bucura de o seară la teatrul de păpuși, pentru ca apoi să vă întoarceți la treabă ca de obicei, înapoi la comportamentul delincvenților prostuți care vă imaginați că sînteți? Sau poate că, după ce ați prins o frîntură, vă veți dedica viețile pentru a lucra, deloc ca de

obicei, pentru a fi ceea ce sînteți cu adevărat? Tot ceea ce noi, oamenii mai în vîrstă, putem face cu toate învățămintele noastre, tot ceea ce Pala poate face pentru voi cu organizările ei sociale este să vă furnizăm tehnici și oportunități. Și tot ceea ce medicamentul-*moksha* poate face este să vă ofere o succesiune de frînturi mirifice, o oră sau două, din cînd în cînd, de grație care iluminează și eliberează. Vouă vă rămîne să hotărîți dacă veți co-opera cu providența și veți profita de aceste oportunități. Dar asta este pentru viitor. Aici și acum, tot ceea ce trebuie să faceți este să urmați sfatul păsării minah: Atențiune! Luați aminte și vă veți trezi, treptat sau dintr-odată, conștienți de marile adevăruri primordiale din spatele acestor simboluri de pe altar.

— *Shivayanama*!

Bătrînul preot își agită bețișorul de tămîie. La baza treptelor altarului, băieții și fetele stăteau nemișcați ca niște statui. O ușă scîrțîi, se auzi zgomotul unor pași. Will întoarse capul și văzu un om scund, îndesat, care-și croia drum printre tinerii cufundați în meditație. Urcă treptele și, înclinîndu-se, murmură ceva la urechea doctorului Robert, apoi se întoarse și o luă înspre ușă.

Doctorul Robert își așeză o mînă pe genunchiul lui Will.

— E poruncă regală, șopti el cu un zîmbet și o strîngere din umeri. Acesta era omul care se ocupă de coliba alpină. Rani tocmai a telefonat să spună că vrea să-l vadă pe Murugan cît se poate de repede. E urgent.

Rîzînd fără zgomot, doctorul Robert se sculă de jos și îl ajută și pe Will să se ridice în picioare.

11

Will Farnaby își pregătise singur micul dejun, iar atunci cînd doctorul Robert se întoarse de la spital, din vizita de dimineață devreme, își servea a doua ceașcă de ceai palanez și mînca pîine prăjită cu marmeladă de pomelo.

— N-a avut prea multe dureri noaptea trecută, a fost răspunsul doctorului Robert la întrebările lui. Lakshmi a prins patru-cinci ore de somn bun, iar în dimineața asta a putut mînca niște supă.

Puteau spera, a continuat el, la o altă zi de liniște. Și astfel, pentru că pe pacientă o obosea dac-ar fi stat tot timpul acolo și pentru că viața, la urma urmei, trebuie să meargă mai departe și să fie trăită din plin, hotărîse să meargă cu mașina pînă la Stațiunea de la Mare Altitudine și să lucreze cîteva ore alături de echipa de cercetare, în laboratorul farmaceutic.

— Lucrați la medicamentul-*moksha*?

Doctorul Robert căltină din cap.

— Prepararea lui e doar o chestiune de repetare a operațiunii standard, ceva ce ține de tehnicieni, nu de cercetători. *Aceștia* din urmă sînt ocupați cu ceva nou.

Și începu să vorbească despre indolii recent izolați din semințele de ololiuqui, aduse din Mexic cu un an înainte și care se cultivau acum

în grădina botanică a stațiunii. Erau cel puțin trei indoli diferiți, dintre care unul părea să fie extrem de puternic. Experimentele pe animale indicau faptul că influența sistemul reticular...

Rămas singur, Will se așeză sub ventilatorul de deasupra și își continuă lectura din *Însemnări asupra celor ce sînt*.

Nu ne putem convinge în mod rațional să ieșim din propria iraționalitate primară. Tot ce putem face este să învățăm arta de a fi iraționali într-un mod rațional.

În Pala, după trei generații de la Reformă, nu există turme de credincioși și nici buni păstori ecleziaști care să-i tundă și să-i castreze; nu există turme de vite sau de porci și nici măcar văcari specializați, regali sau militari, capitaliști sau revoluționari, care să-i marcheze, să-i bage-n țarcuri și să-i măcelărească. Există doar asociații voluntare de bărbați și femei aflați pe calea spre desăvîrșirea umanității.

Melodii sau pietricele, procese sau lucruri materiale? „Melodii", răspund budismul și știința modernă. „Pietricele", spun filosofii clasici ai Occidentului. Budismul și știința modernă concep lumea în termeni muzicali. Imaginea care-ți vine în minte atunci cînd îi citești pe filosofii Occidentului este imaginea unui mozaic bizantin rigid, simetric, alcătuit din milioane de pătrățele cioplite din vreo piatră anume și ferm cimentat pe pereții unei bazilici fără ferestre.

Grația dansatoarei și, după patruzeci de ani, artrita ei – ambele sînt funcții ale scheletului. Tocmai datorită unei structuri inflexibile a oaselor, fata este în stare să-și facă

piruetele; din cauza acelorași oase, ajunse un pic mai ruginite, bunica este condamnată la scaunul cu rotile. În mod analog, structura fermă a unei culturi este condiția primară a oricărei originalități și creativități individuale; ea este totodată și principalul lor dușman. Lucrul a cărui prezență este absolut indispensabilă evoluției noastre înspre o ființă umană completă este, de cele mai multe ori, lucrul care ne împiedică să evoluăm.

Un grup de cercetători ai medicamentului-*moksha* a arătat clar că oameni cu totul obișnuiți sînt perfect capabili să aibă experiențe vizionare sau chiar pe deplin eliberatoare. În această privință, bărbații și femeile care fac și se bucură de cultura de înaltă ținută nu sînt cu nimic mai presus decît oamenii mai puțin educați. Experiența înălțătoare este perfect compatibilă cu exprimarea simbolică inferioară.

Simbolurile expresive create de artiștii palanezi nu sînt cu nimic mai bune decît simbolurile expresive create de artiști din alte părți. Fiind produse ale fericirii și ale unui sentiment de împlinire, probabil că din perspectivă estetică sînt mai puțin emoționante, poate mai puțin satisfăcătoare decît simbolurile tragice sau compensatorii create de victimele frustrării și ale ignoranței, ale tiraniei, războiului și ale superstițiilor producătoare de vinovăție și generatorare de crime. Superioritatea palaneză nu constă în expresia simbolică, ci într-o artă care, deși mai înaltă și mai valoroasă decît toate celelalte, poate fi totuși practicată de oricine: arta experienței potrivite, arta familiarizării în mod mai intim cu toate lumile în care ne trezim locuind, în calitate de ființe umane. Cultura

palaneză nu trebuie să fie judecată (în lipsa unui alt criteriu mai bun) așa cum judecăm alte culturi. Nu trebuie să fie judecată după reușitele cîtorva talentați manipulatori de simboluri artistice sau filosofice. Nu, ea trebuie judecată prin ceea ce toți membrii comunității, cei de rînd ca și cei de vază, pot să experimenteze și chiar o fac, în orice privință și la fiecare intersecție succesivă a timpului cu eternitatea.

Telefonul începuse să sune. Trebuia să-l lase oare să sune sau era mai bine să răspundă și să-i comunice persoanei de la celălalt capăt că doctorul Robert era plecat pentru tot restul zilei? Hotărîndu-se asupra variantei a doua, Will ridică receptorul:

— Bungaloul doctorului Robert, spuse el, parodiind eficiența unei secretare. Însă doctorul e plecat pentru toată ziua.

— *Tant mieux*[1], spuse vocea regală pătrunzătoare, de la capătul celălalt al firului. Ce mai faci, *mon cher*[2] Farnaby?

Luat prin surprindere, Will își bîlbîi mulțumirile pentru întrebarea amabilă a Înălțimii Sale.

— Deci te-au dus ieri după-amiază să vezi una din așa-numitele lor inițieri, spuse Rani.

Will își revenise din surpriză suficient cît răspundă cu o replică neutră și pe tonul cel mai indiferent posibil.

— Ceva cu totul remarcabil, comentă el.

— Remarcabil, dar numai ca o Caricatură Blasfematoare a ADEVĂRATEI Inițieri. Nu au învățat niciodată să facă distincția elementară între Ordinea Naturală și Supranatural, continuă

1. Cu atît mai bine (în fr. în orig.).
2. Dragul meu (în fr. în orig.).

Rani, accentuînd emfatic în rostire echivalentele majusculelor peiorative și laudative.

— Întocmai, murmură Will. Întocmai...

— Ce-ai spus? întrebă vocea de la capătul celălalt al firului.

— Întocmai, repetă Will mai tare.

— Sînt bucuroasă că ești de acord. Dar nu te-am sunat, continuă Rani, ca să discutăm diferența dintre Natural și Supranatural, oricît de Extraordinar de Importantă ar fi ea. Nu, te-am sunat pentru o problemă mai urgentă.

— Petrolul?

— Petrolul, confirmă ea. Tocmai am primit un comunicat foarte îngrijorător de la Reprezentantul meu Personal din Rendang. Foarte Sus Plasat, adăugă ea ca o paranteză, și mereu Bine Informat.

Will se trezi întrebîndu-se care din toți acei oaspeți ferchezuiți și medaliați la greu de la cocktailul Biroului Afacerilor Externe își trădase colegii cei trădători – inclusiv pe el însuși, bineînțeles.

— În ultimele cîteva zile, continuă Rani, reprezentanți a nu mai puțin de trei Mari Companii Petroliere europene și americane au dat năvală în Rendang-Lobo. Informatorul meu mi-a spus că aceștia lucrează deja asupra celor patru sau cinci Persoane-Cheie din Administrație, care ar putea, la o dată viitoare, să fie factori influenți în luarea deciziei legate de cine anume va obține concesiunea Palei.

Will plescăi din limbă dezaprobator.

Se oferiseră sume considerabile – sugeră ea –, dacă nu în mod direct, cel puțin anunțate și vehiculate în mod ispititor.

— Dezgustător, comentă Will.

Dezgustător era cuvîntul potrivit, aprobă Rani. Și de aceea trebuia făcut Ceva în Legătură cu

Asta și Făcut Imediat. Aflase de la Bahu că Will îi scrisese deja Lordului Aldehyde și că în cîteva zile răspunsul avea să sosească negreșit. Dar cîteva zile era un răstimp prea lung. Timpul era esențial – nu numai din cauza a ceea ce puneau la cale companiile rivale, ci și (iar Rani își coborî vocea ca să accentueze misterul) din Alte Motive. „Hai, hai!" o tot îndemna Vocea ei cea Mititică. „Acum, fără zăbavă!" Lordul Aldehyde trebuia informat printr-o telegramă asupra a ceea ce se întîmpla (credinciosul Bahu, adăugă ea în paranteză, se oferise să transmită mesajul codat prin intermediul Legației Rendang din Londra) și, odată cu informația aceasta, trebuia să plece și rugămintea urgentă de a-l împuternici pe Corespondentul lui Special să ia măsuri – în acest stadiu, măsurile potrivite ar fi mai ales de natură financiară – care ar putea fi necesare pentru asigurarea triumfului Cauzei lor Comune.

— Așadar, cu permisiunea dumitale, trase concluzia vocea regală, îi voi spune lui Bahu să trimită imediat telegrama. În numele nostru, al amîndurora, domnule Farnaby, al dumitale și al Meu. Sper, *mon cher*, că ești de acord.

Nu era deloc de acord, dar părea să nu existe nici o scuză pentru a da înapoi, avînd în vedere faptul că-i scrisese deja lui Joe Aldehyde scrisoarea aceea.

— Da, bineînțeles! strigă totuși Will, afișînd un entuziasm contrazis de lunga pauză plină de îndoieli, de dinainte ca vorbele să fie rostite, în căutarea unui răspuns alternativ. Ar trebui să primim răspunsul mîine, adăugă el.

— Îl vom primi în seara asta, îl asigură Rani.

— E posibil?

— Prin voia lui Dumnezeu, spuse ea expresiv, orice este posibil.

— Întocmai, aprobă Will, întocmai. Totuși...

— Eu mă bazez pe ce îmi spune Vocea mea Mititică. „În seara asta", spunea ea. Și „îi va da domnului Farnaby mînă liberă, mînă liberă", repetă ea cu elan. „Iar Farnaby va avea un succes deplin".

— Oare? spuse el cu îndoială.

— *Trebuie* să ai succes.

— Trebuie?

— Trebuie, insistă ea.

— De ce?

— Pentru că Dumnezeu a fost cel care m-a inspirat atunci cînd am lansat Cruciada Spiritului.

— Nu prea văd legătura.

— Poate că n-ar trebui să-ți spun, zise ea, dar, după un moment de tăcere, continuă: Dar la urma urmei, de ce nu? Dacă această Cauză a noastră triumfă, Lordul Aldehyde a promis să sprijine Cruciada cu toate resursele sale. Și, din moment ce Dumnezeu vrea ca această Cruciadă să aibă succes, Cauza Noastră nu poate da greș.

Q.E.D., vru el să strige, dar se abținu. Nu ar fi fost politicos. Și, oricum, nu era ceva de glumă.

— Ei bine, trebuie să-l sun pe Bahu. *A bientôt*[1], dragul meu Farnaby! spuse Rani și închise.

Strîngînd din umeri, Will se întoarse la *Însemnările asupra celor ce sînt*. Ce altceva îi mai rămînea de făcut?

Dualism... Fără el, literatura bună nu ar putea exista. Cu el, cu siguranță, nu ar putea exista o viață bună.

„Eu" afirmă o sine-substanță separată și rezistentă; „sînt" neagă faptul că orice existență reprezintă relație și schimbare. „Eu sînt". Două cuvinte micuțe, dar ce neadevăr enorm! Dualistul înclinat spre religie invocă din adîncul nemărginit spirite plăsmuite de om; nondualistul invocă adîncul nemărginit în spiritul său sau, pentru a fi mai exacți, descoperă că adîncul nemărginit este deja acolo.

1. Pe curînd (în fr. în orig.).

Se auzi zgomotul unei mașini care se apropia, apoi tăcere, ca atunci cînd motorul a fost oprit, apoi o ușă trîntită și sunetul unor pași pe pietriș, pe treptele verandei.

— Ești gata? se auzi vocea gravă a lui Vijaya.

Will lăsă jos *Însemnările asupra celor ce sînt*, își luă toiagul de bambus și, ridicîndu-se în picioare, merse pînă la ușa din față.

— Gata și plin de nerăbdare, spuse el în timp ce ieșea pe verandă.

— Atunci, să mergem! spuse Vijaya, luîndu-l de braț. Atenție la treptele astea, îi recomandă el.

Îmbrăcată complet în roz și purtînd corali în jurul gîtului și la urechi, o femeie plinuță, rotundă la față, pe la patruzeci de ani și ceva, stătea lîngă jeep.

— Dînsa este Leela Rao, spuse Vijaya. Bibliotecara, secretara, trezoriera și responsabila noastră generală cu ordinea. Fără ea, am fi pierduți.

Arăta, gîndi Will în timp ce dădea mîna cu ea, ca o versiune mai brună a unora dintre acele doamne englezoaice blînde, însă de o energie inepuizabilă, care, atunci cînd copiii le-au crescut, se dedică acțiunilor caritabile sau culturii organizate. Nu prea inteligente, dragele de ele; însă cît de dedicate, cît de devotate, cît de cu adevărat bune – și vai, cît de plictisitoare!

— I-am auzit vorbind despre dumneata pe tinerii mei prieteni Radha și Ranga, începu doamna Rao în timp ce treceau zdrăngănind cu

mașina pe lîngă iazul cu lotuși și ieșeau către autostradă.

— Sper, spuse Will, că mă simpatizează tot atît de mult pe cît îi simpatizez și eu.

Fața doamnei Rao se lumină de plăcere:

— Sînt atît de bucuroasă că vă place de ei!

— Ranga este nemaipomenit de deștept, interveni Vijaya.

— Și atît de delicat, de echilibrat între introvertire și lumea din afară, continuă doamna Rao. Mereu ispitit – și cît de tare! – să evadeze în Nirvana arhat[1]-ului sau în minunatul mic paradis al abstracțiunii pure, propriu oamenilor de știință. Mereu ispitit, dar adesea rezistînd ispitei; pentru Ranga, omul de știință arhat era un alt fel de Ranga, un Ranga capabil de compasiune, gata, dacă cineva știa cum să facă apelul potrivit, să se deschidă înspre realitățile concrete ale vieții, să fie conștient, preocupat și activ implicat. Ce noroc pentru el și pentru oricine altcineva că a găsit o fată precum mica Radha, o fată atît de inteligentă, de simplă, cu atîta umor și tandrețe, atît de bogat înzestrată pentru dragoste și fericire! Radha și Ranga, mărturisi doamna Rao, fuseseră printre elevii ei preferați.

Elevi, presupuse Will cu condescendență, în vreun fel de școală budistă de duminică. Dar, de fapt, după cum afla acum înmărmurit, această lucrătoare a operelor de caritate îi instruise pe tineri în ultimii șase ani tocmai în yoga dragostei, în intervalele dintre perioadele de activitate ca bibliotecară. Prin genurile acelea de metode, presupuse Will, care-l făcuseră pe Murugan

1. În budism, persoană care a atins desăvîrșirea prin iluminare.

să dea înapoi, iar pe care Rani, pradă posesivității ei aproape incestuoase, le găsise atît de scandaloase. Deschise gura ca s-o întrebe ceva. Dar reflexele lui păreau setate pentru alte frecvențe, pentru asistenți sociali aparținînd unei alte specii. Întrebările refuzau pur și simplu să-i iasă de pe buze. Iar acum era prea tîrziu ca să le mai pună. Doamna Rao începuse să vorbească despre cealaltă vocație a dumisale:

— Dacă ai ști, continuă ea, cîtă bătaie de cap ne dau cărțile în climatul acesta! Hîrtia putrezește, cleiul se lichefiază, legăturile se dezintegrează, insectele devorează. Literatura și tropicele sînt cu adevărat incompatibile.

— Și dacă e să-i dăm crezare Bătrînului vostru Raja, spuse Will, literatura este incompatibilă cu o mulțime de alte trăsături locale, afară de climatului vostru – incompatibilă cu integritatea umană, incompatibilă cu adevărul filosofic, incompatibilă cu sănătatea mintală individuală și cu un sistem social decent, incompatibilă cu orice altceva în afara dualismului, a nebuniei criminale, a aspirației imposibile și vinovăției fără temei. Dar nu contează, mai spuse Will, rînjind feroce. Colonelul Dipa va îndrepta lucrurile. După ce Pala va fi invadată și pregătită pentru război, petrol și industrie grea, veți avea cu siguranță o vîrstă de aur în literatură și teologie.

— Aș vrea să rîd, spuse Vijaya. Singura problemă este faptul că probabil ai dreptate. Am sentimentul neplăcut cum că pruncii mei vor crește și vor vedea cum profeția ta se adeverește.

Lăsară jeepul la intrarea în sat, parcat între un car cu boi și un camion japonez nou-nouț, și plecară mai departe pe jos. Printre casele cu acoperiș din papură, așezate în grădini umbrite de palmieri, papaya și fructe din arborele pîinii,

strada îngustă ducea către o piaţă centrală. Will se opri şi, sprijinindu-se în toiagul de bambus, privi în jurul lui. Într-o parte a pieţei se afla o clădire încîntătoare în stil rococo oriental, cu faţadă roz, cu stucaturi şi foişoare în cele patru colţuri – evident, primăria. Cu faţa spre ea, în partea opusă a pieţei, se ridica un mic templu clădit din piatră roşiatică, cu un turn central pe care, nivel după nivel, o mulţime de figurine sculptate repovesteau legendele evoluţiei lui Buddha dintr-un copil răsfăţat, pînă la Tathagata[1]. Între aceste două monumente, mai mult de jumătate din spaţiul deschis era acoperit de un smochin imens. De-a lungul umbrelor aruncate de el, ca nişte coridoare şerpuitoare, se întindeau tarabele a vreo zece negustori şi precupeţe. Căzînd pieziş, prin fisurile boltei verzi de deasupra, sulițele lungi aruncate de lumina soarelui scoteau în evidenţă cîte un şir de ulcioare cu apă, colorate în negru şi galben, sau vreo brăţară de argint, vreo jucărie din lemn vopsită, vreun sul de bumbac imprimat; aici un morman de fructe şi corsajul vesel înflorat al vreunei fete, acolo – strălucirea unor dinţi dezgoliţi şi a unor ochi care rîd, auriul roşcat al vreunui bust gol.

— Toată lumea pare atît de sănătoasă, comentă Will, în timp ce-şi croiau drum printre tejghelele de sub copacul uriaş.

— Par sănătoşi pentru că *sînt* sănătoşi, spuse doamna Rao.

— Şi fericiţi, pe de altă parte.

Will se gîndea la chipurile pe care le văzuse în Calcutta, în Manila, în Rendang-Lobo, la

1. Nume pe care Buddha îl folosea pentru a se referi la el însuşi. Numele îl desemnează pe Buddha în perspectiva celui care a aflat adevărul.

chipurile pe care le vedeai în fiecare zi pe Fleet Street şi pe Strand. Chiar şi femeile, observă el, privind de la un chip la altul, chiar şi femeile par fericite aici.

— Nu au zece copii, explică doamna Rao.

— Nu au zece copii nici în locul de unde vin eu, spuse Will. Cu toate astea... „Urme ale slăbiciunii, urme ale durerii“[1], îşi aminti el, apoi se opri un moment pentru a o urmări cu privirea pe o precupeaţă între două vîrste care cîntărea felii de fructul-pîinii uscate la soare unei foarte tinere mame ce ducea un bebeluş într-o geantă purtată în spinare. Au un fel de strălucire, trase el concluzia.

— Datorită *maithunei*. Datorită celei ce este yoga dragostei, rosti triumfătoare doamna Rao şi faţa îi străluci cu un amestec de fervoare religioasă şi mîndrie profesională.

Ieşiră din umbra smochinului indian, străbătură o porţiune puternic scăldată în lumina soarelui, urcară un şir de trepte bătătorite şi intrară în penumbra templului. Un bodhisattva din aur veghea, gigantic, în întuneric. Se simţea un miros de tămîie şi flori ofilite şi, de undeva din spatele statuii, vocea unui credincios nevăzut murmura o litanie nesfîrşită. Fără zgomot, cu picioarele goale, o fetiţă intră în grabă printr-o uşă laterală. Nedînd nici o atenţie adulţilor, se urcă pe altar cu agilitatea unei pisici şi presără un strat de orhidee albe în palma întoarsă în sus a statuii. Apoi, ridicînd privirea către imensul chip din aur, murmură cîteva cuvinte, închise ochii un moment, murmură din nou, apoi se întoarse, coborî repede şi, cîntînd uşor pentru sine, ieşi pe uşa prin care intrase.

1. Vers din poezia *Londra* de William Blake.

— Încîntător! spuse Will, privind-o cum pleca. Mai drăguţ de-atît nici nu s-ar putea. Dar mai exact, ce crede un astfel de copil că face? Ce fel de religie se presupune că practică?

— Practică genul local de budism mahayana, asezonat cu puţin shivaism, explică Vijaya.

— Iar voi, intelectualii, încurajaţi genul acesta de lucruri?

— Nici nu-l încurajăm, nici nu-l descurajăm. Îl acceptăm. Îl acceptăm aşa cum acceptăm acea pînză de păianjen de acolo, de sus, de pe cornişă. Dată fiind natura păienjenilor, pînzele sînt inevitabile. Şi dată fiind natura fiinţelor umane, la fel sînt şi religiile. Păienjenii nu se pot abţine să nu ţeasă pînze, iar oamenii nu se pot abţine să nu ţeasă simboluri. De-asta există creier uman, pentru a transforma haosul experienţei date într-un set de simboluri uşor de mînuit. Uneori simbolurile corespund destul de bine unor aspecte ale realităţii exterioare din spatele experienţei noastre; atunci rezultă ştiinţa şi bunul-simţ. Alteori, din contră, simbolurile au aproape nici o legătură cu realitatea exterioară; atunci rezultă paranoia şi delirul. Cel mai adesea există o combinaţie, în parte realistă, în parte fantastică; aceasta este religia. Religia bună sau religia proastă – depinde de compoziţia cocktailului. De exemplu, în genul de calvinism în care a fost crescut doctorul Andrew, ţi se dă doar o duşcă dintre cele mai mici de realism la o cană plină de închipuiri dăunătoare. În alte cazuri, amestecul este mai omogen. Jumătate-jumătate sau şaizeci cu patruzeci la sută, chiar şaptezeci cu treizeci la sută în favoarea adevărului şi a decenţei. Specialitatea noastră locală de modă veche conţine o porţiune foarte mică de otravă.

Will făcu un gest de încuviinţare.

— Să oferi orhidee albe unei întruchipări a compasiunii şi iluminării pare să fie, cu siguranţă, destul de inofensiv. Şi, din cîte am văzut ieri, aş fi pregătit să pun o vorbă bună pentru dansul cosmic şi copulaţia divină.

— Şi aminteşte-ţi, spuse Vijaya, genul acesta de lucruri nu este obligatoriu. Fiecăruia i se dă o şansă să meargă mai departe. Dumneata întrebi ce anume crede că face copila aceea. O să-ţi zic eu. Cu o parte a minţii crede că vorbeşte unei persoane, o enormă persoană divină care poate fi îmbunată cu orhidee, astfel încît să-i ofere ceea ce ea îşi doreşte. Însă este suficient de mare cît să i se fi vorbit de simbolurile mai profunde din spatele statuii lui Amitabha şi despre experienţele care dau naştere acelor simboluri mai profunde. Prin urmare, cu o altă parte a minţii ştie foarte bine că Amitabha nu este o persoană. Ştie, pentru că i s-a explicat pînă şi faptul că, dacă rugăciunilor li se răspunde uneori, asta se întîmplă pentru că, în această lume psihofizică a noastră foarte ciudată, ideile tind să se realizeze, dacă îţi concentrezi mintea asupra lor. Mai ştie că acest templu nu este ceea ce încă îi place să creadă că este – casa lui Buddha. Ştie că este doar o diagramă a părţii subconştiente a minţii ei – o odăiţă mică şi întunecoasă, cu şopîrle care se tîrăsc cu capul în jos pe tavan şi cu gîndaci prin toate crăpăturile. Însă în inima întunericului viermuitor se află Iluminarea. Şi mai este încă un lucru pe care-l face copila: în mod inconştient, învaţă o lecţie despre ea însăşi, i s-a spus că, dacă încetează a-şi mai sugera contrariul, ar putea descoperi că propria ei minte agitată este de asemenea Cugetul cu C mare.

— Şi cît de repede va fi lecţia învăţată? Cînd va înceta să se mai autosugestioneze?

— S-ar putea ca fetița să nu învețe niciodată. O mulțime de oameni n-o fac. Pe de altă parte, o mulțime de oameni o fac.

Îl luă pe Will de braț și-l conduse în întunericul și mai adînc din spatele imaginii Iluminării. Litania deveni mai clară și descoperiră acolo, cu greu vizibil în penumbră, recitatorul – un bărbat foarte bătrîn, gol pînă-n brîu și, cu excepția buzelor care i se mișcau, tot atît de încremenit precum statuia din aur a lui Amitabha.

— Ce intonează? întrebă Will.

— Ceva în sanscrită.

Șapte silabe de neînțeles, iar și iar.

— Veche, zadarnică repetiție!

— Nu neapărat zadarnică, obiectă doamna Rao. Cîteodată chiar îți provoacă o stare.

— Îți provoacă o stare, explică Vijaya, nu pentru ceea ce înseamnă sau sugerează cuvintele, ci pur și simplu pentru că sînt repetate. Ai putea repeta *Hey Diddle Diddle*[1] și va funcționa la fel de bine ca și *Om*[2], *Kyrie eleison*[3] sau *La ila illa 'llah*[4]. Funcționează pentru că atunci cînd ești ocupat cu repetatul lui *Hey Diddle Diddle* sau a numelui lui Dumnezeu, nu poți fi în întregime preocupat de tine însuți. Singura problemă este că prin *Hey Diddle Diddle* te poți îndrepta în jos, la fel de bine ca și în sus, înspre non-gîndul conștiinței depline.

— Deci, după cîte înțeleg eu, n-ai recomanda genul acesta de lucruri micii noastre prietene cu orhideele? întrebă Will.

1. Titlul unei poezioare englezești pentru copii.
2. Silabă-mantră în brahmanism.
3. Grecescul „Doamne, miluiește!".
4. Transpunerea fonetică a crezului musulman „Mărturisesc că nu există alt dumnezeu în afara lui Allah.".

— Nu, doar dacă ar fi neobișnuit de agitată sau fără astîmpăr. Și nu este. O cunosc foarte bine; se joacă des cu copiii mei.

— Atunci, ce-ai face în cazul ei?

— Printre alte lucruri, spuse Vijaya, aș duce-o peste vreun an sau cam așa în locul unde mergem noi acum.

— Ce loc?

— Camera de meditație.

Will îl urmă pe sub o arcadă și de-a lungul unui coridor scurt. Niște perdele grele erau trase deoparte și păși într-o încăpere mare, văruită, cu o fereastră lungă în stînga lor, care dădea înspre o grădină mică, plantată cu banani și arbori de fruct al pîinii. Nu exista mobilă, doar niște mici perne pătrate, împrăștiate pe podea. Pe peretele opus ferestrei atîrna un tablou mare, pictat în ulei. Will îi aruncă o privire, apoi se apropie ca să se uite mai cu luare-aminte.

— Pe legea mea! spuse el într-un sfîrșit. De cine e?

— De Gobind Singh.

— Și cine este Gobind Singh?

— Cel mai bun pictor de peisaje pe care l-a dat vreodată Pala. A murit în patruzeci și opt.

— Noi de ce n-am văzut niciodată nimic pictat de el?

— Pentru că nouă ne plac prea mult lucrările lui ca să le exportăm.

— Ce bine de voi! Însă ce rău pentru noi, spuse Will, privind din nou înspre pictură. Omul acesta a fost vreodată în China?

1. Tehnică picturală peisagistică dezvoltată în China în timpul dinastiei Sung, recunoscută prin simplitatea liniilor, prin accentul pus pe atmosferă și prin redarea efectului de distanță. Mulți dintre cei care foloseau

— Nu, însă a studiat cu un pictor din sudul Chinei, care trăia în Pala. Și bineînțeles că a văzut multe reproduceri ale peisajelor Sung[1].

— Un maestru Sung care a ales să picteze în ulei și a fost interesat de clarobscur, conchise Will.

— Asta după ce a fost la Paris, în 1910. S-a împrietenit acolo cu Vuillard[1].

— Se vede din textura aceasta extraordinar de bogată, încuviință Will și continuă să privească pictura în tăcere. De ce o ții în camera de meditație? întrebă el în cele din urmă.

— De ce crezi? îi întoarse Vijaya întrebarea.

— Oare pentru că lucrul acesta este ceea ce tu numești o diagramă a minții?

— Templul era o diagramă. Pictura e ceva mult mai bun, este o manifestare concretă. O manifestare a Minții cu M mare într-o minte individuală, în relație cu un peisaj, cu pînza și cu experiența picturii. Apropo, este o imagine a văii de imediat către vest, pictată din locul în care liniile de înaltă tensiune dispar dincolo de culme

— Ce nori! spuse Will. Și ce lumină!

— Este lumina ultimei ore dinaintea amurgului, explică Vijaya. Ploaia tocmai s-a oprit și soarele iese dintre nori, mai strălucitor ca oricînd. Păstrînd aerul misterios al luminii piezișe sub tavanul de nori, e redată ultima strălucire, gata să dispară, a după-amiezii, care punctează fiecare suprafață pe care o atinge și accentuează fiecare umbră.

---

această tehnică erau adepți ai taoismului și ai confucianismului și încercau să sublinieze sentimentul comuniunii dintre om și natură și, în același timp, sub influența principiilor Zen, să transmită o atmosferă de calm și liniște interioară.

1. Edouard Vuillard (1868-1940), pictor francez postimpresionist.

„Accentuează fiecare umbră", repetă Will pentru sine, în timp ce cerceta imaginea. Umbra acelui uriaș continent de nori care întuneca lanțuri muntoase întregi, pînă la a le face aproape negre; iar la mijlocul distanței, umbrele norilor izolați. Și, între o porțiune întunecată și alta, se vedea splendoarea orezului tînăr sau arșița roșie a pămîntului arat, incandescența calcarului dezgolit, obscuritățile somptuoase și luciul de diamant al frunzișului veșnic verde. Iar aici, în mijlocul văii, se afla un grup de case cu acoperiș de papură, îndepărtate, minuscule, însă cît de clar vizibile, cît de perfecte și armonioase, cît de profund semnificative! Da, semnificative. Însă cînd te întrebai ce semnificau, nu găseai nici un răspuns. Will formulă cu voce tare întrebarea.

— Ce anume semnifică? repetă Vijaya. Semnifică exact ceea ce sînt. Și la fel se întîmplă și cu munții, la fel se întîmplă și cu norii, la fel se întîmplă și cu luminile și umbrele. Și de aceea asta este o imagine cu adevărat religioasă. Imaginile pseudoreligioase se referă întotdeauna la altceva, la ceva dincolo de lucrurile pe care le reprezintă – vreun crîmpei de aiureli metafizice, vreo dogmă absurdă a teologiei locale. O imagine cu adevărat religioasă este totdeauna intrinsec semnificativă. Așadar, iată de ce atîrnăm acest fel de pictură în camera noastră de meditație.

— Întotdeauna peisaje?

— Mai întotdeauna. Peisajele pot într-adevăr să le reamintească oamenilor ce sînt.

— Mai bine decît scenele din viața unui sfînt sau a unui mîntuitor?

Vijaya încuviință.

— Este vorba despre diferența dintre obiectiv și subiectiv. O imagine de-a lui Cristos sau Buddha

nu este decît reproducerea a ceva văzut de un behaviorist și interpretat de un teolog. Dar atunci cînd te confrunți cu un peisaj ca acesta, este imposibil din punct de vedere psihologic să-l privești cu ochii unui J.B. Watson[1] sau cu mintea unui Toma de Aquino. Aproape că ești forțat să te supui experienței tale imediate; ești practic împins să desfășori o acțiune de autocunoaștere.

— Autocunoaștere?

— Autocunoaștere, insistă Vijaya. Această priveliște a văii din apropiere este o priveliște, de la mică distanță, a propriei minți, a minții fiecăruia așa cum există deasupra și dedesubtul nivelului istoriei personale. Mistere ale întunericului; dar întunericul forfotește de viață. Apocalipse ale luminii; iar lumina strălucește la fel de tare din căsuțele șubrede ca și din pomi, din iarbă, din spațiile albastre dintre nori. Facem tot posibilul să dezmințim acest fapt, dar faptul rămîne; omul este la fel de divin ca natura, la fel de infinit ca Neantul. Dar asta înseamnă să te apropii periculos de mult de teologie și nimeni nu a fost vreodată salvat de o noțiune. Să rămînem la date, să rămînem la realitățile concrete, spuse Vijaya, arătînd cu degetul înspre pictură. Realitatea unei jumătăți de sat scăldate în lumina soarelui și a altei jumătăți aflate în umbră și în necunoscut. Realitatea acelor munți indigo și a celor mai fantastici munți de aburi de deasupra lor. Realitatea lacurilor albastre de pe cer, lacuri de un verde pal și sienna crudă de pe pămîntul luminat de soare. Realitatea acestei ierbi din prim-plan, a acestui pîlc de bambuși la doar cîțiva metri în josul

1. John B. Watson (1878-1958), psiholog american, fondatorul școlii behavioriste.

pantei și, în același timp, realitatea acestor vîrfuri îndepărtate și a căsuțelor absurde la un kilometru depărtare în josul văii. Distanța, adăugă el ca o paranteză, capacitatea lor de a exprima realitatea distanței – iată încă un motiv pentru care peisajele sînt cel mai adevărat religioase imagini.

— Pentru că distanța dă farmec privelиștii?

— Nu, pentru că îi conferă realitate. Distanța ne amintește că universul înseamnă mult mai mult decît doar oameni, că pînă și oamenii înseamnă mult mai mult decît doar oameni. Ne amintește că există spații mentale înăuntrul țestelor noastre, la fel de enorme ca spațiile din afara lor. Experiența distanței, a distanței interioare și a distanței exterioare, a distanței în timp și a distanței în spațiu, aceasta este prima experiență religioasă fundamentală. „O, Moarte vie, zile apuse ce calea de-ntors n-o mai găsesc!"[1] – și o, locuri, un număr infinit de locuri care nu sînt locul *acesta*! Plăceri trecute, nefericiri și viziuni trecute – toate sînt atît de intense, de vii în amintirile noastre și, totuși, toate sînt moarte, fără speranța învierii. Iar satul de acolo din vale, atît de clar chiar și în umbră, atît de real, de netăgăduit, și totuși fără putință de a fi atins, iremediabil solitar. O imagine ca aceasta este dovada capacității omului de a accepta toate morțile din viața lui, toate absențele căscate în jurul oricărei prezențe. În opinia mea, adăugă Vijaya, cea mai rea trăsătură a artei voastre non-reprezentative este bidimensionalitatea ei sistematică, refuzul ei de a lua în considerare experiența universală a distanței. Ca obiect

1. Ultimul vers din poezia *Tears, Idle Tears*, aparținînd poetului englez Alfred Lord Tennyson (1809-1892).

colorat, o piesă de expresionism abstract poate fi foarte arătoasă. Mai poate de asemenea servi ca o prea-lăudată pată de culoare Rorschach[1]. Fiecare poate găsi în ea o expresie simbolică a propriilor temeri, dorințe, repulsii și vise cu ochii deschiși. Dar oare găsește vreodată cineva în ea acele realități mai mult decît umane (sau, să spunem, pe celelalte în afara celor prea umane), pe care le descoperi în tine atunci cînd mintea ți se confruntă cu distanțele exterioare din natură sau cu distanțele simultan interioare și exterioare ale unui peisaj pictat precum cel la care ne uităm? Tot ce știu este că în abstracțiunile voastre eu nu găsesc realitățile care mi se dezvăluie aici și mă îndoiesc că oricine altcineva poate. Iată de ce expresionismul vostru abstract și non-obiectiv, la modă, este fundamental nereligios – și, de asemenea, aș putea adăuga, de ce chiar și partea lui cea mai bună e profund plictisitoare, groaznic de banală.

— Vii des aici? întrebă Will după un moment de tăcere.

— Ori de cîte ori am chef să meditez într-un grup mai degrabă decît de unul singur.

— Cît de des înseamnă asta?

— Cam o dată pe săptămînă. Însă, bineînțeles, unor oameni le place să vină mai des, iar unora, mult mai rar sau chiar niciodată. Depinde de firea fiecăruia. Uite, de pildă, prietena noastră Susila are nevoie de doze mari de singurătate, așa că ea nu prea vine în camera de

1. Cunoscut test psihologic introdus în 1921 de psihologul german Hermann Rorschach, prin care se interpretează și se analizează felul în care un subiect percepe o pată de cerneală.

meditație. În timp ce Shantei – soția mea – îi place să treacă pe aici aproape în fiecare zi.

— La fel și mie, spuse doamna Rao. Dar e de așteptat, adăugă ea rîzînd. Oamenilor grași le place compania, chiar și atunci cînd meditează.

— Și meditați asupra acestei imagini? întrebă Will.

— Nu *asupra* ei. Plecînd *de la* ea, dacă înțelegi ce vreau să spun. Sau mai degrabă paralel cu ea. O privesc, și o privesc și ceilalți oameni, și ne amintește cine sîntem și ce nu sîntem și cum ceea ce nu sîntem s-ar putea schimba în cine sîntem.

— Există vreo legătură, întrebă Will, între lucrurile despre care vorbim și ceea ce am văzut sus, în templul lui Shiva?

— Bineînțeles că există, răspunse ea. Medicamentul-*moksha* te conduce în același loc în care te duce și meditația.

— Așadar, de ce să te mai obosești să meditezi?

— Ai putea întreba la fel de bine de ce să te mai obosești să iei cina.

— Dar, după cîte spuneți voi, medicamentul-*moksha este* cina.

— Este un ospăț, spuse doamna Rao, emfatic. Și tocmai din cauza asta trebuie să existe meditație. Nu poți avea ospețe în fiecare zi. Sînt prea încărcate și durează prea mult. În plus, ospețele îți sînt pregătite de un specialist, *tu* n-ai nici un rol în aranjarea lor. Pentru dieta zilnică trebuie să-ți gătești singur. Medicamentul-*moksha* vine ca o tratație ocazională.

— În termeni teologici, spuse Vijaya, medicamentul-*moksha* te pregătește pentru primirea harurilor gratuite – viziuni premistice sau experiențe mistice complexe. Meditația este unul din modurile prin care co-operăm cu acele haruri gratuite.

— Cum?

— Cultivînd starea de spirit care face posibilă transformarea viziunilor interioare extatice ameţitoare în iluminări permanente şi obişnuite. Ajungînd să te cunoşti pe tine însuţi pînă în punctul în care nu vei fi forţat de propriul subconştient să faci toate acele lucruri urîte, absurde, ridicole pe care te trezeşti adesea făcîndu-le.

— Vrei să spui că te ajută să fii mai inteligent?

— Nu mai inteligent în relaţie cu ştiinţa sau cu argumentarea logică; mai inteligent la nivelul mai profund al experienţelor concrete sau al relaţiilor personale.

— Mai inteligent la *acel* nivel, chiar dacă persoana în cauză stă prost cu mobilarea la mansardă, spuse doamna Rao, lovindu-se uşor peste creştetul capului. Sînt prea proastă ca să mă pricep vreun pic la lucrurile la care se pricep doctorul Robert şi Vijaya, la genetică, biochimie, filosofie şi toate celelalte. Şi nu mă pricep nici la pictură, poezie sau la actorie. Fără vreun talent şi fără pic de deşteptăciune, ar trebui să mă simt oribil de inferioară şi deprimată. Dar de fapt nu mă simt aşa – asta în întregime datorită medicamentului-*moksha* şi meditaţiei. Deşi nu am talente şi nici nu sînt deşteaptă, cînd vine vorba de viaţă, cînd vine vorba de a-i înţelege şi a-i ajuta pe oameni, simt că devin din ce în ce mai sensibilă şi pricepută. Şi dacă vine vorba despre ceea ce Vijaya numeşte haruri gratuite... Poţi fi cel mai mare geniu din lume, însă n-ai avea nimic în plus faţă de ceea ce mi-a fost dat mie. Nu-i aşa, Vijaya?

— Perfect adevărat.

Doamna Rao se întoarse către Will:

— Aşa că vezi dumneata, domnule Farnaby, Pala este locul oamenilor proşti. Cea mai mare

fericire pentru cei mai mulţi – iar noi, cei proşti, *sîntem* cei mai mulţi. Le recunoaştem superioritatea oamenilor cum sînt doctorul Robert, Vijaya şi dragul meu Ranga, ştim foarte bine că tipul lor de inteligenţă este foarte important. Însă mai ştim că tipul nostru de inteligenţă este la fel de important. Şi nu-i invidiem, pentru că ni se dă la fel de mult ca şi lor. Uneori chiar mai mult.

— Uneori chiar mai mult, încuviinţă Vijaya. Pentru simplul motiv că talentul de a manipula simboluri îi tentează pe posesorii lui să treacă la manipularea obişnuită a simbolurilor, iar manipularea obişnuită a simbolurilor este un obstacol în calea experienţei concrete şi a receptării harurilor gratuite.

— Aşa că vezi dumneata, spuse doamna Rao, nu trebuie să-ţi pară prea rău pentru noi. Îşi privi ceasul. Doamne, o să întîrzii la cină la Dillip dacă nu mă grăbesc.

O porni vioi înspre uşă.

— Timp, timp, timp, glumi Will. Timp pînă şi în acest loc al meditaţiei în afara timpului. Timpul cinei dă buzna incorigibil peste eternitate, mai spuse el rîzînd, amintindu-şi că „da" nu este niciodată un răspuns; natura lucrurilor este întotdeauna la negativ.

Doamna Rao se opri un moment şi privi înapoi spre el.

— Dar uneori, spuse ea cu un zîmbet, eternitatea este cea care dă buzna în mod miraculos peste timp, chiar şi peste timpul cinei. La revedere! le făcu ea cu mîna şi plecă.

— Ce este mai bine, întrebă Will cu voce tare în timp ce-l urma pe Vijaya prin templul întunecat, spre lumina puternică a amiezii, ce e mai bine: să te naşti prost într-o societate inteligentă sau inteligent într-una smintită?

12

— Iată-ne ajunși, spuse Vijaya atunci cînd erau la capătul străzii scurte care cobora spre piață. Deschise o poartă de răchită și-și invită oaspetele într-o grădină mică, la capătul căreia se afla o căsuță cu acoperiș de papură, așezată pe piloni scunzi.

Din spatele bungaloului țîșni un maidanez galben care-i întîmpină într-o frenezie de schelălăieli extatice, sărituri și dat din coadă. Un moment mai tîrziu, un papagal mare și verde, cu fălcuțe albe și cioc ca lignitul șlefuit, coborî din senin și ateriză pe umărul lui Vijaya cu un cloncănit și un fîlfîit zgomotos din aripi.

— Tu cu papagalii, spuse Will, Mary Sarojini – cu păsările minah. Voi, oameni buni, păreți să vă înțelegeți nemaipomenit de bine cu fauna locală.

Vijaya aprobă.

— Pala este probabil singura țară în care un animal-teolog n-ar avea nici un motiv să creadă în diavoli. Pentru animalele de oriunde altundeva, Satana este, în mod evident, *Homo sapiens.*

Urcară treptele către verandă și intrară pe ușa deschisă în salonul principal al bungaloului. Așezată pe un scaun scund, lîngă fereastră, o tînără îmbrăcată în albastru își hrănea bebelușul. Își ridică fața rotundă ca o inimă care se

îngusta coborînd de la fruntea largă spre bărbia delicat ascuțită și-i întîmpină cu un zîmbet.

— L-am adus pe Will Farnaby, spuse Vijaya, în timp ce se apleca să o sărute.

Shanta îi întinse mîna liberă străinului.

— Sper că domnul Farnaby nu are nimic împotriva naturii fruste, spuse ea.

Ca pentru a-i adeveri cuvintele, bebelușul își dezlipi gura de sfîrcul cafeniu și rîgîi. O bășicuță albă de lapte îi apăru printre buze, se umflă și se sparse. Rîgîi din nou, apoi își reluă suptul.

— Chiar și la opt luni, adăugă femeia, manierele la masă ale lui Rama sînt încă destul de primitive.

— Un vlăstar frumos, spuse Will politicos, pentru că nu era prea interesat de bebeluși; întotdeauna fusese recunoscător pentru repetatele pierderi de sarcină care-i zădărniciseră lui Molly toate speranțele de a avea un copil. Cu cine va semăna, cu tine sau cu Vijaya? întrebă Will.

Shanta rîse iar Vijaya i se alătură, rîzînd și el copios, cu o octavă mai jos.

— Cu siguranță nu va semăna cu Vijaya, răspunse ea.

— De ce nu?

— Pentru motivul întemeiat că nu eu sînt responsabilul genetic, răspunse Vijaya.

— Cu alte cuvinte, copilul nu este fiul lui Vijaya.

Will își mută privirea de la un chip care rîdea la altul, apoi strînse din umeri.

— Nu înțeleg.

— Acum patru ani, îi explică Shanta, am dat naștere unei perechi de gemeni care sînt imaginea vie a lui Vijaya. De data aceasta, ne-am gîndit că ar fi distractiv să facem o schimbare

radicală. Ne-am hotărît să ne îmbogățim familia cu un fizic și un temperament cu totul noi. Ai auzit vreodată de Gobind Singh?

— Vijaya tocmai mi-a arătat pictura lui din camera voastră de meditație.

— Ei bine, acesta e bărbatul pe care l-am ales ca tată lui Rama.

— Dar am înțeles că a murit.

Shanta aprobă.

— Însă sufletul lui e alături de noi.

— Ce vrei să spui?

— CI și IA.

— CI și IA?

— Congelare Intensivă și Inseminare Artificială.

— O, înțeleg.

— De fapt, completă Vijaya, am dezvoltat tehnicile de insemniare artificială cam cu douăzeci de ani înaintea voastră. Dar bineînțeles că nu am putut face prea multe în privința asta pînă cînd nu am avut energie electrică și frigidere performante. Pe acestea le-am obținut pe la sfîrșitul anilor douăzeci. De atunci încoace, am tot folosit IA pe scară largă.

— Așadar, vezi bine, interveni Shanta, bebelușul meu ar putea deveni pictor cînd va crește mare, dacă genul acesta de talent se moștenește. Și chiar dacă nu, va fi mult mai endomorfic și viscerotonic decît frații sau oricare din părinții săi. Ceea ce o să fie foarte interesant și educativ pentru toți cei în cauză.

— Sînt mulți oameni care recurg la genul acesta de lucruri? întrebă Will.

— Din ce în ce mai mulți. De fapt, aș putea spune că toate cuplurile care hotărăsc să aibă un al treilea copil optează acum pentru IA. Tot așa fac și mulți dintre cei care au intenția de a

se opri la al doilea. Ia drept pildă familia mea. Au existat niște cazuri de diabet printre rudele tatălui meu; așa că el și mama au considerat că e mai bine să aibă amîndoi copiii prin IA. Fratele meu se trage din trei generații de dansatori și, din punct de vedere genetic, eu sînt fiica primului văr al doctorului Robert, Malcom Chakravarti-MacPhail, cel care a fost secretarul personal al Bătrînului Raja.

— Și autorul celei mai bune istorii a Palei, adăugă Vijaya. Chakravarti-MacPhail a fost unul dintre cei mai de destoinici oameni ai generației sale.

Will o privi pe Shanta, apoi din nou pe Vijaya.

— Și s-a moștenit destoinicia? întrebă el.

— Într-atît, răspunse Vijaya, încît întîmpin cea mai mare dificultate în a-mi menține poziția de superioritate masculină. Shanta are mai mult creier decît mine; dar, din fericire, nu poate concura cu puterea mea.

— Puterea, repetă Shanta sarcastic, *puterea*... Parcă-mi amintesc o poveste despre o tînără numită Dalila.

— Apropo, continuă Vijaya, Shanta are treizeci și doi de frați vitregi și douăzeci și nouă de surori vitrege. Și mai mult de o treime dintre ei sînt excepțional de deștepți.

— Așa că îmbunătățiți rasa.

— În mod categoric. Peste un secol, IQ-ul nostru mediu va ajunge pînă la 150.

— În timp ce al *nostru*, conform ratei actuale de evoluție, va coborî pînă aproape de 85. O medicină mai bună – mai multe deficiențe congenitale care se păstrează și se transmit. Asta va ușura mult lucrurile pentru viitorii dictatori, spuse Will și rîse cu poftă, la gîndul acestui renghi cosmic. Apoi, după un moment de tăcere,

întrebă: Dar ce se întîmplă cu aspectele etice și religioase ale IA?

— În vremurile de început, spuse Vijaya, au existat foarte mulți care au obiectat scrupulos. Dar acum avantajele IA au fost atît de clar demonstrate, încît cele mai multe cupluri căsătorite simt că este mai moral să încerci să ai un copil de o calitate superioară decît să riști să reproduci servil orice defecte și ciudățenii care se-ntîmplă să se găsească în familia soțului. Între timp, teologii și-au găsit de lucru. IA a fost justificată prin reincarnare și prin teoria karmei. Tații pioși sînt fericiți acum la gîndul că dau copiilor soției lor șansa de a-și crea un destin mai bun pentru ei și pentru posteritate.

— Un destin mai bun?

— Pentru că ei poartă în germen plasma unui lot mai bun. Iar lotul este mai bun pentru că este manifestarea unei karme mai bune. Avem o bancă centrală de loturi superioare, din fiecare varietate de fizic și temperament. În genul *vostru* de mediu, ereditatea majorității oamenilor nu are vreo șansă. În al nostru, da. Mai avem și niște arhive genealogice și antropometrice excelente, care se întorc în timp pînă prin o mie opt sute șaptezeci. Vezi deci, noi nu lucrăm pe bîjbîite. De exemplu, știm că bunica maternă a lui Gobind Singh a fost un medium înzestrat care a trăit pînă la nouăzeci și șase de ani.

— Așadar putem avea chiar și un clarvăzător centenar în familie, zise Shanta. Bebelușul rîgîi iarăși. Ea rîse, adăugînd: Oracolul a vorbit – ca de obicei, foarte enigmatic. Întorcîndu-se spre Vijaya, Shanta mai spuse: Dacă vrei ca prînzul să fie gata la timp, ai face bine să mergi și să te ocupi de asta. Rama o să mă mai țină ocupată pentru cel puțin zece minute.

Vijaya se ridică, își așeză o mînă pe umărul soției sale și cu cealaltă frecă ușor spatele cafeniu al copilașului.

Shanta se aplecă și-și trecu obrazul peste creștetul pufos al copilului.

— E tata, șopti ea. Tatăl cel bun, bun, bun...

Vijaya îl mai mîngîie ușor, apoi se îndreptă.

— Te întrebai, îi spuse el lui Will, cum se face că ne înțelegem atît de bine cu fauna locală. O să-ți arăt. Polly! Polly! strigă Vijaya, cu mîna ridicată.

Cu grijă, pasărea mare păși de pe umăr pînă pe arătătorul întins.

— Polly e o pasăre bună, îngînă Vijaya. Polly este o pasăre foarte bună, continuă bărbatul, coborîndu-și mîna pînă în punctul în care stabili un contact între corpul păsării și cel al copilului, după care mișcă încet pasărea, atingînd penele de pielea cafenie, înainte și înapoi, înainte și înapoi. Polly este o pasăre bună, repetă el, o pasăre bună.

Papagalul scoase un șir de cîrîieli joase, apoi se aplecă înainte ținîndu-se de degetul lui Vijaya și ciuguli foarte ușor urechea micuță a copilului.

— E-așa o pasăre bună, șopti Shanta, preluînd refrenul. E-așa o pasăre *bună*.

— Doctorul Andrew a împrumutat ideea de la un trib din nordul Noii Guinee, în timp ce era cercetător pe *Melampus*, spuse Vijaya. Oameni ai neoliticului; dar care, ca și voi, creștinii, ca și noi, budiștii, credeau în dragoste. Spre deosebire de noi și de voi, ei inventaseră moduri foarte practice de a face astfel încît credințele să li se împlinească. Această tehnică a fost una dintre cele mai fericite descoperiri ale lor: mîngîie copilul în timp ce-l hrănești, asta dublează plăcerea. Apoi, în timp ce suge și este

mîngîiat, prezintă-l animalului sau persoanei pe care vrei s-o iubească. Freacă-i trupul de al lor; fă să se stabilească un contact fizic cald între copil și obiectul dragostei. În același timp, repetă un cuvînt oarecare precum „bun". La început el va înțelege numai tonul vocii tale. Mai tîrziu, cînd va începe să vorbească, va pricepe întregul mesaj. Mîncare plus mîngîiere plus contact plus „bun" egal iubire. Iar iubirea este plăcere, iubirea este satisfacție.

— Curat Pavlov.

— Însă Pavlov folosit doar într-un scop bun, Pavlov pentru prietenie, încredere și compasiune. În vreme ce voi preferați să-l folosiți pe Pavlov pentru spălarea creierului, pentru vînzarea țigărilor, a vodcii și a patriotismului. Pavlov în beneficiul dictatorilor, al generalilor și al magnaților.

Refuzînd să mai fie lăsat pe dinafară, maidanezul galben se alăturase grupului și lingea imparțial orice bucățică de materie sensibilă pe care-o găsea prin apropiere – brațul Shantei, mîna lui Vijaya, picioarele papagalului, spinarea copilului. Shanta trase cîinele mai aproape și frecă bebelușul de șoldul lui acoperit cu blană.

— Iar acesta este un cîine bun, bun, spuse ea. Toby cățelul, bun, bun băiat, Toby cățelul.

Will rîse.

— N-ar trebui să intru și eu în joc?

— Aveam de gînd să sugerez, răspunse Shanta, doar că mi-era teamă să nu consideri că e sub demnitatea ta.

— Poți să-mi iei locul, spuse Vijaya. Eu trebuie să plec să mă ocup de prînz.

Încă ducînd pe umăr papagalul, ieși pe ușa care ducea la bucătărie. Will își trase scaunul și, aplecîndu-se, începu să mîngîie trupul micuț al copilului.

— Acesta este un alt om, șopti Shanta. Un om bun, iubire. Un om *bun*.

— Cît mi-aș dori să fie adevărat! spuse el cu un rîs ușor și trist.

— Aici și acum *este* adevărat, spuse Shanta și, aplecîndu-se peste copil, repetă: Este un om bun. Un om bun, bun.

Will privi chipul senin, zîmbind misterios, al copilașului și simți în vîrful degetelor moliciunea și căldura trupului său micuț. Bun, bun, bun... Și el ar fi putut cunoaște această bunătate, însă doar dacă viața sa ar fi fost complet diferită de ceea ce fusese în realitate, adică absurdă și dezgustătoare. Așa că nu accepta niciodată un răspuns afirmativ, nici măcar atunci cînd, ca acum, răspunsul afirmativ e evident. Privi din nou, cu ochii setați pe o altă lungime de undă a valorii, și văzu caricatura unui altar Memling[1]: „Madona cu Prunc, Cîine, Pavlov și Cunoștința Întîmplătoare". Și dintr-odată aproape că înțelese, din interior, de ce anume domnul Bahu îi ura atît de tare pe acești oameni. De ce era atît de pornit – ca de obicei, fără să mai fie nevoie să precizăm, în numele lui Dumnezeu – să-i distrugă.

— Bun, îi murmura încă Shanta pruncului, bun, bun.

Prea buni – asta era greșeala lor. Pur și simplu nu era permis. Și totuși, cît de bine era! Și cu cîtă pasiune își dorea să poată avea și el un rol în toate astea! Curat sentimentalism, își spuse în sinea lui; apoi, cu voce tare, repetă ironic, ca un ecou:

— Bun, bun, bun... Dar ce se-ntîmplă cînd copilul crește puțin mai mare și descoperă că o

1. Hans Memling (cca 1433-1494), pictor religios flamand.

mulțime de lucruri și oameni sînt de-a dreptul răi, răi, răi?

— Prietenia atrage prietenie, răspunse ea.

— Din partea celor prietenoși, da. Dar nu și de la cei lacomi, nu de la cei care iubesc puterea, nu de la cei frustrați și înăcriți. Pentru aceștia, prietenia este doar slăbiciune, doar o invitație la a exploata, a tiraniza, a se răzbuna fără rușine.

— Însă trebuie să riști, trebuie să începi de undeva. Și, spre norocul nostru, nimeni nu e nemuritor. Oamenii care au fost împinși înspre speculă, tiranie și amărăciune vor muri cu toții peste cîțiva ani. Vor fi morți și înlocuiți cu bărbați și femei crescuți într-un fel nou. Așa s-a întîmplat cu noi; se poate întîmpla și în cazul vostru.

— Se *poate* întîmpla, încuviință el. Dar în contextul bombelor cu hidrogen, al naționalismului și al celor cincizeci de milioane de oameni în plus în fiecare an, aproape sigur nu se va întîmpla.

— Nu puteți ști pînă nu veți încerca.

— Și nu vom încerca atîta timp cît lumea este în situația de acum. Și, bineînțeles, va rămîne în această situație pînă cînd vom încerca. Să încercăm și, mai mult de-atît, să reușim cel puțin la fel de bine cum ați reușit voi. Ceea ce mă aduce înapoi la prima mea întrebare. Ce se întîmplă atunci cînd cei buni, buni, buni descoperă că pînă și în Pala există o mulțime de rele, rele, rele? Nu primesc oare copiii niște șocuri neplăcute?

— Încercăm să-i vaccinăm împotriva acestor șocuri.

— Cum? Făcînd lucruri neplăcute pentru ei cînd sînt tineri?

— Nu neplăcute. Hai să spunem *reale*. Îi învățăm ce înseamnă dragostea și încrederea, însă

îi expunem realității, în *toate* aspectele ei. Și apoi le dăm responsabilități. Facem copiii să înțeleagă că Pala nu este Paradisul sau Tărîmul Cocaigne[1]. E, într-adevăr, un loc frumos. Dar va rămîne frumos doar dacă fiecare muncește și se poartă decent. Și, în paralel, realitățile vieții sînt realitățile vieții. Chiar și aici.

— Cum e cu realitățile vieții în cazul acelor șerpi care-ți îngheață sîngele în vine, pe care i-am întîlnit pe la jumătatea urcușului pe culme? Poți spune „bun, bun, bun" oricît vrei; șerpii tot vor mușca.

— Vrei să spui că *pot* să muște. Dar își vor folosi de fapt însușirea asta?

— De ce n-ar face-o?

— Privește acolo, spuse Shanta.

Will întoarse capul și văzu că femeia arăta înspre o nișă în peretele din spatele lui. În nișă se afla un Buddha din piatră, cam la jumătate din mărimea naturală, așezat pe un piedestal cilindric ciudat cioplit și adăpostit sub un fel de baldachin ca un acoperiș, care se subția coborînd prin spatele lui într-un pilon solid.

— Este o copie mai mică a acelui Buddha din Complexul Stațiunii, știi, silueta uriașă de lîngă iazul cu lotuși, continuă Shanta.

— Care este o sculptură magnifică, spuse el. Iar zîmbetul lui într-adevăr îți sugerează cum trebuie să fie percepția dumnezeirii. Dar ce are a face cu șerpii?

— Mai privește o dată.

Privi.

— Nu văd nimic cu adevărat semnificativ.

1. Tărîm mitic, considerat în imaginarul european un ținut al abundenței, al regulilor abolite, al petrecerii eterne și al libertății sexuale.

— Privește mai atent.

Secundele treceau. Apoi, cu un șoc de surpriză, observă ceva straniu, chiar tulburător. Ceea ce luase drept piedestal cilindric ciudat ornamentat se dovedise dintr-odată a fi un uriaș șarpe încolăcit. Și acel baldachin care se subția spre bază, sub care era așezat Buddha, era gluga desfășurată, cu capul turtit în centrul marginii teșite, a unei cobre gigantice.

— Dumnezeule, spuse el. Nu observasem. Cît de neatent pot fi.

— E prima dată cînd îl vezi pe Buddha în felul acesta?

— Prima dată. Există vreo legendă?

Ea dădu din cap, afirmativ.

— Una dintre preferatele mele. Ai auzit de copacul Bodhi?

— Da, am auzit de copacul Bodhi.

— Ei bine, acela nu a fost singurul copac sub care a stat Gautama în timpul Iluminării sale. După copacul Bodhi a mai stat timp de șapte zile sub un smochin indian numit Copacul Turmei de Capre. Și după asta s-a mutat sub copacul lui Muchalinda.

— Cine era Muchalinda?

— Muchalinda era regele șerpilor și, zeu fiind, știa ce anume se petrecea. Așa că atunci cînd Buddha s-a așezat sub copacul său, regele șerpilor s-a tîrît afară din gaura lui, așa lung cum era, de cîțiva metri, pentru a aduce Înțelepciunii omagiul Naturii. Atunci, dinspre vest s-a stîrnit o furtună puternică. Regele-cobră și-a încolăcit inelele în jurul trupului omului divin, și-a umflat glùga deasupra capului acestuia și, în cele șapte zile care cît a durat contemplația, l-a adăpostit pe Tathagata de vînt și ploaie. Reprezentarea acelei scene a rămas pînă-n ziua de azi, Buddha

cu cobra sub el, cobra deasupra lui, în același timp conștient de cobră, de Lumina Pură și de contopirea lor finală.

— Cît de diferit, spuse Will, de percepția *noastră* asupra șerpilor.

— Iar percepția voastră asupra șerpilor se presupune că este percepția lui Dumnezeu – amintește-ți Geneza.

— „Vrăjmășie voi pune între tine și femeie, între sămînța ta și sămînța ei“[1], recită el.

— Dar Înțelepciunea nu stîrnește niciunde vrăjmășie. Toate disputele acelea absurde, fără rost, dintre Om și Natură, dintre Natură și Dumnezeu, dintre Trup și Spirit! Înțelepciunea nu face separările acelea nebunești.

— Nici știința.

— Înțelepciunea ia știința de partea ei și merge mai departe.

— Dar totemismul? continuă Will. Dar culturile fertilității? *Acestea* nu făceau nici o separare. Erau și *acestea* Înțelepciune?

— Bineînțeles că erau – Înțelepciune primitivă, înțelepciune la nivel neolitic. Dar după o vreme oamenii au început să devină conștienți de sine, iar bătrînii zei să-și piardă din cinstire. Așa că scena se schimbă. Intră zeii Luminii, intră profeții, intră Pitagora și Zoroastru, intră jainiștii și budiștii timpurii. Odată cu ei, se intră în vîrsta confruntărilor cosmice – Ormuzd împotriva lui Ahriman[2], Iehova împotriva lui Satana și a idolilor Baal, Nirvana împotriva Samsarei, aparența împotriva realității ideale a lui Platon. Și, cu excepția minților cîtorva mahayaniști,

1. Geneza, 3, 15.
2. În mitologia persană, reprezentări ale binelui (Ormuzd) și răului (Ahriman).

taoişti şi creştini eretici, confruntările au continuat în cea mai mare parte a celor două mii de ani.

— După care? întrebă el.

— După care v-aţi ales cu începutul biologiei moderne.

Will rîse.

— Dumnezeu a spus „să se nască Darwin" şi au apărut Nietzsche, Imperialismul şi Adolf Hitler.

— Toate astea, aprobă ea. Dar şi posibilitatea unui fel nou de Înţelepciune pentru fiecare. Darwin a preluat vechiul totemism şi l-a ridicat la nivel de biologie. Culturile fertilităţii au reapărut sub forma geneticii şi a lui Havelock Ellis[1]. Iar acum depinde numai de noi să mai urcăm o jumătate de spirală. Darwinismul a fost vechea Înţelepciune neolitică transformată în concepte ştiinţifice. Noua Înţelepciune conştientă – genul de Înţelepciune care a fost percepută în mod profetic în zen, în taoism şi în tantra – este teorie biologică pusă în practică, este un darwinism ridicat la nivel de compasiune şi receptivitate spirituală. Aşadar, vezi bine, trase ea concluzia, nu există nici un motiv lumesc – cu atît mai puţin vreun motiv ceresc – pentru care Buddha sau oricine altcineva să nu poată contempla Lumina Pură atunci cînd se manifestă printr-un şarpe.

— Chiar dacă şarpele l-ar putea ucide?

— Chiar dacă l-ar putea ucide.

— Şi chiar dacă este cel mai vechi şi cel mai răspîndit simbol falic?

Shanta rîse.

1. Henry Havelock Ellis (1859-1939), medic şi psiholog englez, adept al eugeniei. A fost interesat de problemele sexualităţii şi de consecinţele acestora asupra psihicului uman.

— Meditaţi sub copacul lui Muchalinda, acesta este sfatul pe care-l dăm fiecărei perechi de îndrăgostiţi. Şi în intervalele dintre acele lungi meditaţii, amintiţi-vă ce aţi fost învăţaţi cînd eraţi copii; şerpii sînt fraţii voştri, şerpii au dreptul la compasiunea şi respectul vostru; şerpii, într-un cuvînt, sînt buni, buni, buni.

— Şerpii mai sînt şi veninoşi, veninoşi, veninoşi.

— Însă dacă-ţi aminteşti că sînt tot atît de buni pe cît sînt de veninoşi şi te porţi ca atare, ei nu-şi vor folosi veninul.

— Cine zice asta?

— Este un fapt dovedit. Oamenii care nu se tem de şerpi, oamenii care nu reacţionează pleacă de la ideea fixă cum că singurul şarpe bun este şarpele mort nu sînt muşcaţi mai niciodată. Săptămîna viitoare o să împrumut animalul de casă al vecinilor noştri, un piton. Timp de cîteva zile îi voi servi lui Rama prînzul şi cina încolăcit în bătrînul şarpe.

Dinafara casei se auzi sunetul unor rîsete ascuţite, apoi hărmălaia unor voci de copii întrerupîndu-se unul pe celălalt cînd în engleză, cînd în palaneză. Un minut mai tîrziu, părînd foarte înaltă şi maternă în comparaţie cu cei aflaţi în grija sa, Mary Sarojini intră în încăpere, însoţită de o pereche de gemeni în vîrstă de patru ani şi urmată de îngerăşul voinic care fusese cu ea atunci cînd Will deschisese pentru prima dată ochii în Pala.

— I-am luat de la grădiniţă pe Tara şi Arjuna, explică Mary Sarojini, în timp ce gemenii se aruncau în braţele mamei lor.

Cu bebeluşul într-o mînă şi cu cealaltă îmbrăţişîndu-i pe cei doi băieţi, Shanta îi mulţumi zîmbind:

— Foarte drăguţ din partea ta.

— Cu plăcere, răspunse Tom Krishna. Păşi înainte şi, după un moment de ezitare, rosti: Mă întrebam... dar apoi se opri şi se uită rugător la sora lui. Mary Sarojini clătină din cap.

— Ce te întrebai?... îl cercetă Shanta.

— Păi, de fapt, amîndoi ne întrebam... Adică, am putea veni să luăm cina cu voi?

— O, înţeleg. Shanta îşi trecu privirea de la chipul lui Tom Krishna la cel al lui Mary Sarojini şi înapoi. Ei bine, mergi să-l întrebi pe Vijaya dacă avem suficientă mîncare. Astăzi el se ocupă de gătit.

— Bine, spuse Tom Krishna, lipsit de entuziasm.

Cu paşi mici şi îndărătnici, băiatul traversă încăperea şi ieşi pe uşă, intrînd în bucătărie. Shanta se întoarse spre Mary Sarojini:

— Ce s-a întîmplat?

— Păi, mama i-a spus pe puţin de vreo cincizeci de ori că nu-i place cînd aduce şopîrle în casă. Dar în dimineaţa asta iar a adus. Aşa că s-a supărat pe el.

— Şi aţi hotărît că e mai bine să veniţi şi să luaţi cina aici?

— Dacă e vreo problemă, Shanta, am putea încerca la familia Rao sau la Rajajinnadasa.

— Sînt sigură că nu va fi nici o problemă, o asigură Shanta. M-am gîndit doar că lui Tom Krishna i-ar prinde bine să vorbească puţin cu Vijaya.

— Ai perfectă dreptate, rosti grav Mary Sarojini. Apoi, pe un ton preocupat, se adresă gemenilor: Tara, Arjuna, veniţi cu mine la baie, ca să ne spălăm. Sînt cam jegoşi, îi spuse fetiţa Shantei, în timp ce-i lua cu ea.

Will aşteptă pînă se îndepărtară suficient de mult, apoi se întoarse înspre Shanta.

— Înţeleg că tocmai am fost martor al unei acţiuni dintr-un Club de Adopţie Reciprocă.

— Din fericire, spuse Shanta, la o acţiune foarte blîndă. Tom Krishna şi Mary Sarojini se înţeleg foarte bine cu mama lor. Nu există nici o problemă personală acolo – doar problema destinului, problema enormă şi teribilă că Dugald este mort.

— Oare Susila se va recăsători? întrebă el.

— Sper că da. Pentru binele tuturor. Între timp, copiilor le prieşte să petreacă o anumită perioadă cu unul sau altul din taţii lor înlocuitori. E bine în special pentru Tom Krishna. El tocmai împlineşte vîrsta cînd băieţii îşi descoperă caracterul masculin. Încă mai plînge ca un bebeluş; dar în clipa următoare se dă mare şi aduce şopîrle în casă, doar ca să dovedească faptul că este bărbat două sute la sută. De-asta l-am trimis la Vijaya. Vijaya este tot ceea ce Tom Krishna îşi imaginează că este. Înalt de trei metri, lat în spate de doi metri, teribil de puternic, nemaipomenit de îndemînatic. Atunci cînd el îi spune lui Tom Krishna cum ar trebui să se comporte, Tom Krishna ascultă – ascultă aşa cum nu m-ar asculta niciodată pe mine sau pe mama lui spunînd aceleaşi lucruri. Iar Vijaya *chiar* spune aceleaşi lucruri pe care le-am spune şi noi. Pentru că, pe deasupra faptului că e două sute la sută bărbat, este aproape cincizeci la sută feminin de sensibil. Aşa că Tom Krishna are tot ce-şi doreşte. Iar acum, sfîrşi ea, coborîndu-şi privirea înspre bebeluşul adormit din braţele ei, trebuie să-l duc în pat pe tînărul acesta şi să mă pregătesc pentru prînz.

13

Spălați și pieptenați, gemenii erau deja așezați în scaunele lor înalte. Mary Sarojini plutea deasupra lor ca o mamă mîndră, dar plină de grijă. Lîngă plită, Vijaya lua cu polonicul orez și legume dintr-o oală de pămînt. Prudent și cu o expresie de profundă concentrare întipărită pe față, Tom Krishna primea fiecare castron după ce era umplut și-l ducea la masă.

— Gata! spuse Vijaya atunci cînd ultimul castron plin pînă la buză fu trimis către masă. Își șterse mîinile, merse pînă la masă și se așeză la locul lui. Mai bine povestește-i oaspetelui nostru cum e cu rugăciunea, îi spuse el Shantei.

Întorcîndu-se către Will, ea îi explică:

— În Pala, noi nu spunem rugăciunea de mulțumire *înaintea* mesei. Noi o spunem *în timpul* mesei. Sau, mai degrabă, noi nu *spunem* rugăciunea, ci o mestecăm.

— O mestecați?

— Rugăciunea este prima îmbucătură din fiecare fel de mîncare, iar aceasta este mestecată pînă nu mai rămîne nimic din ea. Și în tot răstimpul în care mesteci, ești atent la gustul mîncării, la consistența și temperatura ei, la presiunea dinților tăi și la senzația resimțită de mușchii maxilarului.

— Și între timp, presupun, îi mulțumești Celui Iluminat, sau lui Shiva, sau cui s-o nimeri.

Shanta clătină din cap.

— Asta ți-ar distrage atenția, iar aceasta este lucrul cel mai important: atenția acordată unui lucru dat, unui lucru pe care nu l-ai inventat tu. Nu e mai importantă înșiruirea de cuvinte adresate cuiva din imaginația ta. Privi în jurul mesei. Începem?

— Ura! strigară gemenii la unison și-și apucară lingurile.

Pentru un minut se așternu tăcerea, întreruptă doar de gemenii care nu învățaseră încă să mănînce fără să plescăie din buze.

— Acum putem înghiți? întrebă unul din băieți în cele din urmă.

Shanta încuviință din cap. Toată lumea înghiți. Se auzi un clinchet de linguri și o explozie de cuvinte rostite cu gurile pline.

— Ei bine, întrebă Shanta, ce gust a avut rugăciunea ta?

— Gustul unei lungi înșiruiri de lucruri diferite, spuse Will. Sau, mai degrabă, al unei succesiuni de variațiuni pe tema fundamentală a orezului cu șofran, ardei roșii, dovlecel, plus ceva cu frunze pe care nu-l recunosc. E interesant cum se schimbă. Nu remarcasem cu adevărat asta niciodată înainte.

— Și în timp ce erai atent la lucrurile astea, erai momentan eliberat de visele cu ochii deschiși, de amintiri, de anticipări, de noțiuni prostești, de toate simptomele legate de *eul* tău.

— Nu *eu* sînt cel ce gust?

Shanta privi spre soțul ei, aflat către capătul mesei.

— Ce-ai răspunde, Vijaya?

— E vorba de ceva aflat undeva între eul și non-eul meu. Gustul reprezintă un non-eu care face ceva pentru întregul organism. Și în același timp gustatul mă reprezintă pe mine, conștient de ceea ce se petrece. Iar acesta-i rostul rugăciunii noastre mestecate – să mă facă pe mine mai conștient de ceea ce este capabil non-eul.

— Foarte frumos, fu comentariul lui Will. Dar care-i rostul moralei?

— Rostul moralei, îi răspunse Shanta, este că atunci cînd ai învățat să dai mai multă atenție unei părți mai mari a non-eului din mediul înconjurător (aceasta-i mîncarea) și unei părți mai mari a non-eului din organismul tău (acestea sînt senzațiile tale legate de gust), te poți trezi dintr-odată dînd atenție non-eului aflat în capătul cel mai îndepărtat al conștiinței sau poate ar fi mai bine, continuă Shanta, s-o iau invers. Non-eului aflat la capătul cel mai îndepărtat al conștiinței tale i-ar fi mai ușor să se dezvăluie unui eu care a învățat să fie mai conștient de non-eul din punct de vedere fiziologic. Fu întreruptă de o bufnitură, urmată de urletul unuia din gemeni. După care, continuă ea în timp ce ștergea mizeria de pe podea, trebuie să mai iei în considerare și problema eului și a non-eului în relație cu oamenii mai scunzi de un metru și jumătate. Se va acorda un premiu de șaizeci și patru de mii de crore sau rupii oricui va veni cu o soluție infailibilă. Șterse ochii copilului, îl făcu să-și sufle nasul, apoi îl sărută și merse la cuptor după un alt castron de orez.

— Care vă sînt sarcinile în după-amiaza asta? îi întrebă Vijaya pe copii atunci cînd masa luă sfîrșit.

— Sîntem de serviciu la speriat ciorile, răspunse Tom Krishna plin de importanță.

— Chiar pe cîmpia de din vale de școală, adăugă Mary Sarojini.

— Atunci o să vă duc pînă acolo cu mașina, spuse Vijaya. Întorcîndu-se către Will Farnaby îl întrebă: Vrei să vii cu noi?

Will făcu semn că da.

— Și dacă este permis, spuse el, mi-ar plăcea să văd școala și, odată ajuns acolo, să asist, poate, la cîteva ore.

De pe verandă, Shanta le făcu la revedere cu mîna; cîteva minute mai tîrziu, ajunseră în preajma jeepului parcat.

— Școala este în partea cealaltă a satului, explică Vijaya în timp ce pornea motorul. Va trebui s-o luăm pe drumul care ocolește. Acesta coboară și apoi urcă din nou.

Cborîră printre ogoare în terase cultivate cu orez, porumb și cartof dulce, apoi ajunseră la același nivel, de-a lungul unei linii de hotar, cu un iaz mic și mocirlos în stînga și o livadă cu arbori de fructul-pîinii în dreapta, și în cele din urmă urcară iarăși printre alte ogoare, unele verzi, altele aurii – iar acolo se afla șoseaua, albă, spațioasă, așternîndu-se sub copaci înalți, umbroși.

— Și acolo-n vale, spuse Mary Sarojini, sînt sperietorile de ciori.

Will privi în direcția în care arăta ea. Pe cel mai apropiat dintre ogoarele în terase de sub ei, orezul galben era aproape gata de cules. Doi băieței purtînd o pînză roz înfășurată în jurul mijlocului și o fetiță într-o fustă albastră trăgeau cu rîndul de sforile care puneau în mișcare două marionete în mărime naturală, legate de pari la fiecare capăt al ogorului îngust. Păpușile erau din lemn, frumos sculptate și îmbrăcate,

nu în zdrențe, ci în cele mai splendide drapaje. Will le privi cu uimire.

— Nici Solomon, în gloria lui, nu era împodobit ca una din astea! exclamă el.

Însă pe de altă parte, continuă el să cugete, Solomon nu era decît un rege; aceste minunate sperietori de ciori erau ființe de un rang mai înalt. Una era un Viitor Buddha, cealaltă era o variantă răsăriteană indiană, încîntător de veselă, a Dumnezeului-Tată, așa cum putea fi văzut în capela Sixtină, aplecîndu-se deasupra nou-creatului Adam. Cu fiecare mișcare a sforii, Viitorul Buddha își legăna capul, își descrucișa picioarele din poziția lotus, dansa un scurt fandango prin aer, apoi le încrucișa din nou și rămînea nemișcat un moment, pînă cînd o nouă smucitură bruscă a sforii îi deranja încă o dată meditațiile. Între timp, Dumnezeu-Tatăl își flutura brațele întinse, își mișca degetul arătător într-un gest înspăimîntător de avertizare, își deschidea și închidea gura înconjurată de păr de cal și-și rostogolea o pereche de ochi care, fiind făcuți din sticlă, aruncau flăcări amenințătoare înspre orice pasăre care îndrăznea să se apropie de orez. Și în tot acest timp, un vînt vioi îi flutura mantiile de un galben strălucitor, cu un model îndrăzneț – cu maro, alb și negru – cu tigri și maimuțe, în vreme ce mantiile Viitorului Buddha, din material sintetic roșu și portocaliu, se umflau și fîlfîiau în jurul lui în clinchetul eolian a zeci de clopoței de argint.

— Toate sperietorile voastre arată așa? întrebă Will.

— A fost ideea Bătrînului Raja, răspunse Vijaya. El a vrut să-i facă pe copii să înțeleagă că toți zeii sînt plăsmuiți de om și că noi sîntem cei

care îi tragem de sfori dîndu-le astfel puterea de a trage și ei de ale noastre.

— Îi facem să danseze, spuse Tom Krishna, îi facem să se bîțîie, rîse el încîntat.

Vijaya întinse o mînă enormă și lovi ușor capul acoperit de cîrlionți întunecați al copilului.

— Așa te vreau! Și întorcîndu-se iar către Will spuse, imitînd, în mod evident, felul de a vorbi al Bătrînului Raja: *Ghilimele* „zeii" *închid ghilimelele* – meritul lor cel mai mare, în afara celui de a speria păsările și *ghilimele* „păcătoșii" *închid ghilimelele* și, ocazional poate, de a-i consola pe nefericiți, consistă în următorul lucru: fiind ridicați pe pîrmaci, trebuie să fie priviți de jos în sus; și atunci cînd cineva privește în sus, chiar și la un zeu, cu greu poate trece cu vederea cerul de dincolo de el. Și ce este cerul? Aer și lumină împrăștiată; dar și un simbol al neantului nemărginit și (iertată-mi fie metafora) *greu* de rod, din care totul – cele pline de viață și cele lipsite de viață, păpușarii și marionetele lor divine – se naște în universul pe care-l știm, sau mai degrabă pe care credem că-l știm.

Mary Sarojini, care ascultase cu luare-aminte, dădu din cap aprobator.

— Tata obișnuia să spună, interveni ea, că e mai bine să privești păsările pe cer. Păsările nu sînt cuvinte, spunea el. Păsările sînt adevărate. La fel de adevărate ca și cerul.

Vijaya opri mașina.

— Distracție plăcută, spuse el în timp ce copiii săreau din mașină. Faceți-i să danseze și să se bîțîie!

Țipînd, Tom Krishna și Mary Sarojini fugiră în vale, să se alăture micului grup de pe ogorul din josul drumului.

— Iar acum, să ne-ndreptăm înspre laturile mai solemne ale educației.

Vijaya întoarse jeepul pe șoseaua care ducea către școală.

— O să las mașina aici și o să mă întorc pe jos pînă la stațiune. Cînd crezi c-ai văzut de ajuns, roagă pe cineva să conducă mașina și să te aducă, spuse el, apoi opri motorul și-i dădu cheia lui Will.

În cancelarie, directoarea, doamna Narayan, discuta cu un bărbat cu părul alb, cu o față lungă, cam tristă și plină de riduri și crețuri, ca a unui ogar.

— Domnul Chandra Menon, explică Vijaya cînd prezentările au fost făcute, este subsecretarul nostru pe Educație.

— Care ne face una dintre vizitele periodice de inspecție ale domniei sale, spuse directoarea.

— Și care aprobă întru totul ceea ce vede, adăugă subsecretarul cu o plecăciune curtenitoare în direcția doamnei Narayan.

Vijaya se scuză:

— Trebuie să mă întorc la lucru, spuse el, apoi se îndreptă spre ușă.

— Vă interesează în mod special educația? întrebă domnul Menon.

— Mai bine zis, sînt în mod special neștiutor, răspunse Will. Eu am fost doar crescut, niciodată educat. De aceea aș vrea să arunc o privire asupra adevăratului proces de educație.

— Ei bine, ați venit în locul potrivit, îl asigură subsecretarul. New Rothamsted este una dintre școlile noastre cele mai bune.

— După ce criteriu evaluați dumneavoastră o școală bună?

— După succes.

— În ce privință? În cîștigarea burselor? În pregătirea în vederea obținerii slujbelor? În respectarea imperativelor categorice locale?

— În toate acestea, bineînțeles, spuse domnul Menon. Însă rămîne întrebarea fundamentală: La ce sînt buni băieții și fetele?

Will strînse din umeri, dar răspunse:

— Depinde de locul în care se întîmplă să fii domiciliat. De exemplu, la ce sînt buni băieții și fetele în America? Răspuns: la consumul în masă. Iar corolarele consumului în masă sînt comunicarea în masă, publicitatea în masă, drogurile în masă – sub forma televiziunii, a meprobamatului, a gîndirii pozitive și a țigărilor. Și acum că Europa și-a făcut debutul în producția de masă, la ce vor fi buni băieții și fetele ei? La consumul în masă și tot restul, exact ca băieții și fetele din America. În vreme ce în Rusia răspunsul e diferit. Băieții și fetele sînt buni pentru consolidarea statului național. De aici toți acei ingineri și profesori de științe, ca să nu mai pomenim de cele cincizeci de divizii gata de luptă și echipate cu absolut orice, de la tancuri pînă la bombe cu hidrogen și rachete cu rază mare de acțiune. În China este oarecum la fel, însă mult mai rău. La ce sînt buni băieții și fetele? Pentru carne de tun, forță de muncă în industrie, forță de muncă în agricultură, forță de muncă la drumuri și șosele. Așa că estu-i est și vestu-i vest, pentru moment. Dar cele două se pot întîlni într-unul din două feluri. Occidentul se poate speria într-atît de tare de Orient, încît să renunțe a se mai gîndi că băieții și fetele sînt destinați consumului în masă și să hotărască în schimb că sînt buni drept carne de tun și pentru consolidarea statului. Respectiv, Orientul se poate trezi sub o asemenea presiune exercitată de

masele înfometate de aparatură, care tînjesc să devină occidentale, încît va trebui să-și schimbe felul de a gîndi și să spună că băieții și fetele sînt într-adevăr buni pentru consumul în masă. Dar asta-i pentru viitor. În ceea ce privește prezentul, răspunsurile actuale la întrebarea dumitale se exclud reciproc.

— Și ambele răspunsuri, spuse domnul Menon, sînt diferite de ale noastre. La ce sînt buni băieții și fetele din Pala? Nici pentru consum în masă, nici pentru consolidarea statului. Statul trebuie să existe, bineînțeles. Și trebuie să existe în egală măsură pentru toată lumea, asta se înțelege de la sine. Doar în aceste condiții băieții și fetele pot descoperi la ce sînt buni de fapt, doar în aceste condiții putem face totul în privința aceasta.

— Și de fapt la ce *sînt* buni?

— La desăvîrșire, la a fi transformați în ființe pe deplin umane.

Will făcu un gest de încuviințare.

— *Însemnări asupra celor ce sînt*, comentă el. Transformă-te în ceea ce ești cu adevărat.

— Bătrînul Raja, continuă domnul Menon, era în primul rînd preocupat de ceea ce sînt oamenii cu adevărat la nivelul de dincolo de individualitate. Și, bineînțeles, sîntem și noi la fel de mult interesați de asta. Dar prima noastră grijă este educația elementară, iar educația elementară trebuie să se ocupe de indivizi în toată diversitatea lor, diversitate care ține de formă, mărime, temperament, haruri și deficiențe. Indivizii în unitatea lor transcendentală reprezintă obiectul educației superioare. Aceea începe în adolescență și merge mînă-n mînă cu educația avansată.

— Începe, după cîte înțeleg eu, spuse Will, odată cu prima experiență a medicamentului-*moksha*.

— Deci ai auzit de medicamentul-*moksha*?

— Chiar l-am văzut în acțiune.

— Doctorul Robert, explică directoarea, l-a dus ieri să vadă o inițiere.

— Care m-a impresionat profund, adăugă Will. Cînd mă gîndesc la educația *mea* religioasă... Lăsă fraza neterminată, în mod elocvent.

— Ei bine, după cum spuneam, reluă domnul Menon, adolescenții obțin în paralel ambele tipuri de educație. Sînt ajutați să experimenteze unitatea lor transcendentală laolaltă cu toate celelalte ființe sensibile și în același timp învață, la orele de psihologie și fiziologie, că fiecare dintre noi este unic prin constituția sa, că oricine este diferit de oricine altcineva.

— Cînd eram la școală, spuse Will, pedagogii își dădeau toată silința să niveleze acele diferențe sau cel puțin să le spoiască în culorile aceluiași ideal al victorianismului tîrziu: idealul gentlemanului anglican școlit, dar jucător de fotbal. Ce faceți *dumneavoastră* în privința faptului că oricine este diferit de oricine altcineva?

— Începem, răspunse domnul Menon, prin a evalua diferențele. Mai precis, cine sau ce anume este copilul acesta din perspectivă anatomică, biochimică și psihologică? În ierarhia organică, ce anume are întîietate – mațul, mușchiul sau sistemul lui nervos? Cît de aproape se află de aceste extreme polare? Cît de armonioasă sau cît de haotică este combinația elementelor componente fizice și mentale? Cît de mare este dorința lui înnăscută de a domina, de a fi sociabil sau de a se retrage în lumea lui lăuntrică? Și în ce fel i se desfășoară gîndirea, percepția și memoria?

Este tipul care vizualizează sau care nu vizualizează? Mintea lui lucrează oare cu imagini sau cu cuvinte, cu ambele deodată sau cu nici una? Cît de aproape de suprafață este capacitatea lui de a spune povești? Vede oare lumea așa cum o vedeau Wordsworth[1] sau Traherne[2] atunci cînd erau copii? Și dacă da, ce se poate face pentru ca strălucirea și prospețimea să nu se transforme în lumina palidă a zilei obișnuite? Sau, în termeni mai generali, cum îi putem educa pe copiii noștri la nivel conceptual fără să le distrugem capacitatea pentru experimentarea nonverbală intensă? Cum putem reconcilia analiza cu viziunea? Și mai există zeci de alte întrebări care trebuie să fie puse și cărora trebuie să li se dea răspuns. De exemplu, oare absoarbe copilul acesta toate vitaminele din mîncarea lui sau este subiectul vreunei deficiențe cronice care, dacă nu este recunoscută și tratată, îi va scădea vitalitatea, îi va întuneca starea de spirit, îl va face să vadă urîțenia, să simtă plictiseala și să gîndească prost sau răutăcios? Ce se-ntîmplă cu glicemia lui? Dar cu respirația lui? Dar cu poziția și cu felul în care își folosește organismul atunci cînd muncește, se joacă, studiază? Și mai există toate întrebările care au de-a face cu înzestrările speciale. Dă semn c-ar avea vreun talent la muzică, la matematică, la mînuirea cuvintelor, la observația minuțioasă și la gîndirea logică și imaginativă în relație cu ceea ce

1. William Wordsworth (1770-1850), poet romantic englez, autor, alături de Samuel Taylor Coleridge, al volumului de *Balade lirice*, a cărui prefață este considerată a fi manifestul romantismului englez.
2. Thomas Traherne (1636-1674), poet religios englez, inclus adesea printre așa-numiții „poeți metafizici".

percepe? Și, în final, cît de influențabil urmează să fie cînd va crește mare? Toți copiii sînt subiecți buni de hipnotizat, atît de buni încît patru din cinci pot fi predispuși la somnambulism. La adulți, proporția este inversă. Patru din cinci nu pot fi predispuși la somnambulism. Din oricare o sută de copii, care sînt cei douăzeci care vor fi sugestionabili pînă la limita somnambulismului?

— Îi puteți detecta dinainte? întrebă Will. Și dacă-i așa, ce rost are să-i detectați?

— Îi putem detecta, răspunse domnul Menon. Și este foarte important ca ei să fie detectați. Deosebit de important în partea *dumitale* de lume. Politic vorbind, cei douăzeci la sută care pot fi ușor hipnotizați chiar pînă la limită sînt elementul cel mai periculos al societăților voastre.

— Periculos?

— Pentru că acești oameni sînt victimele predestinate ale propagandismului. Într-o democrație de modă veche, preștiințifică, orice vrăjitor cu o organizare bună în spate îi poate transforma pe cei douăzeci la sută de potențiali somnambuli într-o armată de fanatici înregimentați, dedicați gloriei și mai mărețe și puterii hipnotizatorului lor. Iar într-o dictatură, aceiași potențiali somnambuli pot fi împinși prin vorbe spre o credință implicită și mobilizați în calitate de miez al partidului omnipotent. Așa că, vezi dumneata, pentru oricare societate care prețuiește libertatea este foarte important să fie capabilă să-i detecteze pe viitorii somnambuli atunci cînd sînt tineri. Odată ce au fost reperați, pot fi hipnotizați și antrenați în mod sistematic să *nu* se lase ușor hipnotizați de către inamicii libertății. Și în același timp, bineînțeles, ar fi indicat să vă reorganizați structurile sociale în așa fel încît să faceți ca dușmanilor libertății să le fie

greu sau imposibil să se ridice sau să aibă vreo influență.

— Și aceasta, să înțeleg, este starea de lucruri în Pala?

— Întocmai, spuse domnul Menon. Și de aceea potențialii *noștri* somnambuli nu constituie un pericol.

— Atunci de ce vă mai obosiți să-i reperați dinainte?

— Pentru că, dacă este bine folosit, darul lor e foarte valoros.

— Pentru Controlul Destinului? întrebă Will, amintindu-și de lebedele terapeutice și de toate lucrurile pe care i le spusese Susila despre cum să-ți apeși propriile butoane.

Subsecretarul clătină din cap.

— Controlul Destinului nu cere nimic altceva decît o transă ușoară. Practic, toată lumea e în stare de așa ceva. Potențialii somnambuli sînt acei douăzeci la sută care pot intra într-o transă foarte adîncă. Și doar într-o transă foarte adîncă – și numai aflată într-o transă foarte adîncă – o persoană poate fi învățată cum să modifice timpul.

— *Voi* puteți modifica timpul? întrebă Will.

Domnul Menon clătină din cap.

— Din păcate eu n-aș putea pătrunde niciodată suficient de adînc. Tot ceea ce știu a trebuit să învăț prin metoda lungă și lentă. Doamna Narayan a fost mai norocoasă. Fiind una dintre cei douăzeci la sută de privilegiați, a putut să parcurgă tot felul de scurtături educaționale care pentru noi, ceilalți, erau complet închise.

— Ce fel de scurtături? întrebă Will, întorcîndu-se înspre directoare.

— Scurtături pentru memorare, răspunse ea, scurtături pentru calcul, gîndire și rezolvarea problemelor. Începi prin a învăța cum să trăiești

douăzeci de secunde ca fiind zece minute, un minut ca fiind o jumătate de oră. În transă profundă acest lucru este într-adevăr foarte ușor. Asculți sugestiile profesorului și rămîi acolo tăcut un timp îndelungat, îndelungat. Două ore întregi – ai fi gata să juri că-i așa. Atunci cînd ești adus înapoi, te uiți la ceas. Experiența celor două ore a fost telescopată în exact patru minute pe ceas.

— Cum anume?

— Nimeni nu știe cum anume, spuse domnul Menon. Dar toate anecdotele despre oameni care se înecă și-și văd viața întreagă derulîndu-se înaintea lor în cîteva secunde sînt întru totul adevărate. Mintea și sistemul nervos – sau mai degrabă anumite minți și anumite sisteme nervoase – se-ntîmplă să fie capabile de acest lucru curios; asta este tot ce se știe. Am descoperit faptul acesta acum vreo șaizeci de ani și de atunci încoace l-am tot exploatat. Îl exploatăm, printre alte lucruri, în scopuri educaționale.

— De exemplu, continuă doamna Narayan, să luăm o problemă de matematică. În stare normală ți-ar putea lua o jumătate de oră ca s-o rezolvi. Însă acum modifici timpul pînă în punctul în care un minut este echivalentul subiectiv a treizeci de minute. Apoi te apuci să rezolvi problema. Treizeci de minute subiective mai tîrziu, o ai gata rezolvată. Însă treizeci de minute subiective înseamnă un minut pe ceas. Fără nici cea mai mică senzație de grabă sau stres, ai lucrat la fel de repede ca unul dintre băieții extraordinar de talentați la calcul, care mai apar din cînd în cînd. Genii viitoare precum Ampère și Gauss sau viitori idioți precum Dase, toți aceștia, printr-o șmecherie înnăscută ce le permite modificarea timpului, devin capabili de a

îndeplini munca grea a unei ore în cîteva secunde. Eu sînt doar o studentă mediocră; dar puteam intra într-o transă adîncă, ceea ce însemna că puteam fi învățată cum să-mi telescopez timpul în a treizecea parte a duratei normale. Rezultat: eram capabilă să acopăr un spațiu intelectual cu mult mai întins decît aș fi acoperit dacă ar fi trebuit să învăț totul în felul obișnuit. Îți poți închipui ce se întîmplă cînd cineva cu un IQ de geniu este capabil de modificare temporală. Rezultatele sînt fantastice!

— Din nefericire, spuse domnul Menon, aceștia nu sînt pe toate drumurile. În ultimele două generații am avut doar doi modificatori temporali de geniu real și doar cinci sau șase care le călcau pe urme. Însă lucrurile pe care Pala le datorează acelor cîțiva sînt incalculabile. Așadar nu-i de mirare că sîntem foarte vigilenți în privința potențialilor somnambuli!

— Ei bine, în mod sigur puneți o mulțime de întrebări iscoditoare legate de micii voștri elevi, trase Will concluzia după o scurtă tăcere. Ce faceți după ce aflați răspunsurile?

— Începem să-i educăm corespunzător, spuse domnul Menon. De exemplu, punem întrebări legate de fizicul și de temperamentul fiecărui copil. Atunci cînd avem răspunsurile, îi alegem pe copiii cei mai timizi, cei mai timorați, cei mai sensibili și introvertiți și îi adunăm într-un singur grup. Apoi, încetul cu încetul, grupul este lărgit. Mai întîi sînt introduși cîțiva copii cu tendințe înspre sociabilitate nediscriminatorie. Apoi, unul sau doi micuți musculoși sau una sau două micuțe musculoase – copii cu tendințe înspre agresivitate și dorință de putere. E metoda cea mai bună, am descoperit noi, pentru a-i face pe băieții și fetele aflați la cele trei extreme polare să

se înțeleagă și să se tolereze unii pe alții. După cîteva luni de amestec controlat cu grijă, aceștia sînt gata să recunoască faptul că oamenii cu un alt fel de constituție ereditară au tot atîta drept la existență ca și ei.

— Iar acest principiu, spuse doamna Narayan, se predă în mod explicit și se aplică în mod progresiv. În clasele inferioare desfășurăm procesul de predare prin analogie cu animale cunoscute. Pisicilor le place să stea singure. Oilor le place să stea laolaltă. Jderii sînt foarte periculoși și nu pot fi îmblînziți. Porcușorii de Guineea sînt blînzi și prietenoși. Sînteți o persoană de tip pisică sau o persoană de tip oaie, de tip porcușor de Guineea sau de tip jder? Vorbind despre asta prin parabole cu animale, pînă și copiii foarte mici pot înțelege realitatea diversității umane și nevoia toleranței reciproce, a iertării reciproce.

— Și mai tîrziu, continuă domnul Menon, cînd ajung să citească *Gita*[1], le vorbim despre legătura dintre constituția fizică și religie. Oamenilor de tip oaie și celor de tip porcușor de Guineea le plac ritualul, ceremoniile publice și emoțiile revitaliste; preferințele lor temperamentale pot fi direcționate înspre Calea Devoțiunii. Oamenilor-pisică le place să fie singuri, iar cugetările lor singuratice pot deveni Calea Autocunoașterii. Oamenii de tip jder vor să *facă* lucruri, iar problema este cum să transformi agresivitatea lor energică în Calea Acțiunii Dezinteresate.

— Iar mijlocul spre Calea Acțiunii Dezinteresate este ceea ce priveam ieri, spuse Will. Calea

1. *Gita*, numit și *Cîntecul divin*, este un vechi text epic sanscrit cuprinzînd 700 de versete din *Mahabharata*.

care trece prin tăiatul lemnelor și cățăratul pe stînci – așa este?

— Tăiatul lemnelor și cățăratul pe stînci, spuse domnul Menon, sînt cazuri speciale. Hai să generalizăm și să spunem că mijlocul spre *toate* Căile trece prin redirecționarea puterii.

— Ce înseamnă asta?

— Principiul este foarte simplu. Ia puterea generată de frică, invidie, de prea multă noradrenalină sau altminteri de vreun impuls înnăscut care se-ntîmplă să fie în acel moment nelalocul lui; o iei și, în loc s-o folosești ca să faci ceva neplăcut pentru altcineva, în loc s-o reprimi și astfel să faci ceva neplăcut pentru tine însuți, o îndrepți în mod conștient de-a lungul unui canal unde poate face ceva folositor sau, dacă nu ceva folositor, cel puțin nu dăunător.

— Iată un caz simplu, spuse directoarea. Un copil furios sau frustrat a acumulat suficientă putere pentru o criză de plîns, pentru vorbe urîte sau pentru o bătaie. Dacă puterea generată este suficientă pentru oricare din acele lucruri, este suficientă pentru alergare sau dans și mai mult decît suficientă pentru cinci respirații adînci. Mai tîrziu, vă voi arăta cîteva dansuri. Pentru moment, să ne limităm la respirație. Orice persoană enervată care respiră adînc de cinci ori, eliberează multă tensiune și, astfel, face să-i fie mai ușor să se comporte rațional. Așadar îi învățăm pe copiii noștri tot felul de jocuri de respirație de practicat ori de cîte ori sînt furioși sau supărați. Unele jocuri sînt competitive. Care dintre cei doi competitori pot inspira mai adînc și rosti „OM" pe expirație, pentru un timp mai îndelungat? Este un duel care se sfîrșește, aproape întotdeauna, în reconciliere. Dar bineînțeles că există multe ocazii cînd respirația

competitivă nu este potrivită. Așa că iată un mic joc pe care un copil foarte supărat îl poate juca de unul singur, un joc bazat pe folclorul local. Orice copil palanez a crescut cu legende budiste și, în cele mai multe dintre basmele acestea pioase, cineva are viziunea unei ființe celeste – un Bodhisattva, să zicem, într-o explozie de lumini, de bijuterii și de curcubee. Și împreună cu viziunea minunată întotdeauna mai există și o mireasmă la fel de minunată, explozia de lumini fiind însoțită de un parfum încîntător. Ei bine, noi luăm aceste fantezii tradiționale – care, nu trebuie s-o mai spun, sînt bazate toate pe experiențe vizonare reale de felul celor induse prin post, deprivare senzorială sau ciuperci – și le punem la lucru. Sentimentele violente, le spunem noi copiilor, sînt aidoma cutremurelor. Ne zguduie atît de tare, încît apar crăpături în zidul care separă eurile noastre intime de Natura Buddha universală, comună. Cînd te înfurii, ceva în interiorul tău se crapă și, prin crăpături, iese o adiere din mireasma cerească a iluminării. Precum champaca, ylang-ylangul, precum gardeniile, doar că infinit mai minunată. Așa că nu rata acest sentiment binecuvîntat pe care l-ai eliberat din întîmplare. E acolo de fiecare dată cînd te înfurii. Inspiră-l, respiră-l, umple-ți plămînii cu el. Iar și iar.

— Și chiar o fac?

— După cîteva săptămîni de predare, cei mai mulți dintre ei o fac ca pe ceva firesc. Și mai mult de-atît, mulți dintre ei chiar simt acel parfum. Vechea poruncă represivă „să nu faci" a fost tradusă într-o nouă formulă expresivă și aducătoare de satisfacții, „să faci". Puterea potențial dăunătoare a fost redirecționată înspre canale unde nu numai că este inofensivă, dar poate de

fapt să facă bine. Şi bineînţeles că între timp le-am dat copiilor o educaţie sistematică şi atent planificată, în domeniul percepţiei şi în cel al folosirii corecte a limbajului. Au fost învăţaţi să dea atenţie lucrurilor pe care le văd şi le aud şi, în acelaşi timp, li se cere să observe cum anume sentimentele şi dorinţele lor afectează ceea ce ei experimentează în lumea exterioară şi cum anume obiceiurile lor verbale le afectează nu numai sentimentele şi dorinţele, dar chiar şi senzaţiile. Ceea ce înregistrază urechile şi ochii mei este una; ceea ce cuvintele pe care le folosesc, starea de spirit în care mă aflu şi scopurile pe care le urmăresc îmi permit să percep, să înţeleg şi să acţionez ca atare este cu totul altceva. Aşa că, vezi dumneata, toate sînt aduse laolaltă într-un sigur proces educaţional. Ceea ce le dăm copiilor este deopotrivă o educaţie a percepţiei şi a imaginaţiei, o educaţie în fiziologie şi psihologie aplicată, o educaţie în etica practică şi religia practică, o educaţie vizînd folosirea corectă a limbii şi o educaţie vizînd autocunoaşterea. Într-un cuvînt, un antrenament al întregului cuget-trup în toate aspectele lui.

— Ce relevanţă are acest antrenament elaborat al întregului cuget-trup pentru educaţia de tip teoretic? Îl ajută pe copil să facă adunări, să scrie corect gramatical sau să înţeleagă fizica elementară? întrebă Will.

— Ajută mult, spuse domnul Menon. Un complex cuget-trup antrenat învaţă mai repede şi mai temeinic decît unul needucat. De asemenea, este mai capabil să relaţioneze faptele de idei şi ambele de propria viaţă în desfăşurare.

Brusc şi surprinzător – pentru că acel chip prelung şi melancolic îţi lăsa impresia că era incompatibil cu orice expresie de voioşie mai

accentuată decît un zîmbet destul de obosit –, subsecretarul izbucni într-un hohot de rîs sonor şi prelung.

— Unde-i gluma?

— Mă gîndeam la doi oameni pe care i-am cunoscut cînd am fost ultima dată în Anglia, la Cambridge. Unul dintre ei era specialist în fizică atomică, celălalt era filosof. Amîndoi, absolut eminenţi. Însă în afara laboratorului unul avea o vîrstă mentală de aproape unsprezece ani, iar celălalt era bulimic, cu o problemă legată de greutate pe care refuza s-o înfrunte. Două exemple extreme a ceea ce se întîmplă atunci cînd iei un băiat deştept, îi dai cincisprezece ani de educaţie formală dintre cele mai intense şi neglijezi total să faci ceva pentru întregul cuget-trup care este cel ce trebuie să înveţe şi să trăiască.

— Iar sistemul vostru, din cîte pricep eu, nu produce genul acela de monstru academic?

Subsecretarul clătină din cap.

— Pînă să merg în Europa n-am văzut nimic de felul acesta. Sînt grotesc de caraghioşi, adăugă el. Dar cît de jalnici! Şi, sărmanii de ei, curios de respingători!

— Să fii respingător într-un mod jalnic şi curios, iată preţul pentru specializare.

— Pentru specializare, încuviinţă domnul Menon, dar nu în sensul în care de obicei folosiţi voi, oameni buni, acest cuvînt. În sensul acela, specializarea este necesară şi inevitabilă; fără specializare nu există civilizaţie. Iar dacă cineva educă întregul cuget-trup laolaltă cu intelectul utilizator de simboluri, felul acela de specializare necesară nu va dăuna prea mult. Dar voi nu educaţi întregul cuget-trup. Remediul vostru împotriva specializării prea ştiinţifice este frecventarea altor cîteva cursuri de ştiinţe umaniste.

Excelent! Orice tip de educație ar trebui să includă cursuri de științe umaniste. Dar să nu ne lăsăm înșelați de nume. Prin ele însele, științele umaniste nu umanizează. Sînt pur și simplu o altă formă de specializare la nivel simbolic. Să-l citești pe Platon sau să asculți o prelegere asupra lui T.S. Eliot[1] nu educă ființa umană în tot întregul ei; întocmai precum cursurile de fizică sau chimie, ele îl educă doar pe manipulatorul de simboluri și lasă restul întregului cuget-trup în starea lui virginală de ignoranță și neprihcepere. De aici rezultă toate creaturile acelea jalnice și respingătoare care m-au uimit atît de tare în prima mea călătorie în străinătate.

— Cum procedați cu educația teoretică? întrebă Will acum. Dar cu informațiile indispensabile și cu deprinderile intelectuale necesare? Predați în același fel ca noi?

— Predăm în felul în care probabil veți preda voi în următorii zece sau cincisprezece ani. Să luăm matematica, de pildă. Din punct de vedere istoric, matematica a început cu elaborarea șmecheriilor folositoare, s-a transformat în metafizică și în final s-a explicat pe sine în termeni de structură și transformări logice. În școlile noastre, noi inversăm procesul istoric. Începem cu structura și logica; apoi, sărind peste metafizică, trecem de la principiile generale la aplicațiile lor particulare.

— Și copiii înțeleg?

— Mult mai bine decît atunci cînd se începe de la șmecheriile folositoare. De pe la cinci ani, practic orice copil inteligent poate învăța practic orice, cu condiția ca întotdeauna să-i prezinți

1. Thomas Stearns Eliot (1888-1965), poet, dramaturg și critic literar modernist englez de origine americană.

lucrurile adecvat. Logic și structurat, sub forma jocurilor și a puzzle-urilor. Copiii se joacă și, incredibil de repede, prind ideea. După care poți continua cu aplicațiile practice. Cînd li se predă în felul acesta, copiii pot învăța cel puțin de trei ori mai mult decît de obicei, de patru ori mai temeinic, în jumătate de timp. Sau să luăm în considerare un alt domeniu în care se pot folosi jocuri pentru inducerea înțelegerii principiilor de bază. Toată gîndirea științifică se desfășoară în termeni de probabilitate. Vechile adevăruri eterne prezintă doar un grad înalt de posibilitate; legile neschimbate ale naturii sînt doar medii statistice. Cum intră asemenea noțiuni profund improbabile în capetele copiilor? Jucînd la ruletă cu ei, dînd cu banul și trăgînd la tombolă. Învățîndu-i tot felul de jocuri cu cărți, cu table și zaruri.

— Piticot evoluționist, iată jocul cel mai popular printre cei mici, spuse doamna Narayan. Un altul foarte îndrăgit este Fericitele Familii Mendeliene[1].

— Și puțin mai tîrziu, adăugă domnul Menon, îi familiarizăm cu un joc ceva mai complicat, necesitînd patru jucători, cu un pachet de șaizeci de cărți special ilustrate, împărțite în trei serii. Bridge psihologic îl numim noi. Șansa îți dictează mîna la cărți, însă felul în care joci este o chestiune de îndemînare, abilități și cooperare cu partenerul.

— Psihologie, mendelism, evoluție – educația voastră pare a fi preponderent biologică, spuse Will.

1. Aluzie la călugărul Gregor Mendel (1822-1884), fondatorul geneticii ca știință, cercetător al factorilor ereditari și al legilor eredității, autor al „legilor mendeliene".

— Chiar *este*, încuviinţă domnul Menon. Accentul principal nu este pus pe fizică şi chimie, ci pe ştiinţele vieţii.

— Asta este o chestiune de principiu?

— Nu neapărat. Mai este şi o chestiune de comoditate şi necesitate economică. Nu avem bani pentru cercetare pe scară largă în fizică şi chimie şi nu avem cu adevărat nici o trebuinţă practică pentru acel tip de cercetare – nu avem industrii grele care să devină mai competitive, nici armament care să devină mai diabolic, nici cea mai slabă dorinţă de a ateriza pe partea cealaltă a lunii. Doar ambiţia modestă de a trăi ca fiinţe pe deplin umane, în armonie cu restul formelor de viaţă de pe această insulă, la această latitudine a planetei. Putem lua rezultatele cercetărilor voastre în fizică şi chimie şi le putem aplica, dacă asta vrem sau dacă ne-o putem permite, pentru propriile noastre interese. Între timp, ne vom concentra asupra cercetării care promite să ne aducă binele cel mai mare, anume asupra domeniului ştiinţelor vieţii şi ale minţii. Dacă politicienii din ţările recent devenite independente ar avea vreun pic de minte, adăugă el, ar face la fel. Dar ei vor să-şi arate puterea; vor să aibă armate, vor să-i ajungă din urmă pe dependenţii robotizaţi de televizor ai Americii şi Europei. Voi n-aveţi nici o şansă, continuă el. Sînteţi iremediabil dedicaţi fizicii şi chimiei aplicate, cu toate consecinţele lor sumbre, militare, politice şi sociale. Însă ţările subdezvoltate nu şi-au asumat încă lucrul acesta. Ele nu sînt *nevoite* să vă urmeze exemplul. Sînt încă libere să meargă pe calea pe care *am mers şi noi* – calea biologiei aplicate, calea controlului fertilităţii, a producţiei limitate şi a industrializării selective pe care controlul fertilităţii o face posibilă,

calea ce duce spre fericire, dinspre interior spre exterior, prin sănătate, printr-o stare de trezire, printr-o schimbare de atitudine în faţa lumii; nu înspre mirajul fericirii dinspre afară spre interior, prin jucării, pilule şi distracţii non-stop. Încă ar mai putea aleage calea noastră; însă nu vor, vor să fie exact ca voi, Dumnezeu să le ajute. Şi pentru că nu pot să facă ceea ce aţi făcut voi – în orice caz, nu în timpul pe care şi l-au stabilit ei înşişi –, sînt meniţi să sfîrşească în frustrare şi dezamăgire, predestinaţi nefericirii prăbuşirii şi anarhiei sociale, iar apoi nefericirii înrobirii de către tirani. Este o tragedie pe de-a-ntregul previzibilă, şi se-ndreaptă către ea cu bună ştiinţă.

— Şi nu putem face nimic ca să-i împiedicăm, adăugă directoarea.

— Nu putem face nimic, spuse domnul Menon, în afară de a continua să facem ceea ce facem acum şi de a spera, împotriva tuturor sorţilor, că exemplul unei naţiuni care a găsit o cale de a fi umană şi fericită poate fi imitat. Sînt puţine şanse; dar s-ar putea întîmpla.

— Asta doar dacă nu se întîmplă mai întîi să ia naştere Marele Rendang.

— Asta doar dacă nu se întîmplă mai întîi să ia naştere Marele Rendang, aprobă grav domnul Menon. Între timp, noi trebuie să ne vedem de treabă, şi anume de educaţie. Mai sînt lucruri despre care ai vrea să afli detalii, domnule Farnaby?

— Multe lucruri, spuse Will. De exemplu, cît de devreme începeţi predarea ştiinţei?

— Începem în acelaşi timp cînd începem înmulţirea şi împărţirea. Primele lecţii de ecologie.

— Ecologie? Nu-i puţin complicat?

— Tocmai acesta-i motivul pentru care începem cu ea. Nu le da niciodată copiilor ocazia de a-şi imagina că un lucru există în izolare. Fă să le fie clar de la bun început că orice tip de viaţă implică relaţionare. Arată-le exemple de relaţionare în păduri, pe cîmpii, în iazuri şi pîrîuri, în sat, în ţara din jurul lui. Fă-i să priceapă.

— Şi lăsaţi-mă să adaug, interveni directoarea, că întotdeauna predăm ştiinţa relaţionării în legătură cu etica relaţionării. Echilibru, cooperare, lipsă de excese – acestea sînt regulile în natură şi, traduse din fapt în morală, ar trebui să fie regulile printre oameni. Aşa cum am spus înainte, copiilor le vine uşor să înţeleagă o idee atunci cînd le este prezentată ca o parabolă cu animale. Noi le dăm o versiune actualizată a fabulelor lui Esop. Nu vechile ficţiuni antropomorfice, ci fabule ecologice adevărate, cu morale firești, terestre. Și o altă parabolă minunată pentru copii este povestea eroziunii. Nu avem exemple bune de eroziuni pe aici, aşa că le arătăm fotografii cu ceea ce s-a întîmplat în Rendang, în India şi China, în Grecia şi Levant, în Africa şi America – în toate locurile în care oamenii lacomi şi proşti au încercat să ia fără să dea, să exploateze fără dragoste şi înţelegere. Purtaţi-vă frumos cu Natura şi Natura se va purta şi ea frumos cu voi. Răniţi sau distrugeţi Natura şi în curînd Natura vă va distruge şi ea pe voi. Într-un Dust Blow[1], „ce ţie nu-ţi place...“ devine evident – unui copil îi e mult mai uşor să recunoască şi să înţeleagă lucrul acesta decît

1. Nume dat unei catastrofe ecologice manifestate prin furtuni de nisip care, preţ de aproape un deceniu, au afectat regiuni din Statele Unite ale Americii şi Canada, în anii '30 ai secolului al XX-lea.

într-o familie sau un sat erodat. Rănile psihologice nu se văd şi, oricum, copiii ştiu atît de puţine lucruri despre cei mai mari decît ei. Neavînd măsură de comparaţie, ei tind să ia de bună pînă şi cea mai rea situaţie, ca şi cînd ar ţine de natura lucrurilor. În vreme ce diferenţa dintre zece acri de pajişte şi zece acri de ravene şi nisip purtat de vînt este evidentă. Nisipul şi ravenele sînt parabole. Pus în faţa lor, copilul înţelege mai uşor nevoia de conservare, iar apoi îi e mai simplu să treacă de la conservare la moralitate, de la Regula de Aur în relaţie cu plantele, animalele şi pămîntul care le susţine, la Regula de Aur în relaţie cu fiinţele umane. Şi iată un alt punct important: moralitatea spre care se îndreaptă un copil dinspre realităţile ecologiei şi parabolele eroziunii este o etică universală. Nu există Oameni Aleşi în natură, nici Pămînturi Sfinte, nici Revelaţii Istorice Unice. Moralitatea conservării nu oferă nimănui motiv să se simtă superior sau să pretindă privilegii speciale. „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face“ se aplică relaţiilor noastre cu tot soiul de alte feluri de viaţă, în orice parte a lumii. Ne va fi permis să trăim pe planeta aceasta doar cîtă vreme vom trata întreaga natură cu compasiune şi inteligenţă. Ecologia elementară conduce direct la budismul elementar.

— Acum cîteva săptămîni, spuse Will după un moment de liniște, răsfoiam cartea lui Thorwald[1] despre ceea ce s-a întîmplat în răsăritul Germaniei între lunile ianuarie şi mai ale anului 1945. A citit-o careva dintre dumneavoastră?

1. Jürgen Thorwald (1915-2006), scriitor, jurnalist şi istoric german, autor al unor lucrări despre istoria medicinei legale.

Clătinară din cap.

— Atunci nici să n-o faceți, îi sfătui Will. Eram în Dresda, la cinci luni după bombardamentul din februarie. Cincizeci sau șaizeci de mii de civili – în mare parte refugiați care se retrăgeau din calea rușilor – au ars de vii într-o singură noapte. Și toate astea pentru că micul Adolf nu învățase niciodată ecologie, își aruncă Will zîmbetul feroce și critic, nu fusese niciodată învățat primele principii ale conservării.

Trebuia făcută o glumă, pentru că era prea oribil să vorbești serios despre asta.

Domnul Menon se ridică și-și luă servieta. Trebuia să plece. Îi strînse mîna lui Will. Se bucurase de cunoștință și spera că domnului Farnaby îi va plăcea șederea în Pala. Între timp, dacă voia să afle mai multe despre educația palaneză, trebuia doar s-o întrebe pe doamna Narayan. Nimeni nu era mai în măsură decît dînsa să servească drept ghid și instructor.

— Ați vrea să vizitați cîteva săli de clasă? îl întrebă doamna Narayan după ce subsecretarul plecă.

Will se ridică și o urmă afară din încăpere și de-a lungul unui coridor.

— Ora de matematică, spuse directoarea în timp ce deschidea o ușă. Și iată clasa a cincea avansată. A doamnei Anand.

Will se înclină atunci cînd fu prezentat. Profesoara cu părul alb îi zîmbi de bun-venit și șopti:

— După cum vedeți, sînt adînciți în rezolvarea unei probleme.

Privi în jurul lui. Așezați în bănci, vreo zece băieți și fete se încruntau deasupra caietelor lor într-o tăcere concentrată, care lăsa urme de dinți pe creion. Capetele aplecate erau netede și întunecate. Mai sus de pantalonii lor scurți albi sau

kaki, mai sus de fustele lungi, vesel colorate, trupurile aurii străluceau în arșiță. Trupurile băieților care lăsau să se vadă coșul pieptului pe sub piele, trupurile fetelor, mai pline, mai netede, cu protuberanțe ale sînilor mici, ferme, sportive, elegante ca invențiile unui sculptor rococo de nimfe. Și toată lumea le lua ca atare. Ce ușurare, se gîndi Will, să te afli într-un loc unde Căderea era o doctrină învechită!

În tot acest timp, doamna Anand îi explica lui Will – *sotto voce*, pentru a nu distrage atenția de la datoria lor celor care rezolvau problema – că întotdeauna își împărțea clasa în două grupe. Grupul celor care vizualizau, care gîndeau în termeni geometrici, precum grecii antici, și grupul celor care nu vizualizau, care preferau algebra și abstracțiunile lipsite de imagini. Oarecum fără voia lui, Will își retrase atenția de la tinerele trupuri, de la frumoasa lume care nu cunoscuse Căderea și se resemnă în a se arăta profund interesat de diversitatea umană și de predarea matematicii.

Într-un final, își luară la revedere. Alături, într-o clasă zugrăvită în albastru pal, decorată cu animale tropicale și cîțiva Bodhisattva alături de ale lor Shakti pieptoase, clasa a cincea inferioară avea ora de filosofie elementară aplicată, studiată de două ori pe săptămînă. Sînii de aici erau mai mici, brațele, mai subțiri și mai puțin musculoase. Acești filosofi erau doar la un an distanță de copilărie.

— Simbolurile sînt publice, spunea tînărul de la tablă atunci cînd Will și doamna Narayan intrară în încăpere. Desenă un șir de cerculețe, pe care le numerotă 1, 2, 3, 4 și *n*. Aceștia sînt oameni, explică el. Apoi, plecînd de la fiecare cerculeț, desenă cîte o linie care-l unea pe fiecare

cu un pătrat aflat în stînga tablei. S, scrise el în centrul pătratului. S este sistemul de simboluri pe care oamenii le folosesc atunci cînd vor să-şi vorbească unii altora. Toţi vorbesc aceeaşi limbă – engleza, palaneza, limba eschimoşilor, depinde unde se întîmplă să trăiască. Cuvintele sînt publice, ele aparţin tuturor vorbitorilor unei limbi date; sînt inventariate în dicţionare. Şi acum să aruncăm o privire asupra lucrurilor care se întîmplă acolo. Arătă prin fereastra deschisă. În contrast cu norul alb pe care se profilau, vreo şase papagali apărură în zbor, trecură prin spatele unui copac şi dispărură. Profesorul desenă un al doilea pătrat în partea opusă a tablei, îl numi E de la „evenimente" şi îl uni prin linii cu cerculeţele. Ceea ce se întîmplă acolo este public – sau cel puţin destul de public, explică el. Şi ceea ce se întîmplă atunci cînd cineva vorbeşte sau scrie cuvinte – este tot public. Însă lucrurile care se petrec în interiorul acestor cerculeţe sînt private. Private, repetă el. Îşi puse o mînă pe piept şi mai spuse o dată: Private. Îşi frecă fruntea şi reluă: Private. Îşi atinse pleoapele şi vîrful nasului cu degetul arătător cafeniu, apoi lansă o invitaţie: Acum, să facem un experiment simplu. Spuneţi cuvîntul „ciupitură".

— Ciupitură, rosti neregulat corul de voci. Ciupitură...

— C-I-U-P-I-T-U-R-Ă – ciupitură. Asta e ceva public, e ceva ce puteţi căuta în dicţionar. Dar acum, ciupiţi-vă. Tare! Şi mai tare!

Într-un acompaniament de chicote, de „aai" şi „auu", copiii făcură ce li se spusese.

— Poate cineva să simtă ce simte persoana de lîngă el?

Se auzi un cor de „nu"-uri.

— Aşadar, se pare că ar fi... Hai să vedem, cîţi sîntem? Îşi trecu privirea pe deasupra băncilor din faţa lui şi spuse: Se pare c-ar fi douăzeci şi trei de dureri distincte şi separate. Douăzeci şi trei doar în încăperea asta. Aproape trei miliarde în lumea întreagă. Plus durerile tuturor animalelor. Şi fiecare dintre aceste dureri este strict privată. Nu există nici o modalitate de a transfera experienţa de la un centru al durerii la alt centru al durerii. Nu există alt fel de comunicare decît indirect prin S. Arătă înspre pătratul din stînga tablei, apoi înspre cercurile din centru şi continuă: Dureri private, aici, în 1, 2, 3, 4 şi *n*. Informaţii despre dureri private, acolo, în S, acolo unde poţi să spui „ciupit", care este un cuvînt public, trecut în dicţionar. Şi observaţi următorul lucru: există doar un singur cuvînt public „durere" pentru trei miliarde de experienţe personale, deşi fiecare din dureri este probabil tot atît de diferită de toate celelalte după cum nasul meu este diferit de al vostru, iar nasurile voastre sînt diferite unul de altul. Un cuvînt sugerează doar felurile în care lucrurile sau evenimentele de acelaşi fel general seamănă unul cu altul. Iată de ce cuvîntul este public. Şi, public fiind, nu poate în nici un fel sugera felurile în care evenimentele de acelaşi fel general sînt diferite unul de altul.

Urmă un moment de tăcere. Apoi profesorul îşi ridică privirea şi puse o întrebare:

— Ştie cineva ceva despre Mahakasyapa[1]?

Mai multe mîini se ridicară. El arătă cu degetul înspre o fetiţă în fustă albastră şi cu un colier de scoici, aşezată în primul rînd.

1. Unul dintre primii discipoli ai lui Buddha, venerat pentru virtuţile şi ascetismul său.

— Spune-ne tu, Amiya.

Cu răsuflarea întretăiată și peltică, Amiya începu:

— Mahakasyapa, spuse ea, a fost singulul dintle disipoli care a înseles desple ce volbea Buddha.

— Și despre ce vorbea?

— Nu volbea. Din causa aia nu înselegeau.

— Dar Mahakasyapa a înțeles despre ce vorbea, chiar dacă nu vorbea, așa e?

Fetița aprobă, dînd din cap. Chiar așa era.

— Cledeau că avea de gînd să sină o pledică, spuse ea, dal nu ela așa. El doal a cules o floale și a lidicat-o penlu ca tosi să se uite la ea.

— Și aceea a fost predica, strigă un băiețel cu o pînză galbenă în jurul mijlocului, care se tot fițiise pe scaunul lui, înfrîngîndu-și cu greu dorința de a împărtăși ceea ce știa.

— Dar nimeni n-a putut înselege felul acela de pledică. Nimeni în afală de Mahakasyapa.

— Deci ce a spus Mahakasyapa atunci cînd Buddha a ridicat floarea?

— Nimic! a strigat triumfător cel cu pînza galbenă în jurul mijlocului.

— Doal a simsit, a continuat Amiya. Și asta i-a alătat lui Buddha că el înselesese desple ce ela volba. Așa că a simsit și el și au stat acolo, zîmbind întluna.

— Foarte bine, spuse profesorul. Și acum, se întoarse înspre pînza cea galbenă, hai să auzim ce crezi tu că a înțeles Mahakasyapa.

Se așternu tăcerea. Apoi, bosumflat, copilul clătină din cap.

— Nu știu, mormăi el.

— Știe cineva?

Se făcură mai multe presupuneri. Poate că el înțelesese că oamenii se plictiseau la predici – chiar și la predicile lui Buddha. Poate că îi plăceau florile tot atît de mult ca Celui Preamilostiv. Poate că a fost o floare albă și asta l-a făcut să se gîndească la Lumina Pură. Sau poate a fost albastră și asta era culoarea lui Shiva.

— Bune răspunsuri, spuse profesorul. În special primul. Predicile chiar *sînt* cam plictisitoare, în special pentru predicator. Dar se ridică o întrebare. Dacă oricare din răspunsurile voastre ar fi fost ceea ce a înțeles Mahakasyapa atunci cînd Buddha a ridicat floarea, de ce nu l-a rostit în tot atîtea cuvinte?

— Poate că nu ela un volbitol bun.

— Era un vorbitor excelent.

— Poate că-l dulea în gît.

— Dacă l-ar fi durut în gît, n-ar fi zîmbit atît de fericit.

— Spuneți-ne *dumneavoatră*, strigă o voce ascuțită din spatele clasei.

— Da, spuneți-ne *dumneavoastră*, i se alăturară vreo alte douăsprezece voci.

Profesorul clătină din cap.

— Dacă Mahakasyapa și Cel Preamilostiv nu au putut să rostească asta în cuvinte, eu cum aș putea? Între timp, hai să ne mai uităm o dată la diagramele de pe tablă. Cuvinte publice, evenimente mai mult sau mai puțin publice și apoi oameni, centre întru totul private ale durerii și ale plăcerii. *Întru totul* private? întrebă el. Dar poate că asta nu-i tocmai adevărat. Poate, la urma urmei, există un fel de comunicare între cercuri – nu în felul în care comunic eu cu voi acum, prin cuvinte, ci direct. Și poate că despre asta vorbea Buddha atunci cînd predica lui fără cuvinte despre o floare s-a încheiat. „Am comoara învățăturilor fără greș", le-a spus el discipolilor lui, „minunatul Cuget al Nirvanei, adevărata

formă fără formă, dincolo de orice cuvinte, învățătura care se dă și se primește în afara oricărei doctrine. Pe aceasta i-am împărtășit-o acum lui Mahakasyapa". Luînd din nou creta, trasă o elipsă neregulată care închidea între marginile ei toate celelalte diagrame de pe tablă – cercurile reprezentînd ființele umane, pătratul care reprezenta evenimentele și celălalt pătrat care reprezenta cuvinte și simboluri. Toate separate, spuse profesorul, și totuși toate în unul. Oameni, evenimente, cuvinte – toate sînt manifestări ale Cugetului, ale Realității, ale Neantului. Ceea ce Buddha voia să sugereze și ceea ce a înțeles Mahakasyapa a fost că nu poți rosti aceste învățături, poți doar să *fii* una cu ele. Asta este ceva ce veți descoperi cu toții cînd va veni vremea inițierii voastre.

— E timpul să mergem mai departe, șopti directoarea. Și, după ce ușa se închise în urma lor iar ei se aflau din nou pe coridor, îi spuse lui Will: Folosim același tip de abordare pentru predarea științelor, începînd cu botanica.

— De ce începeți cu botanica?

— Pentru că poate fi foarte ușor corelată cu ceea ce se vorbea mai adineaori, cu povestea lui Mahakasyapa.

— Acesta este punctul de plecare?

— Nu, începem în mod prozaic, cu manualul. Copiilor li se dau toate datele evidente, elementare, ordonat aranjate în sertărașele standard. Botanică nediluată, aceasta este prima fază, care se întinde timp de șase sau șapte săptămîni. După care au o dimineață întreagă pentru ceea ce noi numim înălțarea punții. Două ore și jumătate în care încercăm să-i facem să lege tot ceea ce au învățat în lecțiile precedente de artă, limbă, religie, autocunoaștere.

— Botanica și autocunoașterea – cum înălțați o punte între ele?

— E destul de simplu, îl asigură doamna Narayan. Fiecărui copil i se dă o floare obișnuită – un hibiscus, de pildă, sau, încă și mai bine (pentru că hibiscusul nu are parfum), o gardenie. Ce este o gardenie din punct de vedere științific? Din ce e formată? Petale, stamine, pistil, semințe și tot restul. Copiilor li se cere să facă în scris o descriere completă a florii, ilustrată cu un desen detaliat. După ce e gata, urmează o perioadă scurtă de răgaz, la finalul căreia li se citește povestea lui Mahakasyapa și li se cere să gîndească la ea. Oare Buddha ținea o lecție de botanică? Sau oare le preda altceva discipolilor săi? Și dacă da, ce anume?

— Chiar așa, ce anume?

— Și, bineînțeles, după cum povestea ilustrează clar, nu există răspuns care să poată fi pus în cuvinte. Așa că le spunem băieților și fetelor să nu se mai gîndească și să privească. Dar nu priviți analitic, le spunem, nu priviți ca niște oameni de știință, nici măcar ca niște grădinari. Eliberați-vă de orice lucru pe care-l știți și priviți cu inocență deplină acest lucru infinit în improbabilitatea lui, care se află în fața voastră. Priviți-l ca și cum n-ați mai fi văzut niciodată pînă acum așa ceva, ca și cînd n-ar avea nume și n-ar aparține nici unei categorii cunoscute. Priviți-l atent, dar în mod pasiv, receptiv, fără să puneți etichete, fără să judecați sau să comparați. Și, pe măsură ce-l priviți, inhalați-i misterul, respirați-i spiritul rațiunii, parfumul înțelepciunii Tărîmului Celuilalt.

— Toate astea, comentă Will, sună foarte asemănător cu ceea ce spunea doctorul Robert la ceremonia de inițiere.

— Bineînțeles că da, spuse doamna Narayan. Învățînd cum să îmbrățișezi perspectiva Mahakasyapa asupra lucrurilor te pregătești cel mai bine pentru experiența medicamentului-*moksha*. Fiecare copil care ajunge la momentul inițierii ajunge acolo după o lungă formare în arta de a fi receptiv. Mai întîi gardenia ca specimen biologic. Apoi, aceeași gardenie în unicitatea ei, gardenia așa cum e văzută de artist, gardenia încă și mai miraculoasă văzută de Buddha și Mahakasyapa. Și se înțelege de la sine, adăugă ea, că nu ne limităm la flori. Fiecare curs pe care-l fac copiii este punctat de sesiuni periodice de clădit punți. Totul, de la broaște disecate pînă la nebuloasele spiralate, totul ajunge să fie privit și receptiv, și conceptual, și ca un dat al experienței estetice sau spirituale, dar și în termenii științei, ai istoriei sau ai economiei. Antrenarea receptivității este completarea și antidotul la exersarea analizei și manipulării simbolului. Ambele feluri de educație sînt absolut indispensabile. Dacă o neglijezi pe oricare dintre ele, nu vei evolua niciodată spre o ființă pe deplin umană.

Se lăsă tăcerea.

— Cum ar trebui să-i privim pe ceilalți oameni? întrebă Will în cele din urmă. Ar trebui oare să adoptăm perspectiva Freud sau Cézanne? Perspectiva Proust sau Buddha?

Doamna Narayan rîse.

— Din ce perspectivă mă priviți pe mine?

— În primul rînd, cred că din perspectiva sociologului, răspunse el. Vă privesc ca pe reprezentanta unei culturi necunoscute. Însă vă mai percep și în mod receptiv. Mă gîndesc, dacă nu vă e cu supărare, că păreți să fi îmbătrînit remarcabil de frumos; frumos din punct de vedere

estetic, frumos din punct de vedere intelectual și psihologic și frumos din punct de vedere spiritual, orice-ar însemna cuvîntul acesta – și, dacă e să fiu receptiv, acesta e un lucru important. În schimb, dacă aleg să proiectez în loc să înțeleg, pot conceptualiza totul într-un non-sens absolut, încheie Will, slobozind un rîs ușor, ca de hienă.

— Dacă alegem s-o facem, putem întotdeauna substitui o noțiune proastă, primită de-a gata, cu cele mai bune imagini lăuntrice ale receptivității, spuse doamna Narayan. Întrebarea este de ce am vrea să facem genul acesta de alegere? De ce nu am alege să ascultăm ambele versiuni și să le armonizăm perspectivele? Nici plăsmuitorul de concepte, tradiționalist și aplecat înspre analiză, nici receptorul de viziuni lăuntrice, pasiv, însă vigilent nu este infailibil; dar amîndoi împreună pot face o treabă destul de bună.

— Cît de eficientă este educația voastră în arta de a fi receptiv? întrebă acum Will.

— Există grade de receptivitate, răspunse ea. Un grad foarte scăzut într-o lecție de științe, de exemplu. Științele încep cu observația, însă observația este mereu selectivă. Trebuie să privești lumea printr-o rețea de concepte proiectate. Apoi iei medicamentul-*moksha* și brusc dispar toate conceptele. Nu selectezi și clasifici imediat tot ceea ce trăiești; pur și simplu absorbi totul. Este ca în poezia aceea de Wordsworth, „Adu cu tine o inimă care privește și primește"[1]. În sesiunile de clădit punți pe care le-am descris, încă mai există un grad mare de selectare și proiectare

1. Fragment din poezia *The Table Turned*, din volumul *Balade lirice*.

activă, însă nu într-atît de mare ca în lecția precedentă de științe. Copiii nu se transformă dintr-odată în niște mici Tathagata ; nu ajung la acea receptivitate pură care vine odată cu mediamentul-*moksha*. Nici pe departe. Tot ce putem spune este că învață să o ia mai ușor cu denumirile și noțiunile. Pentru o vreme, acumulează mult mai mult decît dau.

— Ce-i puneți să facă cu ceea ce acumulează?

— Doar să încerce imposibilul, răspunse doamna Narayan zîmbind. Copiilor li se cere să-și traducă trăirile în cuvinte. Ca exemplu de dăruire curată, neconceptualizată, ce *este* de fapt această floare, această broască disecată, această planetă de la capătul celălalt al telescopului? Ce anume reprezintă? La ce vă face să vă gîndiți, ce simțiți, ce vă imaginați, ce vă amintiți? Încercați să puneți totul pe hîrtie. Nu veți reuși, bineînțeles ; dar încercați, totuși. Vă va ajuta să înțelegeți diferența dintre cuvinte și evenimente, dintre a cunoaște lucrurile și a fi familiarizat cu ele. Și după ce ați terminat de scris, le spunem noi, priviți floarea din nou și, după ce ați privit-o, închideți ochii un minut sau două. Apoi desenați ceea ce v-a apărut în minte atunci cînd ați închis ochii. Desenați orice ar fi fost – ceva vag sau viu, ceva asemănător florii aceleia sau ceva cu totul diferit. Desenați ceea ce ați văzut sau chiar ce nu ați văzut, desenați și colorați cu vopsele și creioane colorate. Apoi odihniți-vă din nou și, după asta, comparați primul desen cu al doilea; comparați descrierea științifică a florii cu ceea ce ați scris despre ea atunci cînd analizați ceea ce ați văzut, atunci cînd vă purtați ca și cînd n-ați fi știut nimic despre floare și permiteați doar misterului existenței ei să vină înspre voi, așa, ca din senin. Apoi comparați desenele și

textele voastre cu desenele și textele celorlalți băieți și fete din clasă. Veți observa că descrierile și ilustrațiile sînt foarte asemănătoare, în timp ce descrierile și textele celelalte sînt foarte diferite unele de altele. Cum se leagă toate acestea de ceea ce învățați la școală, acasă, în junglă, în templu? Zeci de întrebări și toate presante. Aceste punți trebuie să fie clădite în toate direcțiile. Începi cu botanica – sau cu oricare altă materie din programa școlară – și te trezești, la sfîrșitul unei sesiuni de clădit punți, gîndindu-te la natura limbajului, la diferitele feluri de trăiri, la metafizică și la cursul vieții, la cunoașterea analitică și la înțelepciunea Țărmului Celălalt.

— Dar cum reușiți să-i învățați pe profesorii care predau felul în care să clădească aceste punți? întrebă Will.

— Am început să-i învățăm pe profesori acum o sută șapte ani, spuse doamna Narayan. Clase întregi de tineri și tinere au primit educație în stilul palanez tradițional : bune maniere, agricultură bună, arte și meserii bune, îmbogățite prin medicină populară, fizică și biologie după ureche și credințe în puterea magiei și în adevărul poveștilor cu zîne. Fără știință, fără istorie, fără să cunoască nimic din ceea ce se petrecea în lumea dinafară. Dar acești viitori profesori erau budiști pioși ; cei mai mulți practicau meditația și toți citiseră sau ascultaseră multă filosofie Mahayana. Asta însemna că în domeniul metafizicii și al psihologiei aplicate fuseseră educați mult mai temeinic și mult mai realist decît oricare alt grup de viitori profesori din partea ta de lume. Doctorul Andrew avea educație științifică, dar era și un umanist antidogmatic care descoperise valoarea filosofiei Mahayana în stare pură și aplicată. Prietenul lui, Raja, era un budist tantric

care descoperise valoarea ştiinţei pure şi aplicate. Prin urmare, amîndoi au înţeles foarte clar că, pentru a fi în stare să-i înveţe pe copii cum să devină pe deplin umani într-o societate potrivită pentru ca fiinţe pe deplin umane să trăiască în ea, un profesor ar trebui să fie învăţat mai întîi cum să ia tot ce-i mai bun din ambele lumi.

— Şi ce părere au avut acei profesori de la începuturi despre toate astea? Nu s-au opus procesului?

Doamna Narayan clătină din cap.

— Nu s-au opus pentru motivul întemeiat că nimic de valoare nu le fusese atacat. Budismul lor a fost respectat. Li s-a cerut să renunţe doar la ştiinţa aiuristică şi la poveştile cu zîne. Iar în schimbul acelora au primit tot felul de alte date mult mai interesante şi teorii mult mai folositoare. Lucrurile interesante din lumea occidentală a cunoaşterii, a puterii şi a progresului urmau acum să fie combinate şi, într-un fel, subordonate acestora, cu teoriile budismului şi cu date psihologice ale metafizicii aplicate. Chiar nu exista în acel program al „părţii-celei-mai-bune-din-ambele-lumi" nimic care să fi ofensat sentimentele pînă şi celor mai sensibili şi înflăcăraţi patrioţi religioşi.

— Mă întreb ce se va întîmpla cu viitorii *noştri* profesori, spuse Will la capătul unui moment de tăcere. Ar mai putea fi oare educaţi în faza aceasta tîrzie? Oare ar putea ei învăţa cum să obţină ce-i mai bun din ambele lumi?

— De ce nu? Nu ar trebui să renunţe la nici unul dintre lucrurile care sînt cu adevărat importante pentru ei. Cei care nu sînt creştini pot continua să cugete asupra omului, iar creştinii pot continua să-l venereze pe Dumnezeu. Nu va fi nici o schimbare, doar că Dumnezeu va trebui

să fie considerat imanent, iar omul va trebui să *fie considerat ca potenţial autotranscendent*.

— Şi credeţi că s-ar face toate schimbările astea fără tărăboi? rîse Will. Sînteţi optimistă.

— Sînt optimistă, spuse doamna Narayan, pentru simplul motiv că, dacă abordezi o problemă în mod inteligent şi realist, sînt şanse ca rezultatele să fie foarte bune. Pe această insulă îndepărtată un anume optimism este îndreptăţit. Iar acum să mergem să aruncăm o privire la ora de dans.

Traversară o curte umbrită de copaci şi, împingînd o uşă batantă, trecură de la liniştea bătaia ritmică a unei tobe şi la şuierul ascuţit al unor fluiere care repetau o melodie scurtă în cinci măsuri, care în urechile lui Will suna vag scoţian.

— Muzică live sau înregistrată? întrebă el.

— O înregistrare japoneză, răspunse laconic doamna Narayan.

Deschise o a doua uşă care dădea înspre o mare sală de sport unde doi tineri bărboşi şi o doamnă în vîrstă uimitor de agilă, îmbrăcaţi în pantaloni din satin negru, învăţau vreo douăzeci-treizeci de băieţei şi fetiţe paşii unui dans vioi.

— Ce-i asta? întrebă Will. Distracţie sau educaţie?

— Ambele, spuse directoarea. Şi mai este şi etică aplicată. Ca acele exerciţii de respiraţie despre care vorbeam mai adineaori, doar că mai eficiente fiindcă sînt mult mai violente.

— Aşa că bateţi din picior! cîntau copiii la unison, bătînd din picioarele mici încălţate în sandale, cu toată puterea lor. Aşa că bateţi din picior! După o ultimă bătaie furioasă, o luau iar din loc, ţopăind şi învîrtindu-se într-o altă mişcare de dans.

— Acesta este dansul marinăresc Rakshasi, spuse doamna Narayan.

— Rakshasi? întrebă Will. Ce-i asta?

— Rakshasi este o specie de demon, foarte mare și extrem de antipatic, personificarea celor mai urîte pasiuni. Dansul marinăresc Rakshasi este un mijloc de a da drumul tuturor acelor nori de aburi periculoși scoși de furie și frustrare.

— Așa că bateți din picior! Muzica ajunsese din nou la refrenul vocal. Așa că bateți din picior!

— Bateți iarăși! strigă micuța doamnă în vîrstă, dîndu-le un exemplu furios. Mai tare! Mai tare!

— Ce a ajutat mai mult moralității și purtării rationale, speculă Will, orgiile bahice sau *Republica*? *Etica nicomahică*[1] sau dansurile coribantice?

— Grecii, spuse doamna Narayan, erau mult prea deștepți ca să gîndească în termeni ori-ori. Pentru ei, întotdeauna era „nu-numai-ci-și". Nu numai Platon și Aristotel, ci și bacantele. Fără acele instrumente de reducere a tensiunii, filosofia morală ar fi fost impotentă, și fără filosofie morală, cîntăreții n-ar mai fi știut cum să continue. Tot ceea ce am făcut a fost să luăm o pagină din vechea carte grecească.

— Foarte bine, rosti Will aprobator. Apoi, amintindu-și (pentru că mai devreme sau mai tîrziu, oricît de intensă ar fi fost plăcerea lui și oricît de sincer entuzismul, întotdeauna își amintea) că era omul care nu accepta un răspuns afirmativ, izbucni deodată în rîs. Nu c-ar conta în perspectivă, continuă el. Coribantismul nu i-a împiedicat pe greci să-și taie unii altora

1. Volume celebre, *Republica* aparținînd lui Platon, iar *Etica nicomahică*, lui Aristotel.

beregata. Iar atunci cînd Colonelul Dipa se va hotărî să acționeze, cu ce vă va ajuta dansul marinăresc Rakshasi? Vă va ajuta poate să vă împăcați cu soarta, atîta tot.

— Da, atîta tot, spuse doamna Narayan. Dar să fii împăcat cu propria soartă e deja o mare realizare.

— Păreți să luați totul cu foarte mult calm.

— Ce-am obține dac-am fi isterici? Nu ne-ar îmbunătăți cu nimic situația politică; doar ne-ar înrăutăți foarte tare situația personală.

— Așa că bateți din picior! strigau iarăși copiii la unison, iar podelele tremurau sub picioarele lor care tropăiau. Așa că bateți din picior!

— Să nu vă imaginați că acesta este singurul gen de dans pe care-l predăm, reluă doamna Narayan. Redirecționarea puterii generată de sentimentele rele este importantă. Dar la fel de importantă este direcționarea sentimentelor bune și a bunei cunoașteri spre expresivitate. Prin mișcări și gesturi expresive, în cazul acesta. Dacă ați fi venit ieri cînd maestrul a fost în vizită pe aici, v-aș fi putut arăta cum predăm acel tip de dans. Nu și azi, din păcate. Nu va mai veni pînă marți.

— Ce fel de dans predă el?

Doamna Narayan încercă să-l descrie. Fără salturi, fără bătăi înalte din picior, fără alergat. Picioarele rămîneau mereu ferm așezate pe pămînt. Doar aplecări și mișcări laterale din genunchi și șolduri. Toată expresivitatea era concentrată în brațe, încheieturi și mîini, în gît, cap și chip și, mai presus de toate, în ochi. Mișcări din umeri în sus și în afară – mișcări intrinsec frumoase și în același timp încărcate cu o semnificație simbolică. Gînd care prinde formă prin ritual și gest stilizat. Întregul trup

era transformat într-o hieroglifă, într-o succesiune de hieroglife sau atitudini care se modulează de la o semnificaţie la alta, ca o poezie sau ca o bucată muzicală. Mişcări ale muşchilor reprezentau mişcări ale Conştiinţei, trecerea Realităţii în multiplicitate şi a multiplicităţii în Unul imanent şi omniprezent.

— Este o meditaţie în acţiune, fu concluzia ei. Este metafizica filosofiei Mahayana exprimată nu prin cuvinte, ci prin mişcări şi gesturi simbolice.

Părăsiră sala de sport ieşind pe altă uşă, nu pe cea pe care intraseră şi o luară la stînga pe un coridor scurt.

— Care este următorul popas? întrebă Will.

— Clasa a patra elementară, răspunse doamna Narayan, care se ocupă cu psihologia elementară practică.

Deschise o uşă verde.

— Ei bine, acum ştiţi, auzi Will rostind o voce cunoscută. Nimeni *nu trebuie* să simtă durere. V-aţi spus că acul n-o să doară – şi n-a durut.

Intrară în clasă şi o găsiră acolo, foarte înaltă în mijlocul a vreo zece trupuşoare cafenii plinuţe sau subţirele, pe Susila MacPhail. Ea le zîmbi, făcu semn înspre două scaune dintr-un colţ al încăperii şi se întoarse din nou către copii.

— Nimeni *nu trebuie* să simtă durere, repetă ea. Dar nu uitaţi niciodată: durerea înseamnă întotdeauna că ceva nu-i în regulă. Aţi învăţat să îndepărtaţi durerea, dar n-o faceţi necugetat, n-o faceţi fără să vă puneţi întrebarea: Care este motivul acestei dureri? Şi dacă este puternică sau dacă nu are nici o cauză evidentă, vorbiţi-i mamei voastre despre ea sau profesorului vostru sau oricărui alt adult din Clubul

vostru de Adopţie Reciprocă. *Apoi* îndepărtaţi durerea. Îndepărtaţi-o ştiind că, dacă trebuie să se facă ceva, se va face. Înţelegeţi?... Şi acum, continuă ea, după ce toate întrebările fuseseră formulate şi li se dăduseră răspunsuri, haideţi să jucăm nişte jocuri de imaginaţie. Închideţi ochii şi închipuiţi-vă că vă uitaţi la sărmana şi bătrîna pasăre minah, într-un picior, care vine la şcoală în fiecare zi ca să fie hrănită. O puteţi vedea?

Bineînţeles că o puteau vedea. Pasărea minah cu un singur picior era în mod evident o prietenă veche.

— Vedeţi-o la fel de clar cum aţi văzut-o azi la prînz. Şi n-o priviţi fix, nu faceţi nici un efort. Vedeţi doar ceea ce vine înspre voi şi lăsaţi-vă ochii să rătăcească – de la cioc înspre coadă, de la ochiul ei mic, rotund şi strălucitor, la piciorul portocaliu.

— Eu o şi aud, completă o fetiţă. Spune „*Karuna, karuna*!"

— Nu-i adevărat, replică un alt copil, indignat. Zice „Atenţiune!"

— Le spune pe amîndouă, îi asigură Susila. Şi probabil spune multe alte cuvinte în plus. Însă acum o să ne închipuim şi mai bine. Închipuiţi-vă că sînt două păsări minah cu un singur picior. Trei minah cu un singur picior. Patru minah cu un picior. Le vedeţi pe toate patru?

Le vedeau.

— Patru păsări minah cu cîte un singur picior în cele patru colţuri ale unui pătrat şi o a cincea în mijloc. Iar acum haideţi să le facem să-şi schimbe culoarea. Acum sînt albe. Cinci păsări minah albe cu capete galbene şi cîte un picior portocaliu. Şi acum capetele sînt albastre. Albastru deschis – iar restul păsării este roz.

Cinci păsări roz cu capete albastre. Și continuă să se schimbe. Acum sînt mov. Cinci păsări mov cu capete albe și fiecare dintre ele are cîte un picior verde pal. Doamne, ce se-ntîmplă! Nu mai sînt cinci; sînt zece. Nu, douăzeci, cincizeci, o sută. Sute și sute. Le vedeți? Unii le vedeau – fără nici cea mai mică greutate; iar pentru cei care nu puteau ajunge pînă la capăt, Susila le propuse niște numere mai modeste. Hai să fie doar douăsprezece, spuse ea. Sau dacă douăsprezece sînt prea multe, hai să fie zece, hai opt. Tot sînt o mulțime de păsări minah. Și acum, continuă ea, după ce copiii își chemaseră în minte toate păsările mov pe care fuseseră în stare să le creeze, acum au dispărut! și Susila își însoți cuvintele de o bătaie din palme. Au dispărut! Absolut toate. Nu mai e nimic acolo. Iar acum n-o să mai vedeți păsări minah, o să mă vedeți pe *mine*. O dată eu în galben. De două ori eu în verde. De trei ori eu în albastru cu picățele roz. De patru ori eu în roșul cel mai aprins pe care l-ați văzut vreodată. Bătu din nou din palme. Au dispărut toate! De data aceasta este doamna Narayan și bărbatul acela ciudat la înfățișare, cu un picior țeapăn, care a venit odată cu dînsa. Cîte patru din fiecare dintre ei. Stau într-un cerc mare în sala de sport. Iar acum dansează cu toții dansul marinăresc Rakshasi. „Așa că bateți din picior, așa că bateți din picior!"

Se stîrni un hohot general. Toți Willii și directoarele care dansau trebuie să fi arătat foarte comic.

Susila pocni din degete.

— Gata cu ei! Au dispărut! Și acum fiecare dintre voi își vede mama de trei ori și de trei ori tatăl alergînd în jurul terenului de joacă. Mai repede, mai repede, mai repede! Și dintr-odată

nu mai sînt acolo. Și apoi, *sînt* acolo. Dar în momentul următor, nu mai sînt. Sînt acolo, nu mai sînt acolo. Sînt, nu sînt...

Chicotele se amplificară în hohote de rîs și, în toiul rîsetelor, sună un clopoțel. Lecția de psihologie elementară aplicată se terminase.

— Care-i rostul acestor lucruri? întrebă Will după ce copiii fugiră la joacă, iar doamna Narayan se întoarse în biroul ei.

— Rostul este de a-i face pe oameni să înțeleagă că nu sîntem în *totalitate* la cheremul memoriei și al fanteziilor noastre, răspunse Susila. Dacă sîntem deranjați de ceea ce se întîmplă în interiorul capetelor noastre, putem face ceva pentru a remedia asta. Este doar o chestiune de a ți se arăta ce să faci și apoi de a exersa, în felul în care înveți să scrii sau să cînți la flaut. Ceea ce li s-a predat copiilor acelora pe care i-ai văzut aici este o tehnică foarte simplă, o tehnică pe care o vom dezvolta mai tîrziu într-o metodă de eliberare. Nu eliberare totală, bineînțeles. Dar o jumătate de pîine este cu mult mai bună decît nici o pîine. Această tehnică nu te va conduce la descoperirea propriei Naturi Buddha, însă te poate ajuta să te pregătești pentru acea descoperire – te ajută eliberîndu-te de bîntuielile propriilor amintiri dureroase, remușcări, neliniști fără motiv, legate de viitor.

— „Bîntuieli" este cuvîntul perfect, aprobă Will.

— Dar *nu trebuie* să fii bîntuit. Unele stafii pot fi destul de ușor spulberate. Ori de cîte ori apare vreuna din ele, pur și simplu aplică-i tratamentul închipuirii. Procedează cu ea așa cum am procedat noi cu acele păsări minah, așa cum am procedat cu dumneata și cu doamna Narayan. Schimbă-i hainele, dă-i alt nas, multiplic-o, spune-i

să plece, cheam-o iarăşi înapoi şi pune-o să facă un lucru caraghios. Apoi desfiinţeaz-o. Gîndeşte-te doar cum ai fi putut proceda cu tatăl tău dacă cineva te-ar fi învăţat cîteva din aceste mici şmecherii simple atunci cînd erai copil! Ţi-l închipuiai ca pe un căpcăun înspăimîntător. Dar asta nu era necesar. În fantezia ta, l-ai fi putut transforma pe căpcăun în ceva grotesc. Într-un întreg cor de fiinţe groteşti. Douăzeci care dansează step şi cîntă „Am visat că locuiam în nişte săli de marmură"[1]. Un curs scurt de psihologie elementară practică şi întreaga-ţi viaţă ar fi putut fi diferită.

Cum ar fi procedat în cazul morţii lui Molly, se întrebă Will în timp ce plecară spre jeepul parcat. Ce rituri de exorcizare imaginară ar fi putut practica asupra acelui strigoi alb, mirosind a mosc care era încarnarea dorinţelor lui înnebunitoare şi detestate?

Dar ajunseseră la jeep. Will înmînă Susilei cheile şi se ridică cu greutate pe scaun. Foarte zgomotos, ca şi cînd s-ar fi aflat sub o acţiune nevrotică de compensare a staturii ei reduse, o maşină mică şi învechită se apropie din direcţia satului, întoarse pe şosea şi, continuînd să trăncăne şi să se zgîlţîie, se opri lîngă jeep.

Se întoarseră. Aplecat peste fereastra automobilului regal Baby Austin se afla Murugan şi, dincolo de el, vastă, în muselină albă şi fremătătoare ca un nor cumulus, stătea Rani. Will se înclină în direcţia lui Rani şi obţinu din partea

1. Arie din opera *Bohemian Girl*, a compozitorului Michael Balfe, pe versurile lui Alfred Bunn; versul acesta a fost parodiat de Lewis Carroll, folosit de către James Joyce în *Finnegan's Wake*, apoi din nou parodiat în comediile cu Stan şi Bran.

ei cel mai graţios dintre zîmbete, care dispăru imediat ce aceasta se întoarse către Susila, al cărei salut îşi găsi răspuns într-un gest dintre cele mai distante.

— Mergeţi la plimbare? întrebă Will politicos.

— Doar pînă la Shivapuram, spuse Rani.

— Numai să reziste pînă acolo cutia asta mică şi nenorocită, adăugă Murugan cu amărăciune. Întoarse cheia. Motorul mai slobozi un ultim sughiţ obscen şi sucombă.

— Trebuie să ne întîlnim cu nişte oameni, continuă Rani. Sau mai degrabă cu O Persoană anume, spuse ea pe un ton încărcat de semnificaţii conspirative, zîmbind înspre Will şi aproape făcîndu-i cu ochiul.

Prefăcîndu-se a nu înţelege că despre Bahu vorbea Rani, Will rosti un „întocmai" indiferent şi se arătă preocupat de toată munca şi grijile pe care pregătirile pentru petrecerea de majorat din săptămîna următoare probabil că le presupunea.

Murugan îl întrerupse.

— Ce faceţi pe aici? îl întrebă el.

— Mi-am petrecut după-amiaza arătînd un interes intelectual educaţiei palaneze.

— Educaţiei palaneze, se auzi Rani ca un ecou. Şi din nou, cu tristeţe: Educaţiei (pauză) Palaneze. Clătină din cap.

— Mie personal, spuse Will, mi-a plăcut tot ceea ce am văzut şi am auzit – de la domnul Menon şi de la directoare, pînă la psihologia practică elementară, aşa cum e predată, adăugă el încercînd s-o implice şi pe Susila în conversaţie, de doamna MacPhail, aici de faţă.

Încă ignorînd-o în mod voit pe Susila, Rani îndreptă un deget gros, acuzator, înspre sperietorile de pe cîmpul din vale.

— Pe *acelea* le-ați văzut, domnule Farnaby? Le văzuse, într-adevăr.

— Și unde, dacă nu în Pala, întrebă el, poți găsi sperietori care să fie în același timp frumoase, eficiente și semnificative din punct de vedere metafizic?

— Și care, spuse Rani cu o voce care vibra de indignare sepulcrală, nu numai că sperie păsările îndepărtîndu-le din lanul de orez; dar îi mai sperie și pe copiii mici, îndepărtîndu-i de ideea de Dumnezeu și de Avatarurile Lui. Ascultă! spuse ea, ridicîndu-și mîna.

Lui Tom Krishna și Mary Sarojini li se alăturară alți cinci-șase mici tovarăși și se jucau cu toții trăgînd de sforile care puneau în mișcare marionetele ființelor supranaturale. Din direcția grupului se auzea sunetul unor voci ascuțite care ciripeau la unison. La a doua repetiție, Will deslușì cuvintele cîntecelului:

„Trage, smulge, smucește cu nădejde și foc;
Zeii se zbîntuie, se fîțîie, cerul, totuși, rămîne pe loc."

— Bravo! spuse el și rîse.

— Mi-e teamă că nu pot să mă amuz, rosti Rani sever. Nu este amuzant. Este Tragic, *Tragic*.

Will își înghiți rîsul.

— Înțeleg, spuse el, că aceste fermecătoare sperietori au fost o invenție a bunicului lui Murugan.

— Bunicul lui Murugan, spuse Rani, a fost un om remarcabil. Remarcabil de inteligent, dar nu mai puțin remarcabil de pervers. Haruri mari – dar vai, malefic folosite! Și ceea ce a înrăutățit lucrurile cel mai tare a fost că era plin de o Falsă Spiritualitate.

— Falsă Spiritualitate? Will cercetă atent specimenul enorm al Adevăratei Spiritualități și, prin putoarea produselor petroliere încinse, inhală mirosul ca de tămîie, ca venit de pe altă lume, al santalului. Falsă Spiritualitate? Și dintr-odată se trezi întrebîndu-se – și apoi, cu o tresărire, imaginîndu-și – cum ar arăta Rani dacă ar fi brusc dezbrăcată de uniforma ei mistică și ar fi expusă, exuberant și steatopig goală, în văzul lumii. Și acum, o multiplică obținînd o trinitate de obezități dezbrăcate, apoi o multiplică de două ori pe-atît, apoi de zece ori. Psihologie practică aplicată – cu vîrf și îndesat!

— Da, Falsă Spiritualitate, repeta Rani. Vorbea despre Eliberare, însă întotdeauna, din cauza refuzului său încăpățînat de a urma Calea Adevărului, întotdeauna lucra în direcția marii Sclavii, jucînd rolul umilinței. Însă în inima lui era atît de plin de mîndrie, domnule Farnaby, încît refuza să recunoască orice Autoritate Spirituală mai Înaltă decît a lui. Maeștrii, Avatarurile, Marea Tradiție nu însemnau nimic pentru el. Absolut nimic. De aici sperietorile acelea înfiorătoare. De aici poezioara blasfematoare pe care copiii au fost învățați s-o cînte. Cînd mă gîndesc la Micuții aceia Nevinovați care sînt intenționat pervertiți, mi-e greu să mă abțin, domnule Farnaby, mi-e...

— Ascultă, mamă, spuse Murugan, care tot aruncase nerăbdător priviri mai întîi furișe, apoi din ce în ce mai fățișe spre ceasul de la mînă, dacă vrem să ne întoarcem pînă la cină ar trebui să mergem. Tonul lui era nepoliticos de autoritar. Faptul că se afla la volanul unei mașini – chiar și al acestui Baby Austin senil – îl făcea să se simtă, era evident lucrul acesta, plin de importanță. Fără să mai aștepte răspunsul lui

Rani, porni motorul, băgă în viteza întîia și, cu o fluturare a mîinii, o porni din loc.

— Cale bătută, spuse Susila.

— N-o iubești pe scumpa ta regină?

— Îmi face sîngele să fiarbă.

— Așa că bate din picior! cîntă Will, tachinînd-o.

— Ai perfectă dreptate, încuviință ea rîzînd. Dar, din păcate, acesta era un moment cînd nu se făcea să dansezi dansul marinăresc Rakshasi. Fața i se lumină într-o expresie răutăcioasă și, fără vreun avertisment, îl lovi surprinzător de tare, în coaste. Uite! spuse ea. Acum mă simt mult mai bine.

14

Susila porni motorul și o luară din loc în vale, pînă la șoseaua ocolitoare, iarăși la deal pînă la autostradă, dincolo de capătul celălalt al satului și tot înainte pînă la complexul Stațiunii Experimentale. Se opriră în fața unui bungalou mic, acoperit cu papură, ca toate celelalte. Urcară cele șase trepte care duceau la verandă și intrară într-un salon văruit.

La stînga se afla o fereastră mare, cu un hamac atîrnat între cei doi stîlpi din lemn, de fiecare parte a pervazului ieșit în afară.

— Pentru tine, spuse ea, arătînd înspre hamac. Poți să-ți ridici piciorul. Și după ce Will se așeză în plasa hamacului, ea-l întrebă, în timp ce-și trăgea un scaun de răchită și se așeza lîngă el: Despre ce să vorbim?

— Ce-ai zice despre ce-i bun, adevărat și frumos? Sau poate, rînji el, despre ce-i urît, rău și chiar mai adevărat.

— Mă gîndeam, spuse ea, ignorînd încercarea lui de a face pe spiritualul, că am putea continua de acolo de unde rămăsesem data trecută – să continuăm să vorbim despre *tine*.

— Tocmai asta sugeram și eu: ce-i urît, rău și mai adevărat decît adevărul oficial.

— Asta este doar o etalare a stilului tău conversațional? întrebă ea. Sau chiar vrei să vorbești despre tine?

— Chiar vreau cu disperare, o asigură el. Cu aceeași disperare cu care *nu-mi doresc* să vorbesc despre mine. De aici se trage, după cum poate că ai observat, interesul meu neobosit pentru artă, știință, filosofie, politică, literatură, pentru orice alt lucru afurisit mai degrabă decît pentru singurul lucru care, la urma urmei, are vreo importanță.

Urmă o tăcere lungă. Apoi, pe tonul unei aduceri-aminte întîmplătoare, Susila începu să vorbească despre catedrala galeză, despre chemarea stăncuțelor, despre lebedele albe care pluteau printre reflexiile norilor plutitori. În cîteva minute plutea și el.

— Am fost foarte fericită cît timp am stat în Țara Galilor, spuse ea. Extrem de fericită. Și la fel ai fost și tu, nu-i așa?

Will nu răspunse. Își amintea de zilele acelea petrecute în valea verde, cu ani în urmă, înainte ca el și Molly să se căsătorească, înainte să devină iubiți. Cîtă liniște! Ce lume consistentă, vie, lipsită de viermi, o lume a ierbii încolțite și a florilor! Și între ei plutea genul acela de sentiment natural, nealterat, pe care nu-l mai simțise din zilele demult apuse, de cînd trăia mătușa Mary. Singura persoană pe care el o iubise vreodată cu adevărat – iar aici, în persoana lui Molly, se afla succesoarea ei. Ce binecuvîntare! Iubirea transpusă într-o altă cheie, însă melodia, armoniile bogate și subtile erau aceleași. Și apoi, în a patra noapte a sejurului lor, Molly ciocănise în peretele care despărțea camerele lor, iar el găsise ușa ei întredeschisă, își croise bîjbîind prin întuneric drumul pînă la patul în care, conștiincios dezbrăcată, Mama Răniților își dădea toată silința să joace rolul Soției Iubitoare. Își dădea toată silința și (cît de dezastruos!) eșua.

Deodată, așa cum se întîmpla aproape în fiecare după-amiază, se stîrni o rafală puternică de vînt și, înăbușit de distanță, un ropot spart de ploaie căzu pe frunzișul des – un ropot care devenea din ce în ce mai tare, pe măsură ce aversa se apropia. Trecură cîteva secunde și apoi picăturile de ploaie începură să izbească insistent geamurile ferestrelor. Izbeau așa cum izbiseră în ferestrele biroului său în ziua ultimei lor discuții. „Asta vrei cu adevărat, Will?“

Durerea și rușinea îl făcură să-și dorească să plîngă în hohote. Își mușcă buza.

— La ce te gîndești? îl întrebă Susila.

Nu era o chestiune de gîndire. O vedea aievea, îi auzea vocea aievea. „Asta vrei cu adevărat, Will?“ Și prin sunetul ploii se auzi pe sine răspunzînd: „Asta vreau cu adevărat.“

Pe geamul ferestrei – oare aici? sau acolo, atunci – ropotul se potolise, pe măsură ce furtuna se domolea, ajungînd o șoaptă firavă.

— La ce te gîndești? insistă Susila.

— Mă gîndesc la ce i-am făcut lui Molly.

— Ce i-ai făcut lui Molly?

Nu voia să răspundă; dar Susila era de neclintit.

— Spune-mi ce i-ai făcut.

O altă rafală violentă făcu ferestele să zornăie. Ploua mai tare acum – ploua, i se părea lui Will Farnaby, intenționat, ploua în așa fel încît să fie *nevoit* să continue să-și amintească ceea ce nu voia să-și amintească, să fie forțat să rostească cu voce tare lucrurile rușinoase pe care trebuia cu orice preț să le țină pentru el.

— Spune-mi.

Îndărătnic și parcă împotriva voinței sale, îi povesti. „Chiar asta vrei, Will?“ Și din cauza lui Babs – *Babs*, Doamne ferește! *Babs*, îți vine să

crezi sau nu –, el chiar asta voia, iar ea plecase prin ploaie.

— Cînd am revăzut-o, era în spital.

— Tot mai ploua? întrebă Susila.

— Tot mai ploua.

— La fel de tare cum plouă acum?

— Aproape. Şi ceea ce Will auzea nu mai era aversa de după-amiază de la tropice, ci răpăiala constantă la fereastra cămăruţei în care Molly era pe moarte. „Eu sînt, spusese el peste sunetul ploii, sînt Will." Nu s-a întîmplat nimic. Şi apoi, dintr-odată, a simţit mişcarea aproape imperceptibilă a mîinii lui Molly într-a lui. Apăsarea voluntară şi apoi, peste cîteva secunde, relaxarea involuntară, inerţia totală.

— Mai povesteşte-mi o dată, Will.

Clătină din cap. Era prea dureros, prea umilitor.

— Povesteşte-mi din nou, insistă ea. E singura cale.

Făcînd un efort imens, începu să-i spună povestea odioasă încă o dată. Chiar asta voia? Da, chiar asta voia – voia să rănească, voia poate (oare ştie cineva ceea ce vrea cu adevărat?) să ucidă. *Totul pentru Babs, sau Lumea cu Totul Pierdută.* Nu lumea *lui,* bineînţeles – lumea lui Molly şi, în centrul acelei lumi, viaţa care o crease. O lume suprimată cu totul, de dragul mirosului delicios din întuneric, al reflexelor musculare, al acelei plăceri enorme, al acelor talente desăvîrşite şi ameţitor de neruşinate.

„La revedere, Will." Şi uşa s-a închis în urma ei cu un ţăcănit uşor, sec.

A vrut s-o cheme înapoi. Dar iubitul lui Babs şi-a amintit talentele, reflexele şi, în aura lui de mosc, un trup agonizînd la limita plăcerii. Şi-a amintit lucrurile acestea şi, stînd lîngă fereastră,

a privit cum maşina pornea prin ploaie, a privit şi, după ce maşina a dat colţul, s-a umplut de un entuziasm ruşinat. În sfîrşit, liber! Chiar mai liber decît crezuse, după cum a descoperit trei ore mai tîrziu la spital. Acum, simţea ultima apăsare uşoară a degetelor ei; simţea ultimul mesaj al iubirii ei. Şi apoi mesajul a fost întrerupt. Mîna a devenit inertă şi apoi, dintr-odată, brusc, în mod înspăimîntător, nu s-a mai auzit zgomotul respiraţiei. „Moartă", a şoptit el şi a simţit cum se îneca. „Moartă".

— Să presupunem că nu a fost vina ta, spuse Susila, rupînd o lungă tăcere. Să presupunem că a murit brusc, fără ca tu să ai de-a face cu asta. N-ar fi aproape la fel de rău?

— Ce vrei să spui? întrebă el.

— Adică, e ceva mai mult decît faptul că te simţi vinovat de moartea lui Molly. Tocmai moartea, moartea ca atare e ceea ce te îngrozeşte, spuse Susila gîndindu-se acum la Dugald. Atît de absurd de malefică.

— Absurd de malefică, repetă el. Da, poate că din cauza asta trebuia să devin un spectator de execuţii profesionist. Doar pentru că totul era atît de absurd, îngrozitor de bestial. Să urmăresc mirosul morţii de la un capăt al pămîntului la altul. Ca un vultur. Oamenii amabili şi la locul lor nu au habar cum e lumea. Nu în situaţii excepţionale, aşa cum a fost în timpul războiului, ci cum e întotdeauna. Întotdeauna.

Şi, în timp ce vorbea, vedea, într-o viziune la fel de fugară, distinctă şi intens accidentală ca aceea a unui om care se îneacă, toate scenele pline de ură la care fusese martor în cursul acelor pelerinaje bine remunerate, către toate gurile iadului şi către abatoarele suficient de revoltătoare cît să intre la ştiri. Negrii din Africa

de Sud, bărbatul din camera de gazare de la San Quentin, leşurile amestecate din ferma algeriană şi pretutindeni mulţimi de oameni, pretutindeni poliţişti şi paraşutişti, pretutindeni copii de culoare, cu picioarele ca scobitorile, cu burta umflată, cu muşte roind pe pleoapele însîngerate, pretutindeni mirosul greţos al foamei şi al bolii, duhoarea îngrozitoare a morţii. Şi apoi, brusc, prin duhoarea morţii, amestecat şi impregnat de duhoarea morţii, respira parfumul de mosc al lui Babs. Respira parfumul lui Babs şi îşi amintea gluma lui nevinovată legată de chimia purgatoriului şi a paradisului. Purgatoriul este diamină tetraetilenică şi hidrogen sulfurat; paradisul, în mod hotărît, este simtrinitropsibutil toluen, cu o garnitură de impurităţi organice – ha-ha-ha! (o, deliciile vieţii sociale!). Şi apoi, destul de brusc, miresmele iubirii şi ale morţii făceau loc unui miros animal respingător – mirosul unui cîine.

Vîntul se înteţi din nou şi picături de ploaie rătăcite se izbiră şi se sparseră de geamuri.

— Încă te mai gîndeşti la Molly? întrebă Susila.

— Mă gîndeam la ceva ce uitasem cu totul, răspunse el. Nu se poate să fi avut mai mult de patru ani cînd s-a întîmplat, iar acum îmi revine totul în minte. Bietul Tigru.

— Cine a fost bietul Tigru? întrebă ea.

Tigru, frumosul lui setter roşu. Tigru, singura sursă de lumină în casa sumbră în care-şi petrecuse copilăria. Tigru, dragul, dragul de Tigru! În mijlocul fricii şi nefericirii dintre cele două extreme reprezentate de ura batjocoritoare a tatălui său împotriva a tot şi toate şi sacrificiul de sine conştient al mamei lui, cîtă bunăvoinţă fără nici un efort, cîtă prietenie spontană, cîtă

bucurie fără margini, de nestăvilit, exprimată prin lătrături! Mama lui obişnuia să-l ia pe genunchi şi să-i vorbească despre Dumnezeu şi Isus. Dar exista mai mult Dumnezeu în Tigru decît în toate poveştile ei din Biblie. Tigru, din punctul lui de vedere, era Personificarea. Şi apoi, într-o bună zi, Personificarea s-a îmbolnăvit de jigodie.

— Ce s-a întîmplat apoi? întrebă Susila.

— Coşul lui este în bucătărie, iar eu sînt acolo, în genunchi, lîngă el. Şi îl mîngîi – dar la atingere blana lui pare altfel decît fusese înainte de a se îmbolnăvi. Cam lipicioasă. Şi miroase urît. Dacă nu l-aş iubi atît de mult, aş lua-o la fugă, n-aş suporta să stau lîngă el. Dar chiar îl iubesc, îl iubesc mai mult decît orice sau pe oricine. Şi, în timp ce îl mîngîi, îi tot spun că o să se facă bine în curînd. Foarte curînd – mîine dimineaţă. Şi apoi dintr-odată începe să temure, iar eu încerc să-i opresc tremuratul ţinîndu-i capul între mîini. Dar nu-l ajută. Tremuratul se transformă într-o convulsie oribilă. Mi se face rău cînd mă uit la el şi mi-e frică. Mi-e îngrozitor de frică. Apoi tremuratul şi spasmele se domolesc, iar peste puţin timp încremeneşte complet. Şi atunci cînd îi ridic capul şi apoi îi dau drumul, capul cade la loc – buf! asemenea unei bucăţi de carne cu os înăuntru.

Vocea lui Will se sparse, lacrimile îi şiroiau pe obraji, era zguduit de hohotele unui copil de patru ani care-şi plînge cîinele şi se confruntă cu realitatea groaznică, inexplicabilă a morţii. Cu echivalentul mental al unui clic şi al unei mici zguduituri, conştiinţa sa pare să fi schimbat viteza. Era din nou adult şi încetase să mai plutească.

— Îmi pare rău, spuse el, apoi își șterse ochii și-și suflă nasul. Ei bine, aceea a fost prima mea întîlnire cu Groaza Absolută. Tigru era prietenul meu, Tigru era singura mea consolare. În mod evident, așa ceva Groaza Absolută nu putea tolera. Și la fel s-a întîmplat și cu mătușa Mary, singura persoană pe care am iubit-o și am admirat-o cu adevărat, în care am avut deplină încredere; și, Cristoase, ce i-a făcut Groaza Absolută!

— Povestește-mi, spuse Susila.

Will ezită, apoi strîngînd din umeri spuse:

— De ce nu? Mary Frances Farnaby era sora mai mică a tatălui meu. Căsătorită la optsprezece ani, doar cu un an înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, cu un soldat de meserie. Frank și Mary, Mary și Frank – ce armonie, ce fericire! rîse Will. Chiar și în afara Palei poți găsi insule întîmplătoare de decență, recifuri micuțe sau chiar, din cînd în cînd, un Tahiti întreg – dar întotdeauna înconjurate de Groaza Absolută. Doi tineri pe propria lor Pala. Apoi, într-o bună dimineață, era pe 4 august 1914, Frank a plecat din țară cu Corpul Expediționar și, în Ajunul Crăciunului, Mary a dat naștere unui copil diform care a supraviețuit destul de mult ca ea să poată vedea cu propriii ochi ce anume poate face Groaza Absolută atunci cînd se străduiește cu adevărat. Doar Dumnezeu poate face un idiot microcefal. Trei luni mai tîrziu, nu mai este nevoie să spun, Frank a fost lovit de o schijă și a murit, cînd i-a venit sorocul, de cangrenă... Toate astea, continuă Will după o scurtă tăcere, se întîmplau înainte de a mă naște. Cînd am cunoscut-o eu, în anii '20, mătușa Mary se dedicase bătrînilor – bătrîni din azile, bătrîni înghesuiți în propriile lor case, bătrîni care

continuau să trăiască ca o povară pentru copiii și nepoții lor. Niște Struldbrug[1], niște Titon[2]. Și cu cît senilitatea le era mai fără de speranță, cu cît caracterul le era mai cîrcotaș și mai certăreț, cu atît era mai bine. Cît îi uram pe bătrînii mătușii Mary cînd eram copil! Miroseau urît, erau înfricoșător de urîți, erau întotdeauna plictisitori și în general morocănoși. Dar mătușa Mary chiar îi iubea – îi iubea și la bine, și la greu, îi iubea în ciuda tuturor lucrurilor. Mama obișnuia să vorbească mult despre mila creștină; dar, într-un fel, nu credeai niciodată ce spunea ea, așa cum nu simțeai niciodată nici un pic de dragoste în toate lucrurile pline de sacrificiu de sine pe care se forța să le facă – nici un pic de dragoste, numai datorie. În vreme ce în cazul mătușii Mary n-aveai nici urmă de îndoială. Dragostea ei era ca niște unde fizice, aproape că le puteai simți, precum căldura sau lumina. Cînd m-a luat să stau cu ea la țară și, mai tîrziu, cînd a venit la oraș iar eu mergeam s-o văd aproape în fiecare zi, era ca și cum aș fi scăpat dintr-un frigider, în lumina soarelui. Simțeam cum revin la viață în lumina ei, în acea căldură care radia. Apoi Groaza Absolută și-a făcut din nou de lucru. La început, doar a glumit. „Acum sînt o amazoană", a spus ea după prima operație.

1. Nume al unui popor nemuritor din *Călătoriile lui Gulliver*, de Jonathan Swift ; originari din Luggnagg, oamenii aceia erau blestemați la nemurire și ajungeau să-și trăiască viața în mizerie, boală și nefericire.
2. Personaj mitologic iubit de Aurora, care-i cere lui Zeus să-l facă nemuritor. Uitînd să ceară și harul frumuseții veșnice, Aurora îl condamnă pe Titon la viață veșnică, în care acesta îmbătrînește și se gîrbovește pînă ajunge să se transforme într-un greiere.

— De ce o amazoană? a întrebat Susila.

— Amazoanele își amputau sînul drept. Erau luptătoare și sînul le stătea în cale atunci cînd trăgeau cu arcul. „Acum sînt o amazoană", repetă el și cu ochiul minții revăzu zîmbetul de pe acel chip acvilin, puternic, auzi cu urechea minții tonul amuzat din vocea aceea limpede, cîntătoare. Dar cîteva luni mai tîrziu și celălalt sîn a trebuit să-i fie amputat. După asta au urmat razele, răul provocat de radiații și apoi, încetul cu încetul, degradarea, continuă Will, iar pe chipul său reveni expresia aceea de ferocitate cinică. Dacă nu ar fi nespus de hidos, ar fi chiar amuzant. O capodoperă de ironie! Iată un suflet care iradia bunătate, dragoste și milă eroică. Apoi, fără vreun motiv cunoscut, ceva s-a stricat. În loc să înfrunte vătămarea, o mică parte a corpului ei a început să se supună celei de-a doua legi a termodinamicii. Și, pe măsură ce trupul se prăbușea, sufletul începea să-și piardă virtutea, însăși identitatea. Eroismul i-a dispărut, dragostea și bunătatea s-au evaporat. În ultimele luni de viață, n-a mai fost mătușa Mary pe care o iubeam și o admiram; era altcineva, cineva (iar asta a fost tușa finală și cea mai subtilă a ironiei) aproape identic cu cei mai răi și mai slabi dintre bătrînii cărora le fusese odată prietenă și sprijin. A trebuit să fie umilită și înjosită; și cînd înjosirea a fost completă, a fost executată încet și foarte dureros, în singurătate. În singurătate, insistă el. Pentru că, bineînțeles, nimeni nu te poate ajuta, nimeni nu poate fi vreodată prezent. Oamenii pot sta în jurul tău cît timp suferi și ești pe moarte; dar ei stau într-o altă lume. În lumea *ta*, ești absolut singur. Singur în suferința ta, în agonia ta, așa cum

ești singur în iubire, singur pînă și în plăcerea cea mai deplin împărtășită.

Mirosurile lui Babs, ale lui Tigru și ale mătușii Mary atunci cînd cancerul i-a făcut o gaură în ficat, iar trupul istovit i-a fost impregnat cu acel miros straniu, aromat, de sînge contaminat, mirosul mătușii Mary pe moarte. Și în toiul acelor mirosuri, sensibilă la ele într-un mod înnebunitor și amețitor, se afla o conștiință izolată, cea a unui copil, a unui băiat, a unui bărbat, o conștiință izolată pentru totdeauna, irremediabil singură.

— Și mai presus de toate astea, continuă el, femeia aceasta avea numai patruzeci și doi de ani. Nu voia să moară. Refuza să accepte ceea ce i se întîmpla. Groaza Absolută a trebuit s-o doboare cu forța. Eu eram acolo; am văzut cum s-a întîmplat.

— Și de-asta ești omul care nu acceptă un răspuns afirmativ?

— Cum poate cineva să accepte un răspuns afirmativ? replică el. „Da" nu-i decît prefăcătorie, doar gîndire pozitivă. Datele realității, ale realității de bază și finale spun întotdeauna „nu". Spirit? Nu! Dragoste? Nu! Rost, înțeles, împlinire? Nu!

Cîinele Tigru, exuberant, viu și plin de Dumnezeu. Apoi, Tigru transformat de către Groaza Absolută într-o grămadă de gunoi, pentru care veterinarul a trebuit să fie plătit ca să vină s-o ia. Și după Tigru, a urmat mătușa Mary. Mutilată și torturată, tîrîtă prin mocirlă, înjosită și, în final, la fel ca Tigru, transformată într-o grămadă de gunoi – doar că de data asta cel care a ridicat-o a fost cioclul, iar un preot a fost chemat ca să lase să se creadă că totul era perfect normal, într-un sens sublim și pickwickian.

Douăzeci de ani mai tîrziu, un alt preot a fost chemat să repete aceeaşi aiureală stranie deasupra sicriului lui Molly. *Dacă, vorbind în felul oamenilor, m-am luptat cu fiarele din Efes, care-mi este folosul? Dacă nu învie morţii, atunci „să mîncăm şi să bem, căci mîine vom muri“.*[1]

Will slobozi încă unul din hohotele lui de rîs ca de hienă.

— Ce logică impecabilă, cîtă inteligenţă, cît rafinament etic!

— Dar dumneata eşti omul care nu acceptă un răspuns afirmativ. Aşa că de ce-ai obiecta?

— N-ar trebui s-o fac, recunoscu el. Dar rămîn un estet, îmi place să mi se spună „nu“ cu stil. „Să mîncăm şi să bem, căci mîine vom muri“, repetă el, schimonosindu-şi faţa într-o expresie de dezgust.

— Şi totuşi, urmă Susila, într-un fel, sfatul este excelent. Mîncarea, băutura, moartea sînt trei manifestări primare ale vieţii universale şi impersonale. Animalele trăiesc acea viaţă impersonală şi universală fără să-i cunoască natura. Oamenii obişnuiţi îi cunosc natura, însă n-o trăiesc şi, chiar dacă vreodată se gîndesc serios la asta, refuză s-o accepte. O persoană luminată o cunoaşte, o trăieşte şi o acceptă pe deplin. Mănîncă, bea şi, cînd îi vine sorocul, moare – însă mănîncă altfel, bea altfel, moare altfel.

— Şi învie din morţi? întrebă el sarcastic.

— Asta este una din problemele pe care Buddha a refuzat întotdeauna să le discute. Credinţa în nemurire nu a ajutat niciodată pe nimeni să trăiască etern. Nici, bineînţeles, *lipsa* acestei credinţe. Aşa că încetează cu toate argumentele

1. 1 Corinteni, 15 : 32.

pro- şi *contra* (acesta este sfatul lui Buddha) şi fă-ţi treaba mai departe.

— Care treabă?

— Treaba tuturor – iluminarea. Care se referă, aici şi acum, la misiunea preliminară de a practica toate felurile de yoga ale conştiinţei sporite.

— Dar eu nu vreau să fiu şi mai conştient, spuse Will. Vreau să fiu mai puţin conştient. Mai puţin conştient de grozăvii precum moartea mătuşii Mary şi mahalalele din Rendang-Lobo. Mai puţin conştient de priveliştile hidoase şi de mirosurile spurcate, pînă şi de unele mirosuri îmbietoare, adăugă el în timp ce simţi, printre mirosurile pe care şi le amintea, de cîine şi de cancer la ficat, adierea ca de parfum de zibetă a alcovului roz. Mai puţin conştient de venitul meu gras şi de sărăcia subumană a altor oameni. Mai puţin conştient de sănătatea mea excepţională, într-un ocean de malarie şi boli intestinale, mai puţin conştient de distracţiile mele sexuale sterilizat de protejate, în oceanul pruncilor înfometaţi. *„Iartă-i, că nu ştiu ce fac.“*[1] Ce stare de lucruri binecuvîntată! Dar, din păcate, eu ştiu ce fac. Chiar foarte bine. Şi vii dumneata să-mi ceri să fiu şi mai conştient decît sînt deja.

— Nu-ţi cer nimic, spuse ea. Eu doar dau mai departe sfatul unui şir întreg de bătrîni înţelepţi, începînd cu Gautama şi sfîrşind cu Bătrînul Raja. Începe prin a fi pe deplin conştient de ceea ce crezi că eşti. Te va ajuta să devii conştient de ceea ce eşti de fapt.

Will strînse din umeri.

— Fiecare crede că este ceva unic şi minunat în centrul universului. Dar de fapt fiecare nu-i

1. Luca, 23, 34.

decît o mică întîrziere în marşul nesfîrşit al entropiei.

— Şi tocmai asta este prima jumătate a mesajului lui Buddha. Vremelnicie, lipsa sufletului veşnic, durere inevitabilă. Dar mesajul are şi o a doua parte, nu s-a oprit aici. Încetinirea temporară a entropiei este totodată realitate pură, nediluată. Această absenţă a unui suflet veşnic este totodată Natura Buddha.

— Cu absenţa unui suflet e uşor să te descurci. Dar ce se-ntîmplă cu prezenţa cancerului, cu prezenţa degradării lente? Dar cu foamea şi suprapopularea, cu Colonelul Dipa? Sînt şi *aceştia* Realitate pură?

— Bineînţeles. Însă nu mai trebuie să spun că e nespus de greu pentru oamenii adînc implicaţi în oricare dintre aceste rele să-şi descopere Natura Buddha. Sănătatea publică şi reforma socială sînt condiţiile indispensabile oricărui tip de iluminare generală.

— Dar, în ciuda sănătăţii publice şi a reformei sociale, oamenii tot mor. Chiar şi în Pala, adăugă el ironic.

— Iată de ce corolarul bunăstării trebuie să fie *dhyana* – toate tipurile de yoga ale vieţii şi morţii, aşa încît să fii conştient, chiar şi în agonia finală, de ceea ce de fapt şi în ciuda tuturor eşti cu adevărat.

Se auzi zgomotul unor paşi pe podeaua de scîndură a verandei şi o voce de copil strigînd:

— Mamă!

— Aici sînt, scumpa mea, răspunse Susila.

Uşa din faţă se dădu în lături şi Mary Sarojini intră în fugă în încăpere.

— Mamă, spuse ea gîfîind, vor să vii de îndată! E vorba de bunica Lakshmi. E... Zărind silueta

din hamac, Mary Sarojini tresări şi tăcu. O, nu ştiam că eşti şi *dumneata* aici.

Will îi făcu semn cu mîna, fără să vorbească. Ea îi zîmbi de formă şi se întoarse către mama sa.

— Bunicii Lakshmi i s-a făcut dintr-odată mult mai rău, spuse ea, iar bunicul Robert e încă la Staţiunea de la Mare Altitudine şi nu poate fi găsit la telefon.

— Ai venit fugind tot drumul?

— În afară de porţiunile într-adevăr *prea* abrupte.

Susila o îmbrăţişă pe copilă şi o sărută, apoi, îngrijorată, se ridică rapid în picioare.

— Este mama lui Dugald, spuse ea.

— Este...? Aruncă o privire înspre Mary Sarojini, apoi iar către Susila. Se gîndea dacă era oare moartea ceva tabu, dacă puteai vorbi despre ea în faţa copiilor.

— Dacă este pe moarte?

El dădu din cap.

— Ne aşteptam, bineînţeles, continuă Susila. Însă nu astăzi, azi a părut să-i fie puţin mai bine. Trebuie să plec şi să fiu prin preajmă – chiar dacă este o altă lume. Şi de fapt, adăugă ea, nu este chiar cu totul o alta, aşa cum ai putea crede. Îmi pare rău că a trebuit să lăsăm discuţia neterminată; dar vor mai fi şi alte ocazii. Între timp, ce vrei să faci? Poţi să rămîi aici. Sau te voi lăsa la doctorul Robert. Sau poţi veni cu mine şi cu Mary Sarojini.

— În calitate de spectator de execuţii profesionist?

— *Nu* în calitate de spectator de execuţii profesionist, răspunse ea apăsat. În calitate de fiinţă umană, care are nevoie să ştie cum să trăiască şi apoi cum să moară. Care nevoie de asta la fel de tare ca noi toţi.

— Are nevoie de asta mult mai mult decît majoritatea, spuse el. Dar nu vă încurc?

— Dacă poți să nu te încurci pe tine însuți, nu-i vei încurca nici pe ceilalți.

Îl luă de mînă și îl ajută să se ridice din hamac. Două minute mai tîrziu, treceau cu mașina pe lîngă iazul cu lotuși și pe lîngă imensul Buddha care medita sub gluga cobrei, pe lîngă taurul alb și ieșeau pe poarta principală a complexului. Ploaia se oprise iar pe cerul verde nori imenși scînteiau ca niște arhangheli. Jos, înspre apus, soarele strălucea cu o intensitate aproape supranaturală.

Soles occidere et redire possunt;
nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.
Da mis basia mille.[1]

Apusuri și moarte; moarte și, prin umare, sărutări; sărutări și, prin urmare, naștere și apoi moartea unei alte generații de privitori ai apusului.

— Ce le spui oamenilor care mor? întrebă el. Le spuneți și *lor* să nu-și mai bată capul cu nemurirea și să-și vadă de treabă?

— Dacă vrei s-o luăm așa, da, exact asta le spunem. Să continue să fie conștienți – iată întreaga artă de a muri.

— Iar voi predați arta aceasta?

1. „Soarele poate apune, soarele poate răsări din nou; / dar atunci cînd lumina noastră palid-apune, / noaptea ne este somnul cel veșnic. / Dă-mi o mie de sărutări." (în lat. în orig.). Versuri ale poetului roman Caius Valerius Catullus.

— Eu aș lua-o altfel. Îi ajutăm să continue să exerseze arta de a trăi chiar și atunci cînd trag să moară. Să știi cine ești cu adevărat, să fii conștient de viața universală și impersonală care sălășluiește în fiecare dintre noi – aceasta este arta de a trăi, și îi putem ajuta pe cei care mor să continue să exerseze acest lucru. Pînă în clipa din urmă. Poate dincolo de ea.

— Dincolo? întrebă el. Dar ai spus că asta e ceva la care cei care sînt pe moarte nu trebuie să se gîndească.

— Nu li se cere să se *gîndească* la asta. Sînt ajutați, dacă asta e cu putință, s-o trăiască. Dacă asta e cu putință, repetă ea, dacă viața universală continuă, cînd viața mea ca ființă distinctă ia sfîrșit.

— Tu personal crezi că ea continuă?

Susila zîmbi.

— Ce cred eu personal nu contează. Tot ce contează este ceea ce pot experimenta în mod impersonal cîtă vreme sînt în viață, cînd voi trage să mor, poate chiar cînd voi fi moartă.

Întoarse mașina băgînd-o într-o parcare și opri motorul. Intrară în sat pe jos. Munca luase sfîrșit pe ziua aceea iar strada mare era atît de aglomerată, încît le fu greu să treacă.

— O iau înainte singură, îi anunță Susila. Apoi îi spuse lui Mary Sarojini să fie la spital cam într-o oră. Nu mai devreme. Se întoarse și, croindu-și drum printre grupurile care se plimbau agale, dispăru.

— Preiei comanda acum, spuse Will, zîmbind către copila de lîngă el.

Mary Sarojini încuviință grav și îl luă de mînă.

— Hai să mergem și să vedem ce se întîmplă în piață, zise ea.

— Cîți ani are bunica Lakshmi? întrebă Will în timp ce începeau să-și facă drum de-a lungul străzii aglomerate.

— Nu prea știu, răspunse Mary Sarojini. *Pare* teribil de bătrînă. Dar poate că asta se întîmplă pentru că are cancer.

— Știi ce este cancerul? întrebă el.

Mary Sarojini știa lucrul acesta foarte bine.

— Este ceea ce se întîmplă cînd o parte din tine uită complet de restul ființei și continuă să viețuiască așa cum fac oamenii nebuni – pur și simplu continuă să crească și să crească, de parcă n-ar mai exista nimeni altcineva pe lumea asta. Uneori, poți face ceva în privința asta. Dar în general continuă să crească pînă cînd persoana bolnavă moare.

— Și înțeleg că asta i s-a întîmplat și bunicii tale Lakshmi.

— Iar acum are nevoie de cineva care s-o ajute să moară.

— Mama ta îi ajută des pe oameni să moară?

Copila dădu din cap.

— Se pricepe foarte bine la asta.

— *Tu* ai văzut pe cineva murind?

— Bineînțeles, răspunse Mary Sarojini, evident surprinsă că o astfel de întrebare putea fi pusă. Stai să mă gîndesc. Făcu un calcul în minte. Am văzut cinci oameni murind. Șase, dacă pui la socoteală și bebelușii.

— Eu nu văzusem pe nimeni murind cînd eram de vîrsta ta.

— Nu?

— Doar un cîine.

— Cîinii mor mai ușor decît oamenii. Ei nu vorbesc despre asta înainte.

— Ce părere ai despre... despre oamenii care mor?

— Păi, nu-i nici pe departe la fel de rău ca atunci cînd naști. Asta e groaznic. Sau, cel puțin, *pare* groaznic. Dar apoi îți aduci aminte că nu doare deloc. Au îndepărtat durerea.

— Crezi sau nu, spuse Will, eu n-am văzut niciodată cum se naște un bebeluș.

— Niciodată? Mary Sarojini era uluită. Nici măcar atunci cînd erai la școală?

Will avu viziunea directorului școlii sale, în veșmînt clerical, conducînd trei sute de băieți în haine negre într-un tur al celor-ce-zac-în-spital.

— Nici măcar la școală, spuse el cu voce tare.

— Nu ai văzut niciodată pe cineva murind și nu ai văzut niciodată pe cineva născînd. Cum ai ajuns să cunoști lucrurile?

— La școala la care am mers *eu*, spuse el, n-am ajuns niciodată să cunoaștem lucruri, noi am ajuns să cunoaștem cuvinte.

Copila se uită în sus spre el, își clătină capul și, ridicînd o mînă mică și cafenie, își lovi sugestiv fruntea.

— Ce nebunie! spuse ea. Sau poate că doar profesorii tăi erau proști?

Will rîse.

— Erau educatori luminați la minte, dedicați ideii de *mens sana in corpore sano*[1] și de menținere a sublimei noastre tradiții apusene. Dar între timp, spune-mi ceva. N-ai fost niciodată înspăimîntată?

— De oamenii care nasc?

— Nu, de oamenii care mor. Asta nu te-a speriat?

— Păi, ba da – m-a speriat, spuse ea după un moment de tăcere.

— Și ce-ai făcut?

1. O minte sănătoasă într-un corp sănătos (în lat. în orig.).

— Am făcut ceea ce ne învață să facem – am încercat să descopăr care parte din mine era înspăimîntată și de ce era înspăimîntată.

— Și care anume era?

— Asta. Mary Sarojini își îndreptă un arătător înspre gura deschisă. Cea care vorbește mereu. Mica Domnișoară Trăncănici, așa o numește Vijaya. Ea vorbește întotdeauna despre toate lucrurile neplăcute pe care mi le amintesc, toate lucrurile uriașe, minunate, imposibile pe care îmi imaginez că le pot face. Ea este cea care se înspăimîntă.

— De ce este atît de înspăimîntată?

— Presupun că din cauza faptului că ajunge să vorbească despre toate lucrurile îngrozitoare care i s-ar putea întîmpla. Să vorbească tare sau să vorbească în sinea ei. Dar există și o alta care nu se înspăimîntă.

— Care anume?

— Cea care nu vorbește – care doar privește, ascultă și simte ce se întîmplă înăuntru. Iar uneori, adăugă Mary Sarojini, uneori vede dintr-odată cît de frumos este totul. Nu, e greșit spus. *Ea* vede asta tot timpul, dar eu, nu; nu și dacă mă face ea să observ. Atunci se petrece brusc. Totu-i frumos, frumos, frumos! Pînă și mizeriile cîinelui! arătă ea înspre un exemplar impresionant, aflat aproape de picioarele lor.

Din strada strîmtă ajunseseră în piață. Ultimele raze ale soarelui mai atingeau încă turla sculptată a templului, foișoarele mici și roz de pe acoperișul primăriei; însă aici, în piață, se lăsa amurgul, iar sub marele smochin indian era deja noapte. Pe tejghelele dintre stîlpi și pe corzile care atîrnau negustoresele aprinseseră luminile. În întunericul înfrunzit se aflau insule de formă și culoare și, din non-entitatea abia

vizibilă, degete cu piele cafenie căpătau pentru un moment existență strălucitoare apoi se întorceau la loc în neant. Spațiile dintre clădirile înalte răsunau de o amestecătură de engleză și palaneză, de vorbărie și rîsete, de țipete pe stradă și melodii fluierate, de lătrat de cîine, de croncăneli de papagal. Cocoțate pe unul din foișoarele roz, o pereche de păsări minah făcea apel, neobosită, la atenție și compasiune. Dintr-o bucătărie în aer liber din centrul pieței se ridica miros ademenitor de mîncare pe foc. Ceapă, ardei, șofran, pește la prăjit, prăjituri la copt, orez la fiert – și printre aceste mirosuri puternice, ca o amintire a Țărmului Celălalt, plutea parfumul firav, dulce și pur al ghirlandelor multicolore care erau de vînzare, lîngă fîntînă.

Amurgul se adîncea și deodată, de foarte de sus, lămpile de pe stradă se aprinseră. Strălucitoare și părînd lustruite pe fundalul de cupru rozaliu al pielii unse cu ulei, colierele, inelele și brățările femeilor prindeau viață, cu reflexe scînteietoare. În lumina care cădea de sus, fiecare contur devenea mai dramatic, fiecare formă părea să fie mai substanțială, mai constant prezentă. În orbitele ochilor, sub nas și barbă, umbrele se adînceau. Modelați de lumină și întuneric, sînii tineri creșteau mai plini, iar chipurile bătrînilor erau mai adînc ridate și scofîlcite.

Ținîndu-se de mînă, își croiră drum prin mulțime.

O femeie între două vîrste o salută pe Mary Sarojini, apoi se întoarse înspre Will.

— Dumneata ești omul din afară? întrebă ea.

— De foarte departe din afară, întări el.

Ea îl privi un moment în tăcere, apoi îi zîmbi încurajator și îl lovi ușor peste obraz.

— Tuturor ne pare foarte rău pentru tine, îl asigură ea.

Plecară mai departe, iar acum se treziră la marginea unui grup strîns la baza treptelor spre templu, pentru a asculta un tînăr ce cînta la un instrument cu gîtul lung, ca o lăută, și fredona în palaneză. Declamarea rapidă alterna cu triluri prelungi, aproape ca ale unor păsări, pe o singură vocală, după care urmă o melodie veselă și puternic cadențată care se sfîrși într-un strigăt. Un hohot de rîs izbucni din rîndurile mulțimii. Alte cîteva măsuri, un alt vers sau două recitate și cîntărețul ajunse la acordurile finale. Se auziră aplauze, alte rîsete și un cor de comentarii de neînțeles.

— Ce-i asta? întrebă Will.

— E vorba despre fete și băieți care se culcă unii cu alții, răspunse Mary Sarojini.

— O, înțeleg. Will simți împunsătura unei rușini vinovate; dar privind în jos, la chipul netulburat al copilei, văzu că îngrijorarea lui era neîntemeiată. Era evident că dacă fetele și băieții dormeau împreună era ceva tot așa de la sine înțeles ca mersul la școală, mîncatul de trei ori pe zi – sau moartea.

— Iar partea care i-a făcut să rîdă, continuă Mary Sarojini, a fost cînd a spus că Viitorul Buddha nu va mai trebui să plece de acasă și să se așeze sub un copac Bodhi. Își va afla Iluminarea în timp ce se va afla în pat cu prințesa.

— Crezi că asta-i o idee bună? întrebă Will.

Ea încuviință, dînd din cap cu importanță.

— Va însemna că și prințesa se va ilumina.

— Ai perfectă dreptate, spuse Will. Bărbat fiind, nu mă gîndisem la prințesă.

Cîntărețul din lăută slobozi o înlănțuire ciudată și nefamiliară de acorduri muzicale, la care

adăugă o serie de arpegii și începu să cînte, de data asta în engleză:

Toți vorbesc despre sex; nu lua pe nimeni în serios –
Nici pe curvă, nici pe pustnic, nici pe Pavel, nici pe Freud cel cătrănit.
Iubește – și buzele tale, sînii ei se vor transforma în mod miraculos
În Ei Înșiși, Realitatea și Neantul infinit.

Ușa templului se deschise. Un miros de tămîie se întrepătrunse cu aroma de ceapă și pește prăjit. O femeie bătrînă ieși și își coborî cu mare precauție greutatea nesigură, treaptă cu treaptă.

— Cine au fost Pavel și Freud? întrebă Mary Sarojini în timp ce se îndepărtau.

Will începu cu o scurtă istorisire a păcatului originar și a căii mîntuirii. Copila îl asculta cu atenție concentrată.

— Nu-i de mirare că acest cîntec spune „nu-i lua în serios", trase ea concluzia.

— După care, spuse Will, ajungem la doctorul Freud și la complexul lui Oedip.

— Oedip? repetă Mary Sarojini. Dar ăsta-i numele unui spectacol de marionete. L-am văzut săptămîna trecută și ni-l dau din nou în seara asta. Ai vrea să-l vezi? E drăguț.

— Drăguț? repetă el. Drăguț? Chiar și atunci cînd bătrîna se dovedește a fi mama lui și se spînzură? Chiar și cînd Oedip își scoate ochii?

— Dar nu-și scoate ochii, spuse Mary Sarojini.

— Și-i scoate acolo de unde vin *eu*.

— Nu și aici. Spune doar că are de gînd să-și scoată ochii, iar ea doar încearcă să se spînzure. Sînt convinși să n-o facă.

— De către cine?

— De băiatul și fata din Pala.

— *Ei* cum apar în poveste? întrebă Will.

— Nu știu. Pur și simplu. *Oedip în Pala*, așa se numește piesa. Așa că de ce n-ar fi acolo?

— Și spui că o conving pe Iocasta să nu se sinucidă și pe Oedip să nu-și scoată ochii?

— Exact la țanc. Ea își strecoară funia în jurul gîtului, iar el apucă două țepușe uriașe. Însă băiatul și fata din Pala le spun să nu fie fraieri. La urma urmei, a fost un accident. El nu a știut că bătrînul era tatăl lui. Și, în orice caz, bătrînul a început cearta, l-a lovit în cap și asta l-a făcut pe Oedip să-și piardă cumpătul – nimeni nu-l învățase vreodată dansul marinăresc Rakshasi. Atunci cînd l-au făcut rege, a trebuit să se însoare cu regina bătrînă. Ea era într-adevăr mama lui; dar nici unul dintre ei n-a știut. Și, bineînțeles, tot ce trebuiau să facă atunci cînd au aflat era să pună capăt căsătoriei. Chestia asta legată de faptul că acea căsătorie cu mama lui era motivul pentru care toată lumea trebuia să moară de vreun virus – toate astea erau doar tîmpenii, născocite de o mulțime de oameni proști care nu știau altceva mai bun.

— Doctorul Freud credea că toți băieții chiar vor să se căsătorească cu mamele lor și să-și omoare tatăl. Și invers în cazul fetițelor – *ele* vor să se mărite cu tații lor.

— Care tați și mame? întrebă Mary Sarojini. Avem atîția.

— Te referi la Clubul vostru de Adopție Reciprocă?

— Sînt cîte douăzeci și doi în CAR-ul nostru.

— Cu cît mai mulți, cu-atît mai bine.

— Dar bineînțeles că bietul Oedip n-a avut niciodată un CAR. Și, în plus, l-au învățat toate chestiile alea oribile despre cum se supără

Dumnezeu pe oameni ori de cîte ori fac vreo greșeală.

Își făcură drum prin mulțime și ajunseră apoi la intrarea într-un mic spațiu împrejmuit cu sfoară, în care o sută sau mai bine de spectatori își ocupaseră deja locurile. În capătul mai îndepărtat al țarcului, scena vesel pictată a unui teatru de păpuși strălucea roșie și aurie în lumina puternică a lămpilor. Scoțînd un pumn din mărunțișul pe care i-l dăduse doctorul Robert, Will plăti pentru două bilete. Intrară și se așezară pe o bancă.

Se auzi un gong, cortina micii avanscene se ridică zgomotos și dezvălui fațada palatului regal din Teba, cu stîlpi albi pe un pămînt de un verde crud; deasupra postamentului, o divinitate cu barbă lungă stătea așezată pe un nor. Un preot aidoma zeului, doar că întrucîtva mai scund și nu atît de opulent înveșmîntat, intră dinspre partea dreaptă, făcu o plecăciune către public, apoi se întoarse către palat și strigă „Oedip" pe niște tonuri pițigăiate care păreau în mod comic nepotrivite cu barba profetică. Într-o salvă de trompete, ușa se deschise și, încoronat, eroic tragedian, regele își făcu apariția. Preotul se înclină, marioneta regală îi acordă permisiunea de a vorbi.

— Apleacă urechea la suferințele noastre, chițăi bătrînul.

Regele ciuli urechea și ascultă.

— Aud gemetele muribunzilor, spuse el. Aud țipetele văduvelor, hohotele orfanilor de mamă, murmurele de rugăciune și implorare.

— Implorare! Așa vă vreau! spuse zeitatea din nori, lovindu-se ușor peste piept.

— Aveau un fel de virus, explică în șoaptă Mary Sarojini. Ca gripa asiatică, doar că mult mai rău.

— Repetăm litaniile potrivite, chițăi certăreț bătrînul preot, oferim jertfele cele mai scumpe, am făcut ca toată populația să trăiască în castitate și să se flageleze în fiecare luni, miercuri și vineri. Dar potopul morții se întinde și mai mult, se ridică din ce în ce mai sus. Așa că ajută-ne, Rege Oedip, ajută-ne!

— Doar un zeu poate ajuta.

— I-auzi, i-auzi! strigă zeitatea care trona.

— Dar prin ce mijloace?

— Doar un zeu poate hotărî.

— Corect, rosti zeul în *basso profundo*[1], absolut corect.

— Creon, fratele soției mele, a plecat să consulte oracolul. Cînd se va întoarce – cît de curînd, ar trebui – vom ști ce ne sfătuiește cerul.

— Ce anume poruncește cerul, la dracu'! îl corectă *basso profundo*.

— Oamenii au fost vreodată *chiar* atît de proști? întrebă Mary Sarojini, în timp ce publicul rîdea.

— Fără îndoială, o asigură Will.

Un fonograf începu să cînte marșul funebru din *Saul*.

De la stînga la dreapta, o procesiune de jeluitori îmbrăcați în mantii negre, care duceau niște coșciuge învelite în pînzeturi, străbătu încet partea din față a scenei, marionetă după marionetă – și imediat ce grupul dispărea prin dreapta, apărea din nou prin stînga. Procesiunea părea fără sfîrșit, cadavrele, nenumărate.

— Mort, spuse Oedip privindu-i cum trec. Și alt mort. Și iarăși altul, altul.

1. Cu o voce foarte joasă (în it. în orig.).

— Să le fie de învățătură! interveni *basso profundo*. O să te învăț eu să fii slugarnic.

Oedip continuă:

Coșciugul soldatului, cel al femeii ușoare;
pruncul rece ca gheața
Strîns la durerea sînului nesupt; tineri îngroziți
Îndepărtîndu-se de chipul negru și umflat
Care de pe perna-i scăldată în lumina lunii
odinioară și-a-nălțat privirea,
În așteptarea sărutărilor. Morți, cu toții morți,
Jeliți de cei ce în curînd nu vor mai fi, ca și
de cei ce-s osîndiți.
Purtați, cu pasul îndărătnic, către temuta
Grădină de chiparoși, acolo unde acel hău imens
Se cască pentru a-i primi, putred mirositori
pînă la lună.

În timp ce vorbea, alte două marionete, un băiat și o fată înveșmîntați în veșminte palaneze vesele, intrară prin dreapta și, mișcîndu-se în direcția opusă jeluitorilor în mantii negre, își ocupară locurile, luați de braț, în fundul scenei și puțin spre stînga față de centru. Atunci cînd Oedip termină, băiatul spuse:

Dar noi ne îndreptăm spre grădini trandafirii
În timp ce absurdul
Rit apocaliptic evocă în minte
Infinitul imanent
Din pielea roasă și carnea putrezindă.

— Dar cum rămîne cu Mine? bombăni *basso profundo* din înalt. Se pare că uitați că eu sînt Cel Prea Un Alt.

Fără sfîrșit, procesiunea în negru continua să treacă alene către cimitir. Însă acum marșul

funebru fu întrerupt la mijlocul frazei. Muzica făcu loc unei singure note adînci – tuba și basul dublu –, prelungită la infinit.

— Ascultați! Zumzetul, povara nesfîrșită.

La unison cu instrumentele nevăzute, jeluitorii începură să cînte: „Moarte, moarte, moarte, moarte"...

— Dar viața are mai mult decît o singură notă, spuse băiatul.

— Viața, interveni fata, poate cînta și în registrul jos, și în cel înalt.

— Zumzetul vostru neîncetat, de moarte, servește doar la a face muzica mai bogată.

— O muzică mai bogată, repetă fata.

Și după aceste cuvinte, tenor și soprană, începură să brodeze un arabesc de sunete împletite, după cîte se părea, în jurul axului lung și rigid al basului din fundal.

Zumzetul și cîntul se stinseră treptat pînă amuțiră; ultimul dintre jeluitori dispăru, iar băiatul și fata din prim-plan se retraseră într-un colț, acolo unde puteau continua să se sărute nestingheriți.

Se auzi o altă salvă de trompete și, obez, învești mîntat într-o tunică purpurie, intră Creon, abia sosit din Delphi și aducînd răspunsurile oracolului. În următoarele cîteva minute, dialogul se desfășură în întregime în palaneză, iar Mary Sarojini trebui să facă pe traducătorul:

— Oedip îl întreabă ce a spus Zeul; iar celălalt răspunde că Zeul a spus că totul se datora unui om care îl ucisese pe regele bătrîn, cel dinaintea lui Oedip. Nimeni nu-l prinsese vreodată, iar omul mai locuia încă la Teba și virusul care-i ucidea pe toți fusese trimis de Zeu drept pedeapsă – asta zice Creon că i s-a spus. Nu știu de ce trebuiau pedepsiți toți oamenii aceștia

care nu făcuseră nimic nimănui; dar asta zice el că i-a spus Zeul. Iar molima nu se va sfîrși pînă cînd nu-l vor prinde pe omul care l-a ucis pe regele bătrîn și nu-l vor alunga din Teba. Și, bineînțeles, Oedip spune că va face tot ce îi stă în putere ca să-l găsească pe acel om și să-l alunge.

Din colțul său aflat în spatele scenei, băiatul începu să declame, de data aceasta în engleză:

Zeul, cu atît mai zeu atunci cînd sublim de vag se-arată
Rostește, cînd vorba-i e banală, gogomănii din cele mai nesfinte, fără har.
„Vă pocăiți", El urlă, „căci molima Păcatul o provoacă."
Noi spunem însă: „Mizeria-i de vină – spălați-vă așadar".

În vreme ce audiența încă mai rîdea, un alt grup de jeluitori apăru din părțile laterale și străbătu agale scena.

— *Karuna*, rosti fata din prim-plan, compasiune. Suferința prostului este la fel de reală ca oricare altă suferință.

Simțind o atingere pe braț, Will se întoarse și se trezi privind chipul frumos și bosumflat al lui Murugan.

— Te-am căutat peste tot, spuse el nervos, ca și cînd Will se ascunsese dinadins, doar ca să-l enerveze. Vorbi atît de tare, încît multe capete se întoarseră și li se atrase atenția să facă liniște.

— Nu erai la doctorul Robert, nu erai nici la Susila, continuă să se plîngă băiatul, în ciuda protestelor.

— Liniște, liniște...

— Liniște! se auzi strigătul cutremurător al lui *basso profundo* din nori. Lucrurile au ajuns în punctul drăguț în care Zeul pur și simplu nu se mai aude pe Sine vorbind, adăugă vocea bombănind.

— Auzi, auzi, spuse Will, alăturîndu-se rîsetelor generale. Se ridică și, urmat de Murugan și de Mary Sarojini, merse șchiopătînd pînă la ieșire.

— Nu voiai să vezi finalul? întrebă Mary Sarojini. Chiar ar fi trebuit să aștepți, îi spuse ea lui Murugan pe un ton de reproș.

— Vezi-ți de treaba ta! se răsti Murugan.

Will își așeză o mînă pe umărul copilei.

— Din fericire, spuse el, felul în care mi-ai povestit finalul a fost atît de viu, încît nu mai trebuie să-l văd cu ochii mei. Și, bineînțeles, adăugă el ironic, Înălțimea Sa trebuie să fie întotdeauna mai presus de toate.

Murugan scoase un plic din buzunarul pantalonilor albi de mătase care o vrăjiseră în așa măsură pe asistenta cea micuță și i-l înmînă lui Will.

— De la mama. E urgent, adăugă el.

— Ce frumos miroase! comentă Mary Sarojini adulmecînd mireasma pătrunzătoare de lemn de santal care învăluia misiva lui Rani.

Will despături trei coli de hîrtie albastre ca cerul, împodobite în relief cu cinci lotuși aurii sub o coroană princiară. Cîte sublinieri, ce abundență de majuscule! Începu să citească.

Ma Petite Voix, cher Farnaby, avait raison[1] – ca de obicei! Mi s-a spus în repetate rînduri ce anume îi este predestinat Prietenului Nostru Comun să facă pentru mica noastră Pala și

1. Vocea mea cea Mititică, dragă Farnaby, avea dreptate (în fr. în orig.).

(prin sprijinul financiar cu care Pala îi va permite să contribuie la Cruciada Spiritului) pentru LUMEA ÎNTREAGĂ. Așa că, atunci cînd i-am citit telegrama (care a sosit acum cîteva minute prin intermediul credinciosului Bahu și al colegului său diplomat din Londra), n-a fost NICI o surpriză să aflăm că Lordul A. ți-a acordat dumitale *Puteri Depline* (și, se înțelege de la sine, FONDURILE NECESARE) pentru a negocia în numele său – în numele *nostru*; pentru că avantajul său este și al dumitale, al meu și (din moment ce în felul nostru diferit cu toții sîntem Cruciați) al SPIRITULUI!!

Dar sosirea telegramei Lordului A. nu este singura veste pe care vreau să ți-o împărtășesc. Evenimentele (așa cum am aflat de la Bahu în după-amiaza aceasta) se *precipită* înspre Mărețul Punct Culminant al Istoriei Palaneze – se precipită mult mai grabnic decît crezusem eu înainte că ar fi posibil. Din motive parțial politice (nevoia de a compensa o scădere recentă a popularității Colonelului Dipa), parțial Economice (poverile Apărării sînt prea apăsătoare pentru a fi purtate doar de Rendang) și parțial Astrologice (zilele acestea, spun Specialiștii, sînt favorabile în mod *excepțional* unui risc asumat în colaborare de Berbeci – eu și Murugan – și de acel Scorpion *tipic*, Colonelul Dipa), s-a hotărît să se accelereze o Acțiune inițial planificată pentru noaptea eclipsei de lună din noiembrie. Avînd în vedere toate acestea, este esențial ca noi trei să ne întîlnim *fără zăbavă* pentru a hotărî ce trebuie Făcut în aceste Circumstanțe noi și rapid schimbătoare, pentru a ne promova interesele speciale, materiale și Spirituale.

Așa-numitul „Accident" care te-a adus pe țărmurile noastre în acest Moment critic a fost De-a Dreptul Providențial, trebuie să recunoști. Nu ne rămîne decît să colaborăm, în calitate de Cruciați devotați, cu acea PUTERE divină care s-a pogorît atît de fără de tăgadă asupra Cauzei noastre. Așa că VINO IMEDIAT! Murugan este cu mașina și te va aduce la modestul nostru Bungalou, acolo unde, te asigur, dragul meu Farnaby, vei beneficia de o întîmpinare *foarte* călduroasă a celei care semnează *bien sincèrement vôtre*[1], Fatima R.

Will împături cele trei coli de hîrtie albastră parfumată și le puse la loc în plicul lor. Chipul îi era lipsit de orice expresie, dar în spatele acestei măști a indiferenței era foarte nervos. Nervos pe acest băiat lipsit de maniere din fața lui, atît de răpitor în pantalonii lui albi de mătase, atît de respingător în prostia lui rîzgîiată. Nervos, în momentul în care simți din nou parfumul scrisorii, pe acea femeie-monstru grotesc care începuse prin a-și distruge fiul, în numele dragostei materne și al castității, iar acum îl împingea, în numele lui Dumnezeu și al unui grup pestriț de Maeștri Înălțați, să devină un cruciat spiritual lansator de bombe, sub flamura petrolieră a lui Joe Aldehyde. Nervos, mai presus de toate, pe el însuși, pentru că se încurcase atît de nesăbuit cu acest cuplu ridicol de sinistru în Dumnezeu știe ce fel de complot dezgustător împotriva tuturor virtuților umane în care refuzul lui de a accepta un răspuns afirmativ nu-l împiedicase niciodată să creadă și după care să tînjească (și cu cîtă pasiune!).

1. A dumitale (în fr. în orig.).

— Ei, mergem? spuse Murugan pe un ton plin de încredere îngîmfată. În mod evident, presupunea ca axiomatic faptul că supunerea trebuie în mod imperios să fie totală și fără ezitare, atunci cînd Fatima R. rostește o poruncă.

Simțind nevoia să-și mai acorde un mic răgaz pentru a se calma, Will nu răspunse imediat. În schimb, se întoarse pentru a privi marionetele aflate acum la distanță. Iocasta, Oedip și Creon erau așezați pe treptele palatului, așteptînd probabil sosirea lui Tiresias. Deasupra, Basso Profundo trăgea un pui de somn. Un grup de jeluitori în mantii negre traversau scena. Aproape de luminile rampei, băiatul din Pala începuse să declame în versuri albe:

Lumină și Compasiune, spunea el,
Lumină și Compasiune – cît de nespus de
Simplă e Esența noastră! Însă ce-i simplu a tot așteptat,
Veac după veac, subtilități care să-i fie de-ajuns
Pentru a-și cunoaște Unicitatea în diversitate, Totul,
Aici, acum, Realitatea lor din ficțiune; a așteptat și încă
Mai așteaptă la granița absurdului, pe nemărginiri
Împletite lejer – patima cu
Milostenia, adevărul cu funcția rinichiului, frumusețe
Și chil, bilă, spermă și Dumnezeu cu cina, Dumnezeu
Și cu absența cinei sau cu sunetul de clopote
Năvalnic – unu, doi, trei – în urechi lipsite de somn.

Urmă o înlănțuire de corzi ciupite, apoi nota prelungă a unui flaut.

— Mergem? repetă Murugan.

Dar Will ridică mîna pentru a cere liniște. Marioneta-fată se mișcase spre centrul scenei și cînta:

Gîndul se naște din cele de trei ori cîte un miliard
De celule ale creierului, îndreptate spre lume,
Ca niște miliarde de jocuri de biliard
Cunoscute drept Credință și-Ndoială după nume.

Credința mea, din ale lor ciocniri năvalnice.
Logica mea, din ale lor enzime;
Epinefrina lor roz, viziunile mele lăuntrice;
Epinefrina lor albă, ale mele crime.

De vreme ce eu sînt dispunerea
Lui zece la puterea de nouă ori trei[1]
Orice atom, chiar în singurătatea-i
Spune ceva despre ființa mea.

Pierzîndu-și orice răbdare, Murugan îl prinse pe Will de braț și îl ciupi puternic.

— Vii? strigă el.

Will se întoarse nervos.

— Ce dracu' crezi că faci, nebunule? Își smuci brațul din strînsoarea băiatului.

Intimidat, Murugan își schimbă tonul.

— Voiam doar să știu dacă ești gata să mergi la mama.

— Nu sînt gata, răspunse Will, pentru că nu am de gînd să merg.

— Nu mergi? strigă Murugan pe un ton de uimire neîncrezătoare. Dar te așteaptă, ea...

1. Specialiștii sînt de părere că organismul uman are un număr de atomi de 10 la puterea 28.

— Spune-i mamei tale că-mi pare foarte rău, dar am o altă întîlnire stabilită dinainte. Cu cineva care este pe moarte, adăugă Will.

— Dar e ceva înspăimîntător de important.

— La fel este și moartea.

Murugan își coborî vocea.

— Se întîmplă ceva, șopti el.

— Nu te aud, strigă Will prin zgomotele amestecate ale mulțimii.

Murugan se uită temător împrejurul lui, apoi riscă o șoaptă oarecum mai apăsată:

— Se întîmplă ceva, ceva groaznic.

— La spital se întîmplă ceva încă și mai groaznic.

— Tocmai am auzit... începu Murugan. Privi iarăși în jurul lui, apoi clătină din cap: Nu, nu pot să-ți spun, nu aici. De-asta *trebuie* să vii la bungalou. *Acum*. Nu avem timp de pierdut.

Will își privi ceasul.

— Nu-i timp de pierdut, rosti el în ecou și, întorcîndu-se înspre Mary Sarojini, adăugă: Trebuie să plecăm. Încotro?

— Îți voi arăta, spuse ea și porniră ținîndu-se de mînă.

— Așteaptă, imploră Murugan, așteaptă! Apoi, în timp ce Will și Mary Sarojini își urmau drumul, alergă în urma lor, ferindu-se din calea mulțimii. Ce să-i spun? se tîngui el în spatele lor.

Groaza băiatului era comică și dezgustătoare. În mintea lui Will, furia făcu loc veseliei. Rîse cu poftă.

— *Tu* ce i-ai spune, Mary Sarojini? întrebă el.

— I-aș spune exact ce s-a întîmplat, spuse copila. Vreau să zic, dacă ar fi mama *mea*. Dar, pe de altă parte, adăugă ea după ce mai cugetă,

mama mea nu e Rani. Își ridică privirea înspre Murugan. Tu faci parte din vreun CAR? întrebă ea.

Bineînțeles că nu. Pentru Rani, pînă și ideea unui Club de Adopție Reciprocă era o blasfemie. Doar Dumnezeu putea crea o Mamă. Cruciata Spirituală voia să fie singură cu victima ei încredințată de Dumnezeu.

— Nici un CAR... Mary Sarojini clătină din cap. E groaznic! Ai fi putut să mergi și să stai cîteva zile cu una dintre celelalte mame.

Încă îngrozit că urma să fie nevoit să-i spună unicei sale mame că misiunea lui eșuase, Murugan începu să trăncănească întruna isteric pe o nouă variațiune a vechii teme.

— Nu știu ce va spune, repeta el. Nu știu ce va spune.

— Nu există decît o singură cale de a afla ce va spune, îi zise Will. Du-te acasă și ascultă.

— Vino cu mine, imploră Murugan. Te rog! Se încleștă de brațul lui Will.

— Ți-am spus să nu mă atingi. Mîna încleștată se retrase în grabă. Will zîmbi din nou: E mai bine! Își ridică toiagul într-un gest de rămas-bun. *Bonne nuit, Altesse!*[1] Apoi, foarte bine dispus, îi spuse lui Mary Sarojini: Arată drumul, MacPhail.

— Te prefăceai? întrebă Mary Sarojini. Sau erai cu adevărat furios?

— Și cît de tare! o asigură el. Apoi își aminti ceea ce văzuse în sala de sport a școlii. Fredonă notele de început ale dansului marinăresc Rakshasi și izbi trotuarul cu toiagul său cu vîrf metalic.

— Ar fi trebuit să bat din picior?

— Poate c-ar fi fost mai bine.

1. Noapte bună, Alteță! (în fr. în orig.).

— Crezi?

— O să te urască imediat ce n-o să-i mai fie frică.

Will strînse din umeri. Nu-i păsa cîtuși de puțin. Dar pe măsură ce trecutul se îndepărta și viitorul se apropia, pe măsură ce lăsau în urmă felinarele boltite ale pieței și urcau pe strada întunecoasă ce șerpuia pînă la spital, starea de spirit începu să i se schimbe. „Arată drumul, MacPhail" – dar înspre ce și dincolo de ce? Înspre o altă manifestare a Groazei Absolute și dincolo de orice speranță legată de acel an binecuvîntat de libertate pe care Joe i-l promisese. L-ar fi putut obține atît de ușor și (din moment ce Pala era oricum condamnată) nu atît de imoral sau de josnic. Era acum nu numai dincolo de speranța libertății; ci și – iar asta părea destul de posibil, dacă Rani i se plîngea lui Joe Aldehyde și dacă Joe se supăra suficient de tare – dincolo de orice alte șanse viitoare legate de sclavia bine plătită ca spectator de execuții profesionist. Să se întoarcă, să încerce să-l găsească pe Murugan, să-i ofere scuzele sale, să facă orice i-ar fi poruncit femeia aceea groaznică? La o sută de metri în susul străzii, se puteau vedea luminile spitalului strălucind printre pomi.

— Hai să ne odihnim o clipă, spuse el.

— Ai obosit? întrebă îngrijorată Mary Sarojini.

— Puțin.

Se întoarse și, sprijinindu-se în toiag, privi în jos spre piață. În lumina felinarelor boltite, primăria strălucea, roz, ca o cană monumentală cu șerbet de zmeură. Pe turla templului vedea, friză după friză, haosul exuberant al sculpturii indiene – elefanți și Bodhisattva, demoni, fete supranaturale cu sîni și funduri enorme, Shiva dănțuitori, șiruri de Buddha trecuți și viitori, în

extaz tăcut. Mai jos, în spațiul dintre șerbet și mitologie, forfotea mulțimea, iar undeva în mulțime se afla un chip bosumflat și o pereche de pantaloni albi de mătase. Să se întoarcă? Ar fi fost lucrul cel mai înțelept, mai sigur, mai prudent, pe care l-ar fi putut face. Dar o voce interioară – nu mititică, precum cea auzită de Rani, ci severă – strigă: „Josnic! Josnic!" Conștiință? Nu. Moralitate? Doamne ferește! Ci mizerie peste măsură, urîțenie și vulgaritate dincolo de obligațiile datoriei – toate astea erau lucruri la care, ca om înzestrat cu bun-simț, nu puteai fi părtaș.

— Ei, mergem? îi zise lui Mary Sarojini.

Intrară în holul spitalului. Asistenta de la recepție avea un mesaj pentru ei de la Susila. Mary Sarojini trebuia să meargă direct la casa doamnei Rao, unde ea și Tom Krishna aveau să-și petreacă noaptea. Domnul Farnaby era rugat să meargă imediat la salonul 34.

— Pe aici, spuse asistenta și-i ținu deschisă o ușă batantă.

Will păși înăuntru. Reflexul condiționat al politeții i se activă automat.

— Mulțumesc, spuse el și zîmbi. Dar înaintă șchiopătînd înspre viitorul de temut, cu o senzație de greață în stomac.

— Ultima ușă pe stînga, spuse asistenta. Ea trebuia acum să se-ntoarcă la biroul de recepție din hol. Așa că o să vă las să mergeți singur, adăugă atunci cînd ușa se închidea în urma ei.

Singur, repetă el în sinea lui, singur – iar viitorul de temut era identic cu trecutul care îl bîntuia, Groaza Absolută era în afara timpului și ubicuă. Acest coridor lung, cu pereții lui vopsiți în verde, era exact același coridor de-a lungul căruia, cu ceva timp în urmă, mersese

către încăperea mică în care Molly zăcea pe moarte. Coșmarul se repeta. Condamnat dinainte și conștient, se mișcă înspre groaznica sa adeverire. Moartea, încă o altă viziune a morții.

Treizeci și doi, treizeci și trei, treizeci și patru... Bătu la ușă și aștepta, ascultîndu-și bătăile inimii. Ușa se deschise și se trezi față în față cu micuța Radha.

— Susila te așteaptă, șopti ea.

Will o urmă în încăpere. Ocolind un paravan, zări profilul Susilei proiectat de lumina unei lămpi, un pat înalt, un chip întunecat și slăbit așezat pe o pernă, niște brațe care nu mai erau decît oase acoperite de pergament, niște mîini aidoma unor gheare. Încă o dată Groaza Absolută. Scuturat de un fior, se îndepărtă. Radha îl conduse pînă la un scaun de lîngă fereastra deschisă. Se așeză și închise ochii – îi închise fizic în fața prezentului dar, prin însuși actul acesta, îi deschise lăuntric asupra acelui trecut detestat pe care i-l reamintise prezentul. Se afla acolo, în cealaltă încăpere, cu mătușa Mary. Sau mai degrabă cu persoana care fusese odată mătușa Mary, dar care acum era cineva care cu greu putea fi recunoscut – cineva care nici măcar nu auzise vreodată de mila și curajul care fuseseră însăși esența ființei mătușii Mary; cineva plin de ură egală față de toți cei care se apropiau de ea, scîrbindu-se de ei, oricare ar fi fost aceștia, pur și simplu pentru că ei nu aveau cancer, pentru că nu aveau dureri, pentru că nu fuseseră condamnați să moară înainte de vreme. Și la invidia aceasta malefică față de sănătatea și fericirea altor oameni se adăugase o autocompătimire amară, arțăgoasă, o disperare jalnică. „De ce mie? De ce a trebuit să mi se întîmple mie?"

Auzea vocea ascuțită și nemulțumită, vedea chipul pătat de lacrimi și schimonosit. Singura persoană pe care o iubise vreodată cu adevărat sau o admirase din toată inima. Și totuși, în degradarea ei, se surprinsese disprețuind-o, urînd-o de-a dreptul.

Ca să scape de trecut, redeschise ochii. O văzu pe Radha așezată pe podea, cu picioarele încrucișate și dreaptă, în poziție de meditație. Pe scaunul ei de lîngă pat, Susila părea să fie cuprinsă de aceeași nemișcare concentrată. Privi chipul de pe pernă. Și acela era nemișcat, cu o seninătate care aproape ar fi putut fi calmul înghețat al morții. Afară, în întunericul desișului, un păun țipă brusc. Intensificată prin contrast, tăcerea care urmă părea să devină mai încărcată de înțelesuri misterioase și înspăimîntătoare.

— Lakshmi, spuse Susila așezîndu-și mîna pe brațul veștejit al bătrînei. Lakshmi, spuse ea din nou, mai tare, dar chipul atins de calmul morții rămase impasibil. Nu trebuie să adormi.

Să nu adoarmă? Dar pentru mătușa Mary somnul – somnul artificial care urma injecțiilor – fusese singurul răgaz între autoflagelările autocompătimirii și ale fricii tot mai mari.

— Lakshmi!

Chipul se trezi la viață.

— Nu dormeam cu adevărat, șopti bătrîna. Doar că sînt atît de slăbită. Mi se pare că plutesc.

— Dar trebuie să fii aici, spuse Susila. Trebuie să știi că ești aici. Tot timpul. Mai strecură încă o pernă sub umerii femeii bolnave și se întinse după o sticlă cu săruri aromate care se afla pe noptieră.

Lakshmi mirosi, deschise ochii și-și ridică privirea înspre chipul Susilei.

— Uitasem cît de frumoasă ești, spuse ea. Însă Dugald a avut întotdeauna bun-gust. Umbra unui zîmbet strengar îi apăru un moment pe chipul descărnat. Ce crezi, Susila? adăugă ea după o clipă și pe un alt ton. Îl vom revedea? Vreau să zic, acolo?

În tăcere, Susila mîngîie mîna bătrînei. Apoi, zîmbind dintr-odată, spuse

— Cum ar fi răspuns oare Bătrînul Raja la această întrebare? *„Crezi că «noi» (deschid și închid ghilimelele) «îl» (deschid și închid ghilimelele) vom mai vedea «acolo» (deschid și închid ghilimelele)?“*

— Dar tu ce crezi?

— Cred că am ieșit cu toții din aceeași lumină și ne întoarcem cu toții în aceeași lumină.

Vorbe, gîndea Will, vorbe, vorbe, vorbe. Cu un efort, Lakshmi ridică o mînă și arătă acuzator înspre lampa de pe noptieră.

— Îmi bate în ochi, șopti ea.

Susila își desfăcu eșarfa roșie, din mătase, legată în jurul gîtului și o așeză peste abajurul de hîrtie al lămpii. Din albă și necruțător revelatoare, lumina deveni la fel de palidă, cald rozalie, la fel ca reflexele aruncate pe patul boțit al lui Babs, ori de cîte ori reclama la Porter's Gin se profila în roșu intens, se trezi Will gîndindu-se.

— E mult mai bine, spuse Lakshmi și închise ochii. Apoi, după o lungă tăcere, începu să zică: Lumina, lumina. E din nou aici. Apoi, după o altă pauză: O, ce minunat, șopti ea în cele din urmă, ce minunat! Deodată clipi și-și mușcă buza.

Susila cuprinse mîna bătrînei cu mîinile amîndouă.

— Doare rău? întrebă ea.

— Ar durea rău, explică Lakshmi, dacă ar fi cu adevărat durerea *mea*. Dar într-un fel anume, nu este. Durerea este aici; dar eu sînt altundeva. E cam ceea ce descoperim prin medicamentul-*moksha*. Nimic nu ne aparține cu adevărat. Nici măcar durerea.

— Lumina e tot aici?

Lakshmi clătină din cap.

— Și privind în urmă, îți pot spune exact cînd anume a dispărut. A dispărut atunci cînd am început să vorbesc despre faptul că durerea nu este cu adevărat a mea.

— Și totuși, ceea ce spuneai era bine.

— Știu – dar o *rosteam*. Umbra unui vechi obicei de a afișa o expresie ștrengărească ireverențioasă străbătu iarăși fugar chipul lui Lakshmi.

— La ce te gîndești? întrebă Susila.

— La Socrate.

— La Socrate?

— Palavre, palavre, palavre – chiar și atunci cînd a înghițit cucuta aia. Să nu mă lași să vorbesc, Susila. Ajută-mă să ies din propria mea lumină.

— Îți aduci aminte anul trecut, începu Susila după un moment de tăcere, cînd am urcat cu toții la vechiul templu al lui Shiva de deasupra Stațiunii la Mare Altitudine? Tu, Robert, Dugald, eu și cei doi copii – își aduci aminte?

Lakshmi zîmbi cu plăcere amintindu-și.

— Mă gîndesc mai ales la priveliștea dinspre partea de vest a templului – priveliștea mării. Albastră, verde, purpurie, iar umbrele norilor erau ca cerneala. Și norii înșiși – zăpadă, plumb, cărbune, satin. Și în timp ce priveam, ai pus o întrebare. Îți amintești, Lakshmi?

— Despre Lumina Pură?

— Despre Lumina Pură, confirmă Susila. De ce oare oamenii vorbesc despre Cuget în termeni de Lumină? Asta pentru că au văzut strălucirea soarelui și au găsit-o atît de frumoasă, încît pare normal să identifice Natura Buddha cu cea mai limpede dintre toate Luminile Pure? Sau oare consideră frumoasă strălucirea soarelui deoarece, conștient sau inconștient, au avut revelații ale Cugetului sub forma Luminii chiar de cînd s-au născut? Eu am fost cea care a răspuns prima, spuse Susila, zîmbind pentru sine. Și pentru că tocmai citisem ceva scris de un behaviorist american, nu am stat să mă gîndesc, ți-am servit pur și simplu „punctul de vedere științific": oamenii apropie Cugetul (oricare ar fi *acesta*) de halucinațiile luminii pentru că au privit o mulțime de apusuri de soare și le-au găsit cu adevărat impresionante. Dar Robert și Dugald nici n-au vrut să audă. Lumina Pură, au insistat ei, este cea mai importantă. Ești nebun după apusurile de soare pentru că apusurile îți amintesc de ceea ce se petrece dintotdeauna, fie c-o știi sau nu, înăuntrul capului tău și în afara spațiului și timpului. Ai fost de acord cu ei, Lakshmi – îți amintești? Ai spus, „aș vrea să fiu de partea ta, Susila, chiar și numai pentru că nu e bine ca bărbații aceștia ai noștri să aibă dreptate *întotdeauna*. Dar în cazul acesta – cu siguranță este destul de evident – în cazul acesta chiar *au* dreptate". Bineînțeles că aveau dreptate și bineînțeles că eu greșeam amarnic. Și, nu-i nevoie să mai spun, tu știai răspunsul bun înainte de a pune întrebarea.

— N-am *știut* niciodată nimic, scînci Lakshmi. Eu doar *vedeam*.

— Îmi amintesc că-mi spuneai că vezi Lumina Pură, spuse Susila. Ai vrea să-ți amintesc de ea?

Femeia bolnavă încuviinţă, dînd din cap.

— Cînd aveai opt ani, spuse Susila, atunci a fost prima dată. Aşezat pe o frunză, un fluture portocaliu îşi deschidea şi-şi închidea aripile în lumina soarelui – şi dintr-odată s-a aprins Lumina Pură a Realităţii pure care strălucea prin ea, ca un alt soare.

— Mult mai strălucitoare decît soarele, şopti Lakshmi.

— Însă mult mai blîndă. Poţi să priveşti Lumina Pură fără să fii orbit. Şi acum, aminteşte-ţi: un fluture pe o frunză verde, care-şi deschide şi-şi închide aripile – iar Natura Buddha este pe deplin prezentă, este Lumina Pură, care străluceşte mai puternic decît soarele. Şi nu aveai decît opt ani.

— Ce făcusem ca să merit asta?

Will se trezi amintindu-şi de seara aceea, cam cu o săptămînă înainte de moartea ei, cînd mătuşa Mary vorbise despre momentele minunate pe care le trăiseră împreună în căsuţa ei din apropiere de Arundel, unde Will îşi petrecuse partea cea mai frumoasă a tuturor vacanţelor sale. Afumînd cuiburile de viespi cu foc şi sulf, făcînd picnicuri pe dealuri sau sub mesteceni. Şi apoi cîrnaţii de la Bognor, ţiganca prezicătoare care profeţise că va ajunge ministru de Finanţe, ţîrcovnicul în haină neagră, cu nasul roşu, care-i dăduse afară din catedrala Chichester pentru că rîseseră prea mult. „Am rîs prea mult", repetase mătuşa Mary cu amărăciune. *„Am rîs* prea mult"...

— Iar acum, spuse Susila, gîndeşte-te la priveliştea de la Templul lui Shiva. Gîndeşte-te la acele lumini şi la umbrele de pe mare, la spaţiile albastre dintre nori. Gîndeşte-te la toate astea şi apoi încetează să te mai gîndeşti. Încetează,

aşa încît non-Gîndul să poată pătrunde. Lucrurile în Neant. Neantul în Realitate. Realitatea din nou în Lucruri, în propriul tău cuget. Aminteşte-ţi ce se spune în Sutra: „Conştiinţa ta care străluceşte, goală, nedespărţită de marele Trup al Strălucirii, nu se supune nici naşterii, nici morţii, ci este aidoma Luminii nepieritoare, Buddha Amitabha".

— Aidoma luminii, repetă Lakshmi. Şi totuşi, s-a făcut iarăşi întuneric.

— E întuneric pentru că te străduieşti prea mult, şopti Susila. Întuneric pentru că vrei să fie lumină. Aminteşte-ţi ce obişnuiai să-mi spui cînd eram mică. „Uşurel, copilă, uşurel. Trebuie să înveţi să faci totul uşurel. Gîndeşte uşurel, acţionează uşurel, simte uşurel. Da, simte uşurel, chiar dacă simţi profund. Pur şi simplu lasă lucrurile să se întîmple uşurel şi fă-le faţă uşurel". Eram absurd de serioasă pe vremea aceea, aşa o mironosiţă mică, lipsită de umor. Uşurel, uşurel – a fost cel mai bun sfat pe care mi l-ai dat vreodată. Ei bine, acum o să-ţi spun acelaşi lucru, Lakshmi... Uşurel, draga mea, uşurel. Chiar şi atunci cînd e vorba de moarte. Nimic apăsător, ameninţător sau emfatic. Fără retorică, fără tremolouri, fără personalitatea conştientă de sine care pune în scenă faimoasa imitaţie a lui Cristos, a lui Goethe sau a Micuţei Nell[1]. Şi, bineînţeles, fără teologie, fără metafizică. Doar realitatea morţii şi realitatea Luminii Pure. Aşa că aruncă-ţi bagajul şi mergi mai înainte. Sînt nisipuri mişcătoare peste tot în jurul tău, care-ţi trag picioarele, încercînd să te tragă în jos înspre frică, autocompătimire şi disperare.

1. Personaj din poezia *Înmormîntarea micuţei Nell* de Charles Dickens.

Din cauza asta trebuie să păşeşti atît de uşurel. Uşurel, draga mea. Pe vîrful picioarelor; şi fără bagaj, nici măcar o geantă uşoară. Total neîmpovărată.

Total neîmpovărată... Will se gîndi la sărmana mătuşă Mary care se afunda cu fiecare pas din ce în ce mai adînc în nisipurile mişcătoare. Din ce în ce mai adînc pînă cînd, zbătîndu-se şi protestînd pînă în ultima clipă, coborîse, complet şi pentru totdeauna, în Groaza Absolută. Privi din nou chipul supt de pe pernă şi văzu că zîmbea.

— Lumina, veni şoapta răguşită, Lumina Pură. E aici, laolaltă cu durerea, în ciuda durerii.

— Şi *tu* unde eşti? întrebă Susila.

— Acolo, în colţ, încercă să arate Lakshmi, dar mîna ridicată îi tremură şi căzu inertă pe cuvertură. Mă văd acolo. Iar ea îmi poate vedea trupul pe pat.

— Ea vede lumina?

— Nu. Lumina este aici, unde este şi trupul meu.

Uşa salonului se deschise fără zgomot. Will întoarse capul tocmai la timp pentru a vedea silueta pirpirie a doctorului Robert ieşind din spatele paravanului, în amurgul roşiatic.

Susila se ridică şi-l conduse la locul ei de lîngă pat. Doctorul Robert se aşeză şi, aplecîndu-se, luă mîna soţiei sale într-una din mîinile sale, iar pe cealaltă o aşeză pe fruntea ei.

— Eu sînt, şopti el.

— În sfîrşit...

Căzuse un pom, explică el, peste linia telefonică. Orice cale de comunicare cu Staţiunea de la Mare Altitudine fusese întreruptă, cu excepţia drumului. Trimiseseră un mesager cu o maşină, iar maşina se stricase. Se pierduseră

mai mult de două ore. Dar slavă cerului, încheie doctorul Robert, iată-mă, în sfîrşit.

Femeia muribundă oftă adînc, deschise ochii o clipă şi-l privi cu un zîmbet, apoi îi închise din nou.

— Ştiam că o să vii.

— Lakshmi, spuse el uşor. Lakshmi. Îşi trecu vîrful degetelor peste fruntea zbîrcită, iar şi iar. Micuţa mea iubită. Lacrimile îi curgeau pe obraji, dar vocea îi era fermă; vorbea cu puterea tandreţei, nu cu slăbiciune.

— Nu mai sînt acolo, şopti Lakshmi.

— Era acolo, în colţ, îi explică Susila socrului ei. Îşi privea trupul aici, pe pat.

— Dar acum m-am întors. Eu şi durerea, eu şi Lumina, eu şi tu – toţi laolaltă.

Păunul ţipă iarăşi şi, printre zgomotele insectelor care în această noapte tropicală erau echivalentul tăcerii, îndepărtat dar distinct, se auzi sunetul unei muzici vesele, cu fluiere, corzi ciupite şi duduit ritmic al tobelor.

— Ascultă, spuse doctorul Robert. Auzi? Dansează.

— Dansează, repetă Lakshmi. Dansează.

— Dansează atît de uşurel, şopti Susila. Ca şi cînd ar avea aripi.

Muzica se amplifică iarăşi pînă într-atît cît să poată fi auzită.

— Este dansul de curtare, continuă Susila.

— Dansul de curtare. Robert, îţi aminteşti?

— Aş putea vreodată uita?

Da, îşi spuse Will în sinea lui, cine ar putea uita vreodată? Cine ar putea uita vreodată cealaltă muzică îndepărtată şi, în apropiere, anormal de rapid şi spart, sunetul respiraţiei care se stinge răsunînd încă în urechile unui băiat? În casa de peste drum, cineva exersa unul dintre

valsurile lui Brahms care îi plăcuseră mătuşii Mary să le cînte. Un-doi şi trei şi un-doi şi trei şi u-u-u-n doi trei, un- şi un şi doi-trei şi un şi... Străina respingătoar care odinioară fusese mătuşa Mary s-a trezit din stupoarea ei artificială şi a deschis ochii. Expresia celei mai intense răutăţi îi apăruse pe faţa galbenă şi suptă. „Du-te şi spune-le să înceteze", aproape că ţipase vocea aspră, de nerecunoscut. Şi apoi ridurile răutăţii se schimbaseră în riduri ale disperării, iar străina respingătoare şi demnă de milă a început să hohotească necontrolat. Acele valsuri de Brahms erau piesele muzicale care lui Frank îi plăcuseră cel mai mult din tot repertoriul ei.

O altă adiere de aer proaspăt aduse cu sine o frîntură şi mai sonoră din muzica aceea veselă, sprinţară.

— Toţi tinerii care dansează laolaltă, spuse doctorul Robert, tot rîsul şi dorinţa, toată fericirea aceea lipsită de complicaţii! Totul e aici, ca o atmosferă, ca un cîmp de forţe. Bucuria lor şi dragostea noastră – dragostea Susilei, dragostea mea –, toate lucrează laolaltă, fiecare întărind-o pe cealaltă. Dragostea şi bucuria care te învăluie, draga mea; dragostea şi bucuria care te poartă ridicîndu-te pînă la pacea Luminii Pure. Ascultă muzica. O mai auzi, Lakshmi?

— Iar s-a îndepărtat, spuse Susila. Încearcă s-o aduci înapoi.

Doctorul Robert îşi strecură un braţ pe sub trupul uscat şi-l ridică în capul oaselor. Capul îi căzu într-o parte, pe umărul lui.

— Micuţa mea iubită, şoptea el întruna. Micuţa mea iubită...

Pleoapele ei clipiră deschizîndu-se un moment.

— Mai strălucitoare, veni şoapta de-abia perceptibilă, mai strălucitoare. Şi un zîmbet de

fericire intensă aproape la graniţa extazului îi transfigură chipul.

Printre lacrimi, doctorul Robert îi zîmbi.

— Aşa că acum te poţi desprinde, draga mea. Îi mîngîie părul cărunt. Acum te poţi desprinde. Desprinde-te, insistă el. Desprinde-te de acest sărman trup bătrîn. Nu mai ai nevoie de el. Lasă-l să se desprindă de tine. Lasă-l să zacă aici ca o grămadă de haine uzate.

Pe chipul uscat gura se căscase ca o cavernă şi deodată respiraţia deveni şuierătoare.

— Micuţa mea iubită, micuţa mea iubită... Doctorul Robert o îmbrăţişă şi mai strîns. Acum desprinde-te, desprinde-te. Lasă aici trupul ostenit şi mergi mai departe. Mergi mai departe, draga mea, mergi spre Lumină, spre pace, spre pacea vie a Luminii Pure...

Susila ridică una din mîinile inerte şi o sărută, apoi se întoarse spre micuţa Radha.

— E timpul să mergem, şopti ea, atingînd umărul fetei.

Întreruptă din meditaţia ei, Radha deschise ochii, dădu din cap şi, sărind de pe scaun, se îndreptă în vîrful picioarelor către uşă. Susila îi făcu semn lui Will şi o urmară amîndoi. Merseră toţi trei în tăcere de-a lungul coridorului. La uşa batantă, Radha îşi luă rămas-bun.

— Mulţumesc că m-ai lăsat să stau cu tine, şopti ea.

Susila o sărută.

— Eu îţi mulţumesc că m-ai ajutat să fac să-i fie mai uşor lui Lakshmi.

Will o urmă pe Susila care traversă holul şi ieşi în întunericul cald şi parfumat. Începură să coboare dealul înspre piaţă, în tăcere.

— Şi acum, spuse el în cele din urmă, vorbind dintr-un impuls straniu de a-şi ascunde emoţia sub cinismul cel mai ieftin, presupun că pleacă

ţopăind să se joace un pic de-a *maithuna* cu prietenul ei.

— De fapt, spuse Susila calmă, e în tura de noapte. Dar dacă nu ar fi, ce obiecţie ar exista dacă ar trece de la yoga morţii la yoga dragostei?

Will nu răspunse imediat. Se gîndea la ceea ce se întîmplase între el şi Babs în seara înmormîntării lui Molly. Yoga antiiubirii, yoga dependenţei detestate, a dorinţei şi a dispreţului de sine care întăreşte sinele şi îl face şi mai demn de dispreţ.

— Îmi pare rău c-am încercat să fiu nesuferit, spuse el într-un sfîrşit.

— E stafia tatălui tău. Va trebui să vedem dacă nu cumva o putem exorciza.

Traversară piaţa şi apoi, la capătul străduţei scurte care ducea afară din sat, ajunseră în spaţiul deschis unde era parcat jeepul. În timp ce Susila scotea maşina pe autostradă, raza farurilor lor trecu peste o maşină mică şi verde care întorcea pe deal, apucînd-o pe drumul ocolitor.

— Oare nu-i Baby Austinul regal?

— Ba da, spuse Susila şi se întrebă unde anume puteau merge Rani şi Murugan în toiul nopţii.

— Nu pun la cale nimic bun, îşi dădu Will cu presupusul. Şi, dintr-un impuls brusc, îi povesti Susilei de însărcinarea dată de Joe Aldehyde, de tratativele purtate cu Regina Mamă şi cu domnul Bahu.

— Ai fi îndreptăţită să mă deportezi mîine, trase el concluzia.

— Nu acum cînd te-ai răzgîndit, îl asigură ea. Şi oricum, nimic din ce ai făcut n-ar fi putut influenţa adevărata problemă. Inamicul nostru este petrolul, în general. Fie că sîntem exploataţi de Southeast Asia Petroleum, fie de Standard of California, nu e nici o diferenţă.

— Ştiaţi că Murugan şi Rani conspiră împotriva voastră?

— Nu fac nici un secret din asta.

— Atunci de ce nu scăpaţi de ei?

— Pentru că imediat ar fi aduşi înapoi de Colonelul Dipa. Rani este prinţesă de Rendang. Dacă am expulza-o, asta ar constitui un *casus belli*[1].

— Şi ce puteţi face?

— Încercăm să-i ţinem liniştiţi, să-i facem să se răzgîndească, sperăm într-un final fericit şi ne pregătim pentru ce-i mai rău.

— Şi ce veţi face dacă răul se va îndeplini?

— O să încercăm să vedem partea bună a lucrurilor, presupun. Chiar şi în societatea cea mai rea, individul păstrează puţină libertate. Vezi în intimitate, îţi aminteşti şi îţi imaginezi în intimitate, iubeşti în intimitate şi mori în intimitate – chiar şi sub regimul Colonelului Dipa. Apoi, după un moment de tăcere, întrebă: Doctorul Robert ţi-a zis că poţi lua medicamentul-*moksha*? După ce Will aprobă, Susila întrebă: Ţi-ar plăcea să încerci?

— Acum?

— Acum. Adică, dacă nu te deranjează să rămîi treaz toată noaptea din cauza lui.

— Nimic nu mi-ar plăcea mai mult.

— Ai putea descoperi că niciodată nu ţi-a displăcut ceva mai mult decît asta, îl avertiză Susila. Medicamentul-*moksha* te poate duce în rai; dar te poate duce şi în iad. Sau în ambele, deodată sau pe rînd. Sau (dacă eşti norocos sau dacă eşti pregătit) dincolo de amîndouă. Şi apoi dincolo de dincolo, înapoi, acolo unde ai început – înapoi aici, înapoi în Noul Rothamsted, înapoi la lucrurile obişnuite. Doar că acum, bineînţeles, lucrurile obişnuite sînt total diferite.

1. Motiv de război (în lat. în orig.).

15

Unu, doi, trei, patru... Ceasul din bucătărie bătu ora douăsprezece. Cît de irelevant, dat fiind că timpul încetase să mai existe! Soneria absurdă, inoportună, sunase în miezul unui Eveniment din prezentul dinafara timpului, al unui Acum care se schimba necontenit într-o dimensiune nu a secundelor şi a minutelor, ci a frumuseţii, a semnificaţiei, a intensităţii, a misterului tot mai adînc.

„Fericire scăldată în lumină". Din adîncurile minţii lui, cuvintele se ridicau ca nişte bule, ajungeau la suprafaţă şi dispăreau în spaţiile infinite ale luminii celei mai vii care pulsa acum şi respira în spatele pleoapelor sale închise. „Fericire scăldată în lumină". Doar atît te puteai apropia de ea. Dar *el* – acest Eveniment dinafara timpului şi totuşi etern schimbător – era ceva ce cuvintele nu puteau decît să caricaturizeze şi să micşoreze, niciodată să redea. *El* nu era numai fericire, era şi înţelegere. Înţelegere a tuturor lucrurilor, dar fără cunoaşterea nici unui lucru anume. Cunoaşterea presupunea un cunoscător şi toată diversitatea infinită a lucrurilor ştiute şi neştiute. Dar aici, în spatele pleoapelor sale închise, nu exista nici spectacol, nici spectator. Nu exista decît faptul resimţit de a fi în mod fericit una cu Unicitatea.

Într-o succesiune de revelaţii, lumina deveni mai strălucitoare, înţelegerea mai profundă, fericirea deveni imposibil, insuportabil de intensă. „Doamne Dumnezeule!" îşi zise în sinea lui. „O, Dumnezeule!" Apoi, ca venind de pe altă lume, auzi vocea Susilei:

— Vrei să-mi spui ce se întîmplă?

Trecu mult timp pînă ca Will să-i răspundă. Îi era greu să vorbească. Nu că ar fi avut vreo neputinţă fizică, doar că vorbitul părea ceva atît de prostesc, atît de complet fără rost.

— Lumină, şopti el într-un final.

— Iar tu eşti acolo, privind lumina?

— Nu privind-o, răspunse el după o lungă pauză meditativă. Fiind una cu ea. *Fiind* una cu ea, repetă el apăsat.

Prezenţa *ei* însemna absenţa lui. William Asquith Farnaby – în mod definitiv şi esenţial nu exista o asemenea persoană. În mod definitiv şi esenţial nu exista decît o fericire scăldată în lumină, doar o înţelegere lipsită de cunoaştere, doar uniune cu unitatea într-o stare de conştiinţă fără limite, nediferenţiată. Aceasta, în mod evident, era starea naturală a cugetului. Dar în mod nu mai puţin sigur mai existase şi acel spectator profesionist de execuţii, acel dependent de Babs scîrbit de sine; mai existau şi cele trei mii de milioane de conştiinţe izolate, fiecare aflată în centrul unei lumi de coşmar, în care oricui avea ochi să vadă şi un dram de cinste îi era imposibil să accepte un răspuns afirmativ. Prin ce miracol sinistru starea naturală a cugetului fusese transformată în toate acele Insule ale Diavolului[1] de răutate şi delincvenţă?

1. Insula Diavolului, aflată în apropierea coastei Guyanei Franceze, este o insulă faimoasă pentru faptul de a fi colonie penitenciară a Franţei.

În înaltul fericirii și al înțelegerii, ca niște lilieci în lumina apusului, mai exista un du-te vino de noțiuni amintite și reverberații ale sentimentelor trecute. Gînduri-lilieci despre Plotinus și gnostici, despre Unul și întruchipările sale, coborînd tot mai jos înspre groaza crescîndă. Și apoi sentimente-lilieci de furie și dezgust, pe măsură ce groaza crescîndă se transformă în amintiri distincte legate de ceea ce în mod esențial non-existentul William Asquith Farnaby văzuse și făcuse, provocase și suferise.

Dar în spatele, în jurul și întrucîtva chiar în interiorul acelor amintiri fugare se afla limanul fericirii, al păcii și al înțelegerii. Poate că mai erau vreo cîțiva lilieci pe cerul la apus; dar rămînea cert faptul că miracolul înfiorător al creației fusese răsturnat. Un sine, la origine rău și delincvent, fusese descompus pînă ajunsese cuget pur, un cuget în starea sa naturală, fără limite, nediferențiat, luminos de fericit, plin de o înțelegere lipsită de cunoaștere.

Lumină aici, lumină acum. Și pentru că era infinit aici și atemporal acum, nu exista nimeni în afara luminii care să privească lumina. Realitatea era o stare de conștiintă, conștiința era realitate.

De pe lumea cealaltă, de undeva din dreapta, se auzi încă o dată sunetul vocii Susilei:

— Ești fericit? întrebă ea.

Un val de strălucire și mai intensă mătură toate acele gînduri și amintiri fugare. Nu mai exista nimic în afara transparenței cristaline a fericirii.

Fără să vorbească, fără să deschidă ochii, zîmbi și dădu din cap.

— Eckhart a numit-o Dumnezeu, continuă ea. O beatitudine devastatoare, incredibil de

intensă, încît nimeni nu o poate descrie. Și în mijlocul ei Dumnezeu strălucește și arde neîncetat.

Dumnezeu strălucește și arde... Era atît de surprinzător, hazliu și adevărat, încît Will se trezi rîzînd tare.

— Dumnezeu ca o casă în flăcări, gîfîi el. Dumnezeu-paisprezece-iulie, mai spuse Will și izbucni încă o dată într-un rîs puternic.

În spatele peoapelor închise, un ocean de fericire scăldată în lumină picura în sus ca o cascadă răsturnată. Picura în sus din uniune în uniune și mai desăvîrșită, de la impersonalitate într-o transcendență încă și mai absolută a sinelui.

— Dumnezeu-paisprezece-iulie, repetă el și, din inima cascadei, slobozi un alt chicot final de recunoaștere și înțelegere.

— Ce se-ntîmpă cu cincisprezece iulie? întrebă Susila. Ce se-ntîmplă cu dimineața de după?

— Nu există nici o dimineață de după.

Ea clătină din cap.

— Sună suspect de mult a Nirvana.

— Și ce-i rău în asta?

— Spirit neîntinat, sută la sută autentic – aceasta-i o băutură pe care și-o permit doar băutorii de contemplație înrăiți. Cei de tip Bodhisattva își diluează Nirvana cu părți egale de dragoste și muncă.

— Așa e mai bine, insistă Will.

— Vrei să spui că e mai delicios. Din cauza asta reprezintă o tentație atît de uriașă. Singura tentație căreia Dumnezeu putea să-i cedeze. Fructul nerecunoașterii binelui și răului. Cît de ceresc de delicios, ce mai supermango! Dumnezeu se tot îndopase cu asta timp de miliarde de ani. Apoi, dintr-odată, apare *Homo sapiens*, se ivește cunoașterea binelui și a răului. Dumnezeu a

trebuit să treacă la un alt soi de fruct, mult mai puțin îmbietor. Tocmai ai mîncat o felie din originarul supermango, așa că-L poți înțelege.

Un scaun scîrțîi, se auzi un foșnet de fuste, apoi o serie de zgomote mici și zorite pe care nu le putea înțelege. Ce făcea? Ar fi putut răspunde la întrebare pur și simplu deschizînd ochii. Dar cui îi păsa, la urma urmelor, de ce putea să facă ea? Nimic nu mai avea importanță în afară de șuvoiul acesta orbitor de fericire și înțelegere.

— De la supermango la fructul cunoașterii – o să te deturnez, spuse ea, în etape ușoare.

Se auzi un bîzîit. Din vadurile ei noroioase, o bulă de recunoaștere ajunse la suprafața conștiinței. Susila pusese un disc pe placa fonografului, iar acum mașinăria se pusese în mișcare.

— Johann Sebastian Bach, o auzi spunînd. Muzica ce se apropie cel mai mult de tăcere; în ciuda faptului că e foarte organizată, se apropie cel mai mult de Spiritul neîntinat, sută la sută autentic.

Bîzîitul făcu loc sunetelor muzicii. O altă bulă de recunoaștere țîșni în sus; asculta Concertul Brandenburg numărul 4.

Era, bineînțeles, același Concert Brandenburg numărul 4 pe care-l ascultase atît de des în trecut – același și totuși complet diferit. Acest Allegro – îl știa pe de rost. Ceea ce însemna că era cel mai în măsură să-și dea seama că nu-l ascultase niciodată cu adevărat. Pentru început, nu mai era el, William Asquith Farnaby, cel care-l auzea. Allegro se dezvăluia ca un element al marelui Eveniment prezent, o manifestare strîns înrudită cu fericirea scăldată în lumină. Sau poate asta însemna să spui prea puțin. Într-un alt registru, acest Allegro *era* fericirea scăldată în lumină; era înțelegerea lipsită de

cunoaștere a tuturor lucrurilor cuprinse cu mintea printr-o bucățică anume de cunoaștere; era o stare de conștiență nediferențiată, spartă în note și fraze și totuși pe deplin comprehensibilă și unitară. Și, bineînțeles, toate astea nu aparțineau nimănui. Se aflau în același timp aici, acolo și niciunde. Muzica pe care, William Asquith Farnaby fiind, o ascultase de o sută de ori înainte îl făcuse să renască, în calitate de conștiință ce nu aparține nimănui. Din cauza aceasta, o auzea acum pentru prima dată. Fără să aparțină nimănui, Concertul Brandenburg numărul 4 avea o frumusețe intensă, un înțeles intrinsec adînc, incomparabil mai bogat decît orice altceva descoperise vreodată în aceeași muzică atunci cînd aceasta era proprietatea lui privată.

„Sărman idiot", veni o bulă care conținea un comentariu ironic. Sărmanul idiot nu voise să accepte un răspuns afirmativ în orice domeniu în afara celui estetic. Și tot timpul negase, prin simplul fapt de a fi fost el însuși, toată frumusețea și înțelesul după care tînjea cu atîta pasiune să spună da. William Asquith Farnaby nu era nimic altceva decît un filtru plin de noroi prin care ființele umane, natura și chiar arta lui mult iubită ieșiseră întinate și pline de noroi, mai mici, mai altfel și mai urîte decît erau de fapt. În seara asta, pentru prima dată, receptarea conștientă a unei piese muzicale era total neobstrucționată. Între minte și sunet, minte și linie melodică, minte și semnificație, nu mai exista nici o confuzie a irelevanțelor biografice care să înece muzica sau să producă un dezacord fără noimă. Concertul Brandenburg numărul 4 din seara asta era un dat pur – nu, un *donum*[1]

1. Dar (în lat. în orig.).

binecuvîntat –, nemodificat de istoria personală, de noţiuni de mîna a doua, de prostiile înnăscute pe care, ca oricare alt sine, sărmanul idiot care nu voia (iar în artă pur şi simplu nu putea) să accepte un răspuns afirmativ le suprapusese peste darurile experienţei imediate.

Iar Concertul Brandenburg numărul 4 din seara aceasta nu era doar Esenţa unui Lucru care nu aparţinea nimănui; mai era totodată, într-un fel imposibil, un Eveniment Prezent cu o durată infinită. Sau mai degrabă (şi încă în mod şi mai imposibil, dat fiind că avea trei tempouri şi era cîntat la viteza lui obişnuită) era lipsit de durată. Metronomul trona peste fiecare din frazele sale; dar suma frazelor lui nu acoperea secunde şi minute. Exista un *tempo*, însă nu şi timp. Aşadar ce anume era?

— Eternitate, se văzu Will obligat să răspundă.

Era unul dintre acele cuvinte metafizice murdare pe care nici un om cu mintea-ntreagă nu visa să le pronunţe nici măcar în sinea lui, cu atît mai puţin în public. „Eternitate, fraţii mei", spuse el cu voce tare. „Eternitate, bla-bla". Sarcasmul, aşa cum ar fi putut prevedea, nu avu nici un efect. În seara aceasta, cele cinci silabe nu erau mai puţin semnificative în mod concret decît cele cinci litere ale celeilalte clase de cuvinte tabu. Începu să rîdă.

— Ce-i aşa amuzant? întrebă ea.

— Eternitate, răspunse el. Îţi vine să crezi sau nu, e la fel de reală ca şi căcatul.

— Excelent! spuse ea aprobator.

Rămase încremenit de atent, urmărind cu urechea şi ochiul interior şuvoaiele împletite ale sunetului, şuvoaiele împletite de lumini congruente şi echivalente care continuau să plutească

în afara timpului de la o secvenţă la alta. Şi fiecare frază a acestei muzici des ascultate şi cunoscute era o revelaţie fără precedent a frumuseţii care picura în sus, precum o fîntînă cu nenumărate izvoare, într-o altă revelaţie la fel de nouă şi uimitoare ca ea însăşi. Şuvoi după şuvoi – şuvoiul solo-ului de vioară, şuvoaiele celor două flaute ale orgii, şuvoaiele multiple ale clavecinului şi mica orchestră a corzilor care acompaniau. Separate, distincte, individuale – şi totuşi, fiecare dintre aceste şuvoaie era o funcţie a tuturor celorlalte, fiecare era el însuşi în virtutea relaţiei cu întregul din care făcea parte.

— Sfinte Dumnezeule! se auzi şoptind.

În succesiunea atemporală a schimbării, flautele orgii susţineau o singură notă prelungă. O notă fără armonii înalte, clară, străvezie, goală într-un fel divin. O notă (cuvîntul ţîşni într-o bulă) de pură contemplaţie. Şi iată o altă obscenitate dătătoare de inspiraţie care dobîndise acum un înţeles concret şi putea fi rostită fără sentimentul ruşinii. Pură contemplaţie, nepăsătoare, dincolo de contingent, în afara contextului judecăţilor morale. Prin luminile care ţîşneau în sus, zări în amintire chipul strălucitor al Radhei în timp ce vorbea despre dragoste ca o contemplare, pe Radha încă o dată, aşezată cu picioarele încrucişate, în nemişcarea unei concentrări intense, la piciorul patului unde Lakshmi trăgea să moară. Această notă limpede şi prelungă era înţelesul cuvintelor ei, expresia sonoră a tăcerii ei. Însă, totdeauna, plutind prin şi laolaltă cu acel vid ceresc al flautului contemplativ, se auzea sunetul bogat, vibraţie înăuntrul altei vibraţii pline de pasiune, a viorii. Şi înconjurîndu-le pe amîndouă – notele detaşării

contemplative și notele implicării pline de pasiune – se auzea o rețea de tonuri ascuțite și seci, ciupite pe corzile clavecinului. Spirit și instinct, acțiune și viziune – iar în jurul lor, rețeaua intelectului. Erau înțelese prin intermediul gîndului discursiv, însă înțelese, era evident, doar din exterior, în termenii unui soi de experiență radical diferită de cea pe care gîndirea discursivă încearcă s-o explice.

— E ca un pozitivist logic, spuse el.

— Ce anume?

— Clavecinul.

Ca un pozitivist logic, gîndea el în mîlurile minții sale, în vreme ce se afla în adîncurile marelui Eveniment de lumină și sunet desfășurat în afara timpului. Ca un pozitivist logic care vorbește despre Plotin și Julie de Lespinasse[1].

Muzica se schimbă din nou, iar acum vioara era cea care susținea (cu cîtă pasiune!) nota prelungă a contemplației, cît timp cele două orgi preluau tema implicării active și o repetau – formă identică impusă unei alte substanțe – în felul detașării. Iar aici, dansînd înăuntrul și în afara lor, se afla pozitivistul logic, absurd, dar indispensabil, încercînd să explice, într-un limbaj nepotrivit realității, care era de fapt ideea.

În Eternitatea la fel de reală cum era căcatul, Will continua să asculte aceste șuvoaie împletite de sunete, continua să privească aceste șuvoaie împletite de lumină, continua de fapt să fie *una* (în afară, înăuntru și nicăieri) cu tot ceea ce vedea și auzea. Și acum, brusc, caracterul luminii suferi o schimbare. Aceste șuvoaie întreținute, care erau primele diferențieri fluide ale

1. Julie de Lespinasse (1732-1776), scriitoare franceză, gazdă a unui renumit salon literar în Paris.

unei înțelegeri din partea cea mai îndepărtată a tuturor formelor cunoașterii, încetaseră să mai formeze un continuum. În schimb, apăru dintr-odată o succesiune nesfîrșită de forme separate – forme evident încărcate încă de fericirea scăldată în lumină a ființării nediferențiate, însă acum limitată, izolată, individualizată. Argintii și rozalii, galbene, verde-pal și albastre de gențiană, o succesiune nesfîrșită de sfere luminoase apărură înotînd din vreun izvor tăinuit al formelor și, în ritm cu muzica, se constelau dinadins în alaiuri de o complexitate și frumusețe incredibilă. O fîntînă nesecată care țîșnea în modele conștiente, în dantelării de stele vii. Și în vreme ce le privea, în vreme ce le trăia viața și viața acestei muzici care le era echivalent, ele continuau să crească în noi dantelării ce umpleau cele trei dimensiuni ale unui spațiu lăuntric și se schimbau la nesfîrșit într-o altă dimensiune, a calității și semnificației atemporale.

— Ce auzi? întrebă Susila.

— Aud ceea ce văd, răspunse el. Și văd ceea ce aud.

— Și cum ai descrie?

— Arată și sună a creație, răspunse Will după o lungă tăcere. Doar că nu este o treabă făcută dintr-un foc. Este o creație fără sfîrșit, perpetuă.

— Creație perpetuă ivită din nimic, niciunde, a ceva, undeva – așa e?

— Așa-i.

— Faci progrese.

Dacă i-ar fi venit mai lesne cuvintele și dacă, odată rostite, ele ar fi fost mai puțin pline de înțelesuri, Will i-ar fi explicat că înțelegerea lipsită de cunoaștere și fericirea scăldată în lumină formau o afurisită de priveliște, mai frumoasă chiar decît Johann Sebastian Bach.

— Faci progrese, repetă Susila. Dar mai ai încă mult. Ce-ar fi să deschizi ochii?

Will clătină din cap vehement.

— E timpul să-ți acorzi o șansă de a descoperi ce și cum.

— Ce și cum găsesc *aici*, murmură el.

— Nu, îl asigură ea. Tot ce ai văzut, ai auzit și ai trăit este doar primul termen. Acum trebuie să te uiți la al doilea. Privește și apoi pune-le pe amîndouă laolaltă într-un singur *ce și cum* cuprinzător. Așadar deschide ochii, Will. Deschide-i larg.

— Bine, spuse el în cele din urmă și, împotriva voinței lui, cu o senzație de teamă în fața unei nenorociri iminente, deschise ochii. Iluminarea lăuntrică fu înghițită de un alt fel de lumină. Fîntîna formelor, contururile colorate în alaiurile lor conștiente și dantelăriile dinadins schimbătoare făcură loc unei compoziții statice de linii drepte și diagonale, de planuri întinse și cilindri curbați, toate modelate dintr-un material anume care arăta precum agata vie și toate emanînd din matricea unei perle vii, pulsînde. Ca un orb de curînd vindecat și confruntat pentru prima oară cu misterul luminii și al culorii, Will rămase privind fix într-o mirare lipsită de înțelegere. Și apoi, la finalul altor douăzeci de măsuri atemporale ale celui de-al patrulea Concert Brandenburgic, bula unei explicații se ridică în conștiință. Se uita, observă Will brusc, la o măsuță pătrată și, dincolo de masă, la un balansoar și, dincolo de balansoar, la un perete gol văruit în alb. Explicația fu liniștitoare pentru că în eternitatea pe care o trăise din momentul în care deschisese ochii și pînă la înțelegerea ulterioară a ceea ce privea, misterul cu care se confrunta se adîncise de la frumusețea inexplicabilă la desăvîrșirea stranietății strălucitoare care-l

umplea în timp ce privea, cu un fel de groază metafizică. Ei bine, acest mister înspăimîntător consta în nimic altceva decît din două piese de mobilier și o bucată de perete. Frica îi fu atenuată, dar mirarea sporea. Cum era oare posibil ca lucruri atît de familiare și banale să fie *așa*? În mod evident, nu era posibil; și totuși așa era, așa era.

Atenția i se mută de la construcțiile geometrice din agată maronie la fundalul ca de perlă. Numele lui, știa el, era „perete"; dar, în realitatea resimțită, era un proces viu, o serie continuă de transsubstanțieri din tencuială și var în materia unui corp supranatural – într-un trup de zeu care continua să se moduleze, în vreme ce-l privea, din slavă-n slavă. Din ceea ce bulele de cuvinte încercaseră să explice drept simplă soluție de var, un anume spirit modelator evoca o succesiune nesfîrșită de nuanțe diferențiate, în același timp pale și intense, care țîșneau din latență și străfulgerau pielea divin radiantă a trupului de zeu. Minunat, minunat! Și trebuie să mai existe și alte miracole, lumi noi pe care să le cucerești și care să te cucerească. Întoarse capul spre stînga și văzu (aproape imediat, cuvintele potrivite porniseră-n sus în bule) masa placată cu marmură pe care luaseră cina. Iar acum, dese și rapide, alte bule începeau să se ridice. Această apocalipsă însuflețită numită „masă" putea fi concepută ca pictura unui cubist mistic, a unui Juan Gris[1] inspirat, cu sensibilitatea lui Traherne și harul de a picta miracole cu pietre prețioase și stările schimbătoare ale petalelor de nuferi.

1. José Victoriano Carmelo Carlos González, cunoscut sub numele de Juan Gris (1887-1927), pictor și sculptor cubist spaniol.

Întorcînd capul puţin mai spre stînga fu uimit de strălucirea unor giuvaieruri. Ciudate giuvaieruri! Plăcuţe înguste de smarald şi topaz, de rubin, safir şi de lapislazuli strălucind, rînd după rînd, ca tot atîtea cărămizi într-un zid al Noului Ierusalim. Apoi – la final, nu la început – a fost cuvîntul, la început au fost giuvaierurile, ferestrele cu vitralii, zidurile paradisului. Doar acum, într-un sfîrşit, cuvîntul „bibliotecă" se ivi pentru a fi cumpănit.

Will îşi ridică privirea de la cărţile-giuvaieruri şi se trezi în inima unui peisaj tropical. De ce? Unde? Apoi îşi aminti că, atunci (într-o altă viaţă) cînd intrase pentru prima dată în încăpere, observase deasupra bibliotecii o imagine în acuarele, mare şi urîtă. Între dune de nisip şi pîlcuri de palmieri se întindea un estuar care se lărgea pe măsură ce se îndepărta de mare, iar deasupra orizontului, pe cerul palid, se ridicau munţi enormi de nori. „Slăbuţ", veni bolborosind cuvîntul din vadurile mocirloase. Lucrarea aparţinea, în mod mai mult decît evident, unui amator nu prea talentat. Dar asta nu mai avea acum nici o importanţă, pentru că peisajul încetase să mai fie o pictură şi era acum subiectul unei picturi – un rîu adevărat, o mare adevărată, nisip adevărat lucind în lumina soarelui, copaci adevăraţi profilaţi pe un cer adevărat. Adevărat la puterea *n*, adevărat pînă la limita absurdului. Şi acest rîu adevărat care se îmbina cu o mare adevărată era propria lui fiinţă absorbită de Dumnezeu. „Dumnezeu", între ghilimele? întrebă o bulă ironică. Sau Dumnezeu (!), într-un sens modernist, pickwickian? Will clătină din cap. Răspunsul era Dumnezeu pur şi simplu – Dumnezeu cel în care nu era cu putinţă să crezi, dar care era în mod evident realitatea

cu care se confrunta. Şi totuşi, acest rîu era tot un rîu, această mare, Oceanul Indian. Nu altceva în straie pestriţe. Toate astea de-a dreptul, fără echivoc. Însă, în acelaşi timp, Dumnezeu, fără echivoc.

— Unde eşti acum? întrebă Susila.

Fără a întoarce capul în direcţia ei, Will îi răspunse:

— În rai, bănuiesc, şi arătă înspre peisaj.

— *Tot* în rai? Cînd ai de gînd să te cobori şi pe-aici pe jos?

O altă bulă a memoriei apăru din vadurile mocirloase.

— „Ceva cu mult mai profund contopit, al cărui sălaş e lumina"[1] – a ceva sau altceva.

— Însă Wordsworth mai vorbea şi despre muzica tristă a umanităţii.

— Din fericire, spuse Will, nu există reprezentanţi ai umanităţii în acest peisaj.

— Nici măcar vreun animal, adăugă ea, rîzînd uşor. Doar nori şi legume care arată înşelător de inocente. Iată de ce ai face bine să te uiţi pe podea.

Will îşi coborî privirea. Desenul lemnului de pe scîndurile podelei forma un rîu cafeniu, iar rîul cafeniu era un vîrtej, diagrama continuă a vieţii divine a lumii. În centrul acestei diagrame se afla piciorul său drept, gol sub baretele sandalei şi, surprinzător de tridimensional, precum piciorul din marmură, dezvăluit de lumina lanternei, a vreunei statui eroice. „Scînduri", „desen", „picior" – prin sporovăiala cuvintelor explicative, misterul îi întorcea privirea, de nepătruns şi totuşi, în mod paradoxal înţeles. Înţeles cu acea înţelegere lipsită de cunoaştere, în faţa

1. William Wordsworth, vers din poezia *Tintern Abbey*.

căreia, în ciuda obiectelor percepute şi a numelor amintite, era încă deschis.

Deodată, prinse cu coada ochiului imaginea fugară a unei mişcări rapide, precipitate. Deschiderea către fericire şi înţelegere era totodată, îşi dădu el seama, o deschidere către teroare, către neînţelegere totală. Aidoma unei creaturi ciudate aciuată în pieptul lui şi zbătîndu-se cu neliniște, inima începu să-i bată cu o violenţă care-l făcu să tremure. Cuprins de siguranţa hidoasă cum că urma să se-ntîlnească cu Groaza Absolută, Will întoarse capul şi privi.

— E una din şopîrlele de casă ale lui Tom Krishna, îl linişti Susila.

Lumina era mai strălucitoare ca niciodată; dar strălucirea îşi schimbase zodia. O lucire de o răutate malefică radia din fiecare solz gri-verzui de pe spinarea creaturii, din ochii de obsidian şi din pulsarea gîtlejului roşu-aprins, din marginile blindate ale nărilor şi din gura ca o despicătură. Se îndepărtă. Degeaba. Groaza Absolută strălucea cu forţă din orice lucru pe care-l privea. Compoziţiile cubistului mistic se transformaseră în maşinării complicate menite a nu face nimic fără rea voinţă. Peisajul tropical prin intermediul căruia Will resimţise uniunea fiinţei sale cu fiinţa lui Dumnezeu – era acum, în acelaşi timp, şi cel mai greţos oleograf victorian, şi realitatea iadului. Pe rafturile lor, şirurile de cărţi-giuvaieruri străluceau cu intensitatea a mii de waţi de întuneric vizibil. Şi cît de ieftine deveniseră aceste giuvaieruri ale abisului, cît de nedescris de vulgare! Acolo unde fuseseră aur, perle şi pietre preţioase, erau acum doar podoabe pentru bradul de Crăciun, doar scînteierea goală a plasticului şi a staniolului poleit. Totul pulsa încă de viaţă, dar de viaţa unui

subsol cu mărfuri la preţ redus, nemărginit de sinistră. Şi asta era ceea ce afirma acum muzica, faptul că Omnipotenţa crea la nesfîrşit un Woolworth[1] cosmic înţesat de orori produse în masă. Orori ale vulgarităţii şi orori ale durerii, ale cruzimii şi ale lipsei de gust, ale imbecilităţii şi ale răutăţii deliberate.

— Nu-i un geko, o auzi pe Susila vorbind, nu-i una din şopîrlele noastre mici de casă. E una străină, mai mare, venită de-afară, una din specia vampirilor. Nu că ar suge sînge, bineînţeles. Doar că au gîtlejul roşu şi se înroşesc la faţă atunci cînd se agită. De aici le vine numele ăsta tîmpit. Priveşte! Uite-o!

Will privi iarăşi în jos. Nefiresc de reală, oroarea solzoasă cu ochii ei negri şi goi, cu gura de ucigaş, cu gîtlejul roşu ca sîngele, pulsînd, în vreme ce restul corpului zăcea întins pe podea, ţeapăn ca moartea, se afla acum la mai puţin de cincisprezece centimetri de piciorul lui.

— Şi-a văzut cina, spuse Susila. Priveşte în stînga ta, la marginea rogojinei.

Will întoarse capul.

— *Gongylus gongyloides*, continuă ea. Îţi aduci aminte?

Da, îşi aducea aminte. Călugăriţa care se aşezase pe patul lui. Însă asta s-a întîmplat într-o altă existenţă. Ceea ce văzuse atunci a fost doar o insectă care arăta destul de ciudat. Ceea ce vedea acum era o pereche de monştri lungi de cîţiva centimetri, de-a dreptul înfricoşători, pe punctul de a se împerechea. Paloarea

1. Companie americană, lanţ de magazine care comercializează marfă diversă, la preţ redus. La origine, a grupat magazine cu preţ unic.

lor albăstruie era acoperită de dungi și vinișoare roz, iar aripile care fîlfîiau continuu, precum petalele în adierea vîntului, erau întunecate la margini de un violet intens. O imitație a unor flori. Dar siluetele insectelor nu se puteau distinge. Iar acum pînă și culorile florale suferiseră o schimbare. Acele aripi tremurătoare erau prelungirile a două șmecherii strălucitor emailate din subsolul unui magazin cu mărfuri la preț redus, două machete mici ale unui coșmar, două mașinării miniaturale ale copulației. Și acum, una din mașinăriile de coșmar, femela, își întorsese capul mic și turtit, numai gură și ochi bulbucați, la capătul celuilalt gît lung – îl întorsese și (Doamne sfinte!) începuse să devoreze capul mașinăriei masculine. Mai întîi a fost mestecat un ochi purpuriu, apoi jumătate din fața albăstruie. Ceea ce mai rămăsese din cap căzu la pămînt. Nesusținînd greutatea ochilor și a fălcilor, gîtul retezat se agita sălbatic. Mașinăria femelă apucă ciotul năclăit, îl prinse și, în vreme ce masculul fără cap continua fără întrerupere parodia lui Ares în brațele Afroditei, îl mesteca metodic.

Cu colțul ochiului, Will prinse imaginea fugară a altei mișcări grăbite, își întoarse brusc capul și zări la timp șopîrla care se tîra înspre piciorul lui. Mai aproape, mai aproape. Își feri privirea cu groază. Ceva îi atinse degetele de la picioare și-i străbătu talpa gîdilîndu-l. Gîdilatul încetă; însă simțea o mică greutate pe picior, o atingere uscată, solzoasă. Voia să țipe; dar vocea îi dispăruse și, atunci cînd încercă să se miște, mușchii refuzară să-l asculte.

Ieșită din timp, muzica ajunsese la Presto din final. Groaza în pas de marș vioi, groaza în costum de bal rococo, dominînd dansul.

Absolut nemișcată în afara pulsației din gîtlejul roșu, grozăvenia solzoasă de pe interiorul tălpii stătea, fixîndu-și prada predestinată cu niște ochi lipsiți de expresie. Înlănțuite, cele două machete de coșmar fremătau ca două petale bătute de vînt și erau scuturate spasmodic de agoniile simultane ale morții și copulației. Se scurse un secol în afara timpului; măsură după măsură, dansul mic și sprințar al morții continua la nesfîrșit. Deodată, simți pe piele zgîrietura unor gheare micuțe. Vampirul coborîse tîrîndu-se de pe talpa piciorului, pe podea. Pentru o bucată de vreme cît o viață, zăcu acolo complet nemișcat. Apoi, cu o viteză incredibilă, țîșni peste scînduri pînă pe rogojină. Gura ca o despicătură i se deschise și se închise la loc. Ieșindu-i dintre fălcile care ciofăiau, marginea unei aripi de nuanță violet fîlfîia încă precum o petală de orhidee în bătaia vîntului; o pereche de picioare se agitară sălbatic o clipă, apoi dispărură.

Will tresări și închise ochii; dar dincolo de granița dintre lucrurile resimțite și lucrurile amintite, imaginate, groaza îl urmărea. În strălucirea fluorescentă a luminii lăuntrice, o coloană infinită de insecte lucind ca poleiala și reptile scînteietoare mărșăluia în diagonală, de la stînga la dreapta, ieșite din vreun izvor ascuns, coșmaresc, înspre un măcel neștiut și monstruos. Milioane de *Gongylus gongyloides* și, în mijlocul lor, nenumărate șopîrle-vampir. Să mănînci și să fii mîncat – la nesfîrșit.

Și în tot acest răstimp – vioară, flaut și clavecin; ultimul Presto al celui de-al patrulea Concert Brandenburgic continua să mărșăluiască atemporal. Ce marș drăgălaș, rococo al morții! Stîng, drept; stîng, drept... Dar care era cuvîntul de comandă pentru hexapode? Și, dintr-odată, nu

au mai fost hexapode; au devenit bipede. Coloana nesfîrșită a insectelor se transformase brusc într-o coloană nesfîrșită de soldați. Mărșăluind așa cum văzuse Cămășile Brune mășăluind prin Berlin, cu un an înaintea războiului. Erau mii și mii, flamurile lor fluturau, uniformele scînteiau în strălucirea infernală, ca niște excremente scăldate în lumină. Nenumărați precum insectele, și fiecare dintre ei mișcîndu-se cu precizia unei mașinării, cu docilitatea perfectă a unui cîine dresat. Și chipurile, chipurile! Le văzuse în prim-planurile buletinului de știri german și iată-le din nou, nefiresc de reale, tridimensionale și vii. Chipul monstruos al lui Hitler, cu gura căscată, răcnind. Și apoi chipurile ascultătorilor pestriți. Chipuri uriașe, idioate, tîmp receptive. Chipuri de somnambuli cu ochi larg deschiși. Chipuri de tineri îngeri nordici, pierduți în viziune extatică. Chipuri de sfinți baroci care sînt cuprinși de extaz. Chipuri de îndrăgostiți în prag de orgasm. Un Neam, Un Tărîm, Un Conducător. Uniune cu unitatea unui roi de insecte. Înțelegere lipsită de cunoaștere a nonsensului și a diabolismului. Apoi, aparatul de filmat al buletinului de știri se mutase în fundal, la șirurile strînse, svasticile, fanfarele, la hipnotizatorul care zbiera cocoțat la tribună. Și iată încă o dată, în strălucirea puternică a luminii lăuntrice, coloana cafenie precum a insectelor mărșăluind la nesfîrșit pe acordurile acestei muzici de groază rococo. Înainte, soldați naziști! Înainte, marxiști! Înainte, soldați creștini și musulmani! Înainte, fiecare popor ales, fiecare cruciat și luptător al războiului sfînt. Înainte, spre nefericire, spre răutate, spre moarte. Și deodată Will se trezi uitîndu-se la ce avea să devină coloana mărșăluindă atunci cînd urma

să ajungă la destinație – mii de cadavre în noroiul coreean, nenumărate grămezi de gunoi împrăștiate prin deșertul african. Iar aici (pentru că scena continua să se schimbe cu o viteză și o precizie uluitoare), aici se aflau cele cinci trupuri pătate de muște pe care le văzuse cu doar cîteva luni în urmă, cu fețele întoarse în sus și gîturile despicate, în curtea unei ferme algeriene. Aici se afla, venită dintr-un trecut de acum aproape douăzeci de ani, bătrîna, moartă și goală pușcă, dintre dărîmăturile casei cu stucaturi din St. John's Wood. Și iată, fără nici o legătură, dormitorul lui gri cu galben, cu reflexia, în oglinda de pe ușa șifonierului, a două trupuri palide, al lui și al lui Babs, împreunîndu-se frenetic, în acompaniamentul amintirilor lui legate de înmormîntarea lui Molly și al acordurilor, transmise la radio Stuttgart, ale muzicii din *Parsifal*, din Vinerea Mare.

Scena se schimbă din nou și, înconjurată de stele de poleială și lămpi decorate cu zîne, chipul mătușii Mary zîmbi vesel înspre Will și apoi se transformă sub privirea lui în chipul străinei plîngăcioase, răutăcioase care-i luase locul în timpul ultimelor săptămîni îngrozitoare de dinaintea transformării finale în gunoi. O aură de iubire și bunătate și apoi se trăsese storul, se închisese oblonul, se învîrtise cheia în broască și iată-i – ea la cimitir, iar el în temnița lui privată, condamnat la izolare și, într-o bună dimineață oarecare, la moarte. Agonia din Subsolul cu Produse la Preț Redus. Crucificarea printre ornamentele bradului de Crăciun. În afară sau înăuntru, cu ochii deschiși sau cu ochii închiși, nu exista scăpare.

Fără scăpare, murmură el, și cuvintele confirmară realitatea, transformînd-o într-o certitudine

hidoasă care se tot căsca, se tot adîncea în profunzimi succesive de vulgarităţi perverse, în iaduri succesive de suferinţă profund inutilă.

Şi această suferinţă (îl năpădi cu forţa unei revelaţii), această suferinţă nu numai că era inutilă; dar mai era şi cumulativă, mai era şi autogeneratoare. În mod sigur, înspăimîntător de sigur, aşa cum li se întîmplase lui Molly, mătuşii Mary şi tuturor celorlalţi, moartea va veni şi la el. Va veni pentru el, dar niciodată pentru această frică, acest dezgust bolnăvicios, pentru aceste biciuiri ale remuşcării şi silei faţă de sine. Nemuritoare în inutilitatea ei, suferinţa va continua pe vecie. În toate celelalte privinţe, totul era grotesc, nerușinat de finit. Nu şi în privinţa suferinţei. Acest boţ învîrtoşat, întunecat şi mic, pe care-l numesc „eu" era capabil să sufere la nesfîrşit şi, în ciuda morţii, suferinţa ar continua pe vecie. Durerile vieţii şi durerile morţii, rutina agoniilor succesive în subsolul produselor la preţ redus şi crucificarea finală în strălucire ştească, de poleială şi plastic ordinar – vor exista întotdeauna, reverberînd, mereu amplificate. Iar durerile nu puteau fi împărtăşite, izolarea era completă. Conştiinţa faptului că existai era o conştiinţă a faptului că erai întotdeauna singur. La fel de singur în alcovul lui Babs pe cît de singur fusesei cu durerea ta de ureche sau cu braţul rupt, pe cît de singur ai fi într-o formă finală de cancer, singur, atunci cînd credeai că totul s-a sfîrşit, cu nemurirea suferinţei.

Era conştient dintr-odată că se întîmpla ceva cu muzica. Tempoul se schimbase. *Rallentando.* Era sfîrşitul. Sfîrşitul a tot, pentru toţi. Micul dans vioi al morţii îi ademenise pe participanţii mărşăluitori pînă la marginea stîncii. Şi acum

iată-i, se legănau nesiguri, pe muchie. *Rallentando, rallentando.* Căderea mortală, căderea în moarte. Şi punctual, inevitabil, apărură şi cele două acorduri anticipate, împlinirea, dominanta plină de aşteptări, şi apoi, *finis*, tonica sonoră, lipsită de echivoc. Se auzi o zgîrietură, un clic ascuţit, şi apoi tăcere. Prin fereastra deschisă, Will auzea broaştele din depărtare şi zumzetul ascuţit, monoton al zgomotelor insectelor. Şi totuşi, într-un fel misterios, liniştea rămînea netulburată. Ca muştele într-o bucată de chihlimbar, sunetele rămîneau prinse într-o linişte transparentă pe care nu aveau puterea s-o distrugă sau măcar s-o modifice şi faţă de care rămîneau complet lipsite de relevanţă. În afara timpului, dintr-o treaptă de intensitate într-alta, tăcerea se adîncea. Tăcerea la ambuscadă, o tăcere la pîndă, conspirativă, incomparabil mai sinistră decît micul marş rococo, groaznic, al morţii care o precedase. Acesta era abisul pînă la a cărui margine muzica îl ademenise. Pînă la margine şi acum dincolo de margine, în această tăcere veşnică.

— Suferinţă infinită, şopti el. Şi nu poţi vorbi, nu poţi nici măcar ţipa.

Un scîrţîit de scaun, un foşnet de mătase şi Will simţi pe faţă adierea mişcării, apropierea unei prezenţe umane. În spatele pleoapelor închise era oarecum conştient de faptul că Susila îngenunchea în faţa lui. O clipă mai tîrziu, îi simţi mîinile atingîndu-i faţa – palmele ei pe obrajii lui, degetele ei pe tîmplele lui.

Ceasul din bucătărie scoase un bîzîit uşor, apoi începu să bată ora. Unu, doi, trei, patru. Afară în grădină, cîte o adiere sporadică şoptea intermitent printre frunze. Un cocoş cîntă şi, o clipă mai tîrziu, de foarte departe, veni un alt

cîntec drept răspuns şi, aproape simultan, un altul şi un altul. Apoi un răspuns la răspunsuri şi încă şi mai multe răspunsuri înapoi. Un contrapunct al provocărilor provocate, al sfidărilor sfidate. Iar acum, un alt fel de voce se alătură corului. Articulată, dar neomenească. „Atenţiune", striga aceasta printre cîntecele cocoşilor şi zgomotele insectelor. „Atenţiune. Atenţiune. Atenţiune".

— Atenţiune, repetă Susila; şi, în vreme ce ea vorbea, Will simţi cum degetele ei începeau să i se mişte peste frunte. Uşor, uşor, de la sprîncene pînă în păr, de la fiecare tîmplă pînă la punctul dintre ochi. În sus şi-n jos, dintr-o parte în alta, alinînd contracţiile minţii, netezind brazdele uimirii şi ale durerii. Atenţie la *asta*, zise ea şi spori apăsarea palmelor sale pe pometii obrajilor lui, a vîrfurilor degetelor deasupra urechilor. La *asta*, repetă ea. La clipa de *acum*. La faţa ta între mîinile mele amîndouă. Apăsarea se slăbi, degetele începuă să se mişte din nou peste frunte.

„Atenţiune". Printr-o împletire neregulată de cucuriguri, îndemnul era repetat cu insistenţă. „Atenţiune. Atenţiune. Aten..." Vocea neomenească se frînse la mijlocul cuvîntului.

Atenţiune la mîinile ei pe faţa lui? Sau atenţiune la această strălucire orbitoare şi înspăimîntătoare a luminii lăuntrice, la acest vîrtej de stele de poleială şi plastic şi, prin barajul vulgarităţii, la acest morman de gunoi care fusese odată Molly, la oglinda din bordel, la toate acele cadavre nenumărate din noroi, din ţărînă, din moloz. Şi uite din nou milioanele de şopîrle şi de *Gongylus gongyloides*, uite şi coloanele care mărşăluiesc, feţele vrăjite ale îngerilor nordici, ascultînd cu devoţiune.

— Atenţiune, începu să strige din nou pasărea minah din partea cealaltă a casei. Atenţiune.

Will clătină din cap.

— Atenţiune la ce?

— La *asta*. Şi Susila-şi înfipse unghiile în pielea frunţii lui. *Asta*. Aici şi acum. Şi nu există nimic mai romantic decît suferinţa şi durerea. Este doar senzaţia produsă de unghii. Şi chiar dacă ar fi mult mai rău, nu ar dura pe vecie sau la infinit. Nimic nu e veşnic, nimic nu e infinit. În afară, poate, de Natura Buddha.

Ea îşi mişcă mîinile şi atingerea nu mai era acum cu unghiile, ci cu pielea. Vîrfurile degetelor alunecau uşor, coborîndu-i peste sprîncene şi, foarte uşor, se opri pe pleoapele închise. În primul moment cînd tresări, Will se sperie de moarte. Se pregătea oare să-i scoată ochii? Rămase acolo, pregătit ca la prima ei mişcare să-şi dea capul pe spate şi să sară în picioare. Dar nu se întîmplă nimic. Încetul cu încetul, temerile sale dispărură; senzaţia acestui contact intim, neaşteptat, potenţial periculos, persista. O senzaţie atît de acută şi, pentru că ochii erau în mod absolut vulnerabili, atît de covîrşitoare, încît nu mai dădea atenţie luminii lăuntrice sau grozăviilor şi vulgarităţilor scoase la iveală de aceasta.

— Fii atent, şopti ea.

Dar era imposibil să *nu* fii atent. Totuşi, blînd şi delicat, degetele ei scormoniseră pînă în adîncurile conştiinţei lui. Şi cît de intens vii, observa el acum, erau acele degete! Ce căldură stranie şi înţepătoare izvora din ele!

— E ca un curent electric, se minună el.

— Însă din fericire, spuse ea, firele nu transportă nici un mesaj. Atingi şi, prin actul atingerii, eşti atins. Comunicare totală, dar fără să

se comunice nimic. Doar un schimb de viață, atîta tot. După o pauză, Susila continuă: Îți dai seama, Will, că în tot timpul cît am stat aici – în cazul tău, în toate secolele astea, în toate eternitățile acestea – nu te-ai uitat la mine nici măcar o dată? Nici măcar o dată. Ți-e teamă de ceea ce ai putea vedea?

El cugetă asupra întrebării și, în final, dădu din cap.

— Poate că asta era, spuse el. Teama de a vedea ceva în care ar trebui să mă implic, în legătură cu care ar trebui să fac ceva.

— Așa că te-ai agățat de Bach, de peisaje și de Lumina Pură a Neantului.

— La care nu mă mai lași să mă uit, se plînse el.

— Pentru că Neantul nu-ți va face prea mult bine dacă nu vezi lumina din *Gongylus gongyloides*. *Și* din oameni, adăugă ea. Ceea ce este cîteodată mult mai greu.

— Greu? Se gîndi la coloanele nesfîrșite care mărșăluiau, la trupurile din oglindă, la toate celelalte lești cu fața îngropată în noroi și dădu din cap. E imposibil.

— Nu, nu imposibil, insistă ea. *Sunyata* presupune *karuna*. Neantul este lumină; dar este și compasiune. Contemplativii lacomi vor să posede lumina fără să se mai sinchisească de compasiune. Oamenii mai curînd buni încearcă să arate compasiune și refuză să se sinchisească de lumină. Ca de obicei, este o chestiune de a lua ce-i mai bun din două lumi. Iar acum, adăugă ea, e timpul să deschizi ochii și să vezi cum arată cu adevărat o ființă umană.

Vîrfurile degetelor se mișcară în sus, de la pleoape înspre frunte, se mișcară lateral înspre tîmple, coborîră pe obraji, spre colțurile

grumazului. O clipă mai tîrziu le simți atingerea pe propriile-i degete, iar ea-i ținea mîinile amîndouă în mîinile ei.

Will deschise ochii și, pentru prima dată de cînd luase medicamentul-*moksha*, se trezi privind-o de-a dreptul în față.

— Doamne Dumnezeule, șopti el în cele din urmă.

Susila rîse.

— E tot atît de rău ca la șopîrla-vampir? întrebă ea.

Dar nu era ceva de luat în glumă. Will clătină din cap iritat și continuă să privească. Orbitele ochilor erau misterios umbrite și, în afara unui arc de lumină de pe pometele obrazului, tot așa îi era și partea dreaptă a feței. Partea stîngă lucea puternic cu o aureolă vie, aurie – nefiresc de strălucitoare, însă cu o strălucire care nu era nici văpaia obișnuită și sinistră a întunericului vizibil, nici incandescența extatică revelată în zorii îndepărtați ai eternității –, în spatele pleoapelor sale închise, ca atunci cînd deschisese ochii asupra cărților-giuvaieruri, asupra compozițiilor cubiștilor mistici, asupra peisajului transfigurat. Ceea ce vedea acum era paradoxul contrariilor indisolubil îngemănate, al luminii strălucind din întuneric, al întunericului din însăși inima luminii.

— Nu este soarele, spuse el într-un tîrziu, și nu este nici Chartres. Nici subsolul infernal cu produse la preț redus, slavă Domnului, sînt toate la un loc și poți fi recunoscută, iar eu pot fi recunoscut – deși, nu mai e nevoie să spun, amîndoi sîntem complet diferiți. Tu și cu mine pictați de Rembrandt amplificat de cinci mii de ori. Tăcu un moment; apoi, dînd din cap drept confirmare a ceea ce tocmai spusese, continuă:

Da, asta este. Soarele din Chartres și apoi vitraliile din subsolul produselor la preț redus. Iar subsolul acesta este și camera de tortură, lagărul de concentrare, morga cu podoabe pentru bradul de Crăciun. Și acum subsolul cu produse la preț redus se transformă, ia ceva din Chartres și o felie de soare, iar rezultatul ia forma asta – tu și eu, pictați de Rembrandt. Ți se pare coerent?

— Perfect coerent, îl asigură ea.

Dar Will era prea preocupat s-o contemple, ca să mai fie în stare să dea prea multă atenție vorbelor ei.

— Ești incredibil de frumoasă, spuse el în cele din urmă. Dar n-ar conta nici dacă ai fi incredibil de urîtă; tot ai fi un Rembrandt-însă-de-cinci-mii-de-ori-mai-intens. Frumoasă, frumoasă, repetă el. Și totuși nu vreau să mă culc cu tine. Nu, asta nu-i adevărat. Mi-ar plăcea să mă culc cu tine. Chiar foarte mult. Dar mi-e perfect indiferent dacă n-o fac niciodată. Voi continua să te iubesc – să te iubesc în felul în care se presupune că iubești oamenii dacă ești creștin. Iubirea, repetă el, *iubirea*. E unul dintre cuvintele acelea murdare. „Îndrăgostit", „a face dragoste" – astea sînt în regulă. Dar „iubire" pur și simplu – asta e o obscenitate N-aș putea s-o pronunț. Însă acum, acum... Zîmbi și clătină din cap. Crezi sau nu, acum înțeleg ce înseamnă cînd se spune „Dumnezeu este iubire". Ce nonsens evident. Și totuși, se întîmplă să fie adevărat. Între timp, văd chipul tău extraordinar, spuse el aplecîndu-se înainte, ca să-l privească mai de-aproape. Ca și cum te-ai uita într-un glob de cristal, adăugă el fără să-i vină a crede. Mereu ceva nou. Nu-ți poți imagina...

Însă ea *putea* să-și imagineze.

— Nu uita, spuse ea, am trecut și eu prin asta.

— Te-ai uitat la chipurile oamenilor?

Susila dădu din cap.

— La mine însămi în oglindă. Și, bineînțeles, la chipul lui Dugald. Doamne, ultima dată cînd am luat medicamentul-*moksha* împreună! A început prin a arăta ca un erou venit dintr-o mitologie imposibilă – a indienilor din Islanda, a vikingilor din Tibet. Și apoi, fără de veste, s-a transformat în Maitreya Buddha[1]. În mod evident, fără echivoc, Maitreya Buddha. Ce strălucire! O mai văd încă...

Tăcu și dintr-o dată Will se trezi uitîndu-se la Întruchiparea Doliului cu șapte sulițe înfipte în inimă. Citind semnele durerii în ochii ei întunecați, în colțurile gurii cu buze pline, înțelese că rana fusese aproape mortală și, cu un junghi în inimă, că era încă deschisă, încă sîngerîndă. Îi strînse mîinile. Nu exista nimic, bineînțeles, ce ar fi putut rosti, nici cuvinte, nici consolări filosofice – doar acest mister împărtășit al atingerii, doar această comunicare de la piele la piele, de o infinitate fluidă.

— Unii pot aluneca atît de ușor înapoi, spuse ea într-un final. Mult prea ușor. Și mult prea des. Respiră adînc și-și îndreptă umerii.

În fața ochilor lui, chipul, trupul întreg suferiră o altă transformare. Exista destulă putere, vedea el, în acea siluetă micuță, cît să țină piept oricărei suferințe; o voință pe măsura tuturor suliților cu care soarta ar putea-o străpunge. Aproape amenințătoare în seninătatea ei plină de hotărîre, o zeiță circeeană întunecată îi luase

1. Un Buddha al viitorului, care va apărea în al cincilea ciclu pămîntesc aducînd cu sine pacea, fericirea și liniștea interioară.

locul acelei Mater Dolorosa. Îl năpădiră amintirile legate de vocea liniştită care povestea atît de irezistibil despre lebede şi catedrale, despre nori şi ape liniştite. Şi în timp ce-şi amintea, chipul de dinaintea lui părea să strălucească de conştiinţa triumfului. Putere, putere înnăscută – îi văzu expresia, îi simţi prezenţa formidabilă şi se retrase din faţa ei.

— Cine *eşti*? şopti el.

Ea îl privi o clipă fără să vorbească; apoi, zîmbind vesel, spuse:

— Nu fi atît de speriat. *Nu* sînt o insectă călugăriţă.

Îi întoarse zîmbetul; întoarse zîmbetul unei fete care rîdea, dezvăluind o slăbiciune pentru sărutări şi sinceritatea de a le cere.

— Slavă Domnului! spuse el, iar dragostea care se retrăsese cu teamă îl năpădi într-un val de fericire.

— Slavă, pentru ce?

— Pentru că ţi-a dat harul senzualităţii.

Ea zîmbi din nou.

— Aşadar secretul *acela* a ieşit la iveală.

— Toată acea putere, spuse el, toată acea voinţă admirabilă, teribilă! Ai fi putut fi Lucifer. Dar din fericire, în mod providenţial... Îşi desprinse mîna dreaptă şi cu vîrful arătătorului întins îi atinse buzele. Harul binecuvîntat al senzualităţii a fost salvarea ta. *Pe jumătate* salvarea ta, explică el, amintindu-şi freneziile dezgustătoare, lipsite de dragoste, din alcovul roz, *una* dintre salvările tale. Pentru că, bineînţeles, mai e un lucru, cunoaşterea a ceea ce eşti de fapt. Tăcu un moment. Maria cu suliţe înfipte-n inimă, continuă el, şi Circe, şi Ninon de Lenclos[1] şi

1. Ninon de Lenclos (1620-1705), una dintre cele mai controversate figuri ale scenei artistice şi mondene

acum – cine? Cineva precum Juliana din Norwich[1] sau Caterina din Geneva[2]. Eşti cu adevărat toţi oamenii aceştia?

— Plus o idioată, îl asigură ea. Plus o mamă destul de îngrijorată şi nu foarte eficientă. Plus o mironosiţă mică şi visătoare cu ochii deschişi, ca pe vremea cînd eram copil. Plus, eventual, bătrîna muribundă care m-a privit din oglindă, ultima dată cînd am luat medicamentul-*moksha* împreună. Şi apoi Dugald a privit şi a văzut cum avea să fie *el* peste alţi patruzeci de ani. În mai puţin de o lună, adăugă ea, a murit.

Unii pot aluneca prea uşor înapoi, prea des înapoi... Pe jumătate cufundată într-o întunecare misterioasă, pe jumătate scăldată într-o lumină aurie, faţa ei se preschimbase încă o dată într-o mască a suferinţei. În orbitele lor întunecate, ochii erau închişi, vedea el. Se retrăsese în alt timp şi era singură, altundeva, cu suliţele şi rana ei deschisă. Afară, cocoşii cîntau iarăşi, şi o a doua pasăre minah îşi începuse apelul la compasiune, cu o jumătate de ton mai înalt decît primul.

— *Karuna.*

— Atenţiune. Atenţiune.

— *Karuna.*

ale Parisului secolului al XVII-lea, recunoscută pentru legăturile sale cu personalităţi celebre ale momentului, pentru a-l fi susţinut pe Molière şi pentru moştenirea lăsată tînărului François Marie Arouet, viitorul Voltaire.

1. Juliana din Norwich (sec. XIV-XV), mistică engleză, canonizată de Biserica Catolică. Autoare a unui manuscris intitulat *Şaisprezece revelaţii ale Iubirii divine.*
2. Caterina din Geneva (1447-1510), mistică şi sfîntă recunoscută de Biserica Catolică, admirată pentru grija purtată celor bolnavi şi nevoiaşi.

Will își ridică mîna încă o dată și îi atinse buzele.

— Auzi ce spun?

Trecu mult timp pînă ca ea să răspundă. Apoi, ridicîndu-și mîna, Susila apucă degetul lui întins și îl apăsă cu putere de buza ei de jos.

— Mulțumesc, spuse ea și deschise ochii din nou.

— De ce să-mi mulțumești mie? *Tu* m-ai învățat ce să fac.

— Iar acum tu ești cel care trebuie să-ți înveți profesorul.

Păsările minah strigau „*Karuna*", „Atențiune", ca o pereche de guru rivali, fiecare promovîndu-și marca de spiritualitate; apoi, pe măsură ce-și eclipsau una alteia înțelepciunea într-o competiție acerbă, „Runattenshkarattunshon". Proclamînd faptul că el era proprietarul veșnic potent al tuturor femelelor, învingătorul invincibil al oricărui pretendent închipuit la bărbăție, un cocoșel din grădină își proclamă ascuțit divinitatea.

Un zîmbet se ivi pe masca suferinței; din lumea sa intimă, a sulițelor și a amintirilor, Susila se întorsese în prezent.

— „Cu-cu-ri-gu", spuse ea. Cît îl iubesc! E exact ca Tom Krishna atunci cînd le cere tuturor oamenilor să-i pipăie mușchii. Toate acele păsări minah absurde, care repetă atît de exact sfatul bun pe care ele nu-l pot înțelege, sînt la fel de adorabile ca micul meu cocoș.

— Dar celălalt fel de bipede? întrebă el. Specia mai puțin adorabilă.

În loc de răspuns, ea se aplecă înainte, îl prinse de părul din frunte și, trăgîndu-i capul în jos, îl sărută pe vîrful nasului.

— Acum e timpul să-ți miști picioarele, spuse ea.

Ridicîndu-se în picioare, îi întinse mîna. El o luă, iar ea-l trase, ridicîndu-l de pe scaun.

— Cîntec negativist de cocoș și antiînțelepciune papagalicească, spuse Susila. După asta se dau în vînt unii care aparțin celuilalt fel de bipede.

— Ce-mi garantează că nu mă voi întoarce la voma mea?

— Probabil că așa se va întîmpla, îl asigură ea voioasă. Dar tot atît de probabil e că nu te vei mai întoarce la asta.

Simțiră o mișcare grăbită la picioarele lor. Will rîse.

— Uite-așa dispare sărmana mea tîrîtoare-incarnare a răului.

Ea îi luă mîna și împreună merseră pînă la fereastra deschisă. Vestind apropierea grabnică a zorilor, un vînt ușor foșnea din cînd în cînd coroanele palmierilor. Sub ei, cu rădăcinile invizibile înfipte în pămîntul umed, cu miros înțepător, se afla o tufă de hibiscus – o abundență sălbatică de frunze lucioase și strălucitoare și de pîlnioare roșu-aprins, conturate din bezna dublă a nopții și dintre copacii arcuiți de o rază de lumină a lămpii din cameră.

— Nu-i posibil, spuse el fără să-i vină a crede. Se întorsese iarăși la Dumnezeul-paisprezeceiulie.

— Nu-i posibil, aprobă ea. Dar, ca orice altceva din univers, se întîmplă să fie adevărat. Iar acum că în sfîrșit mi-ai recunoscut existența, îți voi da voie să te uiți în propria ta inimă.

El rămase nemișcat, privind, privind printr-o succesiune atemporală de intensități amplificate și de semnificații din ce în ce mai profunde. Ochii i se umplură de lacrimi care i se rostogoliră pe obraji. Își scoase batista și și le șterse.

— Nu mă pot abține, se scuză el.

Nu se putea abține pentru că nu exista alt mod în care să-și poată exprima mulțumirea. Mulțumirea pentru privilegiul de a fi în viață și de a fi martorul acestui miracol, de a fi, într-adevăr, mai mult decît martor – un partener, un aspect al acestuia. Mulțumirea pentru aceste haruri de fericire scăldată în lumină și înțelegere lipsită de cunoaștere. Mulțumirea de a fi în același timp în uniune cu unitatea divină și, totuși, o creatură muritoare printre alte creaturi muritoare.

— De ce plîngem atunci cînd sîntem recunoscători? spuse el în timp ce-și punea batista deoparte. Dumnezeu știe. Dar o facem. O bulă de amintire țîșni din noroiul lecturilor trecute: „Recunoștința este însuși raiul"[1], cită el. Părea curată tîmpenie! Însă văd acum că Blake n-a descris decît un adevăr simplu. Chiar este raiul însuși!

— Și cu atît mai paradisiac, spuse ea, cu cît este un rai pe pămînt și nu un rai în ceruri.

În mod surprinzător, prin cîntecul cocoșilor și croncăneli, prin zgomotele insectelor și duetul rivalilor guru, în depărtare se auzi sunetul unor împușcături.

— Ce naiba-i asta? se miră ea.

— Doar niște băieți care se joacă cu artificii, răspunse el voios.

Susila clătină din cap:

— Nu încurajăm genul acela de artificii. Nici măcar nu avem așa ceva.

De pe autostrada de dincolo de pereții complexului se auzea din ce în ce mai tare vuietul unor vehicule grele care urcau în viteza întîi. Pe

1. Citat aparținîndu-i lui William Blake.

deasupra zgomotului, o voce, în același timp foarte sonoră și pițigăiată, răgea ceva de neînțeles într-o portavoce.

În sălașurile lor de umbre catifelate, frunzele erau ca așchii de jad și smarald și, din miezul haosului lor de piatră strălucitoare, rubine fantastic sculptate iradiau în stele în cinci colțuri. Recunoștință, recunoștință. Ochii lui Will se umplură din nou de lacrimi.

Frînturi din mugetele stridente se reunire în cuvinte care puteau fi recunoscute. Fără să vrea, se trezi ascultînd:

— Oameni ai Palei, auzi el, apoi vocea se sparse într-o lipsă de articulare amplificată. Piți-găială, muget, pițigăială și apoi: Vă vorbește Raja... rămîneți calmi... întîmpinați-i pe prietenii voștri de dincolo de strîmtoare...

Înțelese.

— E Murugan.

— Și e însoțit de soldații Colonelului Dipa.

— Progres, spunea vocea nesigură și agitată. Viață modernă... Apoi, trecînd de la Sears și Roebuck la Rani și Koot Hoomi, vocea mai chițăi: Adevăr, valori... spiritualitate autentică... petrol.

— Privește, spuse Susila, privește! Se îndreaptă spre complex.

Vizibile într-un spațiu dintre două pîlcuri de bambuși, razele unei procesiuni de lămpașe străluciră o clipă pe obrazul stîng al marelui Buddha de piatră de lîngă iazul cu lotuși și trecură mai departe.

— Tronul tatălui meu, arunca vorbele chițăitul gigantic amplificat, unit cu tronul strămoșilor mamei mele... Două națiuni surori care mărșăluiesc mai departe, mînă în mînă, spre viitor... Care vor fi cunoscute de-acum înainte

drept Regatul Unit al Rendangului și Palei... Cel dintîi prim-ministru al Regatului Unit, acel mare lider politic și spiritual, Colonelul Dipa...

Procesiunea lămpașelor dispăru în spatele unui șir lung de clădiri, iar behăiala stridentă se atenuă pînă la incoerență. Apoi luminile reapărură și, încă o dată, vocea deveni articulată:

— Reacționari! urla ea furioasă. Trădători ai principiilor revoluției permanente...

Îngrozită, Susila șopti:

— Se opresc la bungaloul doctorului Robert.

Vocea își rostise ultimul cuvînt, lămpașele și vuietul motoarelor se stinseră. În tăcerea întunecată și grea de așteptare, broaștele și insectele își continuau monologurile fără noimă, păsările minah își repetau sfatul bun: „Atențiune, *Karuna*". Will își coborî privirea spre propriul rug aprins și văzu Realitatea fundamentală a lumii și propria lui ființă arzînd în văpăile luminii pure care mai era totodată (cît de evident era acum!) și compasiune – lumina pură în fața căreia, ca toți ceilalți, și el alesese întotdeauna să fie orb, compasiunea căreia îi preferase dintotdeauna torturile lui, îndurate sau aplicate, într-un subsol al produselor la preț redus, sigurătățile lui mizere, cu Babs cea plină de viață și Molly cea muribundă în prim-plan, cu Joe Aldehyde la mijlocul distanței și, în fundalul îndepărtat, lumea mare a forțelor impersonale și a cifrelor tot mai mari, ale paranoilor colective și ale diabolismului organizat. Și întotdeauna, pretutindeni, vor exista hipnotizatori urlători sau tăcuți și autoritari; iar în alaiul celor care oferă sugestii pentru ocîrmuire, întotdeauna și pretutindeni vor fi triburi de bufoni și precupeți, mincinoși de profesie, căutători de nimicuri amuzante. Condiționate din leagăn, în permanență tulburate,

vrăjite în mod sistematic, victimele lor în uniformă vor continua să mărșăluiască și să contra-mărșăluiască ascultători, vor continua, întotdeauna și pretutindeni, să ucidă și să moară cu docilitatea perfectă a unor pudeli dresați. Și totuși, în ciuda refuzului pe de-a-ntregul justificat de a accepta un răspuns afirmativ, faptul rămîne și va rămîne întotdeauna, va rămîne pretutindeni valabil – faptul că exista disponibilitate pentru inteligență chiar și într-un paranoic, pentru dragoste, chiar și într-un adorator al diavolului; faptul că esența oricărei ființe s-ar putea manifesta pe deplin într-un arbust înflorit, într-un chip uman; faptul că exista lumină și că această lumină era tot compasiune.

Se auzi zgomotul unei singure împușcături; apoi salva de împușcături a unei puști automate.

Susila își acoperi fața cu mîinile. Tremura necontrolat.

El își trecu un braț în jurul umerilor ei și o îmbrățișă strîns.

Munca unei sute de ani era distrusă într-o singură noapte. Și totuși, rămînea această realitate – realitatea sfîrșitului durerii, la fel ca realitatea durerii.

Ambreiajele scîrțîiră; unul după altul, motoarele duduiră punîndu-se în mișcare. Farurile se aprinseră și, după un minut de manevrare zgomotoasă, mașinile începură să se miște ușor înapoi, de-a lungul drumului pe care veniseră.

Megafonul urlă primele măsuri ale unei melodii dintr-un imn marțial și în același timp lasciv, în care Will recunoscu imnul național al Rendangului. Apoi aparatul care reda imnul fu închis și din nou se auzi Murugan:

— Vă vorbește Raja, anunță vocea agitată.

După care, *da capo*, se auzi o repetare a discursului despre Progres, Valori, Petrol, Spiritualitate Adevărată. La fel de brusc ca înainte, procesiunea dispăru și nu se mai auzi. O clipă mai tîrziu, se putu zări din nou, cu contratenorul ei șovăielnic care-și urla osanalele închinate prim-ministrului nou formatului regat unit.

Procesiunea se tîra mai departe, iar acum, dinspre partea dreaptă de data aceasta, farurile primei mașini blindate luminară chipul ilumirării, zîmbind cu seninătate. Preț de o clipă numai, apoi raza se mișcă mai departe. Și iată-l pe Tathagata pentru a doua oară, a treia, a patra, a cincea. Trecu și ultima mașină. Trecută cu vederea în întuneric, realitatea iluminării rămînea pe loc. Odată diminuat duduitul motoarelor, retorica piţigăiată se transformă într-un murmur nearticulat și, pe măsură ce zgomotele inoportune se stingeau, broaștele ieșiră din nou, ieșiră și insectele și, vociferînd fără întrerupere, ieșiră și păsările minah.

— *Karuna. Karuna.* Și, cu un semiton mai jos: Atenţiune.

La Editura POLIROM

au apărut:

Margaret Mazzantini – *Venit pe lume*
Ilia Ilf, Evgheni Petrov – *America fără etaje*
Antonio Tabucchi – *Timpul îmbătrînește în pripă*
F. Scott Fitzgerald – *Dragostea ultimului magnat*
Nick Cave – *Și a văzut asina pe înger*
Carlos Ruiz Zafón – *Marina*
Zeruya Shalev – *Thera*
Alaa al-Aswani – *Chicago*
Will Self – *Cum văd eu distracţia*
John Steinbeck – *Strada Sardinelor*
George Orwell – *Jurnale*
Julio Cortázar – *Pagini neașteptate*
Tracy Chevalier – *Fărpturi uluitoare*
Yan Lianke – *În slujba poporului*
Dubravka Ugrešić – *Ministerul durerii*
Ognjen Spahić – *Copiii lui Hansen*
Günter Grass – *Aparatul de fotografiat*
Anchee Min – *Perla Chinei*
Adam Ross – *Mr. Peanutt*
Phillip Roth – *Umilirea*
Alberto Moravia – *Amorul conjugal*
George Orwell – *O gură de aer*
Truman Capote – *Cu sînge rece*
Cormack McCarthy – *Meridianul sîngelui*
Ian Mc. Ewan – *Durabila iubire*
Irving Stone – *Bucuria vieţii*
José Saramago – *Călătorie prin Portugalia*
Günter Grass – *Secolul meu*

în pregătire:

John Steinbeck – *Către un zeu necunoscut*

www.polirom.ro

Redactor: Mădălina Vatcu
Coperta: Carmen Parii
Tehnoredactor: Daniel Scurtu

Bun de tipar: februarie 2011. Apărut: 2011.
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: office@luminatipo.com

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România
Nr. RO44RNCB5101000001710001 BCR UNIREA

BIBLIOTECA POLIROM

CLASICII MODERNITĂȚII

„Aldous Huxley şi-a spus în această carte ultimul cuvînt despre condiţia umană şi despre posibilităţile unei societăţi neatinse de morbul civilizaţiei. *Insula* este un test pentru politolog şi psiholog, dar, în egală măsură, şi pentru filozof şi politician."

New York Times Book Review

„O provocare intelectuală în buna tradiţie a lui Huxley."

Time

„*Insula* este o oglindă care îi arată omului modern mărirea şi decăderea societăţii pe care o cultivă. Tocmai pentru aceasta, ea ar trebui citită şi răscitită."

Saturday Review of Literature

YPO10336
INSULA
YPO 10336
34,95 lei/buc
Rom Beletristica

EDITURA POLIROM
ISBN 978-973-46-1938-2
www.polirom.ro

Foto copertă: © iStockphoto.com/Jozsef Hunor Vilhelem

Biblioteca Polirom

Aldous Huxley

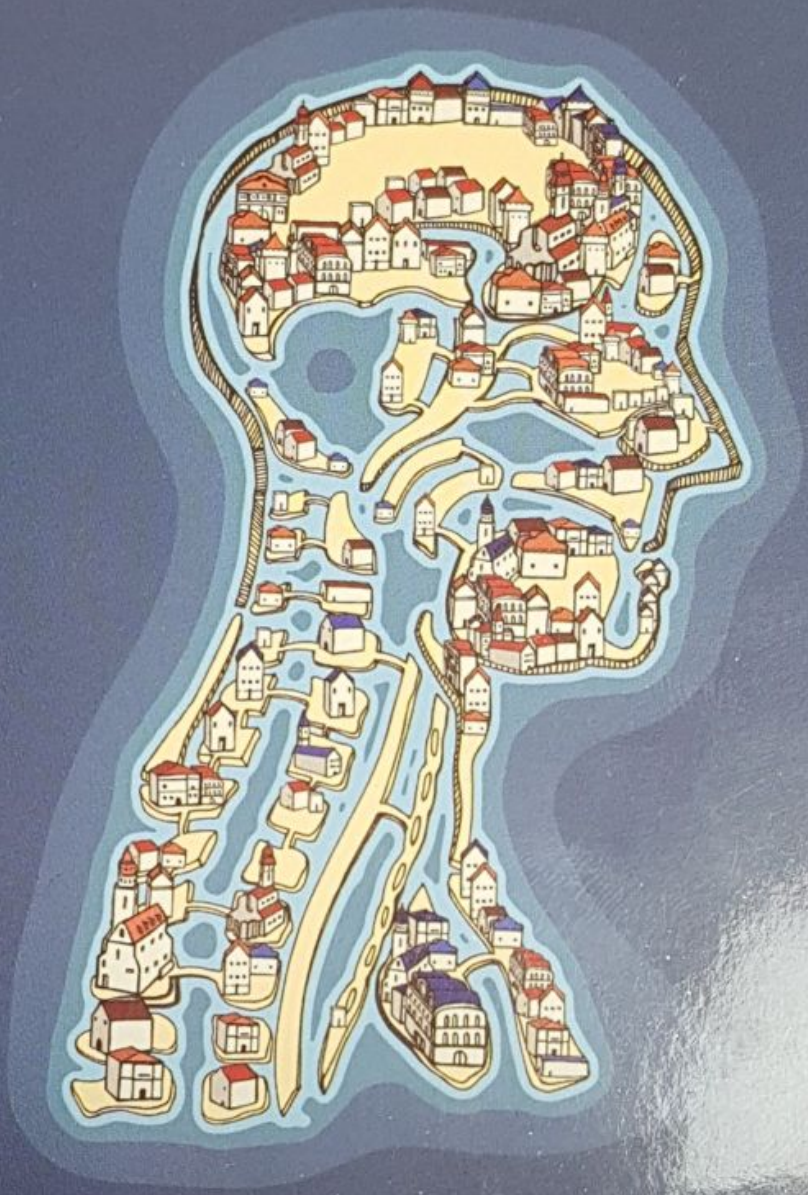

Insula

POLIROM